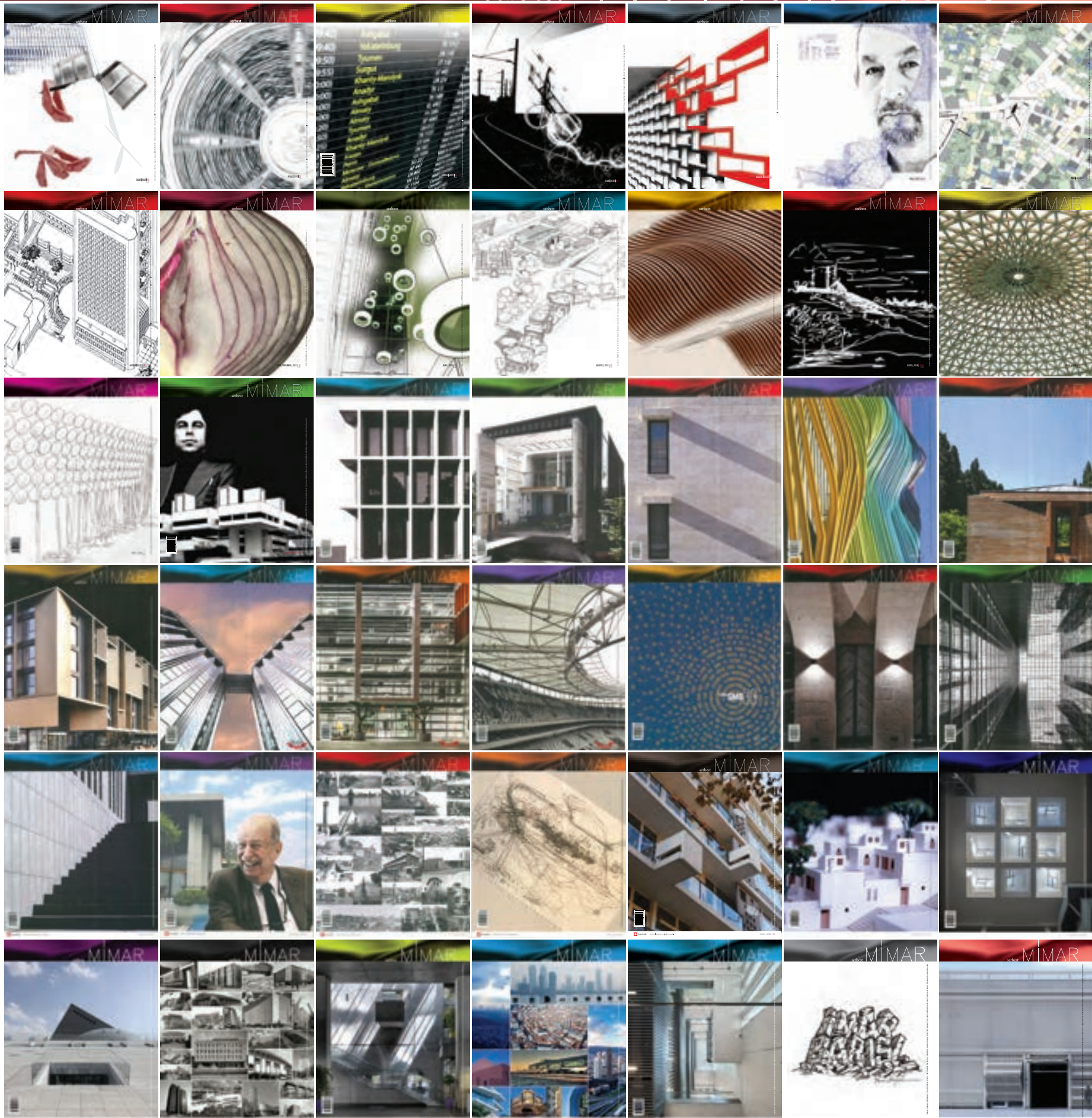

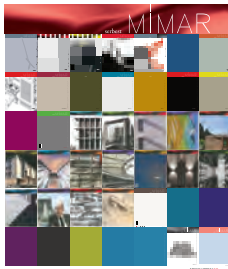
serbest

MIMAR

ARALIK | 2023 | 50

50. SAYI KAPAK KONUSU
Serbest MİMAR'ın 50. Sayısı

SERBESTMİMAR
Üç Ayda Bir Yayınlanır

SAHİBİ
Ali Osman ÖZTÜRK | TürkSMD Başkanı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Soylu

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Yasemin Şener
yaseminsener@prchitect.com

EDİTÖR
Gülce Halıcı
gulce@prchitect.com

YAYIN KOMİSYONU
Ahmet Sukuti Tükel,
Aslı Özbay, Aytaç Özen, Burak Bican,
Can Şimşek, Cüneyt Kurtay, Deniz Aslan,
Deniz Güner, Dürrin Süer, Emrullah Yıldız,
Figen Kıvılcım, Gamze İlalan, Gamze Köküm,
Gökhan Hezer, Güney Tonkal, Görkem Volkan,
Hasan Özbay, İlhan Selim Kural,
İlayda Karabulut, İlker Özdel, Kadri Atabaş,
Kumru Alpaydın, Mehmet Soylu,
Mehmet Turhan Kayasü, Melis Varkal,
Meral Ekincioglu, Osman Tütal,
Selin Nevrin Fidan, Suha Özkan,
Şerife Meriç, Şükrü Kocagöz

GRAFİK UYGULAMA
Belma Kuyucu

YAZI İŞLERİ
pRchitect İletişim Ltd. Şti.
Balmumcu Mah. Zincirlikuyu Yolu Sok. 7/2
Beşiktaş-İstanbul
0212 809 28 72
www.prchitect.com

YÖNETİM YERİ, ABONELİK ve REKLAM
Türk Serbest Mimarlar Derneği
Dumlupınar Bulvarı Eskişehir Yolu 7. Km.
Mustafa Kemal Mah. 2123.
Sk. No: 164 Kentpark AVM Arka Cephesi
+90 312 219 94 08
www.tsmd.org.tr | info@tsmd.org.tr

YAYIN TÜRÜ
Yaygın Süreli Yayın

04 **MASAÜSTÜ**
Aura Design Studio, Manço Mimarlık, Per Se Mimarlık, Nun Architecture Design, Yanardağ Architecture

08 **SMD'LERDEN**

10 **YAKA RESMİ**
Neşet Arolat, Anthony Vidler, Ertur Yener

14 **ANMA**
Çelik Erengözgin

20 **İYİ ŞEYLER**
● “Murat Artu Mimarlık Tutkusu Öğrenci Yarışması” Açıklandı
● Türkiye’de Mimarlık Eğitimi
● Yazgan Tasarım’ın 20 Yılı Sergisi
● RIBA Stirling Ödülü 2023
● Sinema ve Mimarlık Üzerine | Nevzat Sayın

26 **DEPREM GÜNDEMİ**
● Kahramanmaraş ve Çevresinde Bugün | Yunus Emre Fidanel
● 11 Ayın Ardından Antakya | Ö. Deniz Emir
● Türk SMD’nin Deprem Konulu Çalışmaları

30 **YORUM**
Bir Uygarlık Odağı Olarak Başkanlık ve Şehir Meclisleri Fikir Projesi Yarışması’nın Ardından Zihnimde Dolanan Sorular | Dürrin Süer

32 **YENİ**
FENZ | GEOMİM, Pelsan Tekstil Ofisi | mimaristudio, Suluca Evi | Yalın Mimarlık

42 **MODERN MİMARİ ESERLERE GEZİLER**
Köy Enstitüsü’nden Eğitim Müzesine: Akpınar Köy Enstitüsü Yerleşkesi | Esra Eken Güney

46 **DOSYA: Türkiye Cumhuriyeti’nin 100. Yılı**
● Türkiye Cumhuriyeti’nin Birinci Yüzyılında Modern Yapıların Yıkımı
İmran Satış Atar, Figen Kıvılcım Çorakbaş
● Koruma Meseleleri: 100. Yıl Değerlendirmelerinde Eksik Bırakılanlar
Tamamlama Amaçlı Bir Deneme | Aslı Özbay
● İki Farklı 100. Yıl Kutlaması Üzerine | Kadri Atabaş
● Mimarlık Alanında Örgütlenme, Meslek Mevzuatı ve Mesleki Dergi Yayıncılığı | Mehmet Soylu
● Cumhuriyet Dönemi Mimarlarının Meslek Örgütlenmesi | Çetin Ünalın
● Meslek Düzeninin Gelişmemesinin Kısa Tarihçesi 1950-2024 | Şükrü Kocagöz
● Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Dergileri | Hasan Özbay

82 **SÖYLEŞİ**
Hakan Keleş: “Kendi Stilimde ve Mimar Bakışıyla İş Üretmeye Çalışıyorum...”

86 **MODERNİ KORUYAMAMA(K)**
● Tercüman Gazetesi Binası Yıkıldı
● Hazine ve Maliye Bakanlığı Binası Gerçekten Hasarlı Mı? | Doğan Tekeli

90 **DÜNYADAN**
● Yunanistan Ulusal Arkeoloji Müzesi
● Bir Dönüşüm Hikayesi: Ostrava, Vitkovice, Pleskot | Osman Tütal

98 **ORADAYDIK**
Vietnam ve Kamboçya: Küllerinden Doğan İki Ülke | Berna Tanverdi

108 **ÖZETLER**

TÜRK SMD

TSMD Mimarlık Merkezi
Dumlupınar Bulvarı Eskişehir Yolu 7. Km.
Mustafa Kemal Paşa Mah. 2123 Sk. No. 164
Kentpark AVM Arka Cephesi
+90 312 219 94 08 (tel)
www.tsmd.org.tr

İSTANBUL SMD

Miralay Şefik Bey Sokak 13/2
Gümüşsuyu 34015 İstanbul
+90 212 251 09 58 (tel)
www.ismd.org.tr

İZMİR SMD

Fevzipaşa Bulvarı No.14, Kat: 8,
Daire: 803, Hüseyin Egeci İş Merkezi,
Konak İzmir
+90 232 483 53 53 (tel)
+90 232 483 53 20 (faks)
www.izmir-smd.org.tr

BURSA SMD

Karaman Mah. Fulya (170) Sk.
Karaman Dernekler Yerleşkesi
No: 1/204 16200
Nilüfer / Bursa
+90 506 705 11 85
https://bursasmd.org.tr

MUĞLA SMD

Çarşı Mah.
Türkkuyusu (Çarşı) cad.
No: 60-Depo/1
Bodrum / MUĞLA

AKDENİZ SMD

Muratpaşa Mahallesi
Şarampol Caddesi
Karadeniz İş Hanı
No:108 D:205
Muratpaşa /Antalya
+90 242 317 1273

Farklı dönemlerde görev alan birbirinden kıymetli yayın komisyonu üyelerinin özverili çabalarıyla, 2009 yılının Ocak ayından bu yana yayın hayatına kesintisiz olarak devam eden ve Türkiye mimarlık literatüründe çok önemli bir yere sahip olan Serbest Mimar Dergisi, cumhuriyetimizin 100. yılına 50. sayısına erişmiş olmanın haklı gururunu yaşıyor. Bu özel sayımızın kapağında, derginin bugüne kadar yayınlanmış olan kapaklarından oluşan bir grafik derlemeye yer vererek geçmiş sayılarda emeği geçen tüm yazar ve yayın kurulu üyelerimize de teşekkür etmeyi amaçladık.

Dolu dolu içeriğiyle sizlerle buluşturduğumuz 50. sayımızın Dosya bölümünü cumhuriyetimizin 100. yılına özel olarak hazırladık. Dosya sayfalarımızda Mehmet Soylu’nun “Mimarlık Alanında Örgütlenme, Meslek Mevzuatı ve Mesleki Dergi Yayıncılığı” başlıklı ön yazısının ardından Çetin Ünalın’ın “Cumhuriyet Dönemi Mimarların Meslek Örgütlenmesi”, Şükrü Kocagöz’ün “Meslek Düzeninin Gelişmemesinin Kısa Tarihçesi 1950-2024”, Hasan Özbay’ın “Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Dergileri”, İmran Satış Atar ve Figen Kıvılcım Çorakbaş’ın “Türkiye Cumhuriyeti’nin Birinci Yüzyılında Modern Yapıların Yıkımı”, Aslı Özbay’ın “Koruma Meseleleri: 100. Yıl Değerlendirmelerinde Eksik Bırakılanları Tamamlama Amaçlı Bir Deneme” ve Kadri Atabaş’ın “İki Farklı 100. Yıl Kutlaması Üzerine” başlıklı makaleleri bulunuyor.

Tamamlanmamış veya halen yürütülmekte olan projelerden bir seçki içeren “Masaüstü” sayfalarımızda Aura Design Studio, Manço Mimarlık, Per Se Mimarlık, Nun Architecture Design ve Yanardağ Architecture’in projelerini bulabilirsiniz. “Yaka Resmi” bölümümüz ise geçtiğimiz aylarda kaybettiğimiz Neşet Arolat, Anthony Vidler ve Hasan Özbay’ın kaleme aldığı Ertur Yener anmalarının yanı sıra Çiğdem Yücel’in kaleme aldığı “Çelik Erengözgin’in Yaşam Öyküsü ve Yapıtları” başlıklı yazıdan oluşuyor.

“İyi Şeyler” bölümünde Nevzat Sayın’ın kaleme aldığı “Sinema ve Mimarlık Üzerine” başlıklı yazı ile “Murat Artu Mimarlık Tutkusu Öğrenci Yarışması Açıklandı”, “Türkiyede Mimarlık Eğitimi”, “Yazgan Tasarım’ın 20 Yılı Sergisi” ve “RIBA Stirling Ödülü 2023” haberleri yer alıyor. “Deprem Gündemi” bölümünde ise Yunus Emre Fidanel’in “Kahramanmaraş ve Çevresinde Bugün” ve Ö. Deniz Emir’in “11 Ayın Ardından Antakya” başlıklı raporlarının yanı sıra “TürkSMD’nin Deprem Konulu Çalışmaları” başlıklı haber bulunuyor.

“Yarışma” bölümümüzde yazarımız Dürrin Süer, “Bir Uygarlık Odağı Olarak Başkanlık ve Şehir Meclisleri Fikir Projesi Yarışması’nı değerlendirmeleriyle birlikte ele alıyor. GEOMİM tasarımı FENZ, mimaristudio tarafından tasarlanan Pelsan Tekstil Ofisi ve Yalın Mimarlık tasarımı Suluca Evi bu sayıdaki “Yeni” sayfalarımızda yer verdiğimiz projeler.

Prof. Dr. Figen Kıvılcım Çorakbaş’ın editörlüğünde hazırlanan “Modern Mimari Eserlere Geziler” serisinin 13. makalesinde Esra Eken Güney’in yazdığı “Köy Enstitüsü’nden Eğitim Müzesine: Akpınar Köy Enstitüsü Yerleşkesi” bulunuyor. Söyleşi sayfalarında, yayın kurulu üyelerimizden Osman Tütal’ın Mimar, Çizer, Akademisyen Hakan Keleş ile akademik hayatının içinde yer alan Lilliput temelli çizimlerini, çizimlerin hikayesini ve geleceğini konuştukları röportaja yer veriyoruz.

Moderni Koruyamama(k) bölümünde Doğan Tekeli’nin kaleme aldığı “Hazine ve Maliye Bakanlığı Binası Gerçekten Hasarlı mı?” başlıklı yazının yanında “Tercüman Gazetesi Binası Yıkıldı” haberini okuyabilirsiniz. “Dünyadan” bölümünde ise David Chipperfield Architects tasarımı Yunanistan Ulusal Arkeoloji Müzesi projesine ve Osman Tütal’ın kaleme aldığı “Bir Dönüşüm Hikayesi: Ostrava, Vitkovice, Pleskot” yazısına yer veriyoruz. Berna Tanverdi’nin “Vietnam ve Kamboçya: Küllerinden Doğan İki Ülke” başlıklı yazısını “Oradaydık” sayfalarımızda bulabilirsiniz.

Cumhuriyetimizin 100. yılı, Serbest Mimar Dergisi’nin 50. sayısı kutlu olsun!

Yasemin ŞENER

Yazılarda ifade edilen görüşler yazarlarına aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Reklamlar, reklamı veren firmanın sorumluluğundadır ve serbestMİMAR reklamlarda verilen bilgilerden sorumlu tutulamaz.

LUWIAN HOTELS AURA DESIGN STUDIO

Projenin Adı ve Yeri: Luwian Hotels, Yalıkavak, Bodrum
Proje Ofisi: Aura Design Studio
Mimari Proje Ekibi: Filiz Cingi Yurdakul, Elif Düzel, Yusuf Ertaş, Hatice Küçükbayram, Asiye Gökçedağ, Büşra Karaca Coşkun, Melike Boz Günay, Dilara Akkurt, Caner Ünver, Ceren Yiğit, Derin Yiğit

Aura Design Studio tasarımı Luwian Hotels mimari, iç mekan ve peyzaj tasarımı aracılığıyla benzersiz ve sürükleyici deneyimler üreterek, her projedeki çevresel nitelikleri, mekansal nitelikler ile bütünsel bir deneyim sunuyor. Luwian Hotels yakın ve uzak ziyaretçilere etkin misafirperverlik sağlamak için; yerel becerilerin, malzemelerin ve detayların üzerine kurulduğu inanılmaz doğal güzelliklere ve kaynaklara sahip bir bölgede tasarlanmıştır. İçinde tarihi evlerin, köy çeşmesi ve sarnıçların yer aldığı Sandıma Köyünden ilham alan proje, hem yerleşim hem de yapı dili olarak gelenekten beslenen, detaylarla zenginleşen ve çağdaş yaşamdan ilham alan mimari deneyimler sunuyor.

BURHANIYE BUTİK OTEL MANÇO MİMARLIK

Projenin Adı ve Yeri: Burhaniye Butik Otel, Yalıkavak, Bodrum
Proje Ofisi: Manço Mimarlık
Tasarım Ekibi: Ali Manço, Zühtü Usta
Proje Yılı: 2021
Toplam İnşaat Alanı: 5313 m²

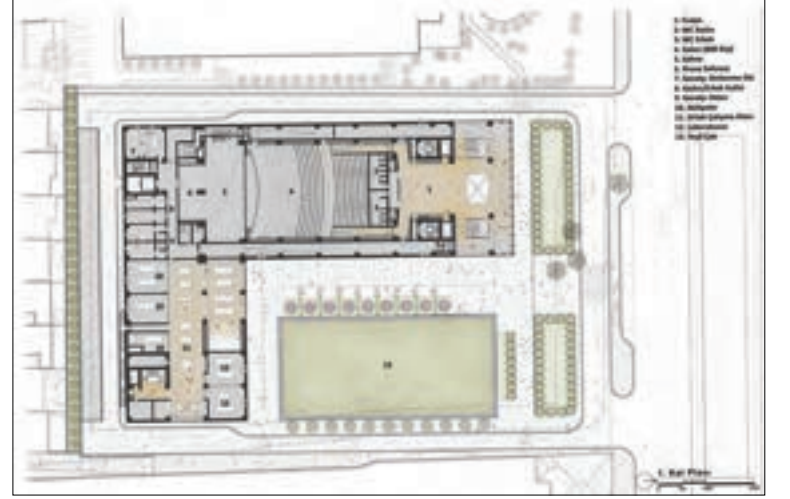
Eğimli bir arsa üzerinde Manço Mimarlık tarafından tasarlanan 52 odalı Burhaniye Butik Otel projesinde arazinin doğal eğiminden ve deniz manzarasından olabildiğince çok yararlanmak amaçlanmıştır. İmar durumunda tanımlanan, tüm kenarları açılı çekme mesafeleri içinde oluşturulan planlarda yatay ve dikey dolaşım alanları doğu cephesine çekilerek tüm odalar ve yeme içme alanları Ege ve güneybatı manzaralarını görebilecek biçimde konumlandırılmış. Deniz yönünden 6 kat olarak algılanan yapı kütlesi zemin katın batı cephesi geri çekilerek oluşturulan geniş balkon ile yatayda ikiye bölünmüştür. Bodrum katların cephelerinde ve açık terasların duvarlarında Burhaniye'nin taşlık sahiline gönderme yapan aynı iri agregalı Waschbeton prekast paneller kullanılarak bina ve açık alanlar bütünleştirilmiştir.

DUAÇINARI KÜLTÜR VE TİCARET MERKEZİ PER SE MİMARLIK

Projenin Adı ve Yeri: Duaçınarı Kültür ve Ticaret Merkezi, Yıldırım, Bursa
Proje Ofisi: Per Se Mimarlık
Tasarım Ekibi: Ali Derya Dostoğlu, Uğur Özer, Berrin Sezer, Canberk Özcan, Uğur Sağlam, Enes Keleşmehmet, Kübra Özşeker
İşveren: Bursa Yıldırım Belediyesi
Statik: Veritas Mühendislik
Mekanik: Ki-em Mühendislik
Elektrik: Hcy Mühendislik
Tesisat: Ki-em Mühendislik
Proje Yılı: 2021
İnşaat Alanı: 23.830 m²

Per Se Mimarlık tasarımı Duaçınarı Kültür ve Ticaret Merkezi'nin de barındırdığı işlevler ve yeşil alanlarla, gerek içinde yer aldığı mahalle, gerek Yıldırım İlçesi, gerekse Bursa ölçeğinde söz konusu kentsel odaklardan biri olması hedefleniyor. Duaçınarı Kültür ve Ticaret Merkezi proje alanı, oldukça işlek bir trafiğe sahip, gürültülü bir şehir içi arteri olan Ankara Yolu Caddesi'ne komşu bir parselde yer alıyor. Söz konusu arter ile proje alanı arasında, bir yeşil bant bırakılması, bu sayede bir yandan mevcut ağaçların korunması, bir yandan yeşil alan miktarının artırılması, bir yandan da mevcutlara ilave olarak ekilecek ağaçlarla, cadde ile proje alanı arasında görsel ve işitsel bir filtre oluşturulması amaçlanıyor. Cadde boyunca devam eden yeşil bant, bir avlu vasıtasıyla proje alanının içine doğru sürdürülmüş. Bu avlu, Hanlar Bölgesi'nde yer alan tarihi hanlarda da gözlemlendiğimiz yapı tipolojisini anımsatan biçimde revaklı yapılarla çevrelenmiş. 1. bloğun Ankara Yolu Caddesi'ne bakan cephesi, üst üste gelen 800 kişilik ana salon

ve 200 kişilik blackbox fuayelerine ayrılmış. Fuaye katlarından ana salona iki kottan ayrı girişler verilmiştir. Parselin güney kenarı boyunca uzanan 2. bloğun zemin katı iki adet, her biri yaklaşık 100 kişilik nikah salonuna ayrılmış. Nikah salonlarının avluya bakan kısmı fuaye ve kutlama salonları olarak değerlendirilmiş, bu sayede avluyla entegre bir kullanım öngörülmüş. Üç bloğun işlev dağılımında, zemin kullanımının avluyu yaşatacak ticari işlevlere ayrılmasına özellikle dikkat edilmiş. Bu doğrultuda, çok katlı 1. bloğun zemin katının avluya bakan kısmı, asma katlarıyla birlikte ticari birimlere ayrılmış. Duaçınarı Kültür ve Ticaret Merkezi'nin betonarme ve çelik yapı sistemleriyle inşa edilmesi öngörülmüş. 1. ve 2. bloklarda, ölü ve hareketli yüklerin fazlalığı ile geniş açıklık geçilmesi ihtiyacından dolayı, yer yer, tek yönlü nervürlü döşemeler tercih edilmiş. Açıklığın fazlalığı nedeniyle, çatıda çelik makaslar kullanılmış. Fuaye kısmında, girişin üstünü örter vaziyette bir çelik konsol tasarlanmıştır.

Plan

**ZEYTİNBURNU SPOR MERKEZİ
NUN ARCHITECTURE DESIGN**

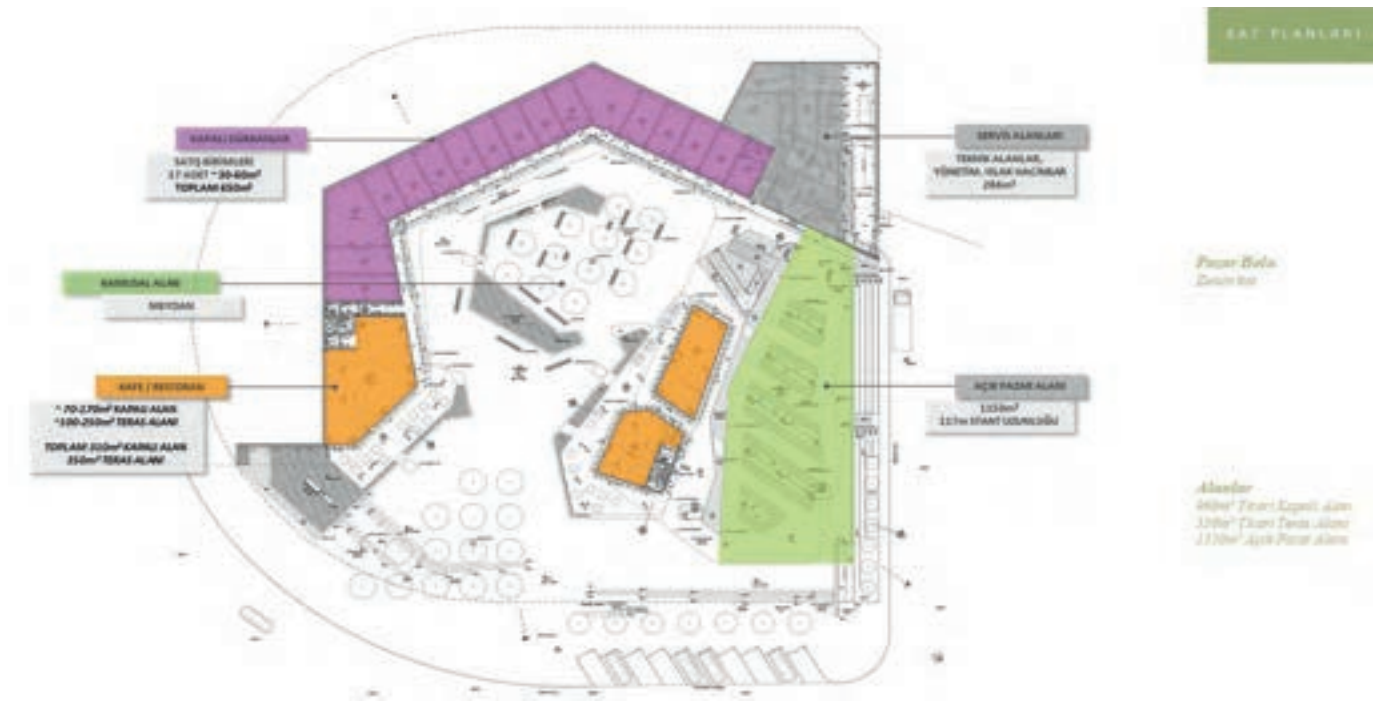
Projenin Adı ve Yeri:	Zeytinburnu Spor Merkezi, İstanbul
Tasarım Ekibi:	Celâleddin Çelik
İşveren:	Zeytinburnu Belediyesi
Statik Proje:	Çağlar Bahadır
Mekanik Proje:	Halil Tayfun Erdem
Elektrik Projesi:	Ahmet Günbeyi
Proje Yılı:	2021
İnşaat Alanı:	1977 m ²

Zeytinburnu'nun çok merkezi bir noktasında yer alan ve beş ayrı mahallenin yürüme mesafesinde olan bir kesişim noktası olan bir arsada yer alan NUN Architecture Design tasarımı Zeytinburnu Spor Merkezi, Millet Bahçesi'ndeki bisiklet ve yaya yolları, kot itibarıyla Prof. Muammer Aksoy Caddesi'ni aşır birinci kattan spor mekanı ulaşabilir bir konumda bulunuyor. Millet Bahçesi'nin adeta devamı, bahçenin bir donatısı gibi planlanarak simgesel ve fiziksel olarak bahçeye bağlanan bir bitiş yapısı, buluşma noktası görevi görüyor. Yapının zemin katı neredeyse boş bir kamusal alan, kaldırımın genişleyip meydanlaştığı bir nefes alma mekanı. Burada bisiklet parkları, gölgeli oturma alanları bulunuyor. Ayrıca yapının ana girişi ve

Kesit

lobisi yer alıyor. Birinci kat, caddeden bir üst kote çıkıp trafikten tamamen uzaklaşılana ana platform. Bu kot, aynı zamanda Millet Bahçesi'nden gelen yaya köprüsünün bağlandığı terası içeriyor. Bu katta açık oturma alanları, teraslar ve spor merkezine hizmet eden bir kafeterya bulunuyor. İkinci ve üçüncü katlarda spor merkezi'nin çalışma salonları, soyunma odaları, pilates, aletli pilates, yoga, fitness ve reformer salonları yer alıyor. Prof. Muammer Aksoy Caddesi'ne cephe veren iki masif tuğla duvar parçası, bu iki duvar arasında kalan kamusal "cep"i vurguluyor. uvarlar caddeye yaslanarak cephe verirken, duvarların arasında kalan alan geri çekilir, kamusalallaşarak hafifliyor.

BOLU PAZAR
YANARDAĞ ARCHITECTURE

Projenin Adı ve Yeri:	Bolu Pazar, Bolu
Tasarım Ekibi:	Ali Burak Yanardağ, Öner Demircan, Burcu Semizoğlu
Statik Proje:	AGM
Mekanik Proje:	AGM
Elektrik Projesi:	AGM
Proje Yılı:	2020
İnşaat Alanı:	5750 m ²

Kente dışarıdan gelenlerin ilk karşılaştıkları yer olması nedeniyle de bir önem arz eden Yanardağ Architecture tasarımı Bolu Pazar üç tarafından araç yolları ile çevrenirken, bir taraftan mevcut konut dokusu ile birleşiyor. Konut dokusu ile keşiştiği noktada içeri çekilecek kentsel ara boşluk oluşturuyor. Bu kentsel boşluk ölçeği ve yapısal durumu ile bulunduğu çevre için küçük bir kent meydanı haline gelirken eğimli bir topografyada konumlanan yapı, üst kotta kentsel yeşil aksın bir parçası, alt kotta ise bağlanmış konut bölgesinin ve zemindeki ticari örüntünün bir devamı haline geliyor. Parkın devamı olan bu üst zemin yeme-içme mekanlarıyla da destekleniyor. Bu kot aynı zamanda konutların da bir izleği olduğundan, yapısal durumdaki mümkün olduğunca uzaklaştırılarak parkın devamı olarak davranıyor. Zeminde kapalı ticari birimler, açık-

yarı açık yeme içme alanları, yarı-açık pazar alanı yer alırken eğime sırtını veren bu donatılar, kamusal yer alanı tanımlıyor. Yapının kitlesel kompozisyonu, eğim ve yeşil aksın yorumlандığı, üst üste gelen serbest ve eğrisel döşemelerin oluşturduğu bir yüzey olarak biçimleniyor. Bu unsur sadece binanın çevresiyle olan ilişkisini tanımlamakla kalmıyor, aynı zamanda dış cephesini de tanımlıyor. Üst zemini oluşturan bu güçlü saçak, ona takılan başka saçaklar ile kademelenerek alt kot ile ilişki kuruyor ve insan ölçeğine iniyor. Kendi tektoniği ile var olan yapı, malzeme paleti anlamında da en aza indirgenmiş. Üst saçağı kaplayan ahşap lameller, brüt beton ve bazalt küp taşlar yapıyı oluşturan ana malzemeler olarak belirlenmiş. Bu malzemeler yapının güçlü etkisine katkıda bulunurken, kullanıcı ile dokunsal ve görsel ilişki kuruyor.

23. YAPI SEKTÖRÜ BULUŞMASI

23. Yapı Sektörü Buluşması 19 - 20 Ekim 2023 tarihlerinde TSMD Mimarlık Merkezi'nde yapıldı.

TürkSMD ve Archimim iş birliği ile 19 - 20 Ekim 2023 tarihlerinde TSMD Mimarlık Merkezinde düzenlenen 23. Yapı Sektörü Buluşması'nda üye-lerimiz ve yapı sektörü temsilcileri bir araya geldi.

YEREBATAN'IN IŞIĞI

TürkSMD ve TEPTA Aydınlatma iş birliği ile düzenlenen “YEREBATAN'IN IŞIĞI: Tarihi Sarnıcın, Ödüllü Aydınlatma Tasarımının Arka Plan Hikayesi” etkinliği 15 Aralık 2023 tarihinde TSMD Mimarlık Merkezi'nde yapıldı.

Yerebatan'ın Işığı Etkinliği, sarnıcın restorasyon projesini yapan Atelye 70 Kurucusu Doğu Kaptan, aydınlatma tasarımını yapan Studioullimina'dan Adriano Caputo ve TEPTA Aydınlatma'dan Tuncay Danacıoğlu'nun katılımı ile Tepta Aydınlatma'dan Özlem Yalım'ın moderatörlüğünde gerçekleşti.

İLHAN TEKELİ SÖYLEŞİSİ

Prof. Dr. İlhan Tekeli'nin “Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik” başlıklı söyleşisi 27 Ekim 2023 tarihinde TSMD Mimarlık Merkezi'nde yapıldı.

Prof. Dr. İlhan Tekeli, Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye'de mimarlığın ve şehirciliğin öyküsünü 5 dönemli bir çözümleme ile izleyicilerle paylaştı.

SMD'LER ÇALIŞTAYI ANKARA'DA YAPILDI

Türk SMD, İstanbul SMD, İzmir SMD, Bursa SMD, Akdeniz SMD ve Muğla SMD yönetici ve temsilcileri 12 – 13 Kasım 2023 tarihlerinde Ankara'da bir araya geldiler.

SMD'ler Çalıştayı'nda mesleğin gelişimi ve güçlü birliği oluşturulması amacıyla yeni bir yapılanmaya gidilmenin tartışıldığı toplantıda geleceğe yönelik yol haritası üzerinde görüş alışverişinde bulunuldu. Kalebodur firması desteği ile yapılan etkinlik, mimarlık mesleğinin geleceği hakkında ufuk açıcı tartışmalara vesile oldu. Çalıştay sonunda Serbest Mimarlar Dernekleri Federasyonu kurulmasına karar verilerek duyuru kamuoyu ile paylaşıldı.

SMD'ler Federasyon Olma Yolunda Güç Birliği Yaptı

Aynı amaçlar doğrultusunda kurulan Türk SMD, İstanbul SMD, İzmir SMD, Bursa SMD, Akdeniz SMD, Muğla SMD, 13 Kasım 2023 tarihinde Ankara'da toplanarak

yeni bir yapılanma oluşturmak için mutabık kalmıştır. Bu güç birliği 1970'lerden bu yana süregelen çalışmaların sonucudur. Serbest mimarlık hizmetlerinin ve mimarlık mesleğinin güçlendirilmesi gereği ve son depremlerde bir kez daha eksikliği görülen nitelikli yapı üretme amacına ulaşma hedefi ile SERBEST MİMARLAR DERNEKLERİ FEDERASYONU (SMDF) kurulması kararı alınmıştır. Yeni örgütlenme ile öncelikli amaç; mimarlık meslek yasasının gerçekleşmesi ve bu vesile ile meslek pratiğinin evrensel boyutlara ulaştırılmasıdır. Cumhuriyetimizin 100. yılında bu yeni yapılanmanın ülkemize, mesleğimize yararlı olmasını diliyor, SMDF'nin kuruluş amaçlarını ve gerekçelerini kamuoyuna ve meslek camiasına duyurmanın onurunu yaşıyoruz.

Anıtkabir Ziyareti

SMD'ler Çalıştayı için bir araya gelen Türk SMD, İstanbul SMD, İzmir SMD, Bursa SMD, Akdeniz SMD ve Muğla SMD yönetici ve temsilcileri 13 Kasım'da Atatürk'ün huzurundaydı. Türkiye'deki SMD'lerin ortak hedefler için bir araya gelerek Serbest Mimarlar Dernekleri Federasyonu (SMDF) kurulması kararı, Yönetim Kurulu Başkanı Ali Osman Öztürk tarafından Anıtkabir özel defterine yazılarak ilan edilmiş oldu.

BASAMAKLAR'23

TürkSMD tarafından bu sene 9. kez düzenlenen Basamaklar sergisi 7 Aralık 2023 Perşembe günü TSMD Mimarlık Merkezi'nde açıldı.

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Atılım Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Çankaya Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, TED Üniversitesi ve TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesinin katıldığı Basamaklar'23 sergisinde bu yıl İstanbul Kadir Has Üniversitesi konuk okul olarak yer aldı.Tamamen dijital olarak hazırlanan sergideki projelere www.tsmdbasamaklar.com sitesinden ulaşabilirsiniz.

NEŞET AROLAT

1934-2023

BABAM...

EMRE AROLAT

Koyu yeşil fitilli kadife pantolonunun izi çıkmış suratıma. Sandalyenin en ucuna oturup olabildiğince uzattığı bacaklarına yüzüstü yatıp uyuyabilecek kadar kısaymış demek ki boyum. Kardeşimin doğduğu gece olduğuna göre beş yaşında olmalıyım. Kafamı kaldırıp ona doğru bakıyorum. Okuduğu kitap kucağına düşmüş, gözleri yarı kapalı sanki. Uyukluyor olmalı. Usulca aşağı doğru kayıyorum. Ayaklarım yere değdiğinde yavaşça doğrulup parmaklarımın ucuna basarak ameliyathane kapısına doğru gidiyorum. Bir yandan da onu kontrol ediyorum. Laf aramızda hayatı boyunca en çok kıskandığım özelliklerinden biri bu kadar kolayca uykuya dalabilmesi oldu. Hiç ses çıkarmadan beklıyorum kapının önünde. Biraz sonra iki hemşire yüksek sesle şakalaşarak çıkıyor içeriden. Ben onların uzaklaşmalarını beklerken kapı da yavaş yavaş kapanıyor. Son anda hamle yapıp ayağımı pervazla kanat arasına koyuyorum, sonra da koşarak içeri dalıyorum. Bunca patırtıya o da uyaniyor tabii. Floresan ışıklı buz gibi koridorda kovalamaya başlıyor beni. Zihnimdaki son sahne, annem koridorun en ucundaki odada, başında doktorlar, hemşireler, aramızda birkaç metrelik mesafe, avazım çıktığı kadar bağıriyorum:

“Annemi öldürüyorlaaaarrrr!”

Sonrası hayal meyal. Anlatıldığına göre babam beni kaptığı gibi dışarı çıkartıyor ve ardından annem Elvan’ı dünyaya getiriyor. Serin bir bahar sabahı, yeni doğan güneşin yatık ama keskin ışığı Çankaya’daki evimizin içini baştan sona yalıyor. Babam pek de becerikli olmayan hareketlerle bir dilim ekmeğin üzerine yağ sürüyor. Üzerine kaşar peyniri koyup bana uzatıyor. Sonra yeniden hastaneye gittiğimizi hatırlıyorum. Kardeşimin doğarken bana bir hediye getirdiğini söylüyor yolda. Hem babamla hem de Ankara ile ilgili net olarak hatırladığım en eski anım olmalı bu.

Doğumdan hemen sonra İstanbul’a taşınıyoruz. Etiler Çamlık Mahallesi, adına uygun bir şekilde koca koca fıstık çamlarıyla dolu o zamanlarda. Yılmaz Sanlı’nın tasarladığı ve yapımcıları arasında olduğu yan yana iki apartman, mimarlar, sanatçılar ve doktorların çoğunlukta olduğu komşular, biz Yılmazlar 2 apartmanında oturuyoruz. Annemle babamın büroları da yine aynı mahallede, birkaç apartman ileride. Hasan Ali Yücel İlkokulu, Nispetiye Caddesi’nden yürüyerek on dakikalık me-

safe, okuldan çıkışta genellikle eve uğramadan büroya gidiyorum. Ödevleri bir çırpıda bitirip ofisteki maketlerin farklı açılardan resimlerini yapıyor ya da çalışan diğer mimarlarla takılıyorum. Babam arada onların bulunduğu odaya geliyor, projelerle ilgili konuşuyor, sorulara cevap veriyor. Hep çok kibar. Lafı fazla uzatmıyor, mesela benim şimdi ofiste arkadaşlarımla konuşurken çok defa yaptığım gibi oradan buradan dolandırmıyor. Telefonda da kısa konuşurdu zaten. Bazen o kadar kısa keserdi ki yüzünüze kapanmış gibi hissederdiniz. Akşamları eve annem ve babamla beraber yürüyerek dönüyoruz. Ne güzelmış...

Az önce tarihlerin üzerinden geçtim yeniden. Dokuz yaşındaymışım. Yine bir okul çıkışı büroda alıyorum soluğu. Aklımda bir gün önce gördüğüm, henüz parçaları bir araya getirilmemiş olan ahşap maket. İzmir Hükümet Konağı yarışması için, balsa ağacından yapıyor. Yarın sen gelene kadar bitiririz demişlerdi. Çantamı bir kenara atıp merakla arka odaya koşuyorum. Gerçekten de toparlanmış, dünden bugüne neredeyse tamamlanmış, birkaç parçayı itinayla, yumuşacık zımparalıyor Halit

ağabey. Sonra hafifçe üflüyor elindeki, biraz yapıştırıcı sürüp ustalıkla yerleştiriyor yerine. Cımbızı tutan sol eli belli belirsiz titriyor sanki. Hayranlıkla izliyorum şölen tadındaki bu finali. Neşet Ağabeyi çağırılım diyor ayağa kalkarken. Derken babam giriyor odaya. Uzun uzun inceliyor her noktayı. İyice yaklaşıp eğiliyor, insan gözünden nasıl görüneceğine bakıyor galiba. Sonra doğrulup gözlüğünü çıkarıyor, sapını ağzına sokarak bir tur daha atıyor etrafında. “Çok iyi olmuş çocuklar, elinize sağlık.” diyor abartısız ama içten bir ifadeyle.

Yapıların arasında hayli detaylı olarak işlenmiş olan Eski Hükümet Konağı imiş. Onun etrafındaki bloklar ise yeni yapılar olarak öneriliyormuş. Bu yapıların altlarında boşluklar var. Şimdiye kadar gördüğüm hiçbir yapıya benzemiyorlar. Birkaç gün önce yerlerine iliştirilen ve benim ne işe yarayacaklarını merak ettiğim çubukların üzerine oturuyorlar. Çok tuhaf geliyor bu durum. Sanki bir şeyler unutulmuş gibi. Babamı yakalamışken soruyorum. “Aslında unutulmuş bir şey değil, onları özellikle boş bıraktık.” diyor. Boş bulduğu bir sandalyeye oturup devam ediyor: “İzmir’in imbat denen bir rüzgarı var. Yazın, çoğunlukla öğle saatlerinde çıkar, denizden karaya doğru akşama kadar eser. Biz de bu yapıların alt kısımlarını olabildiğince boş tuttuk ki rüzgar bu boşlukları kullanarak şehrin derinliklerine dek ulaşabilsin.” Büyülenmiş gibi bakıyorum babama. Meğer mimarlık ne kadar ciddi bir işmiş, öyle sadece çizmekle olmuyormuş. Bir sürü şey bilmek lazım, babam da çok bilgili bir adam olmalı diye geçiriyorum aklımdan. Sanırım mimar olmaya tam da o sırada karar veriyorum...

Yakışıklı adamdı babam. Ama öyle çok da havalı görünmek istemezdi. Genellikle temiz ve düzgün giyinirdi. Bunda annemin önemli bir payı olduğunu söylemem gerekir. Davranış ve tavırlarına hakim olan sükunet, kendisi bunu önemsemese de kimi zaman onu olduğundan daha ilginç hale getiriyordu sanırım. Çok fazla dikkat çekmeyi sevmediğini hatta bazen su götürmez bir utangaç olduğunu düşünürdüm böyle zamanlarda. Daha önceleri pek fark etmemiştim ama bugünlerde gitgide ona benzeyen pek çok huyumu keşfeder oldum. İnsan olarak edindi-

ğim iyi ya da kötü alışkanlıklarımın perde arkasında ve bugünkü davranış örüntümün pek çok noktasında hayli derin etkileri olmalı babamın. Ara sıra başıma bela olacak kadar su yüzüne çıkabilen ve düpedüz canımı sıkan utangaçlığım da onlardan biri sanırım.

Babam için günlük alışkanlıklarının aksama-dan sürmesi son derece önemliydi. Aynı saatlerde uyur ve uyanırdı. Yıllarca kahvaltıda aynı krakeri ve aynı peyniri yedi. Ofise geliş ve gidiş saatleri hiç değişmedi. Zaman zaman onu izlediğimde bu tekdüzellik beni bile bıktırdı ama onun her gün aynı şeyleri yapmaktan sıkıldığını hiç duymadım. Sabahları uzunca süren tuvalet sefası sonrasında bir gün dahi aksatmadığı ve hayli ilginç hareketlerden oluşan bir jimnastik seansı vardı. Duşa girmeden hemen önce, pijaması ile yapardı. Yerinde koşar gibi olan hareket sırasında bacaklarından çıtır çıtır kemik sesleri gelirdi. Ne yapıtıysa doğru yapmış olmalı. Bu dünyadan göçmeden on gün öncesine kadar her işini kendisi yapabilecek kadar dinç kaldı.

80’li yılların sonları olmalı. Heyecanla bekliyorum kapıdan içeri girmesini. İçim içimi yiyor, çok merak ediyorum nasıl tepki vereceğini. Annemle babamın ofisinde üç yılı aşkın bir süredir çalışıyorum ve ilk kez böyle bir şeye kalkıştım. Akşam onlar ofisten çıkar çıkmaz babamın cam tuğla duvarın üzerine seloteyle astığı perspektif çizimini söküp kendi masama yapıştırdım. Sonra da üzerine bir eskiz kâğıdı koyarak düşünmeye başladım. Zihnimde bir hafta önceki Konak gezisinin imgeleri, Birinci Ulusal Mimari üslubunun nitelikli örnekleri, Fevzi Paşa Bulvarı, Mimar Kemalettin Caddesi, sivri kemerler. Diğer kenarlardan daha yüksek inşa edilerek kule görünümü verilmiş bezemeli köşeler, bitkisel süsleme motifleri, mukarnaslı kornişler, taş rozetler...

Hiçbir ifade yok yüzünde. Uzun uzun bakıyor aynı cam tuğla duvara kendi çizdiği ile yan yana astığım eskize. “Biraz fazla muncıklamışsın galiba.” diyor neden sonra. Annemin benden yana taraf tutmasıyla inşa edilebilmiş olan Vakıfbank Ege Bölge Müdürlüğü yapısına yıllar sonra bakınca daha iyi anlıyorum ne demek istediğini.

Babamın meslek hayatı boyunca çok zaman yeniliklere, tartışmaya ve ikna olmaya açık olduğunu gözlemledim. Ara sıra da olsa inatçılığı tutardı ama böyle zamanlarda dahi kabalaştığını görmek kolay değildi. Mimarlık onun için çok önemliydi, yaşam biçimini etkilerdi. Ancak sanırım mesleki hırsı mimarlığa olan tutkusunun gerisinde kalıyordu. Doğanımlı ve iyi bir mimar, aynı zamanda iyi bir okurdu. Annemle birlikte oluşturdukları kocaman kütüphane bizim evin en önemli eşyalarından biriydi ve benim çok genç yaşta okuma zevkini edinmeye vesile olmuştu. Şiiri severdi babam. Kelime hazinesi hayli genişti, konuşurken yaptığımız dilbilgisi hatalarını düzeltir, özellikle eski kelimelerin etimolojik kökenlerini paylaşırdı.

1 Kasım 2023 günü, sabaha karşı kaybettik onu. Tıpkı kibarca sürdürdüğü seksen dokuz yıllık yaşamında olduğu gibi, bu dünyadan usulca ve zarafetle ayrıldı. Şimdi ofiste her gün defalarca önünden geçtiğim, her geçişte ona mutlaka dokunduğum, kimi zaman arkasından sırtını sıvazladığım bazen durup dururken yanaklarından öptüğüm, çokça da “aslanım benim” diyen sesini duyduğum masası artık boş. Eşyalarına daha dokunamadım bile. Bir yerlerden bu dediklerimi duyuyor mudur bilmem. Ama arkasından kurulan onca şahane cümleyi duymasını çok istedim. Hani nasıl derler, olacaksa böyle olsun, ne mutlu ona, bu dünyaya bu denli güzel izler ve böyle hoş bir seda bıraktığı için ve ne mutlu bana, böyle bir babam olduğu için.

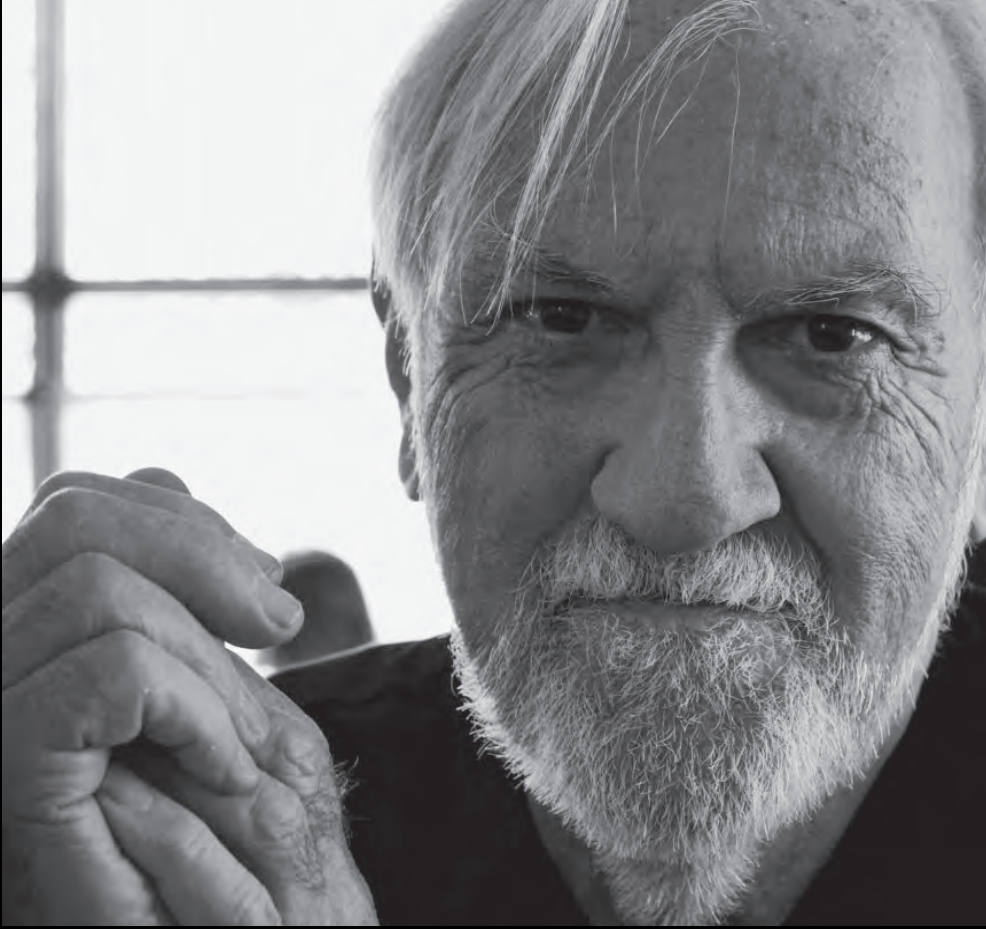
Evet, hiç kuşku yok ki o sadece bir baba değildi benim için. Dile kolay, otuz yılı aşkın bir süre birlikte çalıştık. Mimarlık mesleği için çok önemli bulduğum usta-çırak ilişkisinde annemle birlikte bana yıllar boyu eş bulunmaz, bedeli ödenemez bir öncü, bir dost oldu. Önce seven, sonra gösteren, giderek paylaştan, zamanla yolumu açan ve en sonunda benimle sahiden gurur duyan bir usta. Ve arkasından iki cümle çıkıverdi ağızımdan:

“Ne çok şey öğrendim senden... Gittiğin yerde de etrafına hep ışık ol babam.”

ANTHONY VIDLER

1941-2023

ERDEM ERTEN

Bir mimarlık tarihi inşası daima arzulanan bir çağdaş pratiği gizler (1)."

Mimarlık tarihi ve kuramı alanının devlerinden biri Ekim ayının sonunda aramızdan ayrıldı. Öğrencilerinin ona hitap ettiği biçimiyle "Tony" Vidler, 80 yılı aşan yaşamına bir düzine üzerinde kitap, sayısız yayın, sergi ve konuşma sığdırdı. Amerika mimarlık eğitimi dünyasının en önemli okullarından olan Princeton Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde öğretim üyeliği, (1965-1993) UCLA Sanat Tarihi Bölümü'nde bölüm başkanlığı, (1993-2002) ve John Hejduk'un ölümü ve 11 Eylül olayları sonrasında Cooper Union'da (2002-2013) dekanlık yaparken, dünyada pek çok önemli mimarlık okulunda konuk öğretim üyesi olarak da görev almıştı. Onu ölümle götüren hastalığı sırasında bile Princeton ve Cooper Union'da jürielerde yer alarak mimarlık eğitime katkı vermeye devam etti. Belki de Fransızcaya olan hakimiyeti nedeniyle kariyerinin erken döneminde Aydınlanma Dönemi mimarlığına odaklandı (The Writing of the Walls: Architectural Theory in the Late Enlightenment; Claude-Nicolas Ledoux: Architecture and

Social Reform at the End of the Ancient Regime). Akademik üretimini psikolojinin açtığı perspektiften erken ve yakın modernizme (The Architectural Uncanny: Essays in the Modern Unhomely; Warped Space: Architecture and Anxiety in Modern Culture) baktığı yayınlarla sürdürdü. Kariyerinin geç döneminde mimarlık tarih yazımı yoluyla modern mimarlık alanının nasıl inşa edildiğini inceleyen Vidler (Histories of the Immediate Present: The Invention of Architectural Modernism), tarih yazımı, küreselleşen dünya ve dijital teknolojinin günümüz mimarlığı ve dünyasını nasıl biçimlendirdiğini eleştiren yazılarıyla alana çok önemli katkılar da bulundu. Akademik kariyerine çizdiği rota onu izleyen pek çok akademisyene esin verdi.

Mimarlık akademisinin Amerika merkezli dönüşümü Vidler'in hayranlık uyandıran kariyeri üzerinden kısmen okunabilir çünkü Vidler bu dönüşümün tam merkezinde bulunuyordu. The Architects Newspaper'da yayımlanan anma yazısında 1941 yılında Essex'te doğan Vidler'in çocukluğunda bir hava saldırısına ve Londra'nın bombardımanından kalan yıkımına tanık

olmasının onu Cambridge Üniversitesi'nde mimarlık eğitimine yönlendirdiği aktarılıyor. 1965'te, Cambridge'de tanıştığı Peter Eisenmann'ın daveti üzerine Princeton Üniversitesi Mimarlık Okulu'na katılan Vidler'i, Kenneth Frampton ve Alan Colquhoun izleyecekti. Beatriz Colomina bu üçlünün Princeton'a gelişini "neredeyse pop müzikteki Britanya istilası gibi, mimarlık tarihi alanında bir devrim" olarak adlandırıyor. O günlerde mimarlık tarihinin bu üç önemli isminin üçünün de mimarlık tarihi doktorası yoktu, çünkü akademide buna gerek görülüyordu. Bu "istilayla" oluşan entelektüel ortam yeni bir doktora programının kuruluşunu tetikleyecek, Vidler da Princeton Üniversitesi'ndeki Mimarlık Tarihi ve Kuramı doktora programının kuruculuğunu ve yöneticiliğini yapacaktı. Vidler özgeçmişlerinde aktarılan ve 2005 yılında Delft Teknik Üniversitesi'nde "tamamladığı" doktora tezi ise Türkçeye Alp Tümtürkün tarafından çevrilen "Yaşadığımız Günün Tarihleri: Modern Mimarlığı İcat Etmek" adıyla çevrilen kitabının bir ön çalışması, Delft Teknik Üniversitesi'nin davetiyle geçirdiği "sabbatical"ın sonucuuydu sadece. Vidler'in eleştirel sanat ve mimarlık kuramı alanının kurucu dergileri arasında görülen Oppositions, Assemblage ve October gibi dergilerde yayınladığı makaleleri 80'lerde mimarlık alanına giren kuşağa tarih, kuram ve eleştiri konusunda yeni disiplinler ilişkisi ağırları, yeni bakış açıları tanımlıyordu.

Eleştirel kuramın ve yapısalcılık sonrası söylemin etkisiyle 1960'ların sonunda mimarlık alanında başlayan dönüşümün ileri hatlarında yer alan Vidler aynı zamanda çok sevilen bir "hoca"ydı da. Mütevazı ve açık kişiliğinden beslenen eğitimci yanı en az tarih kuram ve eleştiri alanındaki bilgisi ve üretkenliği kadar, belki de daha önemliydi. Öğrencilerini sorgulamaya iştahlandıran, diyalog konusunda cesaretlendiren, onların düşüncelerine değer veren yapısı, Cooper Union'da dekanlığa başladığında okulun yeni müfredatını tüm paydaşları dinleyerek kurma çabası, Vidler'in mimarlık eğitimi ve mesleğine bakışının bir özeti gibi de anlaşılabilir. Vidler topluma karşı sorumluluk taşıyan, mimarlığın iç dünyasına kapalı kalmayan, içinde yaşanan kentin sorunlarıyla içli-dışlı bir mimarlık eğitimi ve pratiğini önemsiyordu. Ona göre 21. yüzyılın ilk çeyreğinde gelişen "eleştirelilik-sonrası" ya da "yeni faydacılık" olarak adlandırılan duruşlar mimarlık ortamının geleneksel anti-entelektüelizmini maskeleyenin ötesine geçmiyordu. Tarih ve kuram alanında ürettiklerini eğitim arenasında paylaşıırken eleştirel bir meslek pratiğini inşa etmenin yollarını arayan "Tony" Vidler'in kaybı önemli bir kuşağın mimarlık tarihi ve kuramı dünyasından çekiliyor olmasının da üzücü bir habercisi.

REFERANSLAR:

1. "The construction of an architectural history always conceals a desired contemporary practice. (yazarın çevirisi) Anthony Vidler (2005) Histories of the Immediate Present: Inventing Architectural Modernism, 1930-1975. Delft Teknik Üniversitesi (doktora tezi). S.4

ERTUR YENER

1932-2023

CAN ELMAS

Anadolu Klübü

Merkez Bankası İzmir

Dağ Otel

Türk Tarih Kurumu

20 Aralık 2023'te aramızdan ayrılan Mimar Ertur Yener babam Mimar Erdoğan Elmas'ın 1969 den 2005'e kadar 36 yıl boyunca YEG Mimarlık firmasında ortağıydı. Ailecek de görüştüğümüz Ertur Abi çok iyi bir mimar, çok çalışkan ve müthiş beyefendi bir insandı.

1932'de Bozüyük'te doğmuş, 1958 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden mezun olmuş Ertur Bey, daha sonra Mehmet Tataroğlu ve Turgut Cansever ile birlikte çalışmaya başlamıştır. Turgut Cansever ile tasarladıkları, 1967 yılında tamamlanmış olan Ankara'daki Türk Tarih Kurumu binası 1980 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü kazanmıştır. Büyükkada Anadolu Kulübü Plaj Tesisi ve Ankara Anadolu Klübü yine önemli yapılarındandır.

Ertur Yener 1971-1974 arasında DGSA Mimarlık Yüksek Okulu'nda Öğretim görevlisi olarak da rol almış ayrıca ofisinde sayısız mimarı da yetiştirmiştir.

YEG Mimarlık'la birlikte Ağa Han Ödülüne de aday gösterilen İzmir Merkez Bankası, Ankara TRT yerleşkesi, Ankara Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü, Azot Sanayi, Çimento Sanayi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, Bayındırlık Bakanlığı, Sınai Kalkınma Bankası, Kapıkule Gümrük Tesisi, Sepetçiler Kasrı Restorasyonu, The Marmara Antalya Otel gibi birçok önemli esere imza atmıştır. YEG Mimarlık olarak girdikleri yarışmalarda 13 birincilik olmak üzere bir çok ödül kazanmışlardır.

Ertur Bey'in İstanbul ofisinde birlikte yaptığı-

mız Sarıkamış Toprak Otel Projesinde saatlerce detayları çizip sayısız pafta ürettiğine şahit olmuştum. Toprak Otel tamamlanıp da tüm bu ahşap detayları yerinde görünce bu detayların ne kadar önemli olduklarını bir kez daha anladım. Bir son not olarak da Uludağ'da kayağa başlamamıza bizi ailecek teşvik etmiş, ve çeşitli kayak merkezlerinde birlikte bu güzel sporu yapmıştık.

Ertur Bey'i sevgi ve saygı ile sonsuzluğa uğurluyoruz.

ÇELİK ERENGEZGİN'İN YAŞAM ÖYKÜSÜ VE YAPITLARI

ÇİĞDEM YÜCEL, Dr. Mimar

2002'de tanıştığım hocam, güzel insan, doğa dostu, şifacı, enerji dervişi Çelik Erengezin'le ilgili yazıma kendisini anlattığı biyografisiyle başlıyorum: "1946 yılında inşaat mühendisi bir babanın oğlu olarak dünyaya geldim. Yine inşaat mühendisi olarak, 52. meslek yılını idrak eden büyük ağabeyim ve baba mesleğimiz sayesinde hasbel kader "gözümü inşaatı açtım!" denebilir. Güzel Sanatlar Akademisine girmeyi başardım. "Mimarlık böyle mi öğretilmeli ve öğretilenler doğru mudur?.." tartışması o yıldan itibaren başladı. 1968 de "oy ve söz hakkına sahip" ilk öğrenci temsilcisi idim"(1). Çelik Erengezin; daha fazla özgürlük, eşitlik, adalet ve temiz bir çevreyi savunan, anlatan, yaşayan, 1968'de ilk öğrenci temsilcisi olarak tam bir 68 kuşağıdır. Öğrenciliğinde, Avni Dilligil Tiyatrosu'nda piyano müzikleri yapan sanatçı ruhtur.

Çelik Erengezin; insan, barış, sevgi, enerji mimarlığı, doğal yaşam ilkeleriyle yapı tasarlayan bir mimar. Enerjiyi doğru kullanan mekAnsal yapıların ve kullanıcılarının akışta olduğu bir yaşam için emeğini ve bilgisini 250 konferansta öğrencileri ve sivil toplum örgütleriyle paylaşan yılmaz bir güzel insan oldu.

"Öğrenciliğim dahil 45 yıldır taşımakta olduğum meslek mikrobunu Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden aldığımı itiraf ediyorum. Yıllar boyu "taşıyıcı" iken, artık "bulaşıcı" olmaya karar verdim! Bu yüzden, dönüşü olmayan bir yolculuğun kafa dengi arkadaşlarını bulma telaşı içinde, bir kürsü, mikrofon ya da kamera bulur bulmaz çenem düşmekte, kalem bulduğumda kağıtlar tükenmekte! Bu vesile ile her yaştan dostlarım oldu. Çalakaalem yazdıklarımı yayınlayan bilim ve meslek dergilerinin sayısı üç yüzü geçti. "Hayatın İçinden Mimarca Yorumlar" başlıklı on üç bölümlük bir radyo programı, sayısını hatırlamadığım TV söyleşisi, meslek odalarında, sivil toplum örgütlenmelerinde, bakanlıklarda, farklı meslek dallarında ve mimarlık eğitimi veren üniversitelerdeki 234'ü bulan buluşmalarda, derdimi anlatma fırsatı buldum. Ve şunu fark ettim ki bütün bunlar bizim müşterek derdimizdir. Çözümü de birlikteliğin gücünde yatmaktadır." Çelik

Resim 1. Çelik Erengezin.

Erengezin, Ulusal Ahşap Birliği'nin (UAB) kurucularındandır. 2017 yılında Uluslararası Enerji ve Ekoloji Birliği'nin (UEEB) kurucu başkanlığı yapmıştır. UEEB üyesi 3600 gönüllü ile hedeflenen; üyelerinin "enerji mimarlığı" kavramlarını içeren mekanlarda yaşama-ları ve üretmeleri dolayısıyla bizzat "yaşayan örnek" olmalarıdır.

Evimiz Ürnlü

Mezuniyeti sonrası İstanbul'dan Bursa'nın Ürnlü Köyü'ne yerleşerek mimarlık çalışmalarını yürüten hocamız, eşi (Güzel Sanatlar Akademisi'nin Seramik Bölümü'nden birincilikle mezun, Andiçen Ödülleri'nin seramik birincisi) Afet Erengezin ve çocukları ile, projelerinde anlattığı sürdürülebilirlik felsefesini yaşantısına da uygulayarak, dostlarıyla, öğrencileriyle paylaşarak ekolojik bir yaşam alanı yarattı. 43 sene önce çocukları ile Bursa'ya göç ederek, kendi deyimleri ile "canlarını kurtarmalarıyla" başlayan yolculukları sürecinde ekolojik bir yaşamı hem deneyimlediler hem de 100m² bir eve 100m² toprak

şansı verilebildiğinde aç kalınmayacağını, yaşayarak öğrendiler ve öğrettiler. "Bildiğimiz dört kuşak "kent soylu" olmayı terk edip "sonradan olma" da olsa köylülüğü tercih ettik. Hepsi şifa, hepsi doyurucu ve hepsi doğanın bahçemize hediyesi olan 70 tür otun ismini ve lezzetini nasıl öğrenebilirdik ki başka türlü? Doğa sevgisi bizi köye yöneltti ve aynı doğa sevgisi bize tüm insanları ayırım gözetmeksizin sevmeyi öğretti." 2015'te eşinin ebediyete intikalinden sonra, Mudanya'nın Tirilye mahallesine yerleşerek aktif meslek yaşamına projelerinin yanında yazılarıyla, derslere ve seminerlere katılımıyla devam etti. Onun için; verdiği konferanslar kadar Türkiye'nin dört bir yanına yayılmış dostları, üniversite mensupları, binlerce öğrencisi, da-ima en büyük zenginliği olmuştur (2).

Yaşamı ve Felsefesi

Çelik Erengezin yaşam felsefesini şöyle anlatıyor: "... bazen alçak sesle ama genellikle haykırarak kaleme aldığım makaleler, söyleşi ve projelerimdeki fikirler şu cümlede özetle-

Resim 2. Çelik Erengezin 2016 Bursa Uludağ Üniversitesi, Ekoloji ve Mimarlık Dersi, Tirilye gezisi.

Resim 3. Tirilye Taş Mektep Çalıştayı, 27 Ağustos 2017.

Resim 3. Afet-Çelik Erengezin.

Resim 5. Afet Erengezin öğrencileri ile.

nebilir. "Düşündüğünü özgürce söylemek ve söylediğini yaşamak!" Çalışmalarını, kendi ürettiği "enerji mimarlığı" kavramıyla tanımlayan Çelik Erengezin'in dünyasına girdiğinizde, sizi doğayla barışık, estetik ve ekolojik, yeşil, biyoçeşitlilikle dopdolu bir yaşantı ile karşılar, başka türlü bir yaşamın mümkün olduğunu göstermek ister gibidir.

Önemседiğı Kavramlar: Enerji, Ekoloji

Çelik Erengezin'in enerji mimarlığı; yapıların, nefes alma doğallığı ve ölçüsünde enerji kullanmasını ve kendisine gerektiği kadarını da üretebilmesini öngörür. Ne bir fazla ne bir eksik. "Enerji mimarlığı'nı sevinerek söylüyorum, ilk kez ben söyledim. Bence işin özü, enerji penceresinden mimarlıktır. Sonra da, bu kavramın dokuz bileşenini, felsefi altyapısını oluşturmaya çalışırken, "enerji mimarlığı" diye yıllardır altını doldurmaya çalıştığım kavramın, bu dokuz paydayı birlikte kullanma becerisi olduğunu fark ettim." Çelik Erengezin için, yapıların formunu işlevsellik

belirler. Enerji mimarlığı adını verdiği anlayışında, belirlediği dokuz faktörün "enerji" ile kopmaz bağıı ifade eder (3).Bunlar: Boşluk, hava, ateş, rüzgar, toprak, su ve ağaçtır. Bu kurgusal süreç toprakla başlar. Suyla canlanır, ağaçla taçlanır ve tahtayla korunur. Kurgunun son aşaması "bağlaç" tır. Bağlaç metaldir. O, bileşenlerin birleştirenidir. Doğru yer, doğru yön, doğru malzeme ve doğru tasarım olarak ifade ettiği "enerji mimarlığı"nın özeti; "güneşine ve toprağına sahip çıkmak ve nimetlerini hakkaniyetle paylaşmaktır!" Güneşine ve toprağına sahip çıkmak, ülkeye ve dünyaya sahip çıkmaktır. Çelik Erengezin'in çalışmalarının ağırlığı "kendi enerjisini üreten yapılar" üzerine olmuştur. Bu çerçevede tasarladığı yapıları ile bedensel ve zihinsel sağlığa, doğal devinime katkı koymayı amaçlamaktadır.

Yapıları, Yazıları

Ekoloji - "enerji mimarlığı" bağlamında durumu ile hem yazılı hem de mimari eserleriyle* hayatımıza ilham veren Yüksek

Resim 4. Afet Erengezin Andiçen Ödülleri birinciliğı

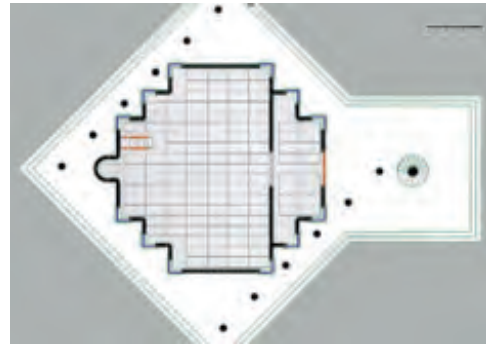
Resim 6. Ev girişi.

Resim 7. Çelik Erengezzgin Mimarlık Ofisi.

Resim 14. Eyüp Yıldız Camii görünüşü.

Resim 11. Eyüp Yıldız Camii planı.

Bir yılda 30.000 kişiyi aşan ziyaretçinin gösterdiği ilgi, bize Çelik Erengezzgin'in doğru yolda olduğunu göstermiştir (3). Diyarbakır Güneş Evi, ısıtmasını, soğutmasını, aydınlatmasını ve atıklarını kendi olanakları ile çözümleyen bir uç örnek olarak, “enerji mimarlığı” ilkelerine göre inşa edilmiş somut bir örnektir. Özellikle güneş zengini ülkemizde enerji bağımlılığından kurtulmak için, gittikçe verimli ve ekonomik hale gelen bu teknolojiden yararlanmaktadır. Çatısında 24 adet PV güneş paneli kurulmuştur (4).

Eyüp Yıldız Camii (1996)

Çelik Erengezzgin için dini yapılar, yaratan ile yaratılan arasındaki ilişkinin huzurlu bir destekçisi olmalıdır. Eyüp Yıldız Camii bu kavramlarla tasarlanmıştır. Camii plan şeması, kare yapıdadır. Son cemaat yeri ve hanımlar bölümü alçak bir çiçek duvarı ile ayrılmıştır. Taşıyıcı olmayan duvarlar mekanı çevreler. Betonarme kolonlar yapının dışında ve asimetrik olarak tasarlanmıştır (5). Minare; sembolik görevini üstlenmek üzere geriye çekilmiştir. Sevdiklerinin Söylemleri

Demet İrkly Eryıldız ve Semih Eryıldız

Meslektaşımız Çelik Erengezzgin hem kuramsal olarak hem de uygulama da yaptı-

Resim 9. Sera ve güneş ocağı.

Resim 10. Diyarbakır güneş evi güney görünümü.

Resim 12. Güneş evi iç mekan.

Resim 13. Diyarbakır Güneş Evi ahşap strüktür.

ğı çalışmalar ile enerji ve çevre duyarlı mimarlığının Türkiye'deki öncü mimarlarından birisi olmuştur. 1990'lı yıllarda çalıştaylar, sempozyum ve kongrelerde birlikte çalıştık. Mimarlar Odası'nın Ankara şubesinde, kurucusu olduğumuz EKO-MBÇK'da onun da katkıları ile meslektaşlarımıza ve mimar adaylarına eğitim çalışmaları gerçekleştirdik. Üniversitelerimizdeki çalıştaylara ne zaman çağırırsak, her koşulda gelir ve özveri ve inançla yenilenebilir enerjinin mimaride kullanımını anlatırdı. Mesleğimize en önemli katkısı güneş mimarlığı uygulamaları yaparak meslektaşlarımıza somut örnekler göstermiş olmasıdır. Mekanı çevre duyarlı olsun.

Türkan Göksal Özbalta

Yüksek Mimar Çelik Erengezzgin'i A.Ü. Mimarlık Bölümünde 2001 yılında düzenlediğim “Güneş ile Tasarlamak” çalıştayında konuk etmiştik. “Enerji; Yaşamın Çekirdeği” başlıklı etkileyici sunumu ile şu an meslektaşlarımız olan öğrencilerimizi “enerji mimarlığı” kavramı ile tanıştırmıştı. Gezegenimizin sorunu olan iklim krizini ilköğretim öğrencisinden başlayarak çok farklı alanlardan geniş kitleler ve biz meslektaşlarının belleklerine kazınması konusundaki enerjisi, çalışmaları ve gayretleri yadsınamaz. Yine aynı heyecan ve enerji ile...Saygıyla.

Burcu Saraçoğlu

Çelik Erengezzgin; hayatını, doğal yaşamı destekleyecek, ekolojik dengeyi bozmayacak

mimari çözümleri üretmeye adanmış modern bir Don Kişot'tu benim için. Cesareti, doğruların arkasında duruşu ve inandığını savunuşuyla hep çok etkilediğim biri olmuştur. Sevgili eşi Afet Erengezzgin ile birlikte kendi yaşayışlarında insana, hayata, doğaya, hayvanlara karşı nasıl daha duyarlı olunabilir göstermişler, bizlere örnek olmuşlardır.

Makbule Abalı

Bir insan tanıdım; Alçak gönüllü bir Yüksek Mimar. İnandığı değerleri hayatının sonuna kadar savunan, mesleğinin getirdiği sorumluluğun bilincinde, çıkarsız ilişkiler içinde, bilime, sanata saygılı, ülkesini, milletini gönülden seven onurlu

Resim 8. Afet Erengezzgin Seramik Atölyesi.

Mimar Çelik Erengezzgin yaşamı boyunca farklı işlevlerde önemli projelere imza atmıştır. Hayatındaki engellemelere rağmen mücadele azmini bırakmayan, gelecekte ümidini kesmeyen bir insan olarak Çelik Erengezzgin'in gök kubbede bıraktığı seda her zaman duyulacaktır. 1997 yılından itibaren 120'den fazla makalesiyle mimarlık, eğitim ve ülke sorunlarına çözüm amaçlı katkı koymaya çalışmıştır. Ayrıca “Enerji, Ekoloji ve Ahşap” ana başlıkları altında

yine iki yüz yirmiyi bulan sempozyum ve konferansta, meslek kuruluşlarında, başkanlıklarda, üniversitelerde, televizyon ve radyoda, halka açık söyleşilerde bildiği doğruları anlatmaya gayret etmiştir.

Diyarbakır Güneş Evi (2008)

Diyarbakır Belediyesi için tasarladığı, tüm enerjisini kendisi üreten ve atık vermeyen Türkiye'nin ilk “güneş evi” projesi ile 2008 yılında Eurosolar Mimarlık Ödülü'nü kazandı.

Resim 15. Enerji: Yaşamın Çekirdeği, Balıkesir Üniversitesi Mimarlık Bölümü öğrencileri ile, 27 Şubat 2019.

bir insan. “Ada “ gibi bir adam: Çelik Erengezgin. Ardında silinmez izler bırakarak bir yıldız gibi kayıp gitti hayatımızdan...Işıklar içinde uyusun.

Gönül Ögel

Ben Erengezgin ailesi'nin ilk gelini Gönül. Ortanca kardeş Bilge'nin eşi. Çelik Atilla ve Bilge'nin tabii benim de küçük kardeşimiz. Bilge ile nişanlandığımızda henüz lise öğrencisiydi. Sevecen, el becerileri olan, müziğe çok meraklı bir delikanlı. Odasının bir köşesinde, takılar yaptığı, küçük bir atölye. Ve piyanosu. Odasından yükselen melodiler hala kulağımda. Hatta sevgili eşi Afet ile tanışması da müzik sayesinde. “Bir gün bir baktım: güzel, zarif bir kız kapı aralığından beni dinliyor. Göz göze geldik. Bakış o bakış..” diye özlemle yad ederdi o günleri. Adını andığım sevdiklerimiz, o güzel insanlar mahşerin dört atlısı gibi güzelim atlarına bindiler..Gittiler...Hepsi nurlarda uyusunlar..

İsmail Ötenbülbul

Tasarladığı ahşap evimizi, arkadaşşı Abdullah Arslan inşa etti. 12 yıl oldu kendisine saygımızdan bir çivisini bile sökmedik bir çivi bile ilave etmedik. O bize İzmir Urla'da bir eser yarattı, bizler de onu anarak değer yaratmaya devam edeceğiz. Güzel insan huzurla uyu.

Resim 16. Güneş ile Tasarlamak, Anadolu Üniversitesi Mimarlık Bölümü öğrencileri ile, 2001.

Mehmet Bursalı

Sevgili Çelik Kardeşimiz aramızdan ayrılırken ardında bir ışık bir enerji bıraktı. Geçtiği her yerde kıvılcımlar bıraktı. Temiz doğal enerji, doğa sevgisi ve sorumluluğu, enerji mimarlığı anlayışı, estetik, insanca birliktelik

kavramı, evrensel yaşam felsefesi, yılmadan çalışma bilinci. Çelik ile tanışmamız 1980'li yıllara dayanır. Daha sonraki yıllarda sıkı bir arkadaşlık bağı oluştu. Daha sonra, ülkenin, hatta dünyanın genel sorunu olan “yenilenebilir enerjiler” ve

Resim 17. İsmail Ötenbülbul Evi, İzmir/Urla.

“çevre, ekoloji” konusunun mimaride uygulanması konusuna ağırlık vermekle başlamaya karar verdik. Bu konuyu Çelik sadece kendi projelerinde esas almakla kalmadı. Bu konuda tüm toplumda bir farkındalık yaratmak gerektiğini düşünerek ülkenin değişik kesimlerinde, konferanslar vermeye başladı. Bu faaliyeti ülkenin her yerinde bedelsiz olarak yürütmeye başladı. Bu sebeple ben ona “Enerji Dervishi” ünvanını yakıştırdım. Allah, Çelik ve Afet kardeşlerimden razı olsun mekanları cennet olsun.

Tülay Urgancı

Bugün kıymetlimizden ayrıldığımızı anladığımız hüzün dolu bir gün. Kış aylarında Merzifon'daki muhtarlara bilgi vermek amacıyla yoğun bir şekilde hocamızla görüşerek onun depreme dayanıklı ekoloji temelli ahşap yapı tekniğini izah eden spiralli dosyalar hazırlamıştık. Allah'ım rahmetini üzerinden eksik etmesin. Benden uluslararası bir dergiye deprem konusunda bir makale yazmam istenmişti. Ülkemizin gururu Çelik Hoca'mdan bahsederek yazdım (Earthquake Of The Century, June 2, 2023 <https://inayatiyyakinship.org/earthqua>

ke-of-the-century/?mc_cid=5d1447fe61&mc_eid=ef46b97898). Hocamız ve onun benzersiz eserleri Amerikadan Avustralya'ya kadar bilinir oldu. Onun ayak izlerini takip ederek ilerleyebilenlere ne mutlu.

Yüksel Gurbulut

Çelik bey, ışıklarda uyusun. Çok üzgünüm. Hepimizin başı sağolsun.

Son Söz

Ekoloji; paylaşımdır. Ekolojik yaşam; ödeşmeyi bilmektir. Ekoloji; yaşam için gerekli enerjiyi sadece gerektiği kadar kullanmayı tercih etmektir. Ekolojinin ruhunda bağımsızlık yatar. Doğada otorite yoktur. Ağaçlar kolluk kuvvetlerinin talimatı ile çiçek açmaz. Kendi üretebildiği besin ve güneşten aldığı enerji için kimseye bedel ödemez. Hocamız Çelik Erengezgin'in yaklaşımıyla bizler, güneşin ve toprağın çocuklarıyız. Doğa ile birlikte hareket ederek yeryüzüne sahip çıkmamız gerekir. Adil paylaşımlı, saygı ve şükran duygularıyla örülmüş bir yaşamın düşü, mimarlığın da felsefesini oluşturabilir. Sevgili Hocam Çelik Erengezgin'in söylediği gibi insan, doğa, mekan olgularını ele alırken,

yaşamın çekirdeği olan enerji ve onun ürünü olan ekoloji kavramlarıyla bütünsel olarak ilişkilenecek dileklerimle. Işıklar içinde uyusunlar.

NOTLAR VE REFERANSLAR:

- Eserlerinden bazıları: Evrensel Alışveriş Merkezi (Karaabağlar, İzmir, 1987), Kestel Alışveriş Merkezi (Bursa, 1998), Özdilek Afyon (Afyon, 1996), Almira Oteli (Bursa, 1985), Kuzine Lokantası (Bursa, 2000), Metin İzgara Evi (Pamukova, 2002), Teras Evler (Mudanya, 1986), Beykoz Deprem Evi (İstanbul, 1999), Afyon Yeşil Vadi Kooperatifi Evleri (Afyon, 2002), İzhan (İzmir, 1997), Diyarbakır Güneş Evi (2006-2007), Işıklar İş merkezi (İzmir, 1998), Gönen Camii Meydanı (Gönen, 2005), Polyteks Fabrikası (Bursa, 1998), Bursa 'da Benzinci Camisi (Bursa, 1995).
- 1. <https://www.erengezgin.net/YAZILAR01>
- 2. https://www.erengezgin.net/kahve_ana_sayfa
- 3. <https://www.ekoiq.com/bir-enerji-mimari-celik-e-erengezgin>
- 4. Sağlıklı Kentler, Sağlıklı Yapılar “Sağlıklı Doğal İnsancıl Bir Yapı Diyarbakır Güneşevi Eğitim Ve Uygulama Parkı” Çığdem Yücel1, D.Ümit Yücel2,Çevre - Tasarım Kongresi 2013 12-13 Aralık 2013, Bursa.
- 5. https://www.erengezgin.net/_xcelik/bursada_bir_benzinci_camisi.html .
- 6. Çavlan Erengezgin ile 2023'te yapılan söyleşi.

“MURAT ARTU VE MİMARLIK TUTKUSU” ÖĞRENCİ YARIŞMASI SONUÇLANDI

Türk Serbest Mimarlar Derneği’nin 2003–2006 yılları arasında 9. ve 10. Dönem Başkanlığını yapmış olan ve 2021 yılında vefat eden Murat Artu anısına Artu Ailesi tarafından “Murat Artu ve Mimarlık Tutkusu Öğrenci Yarışması” tamamlandı.

Münevver Eren Artu

“Murat Artu ve Mimarlık Tutkusu Öğrenci Yarışması” danışman jürisinde Eren Artu, Çiğdem Batur, Bilon Gürayman, Zehra Gürayman Kundak, Şule Kükrer ve asil jüride Suha Özkan başkanlığında Esin Boyacıoğlu, Ercüment Gümrük, Abdi Güzer, Nevzat Sayın, Erkut Şahinbaş, Nesrin Yatman yer aldı. Şartnamenin hazırlanması, yarışma konusunun belirlenmesi süreçlerinde Murat Artu’nun birinci sınıf anısından esinlendirildi. Yapılan toplantılarda tıpkı Archio1 Temel Tasarım ışığında verilen “Zaman Ölçer” ödevi sonrasında mimarlık eğitimine bağlanan Murat Artu gibi yaratıcı, özgün düşünceleri ve tasarımları ile ortaya koyacakları başarılarını ödüllendirerek mimarlık mesleğini benimsemelerine, sevmelerine bir motivasyon sağlamak ve ileride mimarlık mesleğine katkıda bulunacak genç mimarlara bu yolda el vermek amaçlandı.

“Bir Canlı Tasarlayın” temasıyla yarışma şartnamesine uygun olarak Türkiye’nin her yerinden katılım sağlanan ve yarışma adresine gönderilen 203 proje arasından 11 ödül, 8 mansiyon belirlendi. Bodtüm, TSMD, Mimarlar Derneği 1927, Faruk Sade Sanat Fonu, Koleksiyon’un ve aile üyelerinin desteğiyle verilen yarışmada (sırasız olarak) ödül alan birinci sınıf öğrencileri şu şekilde: Aile Ödülleri: Ali Emre Ölmez (Torino

Politeknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü), Damla Uzman (İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü), Fatma Çelebi (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü), Gülsüm Meltem Esenkaya (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü), Muhammet Esat Bulgurcu, Cihad Alan, Mehmet Küçük (İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Bölümü). BODTÜM Özel Ödülü: Alaa Elkafafy, Duru Deniz, Nehir Koyğün (Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü). Bodrum Mimarlık Merkezi ve Kütüphanesi Özel Ödülü: Öznal Çelebi (MEF Üniversitesi Mimarlık Bölümü). FSSF (Faruk Sade Sanat Fonu) Özel Ödülü: Rüya Çeçen, Sudenaz Akgün, Zeynep Bektas (İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Bölümü). Koleksiyon Firması Özel Ödülü: Bilge Uluişik (Pamukkale Üniversitesi Mimarlık Bölümü). Mimarlar Derneği 1927 Özel Ödülü: Nilsu Ufuk, Ayça Dal (TED Üniversitesi Mimarlık Bölümü). TSMD Özel Ödülü: Ali Batuhan Altunay, Emirhan Aksoy, Batuhan Aladağlı (İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Bölümü). Katılımın Yüksek olduğu yarışmada şartnamede belirtilen yukarıdaki ödüller dışında kalan 8 katılımcıya ise eşit mansiyon verilmesi kararlaştırıldı: Aleyna Üzümlü, Taha Orkun Bölükbaşı (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Mimarlık Bölümü), Beyza Yılmaz, Yaren Güler, Özlem

Işık (İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Bölümü), Feyizhan Demirci (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Mimarlık Bölümü), Habibe Belkıs İnce (Haliç Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü), Rawand Mutas Shaker Batah (TED Üniversitesi Mimarlık Bölümü), Su Özel (Çankaya Üniversitesi Mimarlık Bölümü), Talha Pirci (MEF Üniversitesi Mimarlık Bölümü), Tuna Fırat (İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü).

Yarışmada ana dalda ödül alan on bir, mansiyon ödülü alan sekiz ve son elemeye kalan otuz proje olmak üzere toplam 49 proje Bodrum Mimarlık Kitaplığı’nda ve daha sonra kolokyumun ardından TSMD Mimarlık Merkezi’nde sergilendi.

Yarışma Süreci Hakkında

MÜNEVVER EREN ARTU

“Murat Artu ve Mimarlık Tutkusu” öğrenci yarışması onun anısını yaşatmak ve birinci sınıf öğrencilerine tıpkı Murat Artu’nun birinci sınıf deneyiminde olduğu gibi başarılı ve yaratıcı ürünlerini ödüllendirerek motivasyon sağlamak amacıyla ailesi tarafından Murat Artu’nun meslek yaşamı boyunca görev aldığı çeşitli dernekler ve dostlarının desteğiyle düzenlendi.

Böyle bir yarışma fikrini ilk düşündüğüm-

de öncelikle Murat’ın birinci sınıfta da hocası olan ve Bodrum’a taşındıktan sonraki yaşantımızda sürekli birlikte olduğumuz yakın dostumuz Suha Özkan’a danıştım. Onunla birlikte yarışmanın ana prensiplerini ve jüriye davet etmek istediğim isimleri belirledik. Daha sonra yarışmayı desteklemeye karar veren Bodtüm, TSMD, Mimarlar Derneği 1927, Faruk Sade Sanat Fonu da jüride temsil edildiler. Suha Özkan jüri üyesi olarak katkısının yanısıra Bodrum Mimarlık Kütüphanesi adına da bir ödül koydu. Daha sonra Koleksiyon firması olarak Faruk Malhan’ın da bir ödül koymasıyla beşi aile ödülü olmak üzere toplam 11 adet eşit ödül belirlendi

Şartnamenin hazırlanması, yarışma konusunun belirlenmesi süreçleri Zoom toplantıları ile gerçekleşti. Yarışmanın sadece tasarım eğitimi veren yüksek okulların ilgili bölümlerinde okuyan birinci sınıf öğrencilerine açık olması, yarışma konusunun “Bir Canlı Tasarlayın” olarak belirlenmesi bu toplantılarda tartışarak kararlaştırıldı. Neticede şartname ve ödüllerin kesinleşmesini müteakip yarışma hem destekleyen derneklerin websitelerinde ilan edildi. Ayrıca Türkiye’de tasarım eğitimi veren yüksekokulların ilgili bölümlerine de yarışma şartnamesi yollanarak duyurusu yapıldı. Bu sayede oldukça yüksek düzeyde ve Türkiye’nin her yerinden bir katılım sağlandı. Şartnameye uygun olarak toplam 203 proje yarışmaya yollandı.Değerlendirme süreci: Gelen projeler önce internet üstünden tüm jüri üyeleri ile paylaşıldı. Jüri üyelerine bireysel olarak değerlendirme kriterlerini saptamaları ve gelen 203 proje içinden en fazla 30 adet projeyi “shortlist” olarak belirlemeleri için üç hafta süre verildi. Bu sürenin sonunda her jüri üyesi kendi listesi ve kriterlerini yarışma raportörlüğünü yürüten danışman jüri üyesi ben Eren Artu’ya yolladı. Ben bu

gelen listeleri çıkıştırdım ve en az iki jüri üyesinden oy alarak son elemeye kalan 49 proje böylece belirlendi. Değerlendirmenin ikinci aşamasında bu kırk dokuz proje bası olarak jürinin yüzüze değerlendirmesi için hazırlandı. Bodrum Mimarlık Kitaplığı’nda bir araya gelen jüri üyeleri belirledikleri özgünlük, tutarlılık, yaratıcı düşünce, tasarlanan canlının yarattığı değerler gibi ölçütleri çerçevesinde tartışarak kırk dokuz proje arasından on bir adet eşit ödül alan proje-

yi belirledi. Oldukça çekişmeli ve tartışmalı geçen bu süreçte ödül dışında kalan ancak jüri üyelerinin çoğunluğunun da takdirini kazanmış olan sekiz adet projenin ise mansiyon ile ödüllendirilmesine karar verildi. Böylece şartnameyle ilan edilen on bir adet eşit ödülün yanı sıra sekiz proje mansiyon aldı. Ödül ve mansiyonların yanısıra son elemeye kalanlarla birlikte kırk dokuz adet proje önce Bodrum’da Mimarlık Kitaplığı’nda, daha sonra ise Ankara’da TSMD Merkezi’nde sergilendi.

Ödül Alan Öğrenciler

hayatın kaynağı

Bir Canlı Tanımı

Canlı, varoluşu olan, kendi kendini idame ettiren, uyum sağlayabilen, büyüyen, gelişen, enerji kaynağını kullanan bir karakterdir. Canlılar tüm bu özellikleri sayesinde çevrelerine uyum sağlayarak hayatta kalır ve süreklilik sağlarlar. Kavramsal olarak canlılık, karakterlerin sahip olduğu temel özellikleri ve bu özelliklerin karakterlerin hayatı kalmaları için ne kadar önemli olduğunu ifade eder.

zaman ölçer yuva köprü

Benim canlım, dört mevsimde dört karaktere sahip, kendine yeten, canlılara yuva olan, zamanı ölçen, değişimi simgeleyen, olduğu yere ait olan, kendini gösteren bir canlıdır.

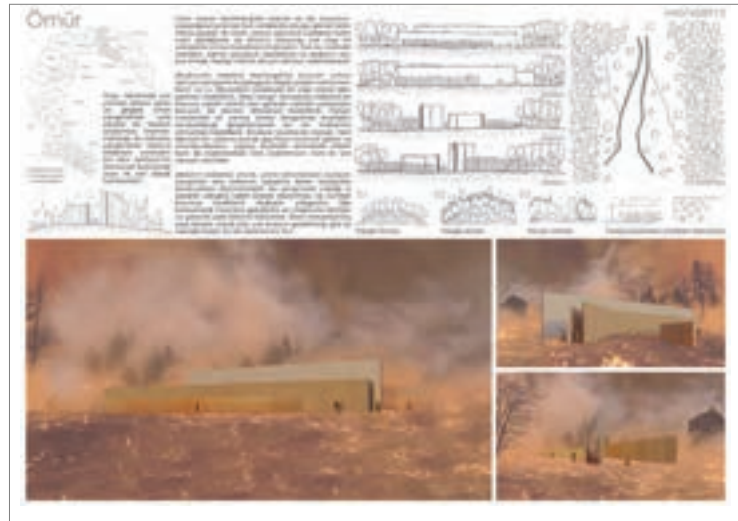
AĞACI AĞAÇ YAPAN KARAKTERLER

1. İşçi Kullanmak: Ağaçlar, kendi gövdelerini yapmak için güneş enerjisini kullanarak fotosentez yapabilme özelliğine sahiptir. Bu özellik, ağaçların enerji ihtiyacını karşılamaları ve büyümelerini sağlar.
2. Bir "Köprü" olarak görev: Ağaçların gövdeleri, odun adı verilen sert bir yapıya sahiptir. Odun, ağacın büyümesi ve desteklenmesi için önemlidir, ayrıca kök ve dallar arası bir köprü görevi de üstlenir.
3. Bir temel olarak "KÖK": Ağaçlar, topraktan su ve mineralleri almak için kök sistemine sahiptirler. Kökler, ağacın sağlam bir şekilde toprakta tutulmasını ve büyümesini sağlar. Kök sayesinde ağaçlar bulundukları yere kendilerini aittir.
4. Yapraklar: Ağaçların yaprakları, fotosentez yapmak için güneş enerjisini absorbe ederler ve ağacın oksijen üretmesine yardımcı olurlar. Yapraklar döngüsel olarak kullanılabilir.
5. Yaşam süreleri: Ağaçlar, uzun yaşam süreleriyle bilinirler. Bazı ağaç türleri binlerce yıl yaşayabilir.
6. Bir "KAYNAK" olarak su: Su, her canlıda olduğu gibi ağacın da varlığını sürdürmesi için gereken yakıt olarak kullanılabilir, su canlılar için hayatın kaynağıdır.
7. Fotosentez ile Besin Üretmek: Ağaçlar, fotosentez yaparak kendi besinlerini üretirler, bu sayede dışa bağımlı kalmaksızın varlıklarını sürdürürler.

AĞAÇ, BU ÖZELLİKLERİYLE KENDİNİ VARLIK İLAN EDEN BİR CANLIDIR.

benim canlım.

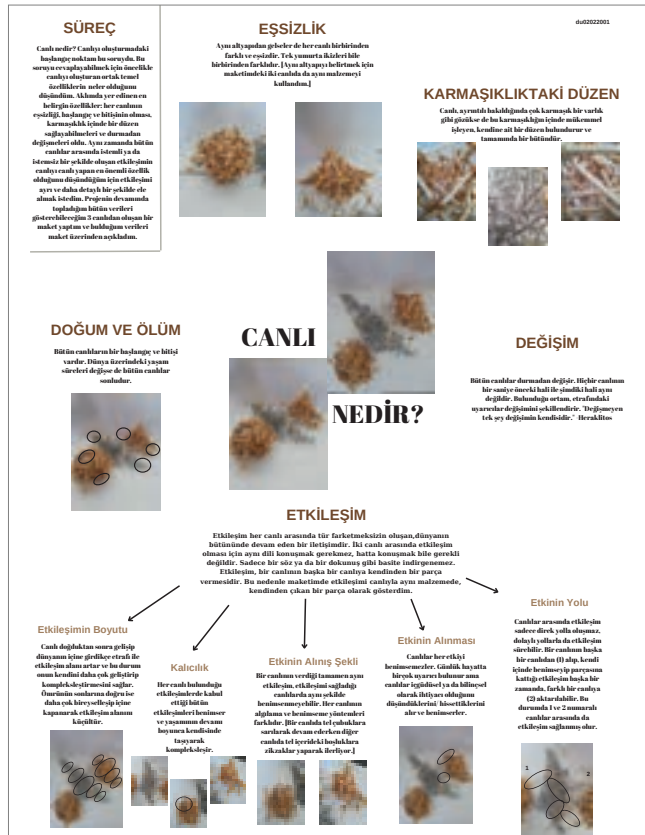
Resim 1. Aile Ödülleri, Ali Emre Ölmez (Torino Politeknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü).

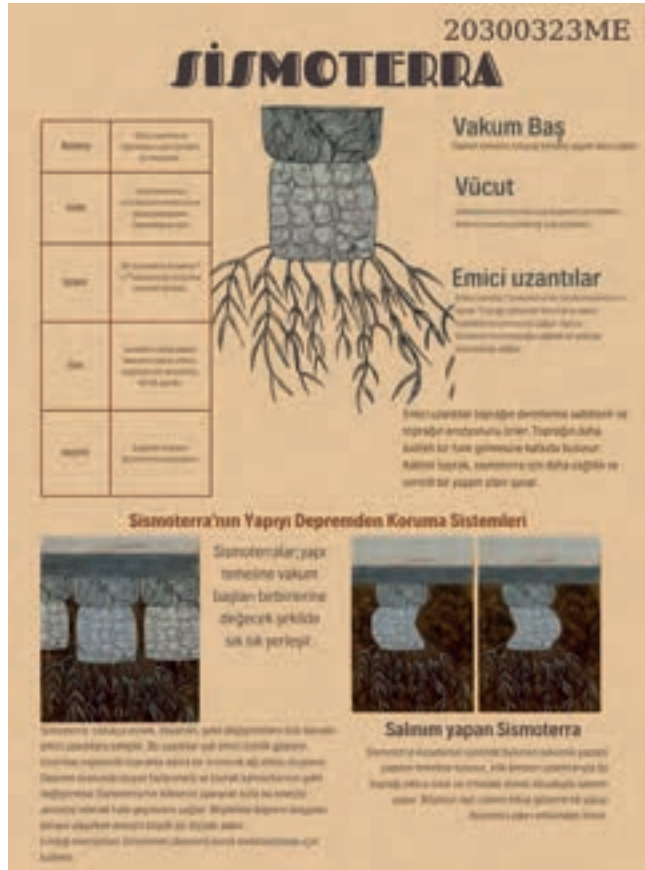
Resim 9. Koleksiyon Firması Özel Ödülü: Bilge Uluişik (Pamukkale Üniversitesi Mimarlık Bölümü).

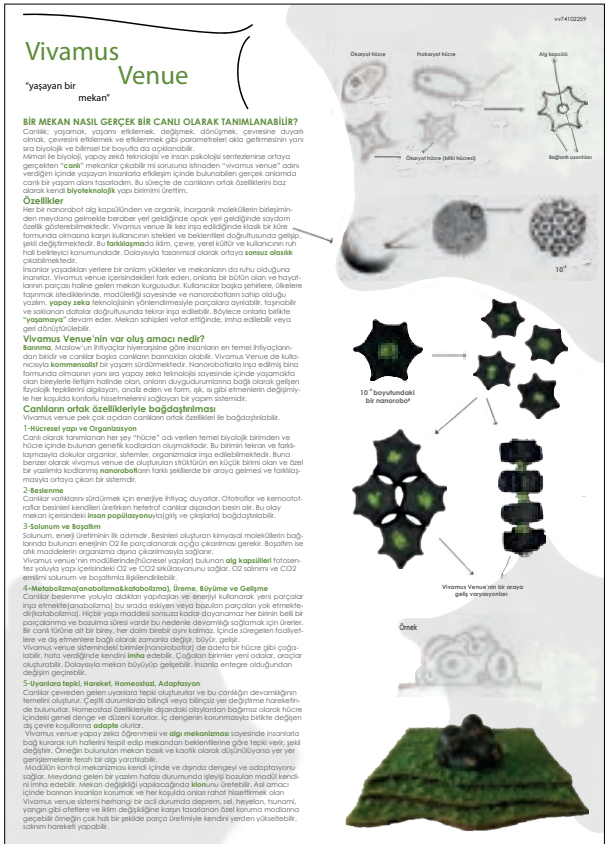
Resim 10. Mimarlar Derneği 1927 Özel Ödülü: Nilsu Ufuk, Ayça Dal (TED Üniversitesi Mimarlık Bölümü).

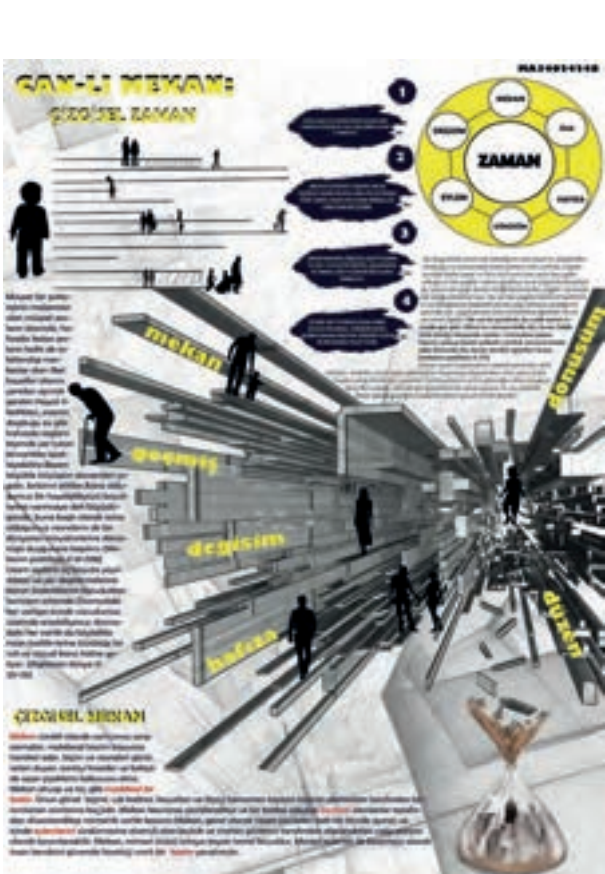
Resim 2. Aile Ödülleri, Damla Uzkan (İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü).

Resim 4. Aile Ödülleri, Gülsüm Meltem Esenkaya (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü).

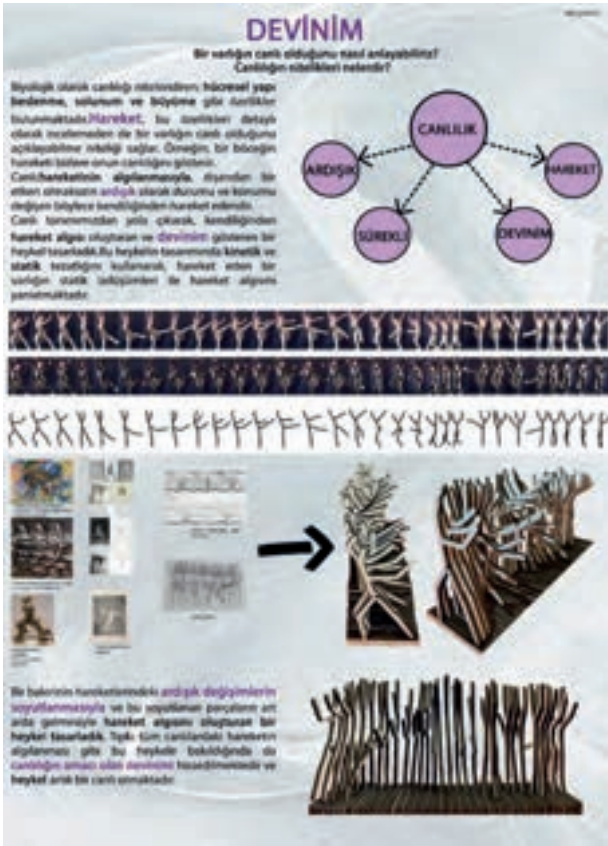
Resim 3. Aile Ödülleri, Fatma Çelebi (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü).

Resim 5. Aile Ödülleri, Muhammet Esat Bulgurcu, Cihad Mehmet Küçük (İstanbul Kültür Üni. Mimarlık Bölümü).

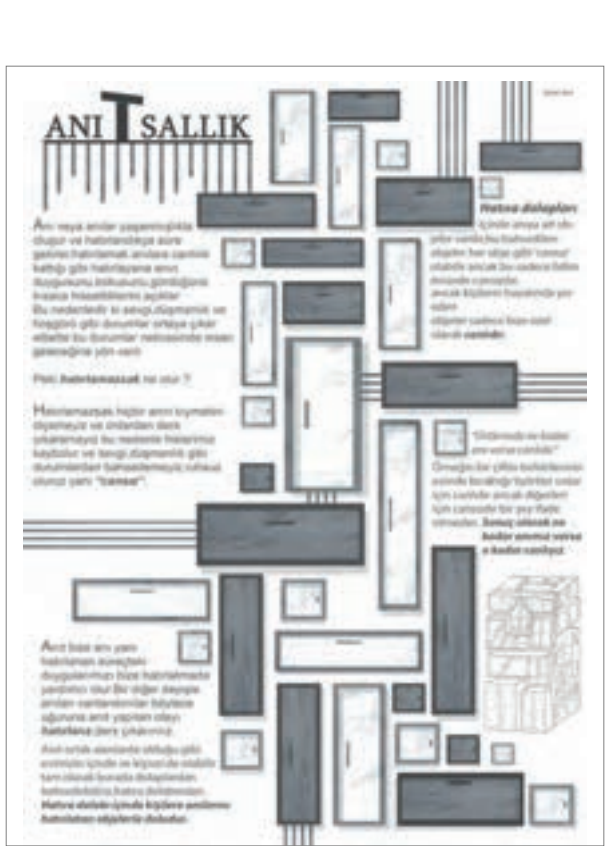
Resim 6. BODTÜM Özel Ödülü: Alaa Elkafafy, Duru Deniz, Nehir Koyğun (ODTÜ Mimarlık Bölümü).

**Resim 8. FSSF (Faruk Sade Sanat Fonu) Özel Ödülü:
Rüya Çeçen, Sudenaz Akgün, Zeynep Bektaş
(İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Bölümü).**

Resim 7. Bodrum Mimarlık Merkezi ve Kütüphanesi
Özel Ödülü: Öznil Çelebi (MEF Üni. Mimarlık Bölümü).

Resim 11. TSMD Özel Ödülü: Ali Batuhan Altunay, Emirhan Aksoy, Batuhan Aladağlı (İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Bölümü).

TÜRKİYE'DE MİMARLIK EĞİTİMİ

Mimar-akademisyen Uğur Tanyeli, Arzu Erdem ve Esra Kahveci tarafından programlanan sergi, Salt'tan Orkun Dayıoğlu ve Eylül Şenses tarafından hazırlandı. 31 Mart 2024 tarihine kadar Salt Galatada ücretsiz görülebilecek sergiye eşlik eden kamu programları saltonline.org ve Salt'ın sosyal medya kanallarında duyuruluyor. "Mimarların okullu olması"nın tarihi bağlamında Türkiye erkenci ülkelerden biri sayılıyor. Okullaşma öncesinde mimarlık, dünyanın her

Salt'ın 18. yüzyıldan günümüze Türkiye'de mimarlık eğitimi tarihine ışık tutan yeni sergisi "Türkiye'de Mimarlık Eğitimi: 18. Yüzyıldan Günümüze Kurumsallaşma Eşikleri" Salt Galata'da ziyarete açıldı.

yerinde olduğu gibi Türkiye'de de, doğrudan mesleki pratik içinde çalışarak ve inşai etkinlik yaparak öğreniliyordu. Hendese Odası'nın (Hendesehâne) 1775'teki kuruluşundan başlayarak bugüne uzanan kesintisiz bir tarihi bulunuyor. İlk mühendislerin istihkam ve kentsel savunma donatıları yapan asker-mimarlar olarak yetiştirildiği; askerlik ve mühendislik eğitimiyle bütünlük erken dönem, 1883'te Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'nde özgülleşmiş mimarlık öğretiminin başlamasına dek sürdü. Cumhuriyet dönemine kadar "fenn-i mimari" dersleri okutulan Harbiye de uzun süre bir tür mimarlık okulu olarak işlev gördü; özellikle taşrada yönetimin ihtiyaç duyduğu pek çok yapı subayların tasarımı olarak ortaya çıktı. Zaman içerisinde, her

yerde olduğu gibi, Türkiye'de de askerlik-mühendislik-mimarlık çözülmesi yaşandı; mimarlık eğitiminde yaşamsal önemi olmasına karşın tasarım sektöründen kopuş da başladı. Askerlik ve mühendislik ile bütünlük tek bir okulla başlayan mimarlık eğitimi, günümüzde Türkiye genelinde yüzü aşkın okula yayılmış durumda. "Türkiye'de Mimarlık Eğitimi: 18. Yüzyıldan Günümüze Kurumsallaşma Eşikleri" sergisi, bu akademik manzaranın özellikle gündelik yaşam içindeki seyrini anlatmayı amaçlıyor. Okulların fiziksel çevresini, öğretim üyesi ve öğrenci yaşamını, çalışma koşullarını, yaşanan çalkantı ve huzursuzlukları, ülkenin mimari üretimine yapılan katkıları, açılım imkanlarını ve tıkanıklıkları görselleştirerek ele alıyor.

YAZGAN TASARIM'IN 20 YILI SERGİSİ

Yazgan Tasarım Mimarlık'ın, kuruluşunun 20. yılında, mimarlık disiplinine teorik ve pratik yaklaşımlarını, seçili projeleri, görselleri ve maketleriyle aktardığı "Mimarlığın Tesirinden Mimarlığın Bilgisine: Yazgan Tasarım'ın 20 Yılı" sergisi Ankara CerModern'in ardından Tophane-i Amire Tek Kubbe Salonu'nda sergilendi.

Bilgisine: Yazgan Tasarım'ın 20 Yılı" başlıklı sergide bir araya getiriyor.

Teori ile pratiği birleştiren bütüncül ve bilgi bazlı mimari üretim anlayışıyla hareket eden Yazgan, projelerinde tasarım eylemlerini, tasarımı etkileyen aktörleri, parçaları ve bunların ilişki biçimini tanımlayarak esnek bir sistem yaratmaya çalışıyor. Yazgan Tasarım üretimlerinin arka planındaki, mimarlığı günümüz bilgi çağıyla ilişkilendirmeye yönelik ileri ve bütüleştirici bir yaklaşım olan ve mimarlığı üretmeye yönelik tüm verilerin sentezlenmesine dayanan "Smart Project" yaklaşımını da sergide tartışmaya açıyor.

Geçen 20 yıl içinde Yazgan Tasarım toplam 31 ülkede proje hizmeti veren uluslararası bir mimarlık ofisine dönüştü. Yazgan tarafından tasarlanan toplam 9.000.000 m² büyüklüğündeki 100 proje inşa edilerek hayata geçti. Yazgan, proje üretimleri için geliştirdiği "Esnek Sistem Tasarımı" yaklaşımıyla gerçekleştirdiği bilgi bazlı, doğayla bütünlük tasarımı ve mimari araştırmalarını sürdürüyor.

Yaratıcılığın parçanın kendisini değil, parçaları bir arada tutan ilişkileri tasarlamak olduğu na inanan Yazgan Tasarım Mimarlık kurucuları Begüm ve Kerem Yazgan akademide uzun yıllar yaptıkları araştırmalarla elde ettikleri teorik altyapıyı mesleki pratikle birleştirerek geliştirdikleri "Esnek Sistem Tasarımı" anlayışını ve bu yaklaşımla biçimlendirdikleri projelerini "Mimarlığın Etkisinden Mimarlığın

RIBA STIRLING ÖDÜLÜ 2023

2023 RIBA Stirling Ödülü'nün kazananı; Blackheath, Londra'da bulunan John Morden bir gündüz bakım ve sağlık merkezi, güçlü bir sosyal programa sahip, canlandırıcı, sürdürülebilir bir mimari sunuyor.

Birleşik Krallık'ın en prestijli mimarlık ödüllerinden biri olan, Royal Institute of British Architects (RIBA) tarafından verilen RIBA Stirling Ödülü bu yıl 27. kez düzenlendi.

Mæ tarafından tasarlanan John Morden Merkezi, RIBA Stirling Ödülü 2023'ü kazandı. Yaşlılara yönelik bu gündüz bakım merkezi ve sağlık merkezi, canlandırıcı mimari, güçlü bir sosyal program, mevcut bir binanın yeniden kullanımı ve sürdürülebilir yapı gibi olumlu özelliklere sahip. RIBA Stirling

Ödülü jürisi adına konuşan OMA'dan başkan Ellen van Loon şunları söyledi: "John Morden Merkezi bir neşe ve ilham kaynağı. Tıbbi tesisleri ve sosyal alanları hassas ve sorunsuz bir şekilde bütünleştirerek, yaşlılara yönelik sağlık ve bakım merkezlerinin tasarımı için cesur ve umut verici bir model sunuyor. Moralleri yükselten ve toplumu besleyen bir ortam yaratmak her fırsatta ve her ayrıntıda kendini gösteriyor." Jürinin duyguları, Stirling Ödülü Halk Anketi'nde oy verenler tarafından da yankılandı. Birinin deyimıyla "mimari açıdan yoksun bir

sektörde" öne çıkmaktadır. Hem orijinal mimariye hem de Morden Koleji'nin konut kısmını oluşturan komşu Sir Christopher Wren binalarına saygınlık kazandırıyor ve daha da önemlisi, orada vakit geçirenlere de saygınlık kazandırıyor. J&L Gibbons ile işbirliği içinde gerçekleştirilen peyzaj entegrasyonu hakkında çok sayıda yorum yapıldı. Bir katılımcı "İnsani bir ölçeği var ve mevcut binalara çok sempatik bir şekilde tepki veriyor" dedi. Bir diğeri ise onaylayıcı bir yorumda bulundu: "Zarif, sade ve zengin duygulara sahip: keyifli ve canlandırıcı bir yer."

"SİNEMA VE MİMARLIK" ÜZERİNE ... NEVZAT SAYIN

Umberto Eco'yla Jean Claude Carriere'nin kitapları üzerine konuştukları kitabın adı "Kitaplardan Kurtulacağınızı Sanmayın"; kurulmak isteyen kim? Başka anlatım alanları da olsa ve giderek yaygınlaşsa da kitap en azından şimdilik hala 'başka bir şey'. "Sinema ve Mimarlık" da bu 'başka şey'lerden biri. Mimarlar tarafından yazılmış yazılarla iki disiplin arasındaki ilişkilerin farklı yerlerinden ele alınarak irdelendiği yazılarla yüklü. Her bölümde başka bir yazarla tartışır gibi altını çizerek, yanına not alarak okumak keyifli bir öğrenme yolu. Ama sinema gibi bütünüyle görüntü üzerine kurulu 7. sanatın, görüntü olmadan anlatımının usta edebi

yatçılar olmadan yapılabilmesinin mümkün olmadığı mimarlık üzerinden anlatıldığı kitaptaki görüntülerin okunaksızlığı fotoğrafların yazının bir parçası olmasını engellediği gibi, sayfalarda gördükçe ne olduklarını anlama çabamıza rağmen anlaşılmadığı için okuma akışını da engelliyor. Bu şekilde yapılacakna hiç görüntü olmasa daha iyi olurmuş. Meraklısı için internet üzerinden sözü edilen görüntülere ulaşmak mümkün nasıl olsa. Bu kitaplar eğer fotoğraflı olarak yayınlanacaksa mutlaka bir yolu bulunup, yazının/kitabın içindeki yeri ve niteliğinin hakkı verilmeli. Kitapların yeri ayrı ama 'kitap gibi' yapıldıklarında...

KAHRAMANMARAŞ VE HATAY’DA DEPREM SONRASI SON DURUM

Serbest Mimar’ın 49. sayısında olduğu gibi 50. sayıda da, 6 Şubat depremlerinden en fazla etkilenen Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş ve Malatya’da depremden sonraki 11 aylık sürede yapılanları, yapılamayanları gündeme taşımak istemiştik. Ancak bu kez sadece Hatay ve Kahramanmaraş’taki son durumu gündeme taşıyabiliyoruz.

KAHRAMANMARAŞ VE ÇEVRESİNDE BUGÜN...

YUNUS EMRE KAÇAMAZ,
Mimarlar Odası Kahramanmaraş Şube Başkanı

Bugün şehrimizin miladı niteliğinde olan bir çok kaybı, acıyı, öfkeyi beraberinde getiren 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinin üzerinden dokuz ay geçti. Tüm bu süreç içerisinde bu kentin kullanıcıları olan bizlerin günlük hayatlarımız, kullandığımız yollar, yaşadığımız alanlar, çarşılarımız, pazarlarımız hepsi köklü bir değişime uğradı. Hala alışamadık, belli ki alışamayacağız.

Geçen süreç içerisinde en temel ihtiyaç olan barınma ihtiyacı için hızlı bir müdahale oldu. Altı ay gibi kısa sürede biten afet konutları olmasına karşın hala 559.119 bağımsız bölümü hasar alan Kahramanmaraş’ta yeterli konut sayısı sağlanabilmiş değil. Konteyner kentlerde ise yaşam oldukça zorlayıcı. Değişen iklim koşullarından ve aşırı yağışlardan mağdur olan depremlerde vatandaşlar artık sıcak bir yuva istiyor. Resmi verilere göre Kahramanmaraş halkının %22’sinin deprem sebebi ile konut problemi yaşadığı görülüyor. Yani Kahramanmaraş’ta her 4 kişiden birinin evi yıkılmış, ağır hasarlı veya orta hasarlı. Bu rakam kent yaşamını ve sosyal hayatı çok derinden etkiliyor.

Sağlık konusunda ise aksaklıklar devam ediyor. Depremi merkez üssü olan ve şehir hastanesi fay hattı üzerinde yer aldığı için depremde kısıtlı hizmet vermiş olan Kahramanmaraş’a depremden dokuz ay sonra hala bir hastane yapılamamış olması oldukça üzücü. Proje aşamasında olduğu bilinen Acil Durum Hastanesi geç kalmaya devam ediyor. Tüm sağlık kuruluşlarında bitmek bilmeyen sıralar şubat ayından bugüne şehrin kanayan bir ya-

rası. Bu konunun acilen dile getirilmesi gerekiyor. Hatay’da hastane konusunda oldukça hızlı bir şekilde alınan devlet refleksinin, depremin merkez üssü olan Kahramanmaraş’ta aylardır neden alınamadığını anlamak oldukça güç. Halk sağlığını tehdit eden bir diğer unsur ise hava kirliliği. Maraş’a geldiğinizde tepesinde dolaşan kırmızı bulutları görmemeniz mümkün değil. Yemek yerken, alışveriş yaparken, çocuğunuzu okuldan almaya giderken, yürüyüş yaparken hemen her yerde bir yıkıma denk gelip çıkan tozu soluyabilirsiniz. Yıkımlar hala kontrolsüz yapıyor, şikayet edildikten sonra sulama yapılan yıkım işlemleri ise maalesef soluduğumuz tozu engelleyemiyor.

Geçen bu süreçte merkezde belirlenen 6 bölgede rezerv alan çalışmaları devam ediyor. Rezerv alan ilan edilen bölgelere yapılan konut ve iş yerlerinin hak sahibi olan vatandaşlara hangi koşullarda nasıl verileceği konusu halan açığa kavuşmuş değil. Bu bölgede konut ve iş yeri olan vatandaşlar devam eden bu belirsizlikler sebebi ile tedirgin halde. Belirlenen rezerv alanların zemin güçlendirme çalışmaları devam ediyor. Kent merkezinin hızlı bir şekilde yenilenmesi ve dönüşmesi sağlıklı kent yaşamı için hayati önem arz etmektedir.

Açıklanan proje raporları incelendiğinde kent merkezinde dönüştürülen rezerv alanlardaki konutların ve TOKİ tarafından yapılan afet konutlarının sayısının da Kahramanmaraş’ta yaşanan barınma krizi için yeterli olmadığı görülmektedir. Bu sebeple kent merkezi çevresindeki yoğunluğu

düşük, zemini sağlam ve nitelsiz konut alanlarının ivedilikle bir kentsel dönüşüm projesi kapsamına dahil edilmesi gerekmektedir. Başta Tekke, Mağaralı, Serintepe, Yunus Emre gibi mahallelerin kent merkezini besleyen nitelikli konut mahallelerine dönüşmesi kent yaşamını olumlu yönde etkileyecektir. Kenti barınma problemi nedeni ile terk eden birçok aile vardır. Yeni atanan memurlar dahi kiralık konut bulamadıkları için sıkıntı yaşamaya başlamışlardır. Şehir merkezinde konut kiralari astronomik rakamlara çıkmıştır.

Tüm bu sorunlar devam ederken yerel yöneticilerimiz halkın kafasını karıştıran açıklamalar yapmaya devam etmektedirler. Birçok konuda yaşanan işleyiş değişikliklerini gün gün televizyondan öğrenip kurumlara giden vatandaşlar hiçbir sorunu hızlıca çözemiyor olmanın gerginliği içerisinde. Kentin sorunlarını çözmede; yerel, bürokratik ve politik temsilcilerimiz yetersiz kalmışlardır.

Aynı yetersizliği meslek temsilcimiz olan TMMOB da bu süreçte fazlası ile göstermiştir. Deprem nedeni ile tutuklu ve tutuksuz yargılanan birçok meslektaşımız bulunmaktadır. Özellikle fenni mesuliyetten kaynaklanan tutuklamalar hala devam etmektedir. Maalesef meslektaşlarımızın günah keçisi olduğu bu ortamda meslek örgütümüz tarafından bu konu ile alakalı tek bir girişim sağlanmamıştır. Deprem şubeleri olarak bizler yerelde ulaşabildiğimiz kadarı ile üyelerimizin hakkını savunmaya çalışsak da, üyesi olduğumuz köklü örgütün bu konudaki sessizliği büyük bir hayal kırıklığıdır.

11 AYIN ARDINDAN ANTAKYA

Ö. DENİZ EMİR, Y. Mimar

Resim 1, 2. Antakya Kentsel Sit Alanı’nın depremden önce ve sonraki hava fotoğrafları, 2018, Aralık 2023 (Ortofotolar: Kenan Kantarcı).

3’er aylık dönemlerde yayınlanan Türk Serbest Mimarlar Derneği’nin yayın organı Serbest Mimar vesilesiyle, yaşanan deprem felaketinin ardından, Antakya’da olup biteni bir mimar gözüyle anlatmaya çalışıyorum. Yaşananalar, bu toprağın insanları için öyle bir eşik oldu ki, 11 aydan beri her sohbet, deprem ve deprem sonrası yaşanan süreç, verilen kayıplar ve çekilen acılar üstüne gerçekleşti. Ve bundan sonra da hayatımızın geri kalanında da gündemin ana konusu olmaktan geri kalmayacak. Bununla birlikte, burada kime soracak olursanız olun, günler geçtikçe sorunların çözümlendiğine ilişkin, ne yazık ki hiç kimse, olumlu bir değerlendirmede bulunmayacaktır. İnsanların içinde bir ümidin yeşerme ihtimali de yok denecek kadar az düzeyde. Maalesef ki artık insanlar kabullenme süreçleri içerisinde de girmiş durumdalar.

Bundan 3 ay önce, “8 Ayın Ardından Antakya” başlıklı yazıda ağırlıklı olarak enkaz kaldırma, barınma, eğitim, sağlık, toplum psikolojisi, trafik, güvenlik, merkezi idare ve yerel yönetimlerin koordinasyonu, yeni planlama alanları ve tarihi kent merkezinin planlanması konularına değinmiştim. Bu konularla ilgili ne değiştiğine ilişkin Antakya’da yaşanan herhangi bir kişiye soru soracak olursanız, sorunların tamamen çözüldüğüne ya da kısmen iyileştiğine dair hiçbir ifadede bulunmayacaktır. Uzun zamandır gündem bu minvalde ilerlerken, gündeme yerleşen yeni konuların mevcudiyeti söz konusu. Bunların en başına da siyaset oturmuş görülüyor.

Türkiye’de birçok alanda belirleyici olan siyaset ne hikmetse, olduğu gibi yıkılıp yok olmuş bir şehrin enkazından hiçbir şekilde sorumlu olmuyor ve sorumlu tutulmuyor

iken, deprem sonrası süreçte de siyaset, baş aktör olarak belirleyici olmaya devam etmek istiyor. Ne talihsizliktir ki milletvekilliği, cumhurbaşkanlığı ve şimdi de mahalli idareler seçimleri, deprem sonrası, iyileşme süreci içerisine denk geldi. Hangi cenahtan olursa olsun “deprem” siyasilerin, birbirlerini eleştirme, siyasi getiri elde etme söylemlerinde en önde gelen argüman oldu. Hatay’ın, özellikle Antakya’nın yeniden yaşanılabilir bir şehir olabilmesi için, yerel halkın, yerel yönetimin ve merkezi yönetimin kıt kaynaklara sahip olmasına rağmen, şehrin çok iyi yönetilmesi gereken 10-15 yıl gibi çok hassas bir dönem içerisine girdiğinin de herkes bilinci içerisinde. Ancak deprem ve deprem sonrası süreci yönetecek, alanlarında uzman kişi ve kadroları, siyaset erkine talip ne milletvekili aday listelerinde gördük ne de mahalli idarelere talip aday adayları içerisinde görüyoruz.

Yani müsebbip (siyaset) hala başat ve hala daha iyisini yapma vaadini ortaya koyamadığı halde yönetmeye yine de aday.

Siyasetten sonra şehrin gündeminde başı çeken bir diğer konu da “rezerv alan” ve “riskli alan” kavramlarının yaratmış olduğu tartışma ortamıdır. Merkezi idare, “resmi olmayan kesin sonuçlar” mantığı ile ortaya bir plan çıkıtısı veya karar sunup, tepki ve geri dönüşleri değerlendiriyor, nabza göre şerbet veriyor. Sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, belediyeler, muhtarlar, vatandaşlar, malikler ile toplantılar yapıyor, bilgi kırınıtları sunarak, bunun üzerinden fikir alışverişinde bulunuluyor ve bu da kamuoyu ve ülke basınına “katılımçı planlama anlayışı” olarak lanse ediliyor.

Bir diğer tartışma odağı da 6 Şubat ve 20 Şubat 2023 tarihlerindeki depremlerin ardından Hatay’da ve kentsel sit alanında meydana gelen büyük yıkımlar sonrasında, bu alanda çalışan yerel mimarlık büroları ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında yaşanan “tekelleşme” başlığı adı altında ilerleyen konudur.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, depremde zarar gören tescilli kültür varlığı yapıların proje ve uygulamalarının yapılmasına yönelik, 27 Mayıs 2015 tarih ve 29368 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Tasınmaz Kültür Varlıklarına Yardım Sağlanmasına Dair Yönetmelik” kapsamında hibe programı açıklamıştır. Bu tarihi yapıların korunması adına önemli bir girişimdir.

Hatay sınırları içerisinde, 15 Haziran ve 14 Temmuz tarihlerindeki hibe başvuru sürecinde, yereldeki ve diğer illerdeki mimarlık büroları, toplam 279 adet tescilli kültür varlığı yapının restorasyonuna yönelik proje ve uygulama hibe başvuru dosyası hazırlamıştır. Son başvuru tarihi 15 Haziran olan birinci çağrıda, başvuru yapmış olan 170 yapı sahibi ile bakanlık arasında eylül ayının ilk haftasında sözleşmeler imzalanmıştır. Böylelikle projelendirme süreçleri bu tarihten itibaren başlamıştır. 14 Temmuz’da sonlanan ikinci çağrıda ise yaklaşık 100 yapının daha dosyaları sunulmuştur. Ancak sözleşmeye davet çağrısı halen yapılmamıştır ve hibe başvuru süreci 30 Kasım tarihine kadar uzatılmıştır. Eylül ayının ilk haftası sözleşmeleri imzalanan 170 tane yapının şu ana kadar yaklaşık 100 tanesinin projeleri, rapor ve tespitleri, onaylatılmak üzere Hatay Koruma Bölge Kurulu’na sunulmuştur.

Mimarlar Odası Hatay Şubesi, deprem sonrası süreçte tescilli kültür varlığı yapıların proje ve uygulamalarının ağırlıklı olarak yerel mimarlık büroları tarafından yapılmasının doğru olduğunu defalarca açıklamıştı. Bu, hem depremde ev ve iş yerleri yıkılmış olan meslektaşlarımız için bir istihdam imkanı sağlayacaktı hem de kenti, tarihini,

yapıları bilen mimarların bu süreç içerisinde olmalarının, doğru restorasyon sonuçlarına ulaşabilmesi açısından önemli olduğu vurgulanmıştı. Ayrıca tarihi yapılar ile ilgili mesleki deneyimi olmayan genç mimarların bu yapıların projelerini hazırlaması ve uygulama süreçlerinin içerisinde olması, uzun zamana yayılacak olan bu kentin inşaa sürecinde, nitelikli işgücünün şimdiden yetiştirilmesi açısından da bir başka önem arz edeceği dile getirilmişti.

Ancak; Kültür ve Turizm Bakanlığı, koruma kurullarına iletilen projelerin sayıca azlığı ve niteliğinin yetersiz olduğundan hareketle, süreci hızlandırmak adına, “Beyaz Masa” adı altında bir uygulama başlatıp, hibe dosyası hazırlanmış, bakanlığa iletilmiş olan tescilli kültür varlığı yapıların sahiplerine ulaşp; “hibe dosyanızı hazırlayan mimarlarla çalışmak zorunda değilsiniz, bakanlığa muvafakat vererek daha hızlı ve nitelikli bir proje ve uygulama yaptırabilirsiniz” diyerek malikleri ikna etmeye çalışmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın, mal sahipleri ve mimarların bir araya getirildiği toplantılarda, bakanlığın tüm imkanlarını seferber ettiği ancak yereldeki mimarların yetersiz kaldığı, sonucunda, mal sahiplerinin mağdur olacağı yönünde bir algı yaratılmaya çalışılmaktadır. Benzer ifadeler ulusal basında da yer alarak, yereldeki mimarlar “tekelci” olmakla suçlanmaktadır.

Bu şehir için her kim olursa olsun, emek harcayacak herkesin emeği, bu şehrin insanları açısından kutsaldır. Hiç kimsenin bu şehirde iş yapmasına karşı olmamakla birlikte, hibe dosyaları hazırlanmış, proje süreçleri başlatılmış olan yapılar için emek vermiş mimarların ellerinden, çalıştıkları projelerin alınmaya çabalanması hiçbir şekilde kabul edilmemelidir. Antakya tarihi kent merkezi içerisinde yer alan, beş yüz seksenin üzerindeki tescilli kültür varlığı yapının henüz iki yüz seksen tanesinin dosyası hazırlanmış ve çalışmaya başlanmıştır. Eğer Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın seferber etmiş olduğu kaynaklar yeterli ise iki yüz seksen tane yapının mimarlarını değiştirmek yerine, henüz dosyası hazırlanmamış üç yüz tane tescilli kültür varlığı yapının maliklerine ulaşılp, dosyaları hazırlanıp, bakanlığın yetkin bulduğu, mimarlık büroları ile çalışma imkânları yaratılması hala mümkün görünmektedir.

Yaşamış olduğumuz deprem felaketinin birinci yıldönümü yaklaşmaktayken, yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen, bundan sonrası için hassasiyet gösterilmesi gereken birçok konunun var olduğunu vurgulayarak, kendimce önemsenmesini gerekli bulduklarımı sıralamak isterim.

Sosyal Doku: Mülkiyet hakları korunmalıdır. Fiziki doku yitirilmiş olsa da sosyal dokunun zarar görmesinin önüne geçilmelidir.

Mülkiyet Sürekliliği: Şu an tamamen alandan kaldırılmış tescilli kültür varlığı yapıların parsel üzerinde tescili devam etmektedir. Rekons-trüksiyon sürecinde, yapı maliklerini, zorlu ve külfetli bir yol beklemektedir. Maliklerin, mülklerini elden çıkartmak zorunda kalacağı durumların önüne geçilmelidir.

Finansal Kaynak Arayışı: Kadim Antakya’daki hasar çok büyüktür ve bir bakanlığın, ekonomik kriz yaşayan bir devletin bütçesinin, böylesine bir yükü kaldırması kolay değildir. Uluslararası finans kaynaklarının bulunması gerekmektedir. Sonuçta Antakya dünyaca bilinen, tanınan ve Dünya Kültür Mirası listesinde yer alabilecek değerlere sahip bir kettir. Tüm dünyanın üzerinde sorumluluğunun olması gerekmektedir.

Kurumlararası İletişim: Deprem felaketinin hemen ardından gelen, peş peşe iki cumhurbaşkanlığı seçimi ve birinci yılın hemen sonrasında gelecek olan yerel idareler seçiminin yapılacak olması, Antakya tarihi kent merkezinin depremten sonraki talihsizliklerinden biridir. Konu siyasete alet edilemeyecek kadar partiler üstüdür ve siyaset malzemesi olarak kullanılamayacak hassasiyettedir. Merkezi otorite ile yerel yönetimler arasındaki anlaşmazlıklar, kültürel mirasın üzerinde çocukça tepinmekten başka bir şey değildir. Bir an evvel tüm kurumlar aynı masa etrafında toplanmalıdır.

Makul Süre: Yeniden ihya etme, ayağa kaldırma niyetleri ile her şeyi bir an evvel yapma telaşesinde hata yapma ihtimali yüksektir. Yapı yapmak, şehir yaratmak demek değildir; hem de 2350 yılda oluşmuş bir kentten söz ediyorken. Enkazın hızlıca kaldırılmış olması bir başarı değildir. Şehrin yeniden oluşumu için makul süre tanınmalıdır.

Müzakere-Mücadele: Koruma amaçlı nazım imar planı askıya çıktığı andan itibaren birçok tartışmaya neden olacağı şimdiden çok net bir biçimde görünmektedir. Deprem sonrası süreçte, depremi yaşayan diğer kentlerden farklı bir şekilde kendini gösteren sivil inisiyatifler ile müzakere süreçleri daha aktif bir biçimde yaşanabilecekken, müzakereden mücadeleye geçileceği net bir biçimde görünmektedir. Hızla hazırlanmış bir koruma amaçlı imar planından çok, daha çok bileşenin mutabakatı ile ortaya konmuş doğru bir plana ulaşmak deprem sonrası için daha akılcı bir yaklaşım olacaktır.

Yerelin Ruhu: Dünya kültür mirası düzeyinde bir değere sahip olan kentimizi özel kulan, bu şehrin insanları, henüz depremin etkilerini üzerlerinden atamamışken, tarihi kent merkezini dümdüz bir alan olarak her görüşünde acıları depreşmekte iken, projelendirme süreçleri içerisinde bile yereli sistemin dışına çıkarma arayışları, başarıdan çok ruhsuz yapılaşmış bir çevre sonucunu doğuracaktır. Bilgi bu kentin insanın belleğinden çok genetiğinde saklıdır; yadsınmamalıdır...

TÜRK SMD’NİN DEPREM KONULU ÇALIŞMALARI

Türkiye bulunduğu coğrafya itibarıyla başta depremler olmak üzere birçok doğal afet ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle kentlerin ve yapıların afetlere hazırlıklı, insan hayatını öncelik alan bir mimari anlayış ile tasarlanması ve inşa edilmesi gerekmektedir. Kahramanmaraş merkezli, 11 şehir ve yaklaşık 13 milyon nüfusu etkileyen deprem felaketi sonrasında Ankara’da 4 Mart 2023’de TürkSMD ev sahipliğinde Deprem Çalıştay’ı gerçekleştirildi. Türkiye’nin çeşitli şehirlerindeki SMD üyelerinin katıldığı çalıştayda mimarlık mesleği odağında, deprem konusunda kısa, orta ve uzun vadede yapılması, yenden düzenlenmesi ve iyileştirilmesi gereken konularda ortak akıl üretilmesi amaçlandı. Çalıştayda bir taraftan Serbest Mimarlar Dernekleri’nin yapabileceği faaliyetler planılırken, diğer taraftan genel olarak yapı üretim sürecindeki karar vericilere tavsiye niteliğindeki görüşler dile getirildi ve aşağıdaki sonuçlar elde edildi:

Geçici ve Kalıcı Yerleşimlere Yönelik Önermeler

Sağlıklı koşullarda, altyapı hazırlığına önem veren, bölgenin bağlamına uygun geniş kapsamlı planlama yapılması, geçici yerleşimlerin sökülebilir, toprağa zarar vermeyen, dönüştürülebilir, stoklanabilir, gerekli sosyal donatıları ile birlikte düşünülmesi, kalıcı yerleşimlerde katılımcı esaslı çok yönlü üretim, yerel malzeme ve tekniklerin kullanımı; kırsala özel ihtiyaçlar, kültürel, doğal özelliklerin dikkate alınması ve tüm bunlar dikkate alınarak uygulanacak pilot projeler yapılması.

Yapı Üretim Sürecinin Komple İyileştirilmesine Yönelik Önermeler

Planlamanın fiziki ölçekten uygulama aşamasına kadar bütüncül bir anlayışla ele alınması, zemin etütlerinin kamu tarafından proje öncesinde doğru ve güvenilir şekilde yaptırılma-

sı, mimar / mühendislerin yetki ve sorumluklarının doğru tanımlanması, mevzuat eksik ve yanlışlarının giderilmesi, Mimarlık Meslek Yarası’nın çıkarılması, mimar ve mühendislerde lisans eğitimi sonrası sınav / sertifikasyon / staj vb. sistem ile aşamalı yetki verilmesi, yapı denetim mekanizmalarının güncellenmesi, kamunun, belediyelerin ve meslek odalarının rollerinin yeniden tarifenmesi, tasarımcıların yapı denetim sürecine katılımının sağlanması, mesleki sorumluluk sigortasının getirilmesi, yapı üretim sürecindeki tüm meslek insanlarının nitelik ve yetkinliğini sağlamak üzere eğitim ve sistem tasarlanması, sürekli mesleki eğitimlerin verilmesi, meslek etiğinin uygulanması, Yapı Kullanım Kılavuzu, Yapı Kimlik Belgesi, Bilgi Yönetim Sistemi vb. oluşturulup kullanılması, kamu yapılarında nitelikli mimarlık / mühendislik hizmeti alınması için ihale sisteminde düzenleme yapılması, yarışma yöntemi ile katılımcı bir süreç uygulanması, yenilikçi teknoloji ve yöntemlerin kullanılması, apıların periyodik muayenesi, iskan sonrası kullanım sırasında kontroller ile projeye uygunluğun denetlenmesi, tüm bu denetim ve kontrollerin kayıt altına alınması.

Afetlere Hazırlık Amaçlı Önermeler

Türkiye’nin bir deprem ülkesi olduğu ve gelecekte de depremler yaşanacağı bilinerek, yeni bir Afet Müdahale Planı oluşturulması ve plan çerçevesinde hazırlık yapılması,meslek insanlarına afet özelinde ve mesleki içerikli çalıştay, seminer, konferans, kongreler düzenlenmesi, eğitim programlarıyla gerekli eğitimlerin verilmesi, okul öncesinden başlayarak her yaştaki insanda kent ve mimarlık konularında farkındalık yaratılması, her düzeydeki eğitim programlarına afet konularının eklenmesi, mimarlık / mühendislik eğitim programlarına afet içerikli konular eklenmesi, tasarım derslerinde afet özelinde uygulamalı projeler yapılması.

Çalıştay sonrasında, dört çalışma grubu oluşturuldu, konu kapsamlı olarak ele alınarak pek çok farklı açıdan değerlendirildi. Gerekle çalıştay ve gerekse sonrasındaki süreçte sadece mimarlar ile değil, akademisyenler, öğrenciler, vatandaşlar ve inşaat sektöründeki diğer sivil toplum kuruluşları ile katılımlı ve kapsayıcı bir yaklaşım ile kolektif çalışma/üretme anlayışı benimsenerek istişareler yapıldı.

TürkSMD olarak ayrıca, ODTÜ Kültürel Miras Koruma Programı’nın deprem sonrası Antakya’nın kültürel mirasının belgelenmesi ve hasar tespitine yönelik çalışmalarına destek verildi. Öğrenci ve öğretim elemanlarının oluşturduğu ODTÜ Acil Tasarım Stüdyosu’nun geçici barınma çözümleri çalışmaları kapsamında Shigeru Ban Architects iş birliği ile 15 Nisan 2023 tarihinde “Kültürel Miras ve Afetler” eğitimi düzenlendi.

Derneğin deprem konulu çalışma ve etkinlikleri kapsamında ODTÜ İnşaat Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Uğurhan Akyüz katılımıyla “Mimari ve Sismik İzolasyon” konulu seminer 1 Nisan’da TSMD Mimarlık Merkezi’nde yapıldı. Akyüz’ün sismik izolasyon sistemlerini uygulanmış örnekler üzerinden aktardığı seminer sonrası, Kazan’da sismik izolatör üretimi yapan fabrikaya gidilerek yerinde incelemeler yapıldı. Ayrıca, Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KORDER) ve Tarihsel Çevre Değerlerini Araştırma Merkezi (ODTÜ TAÇDAM) iş birliği ile 15 Nisan 2023 tarihinde “Kültürel Miras ve Afetler” eğitimi düzenlendi.

Deprem ve afetler konusu, TürkSMD’nin gündeminde ve çalışmaları arasında kalıcı olarak yer almakta, bu amaçla, yapıların ve şehirlerin nitelikli ve afetlere dayanıklı tasarım anlayışı ile yapılması yönündeki çalışmalara devam edilmektedir.

BİR UYGARLIK ODAĞI OLARAK BAŞKANLIK VE ŞEHİR MECLİSLERİ FİKİR PROJESİ YARIŞMASI'NIN ARDINDAN ZİHNİMDE DOLANAN SORULAR

DÜRRİN SÜER

Resim 1. Yarışma alanı fotoğrafı

Resim 2. Hangar

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 14 Nisan 2023 tarihinde açmış olduğu iki aşamalı ulusal "Bir Uygarlık Odağı Olarak Başkanlık ve Şehir Meclisleri Fikir Projesi Yarışması"-nın Kolokyum ve Ödül Töreni 28 Ekim 2023 tarihinde İzmir'de Bıçakçı Han'da gerçekleştirildi. Kolokyumunu yönetmek üzere seçilmiş moderatör olarak hem kurum hem jüri hem de katılımcılar ile bir kısmını paylaştığım görüşlerimi genişleterek kamuoyuyla ve sizlerle de paylaşmak istiyorum.

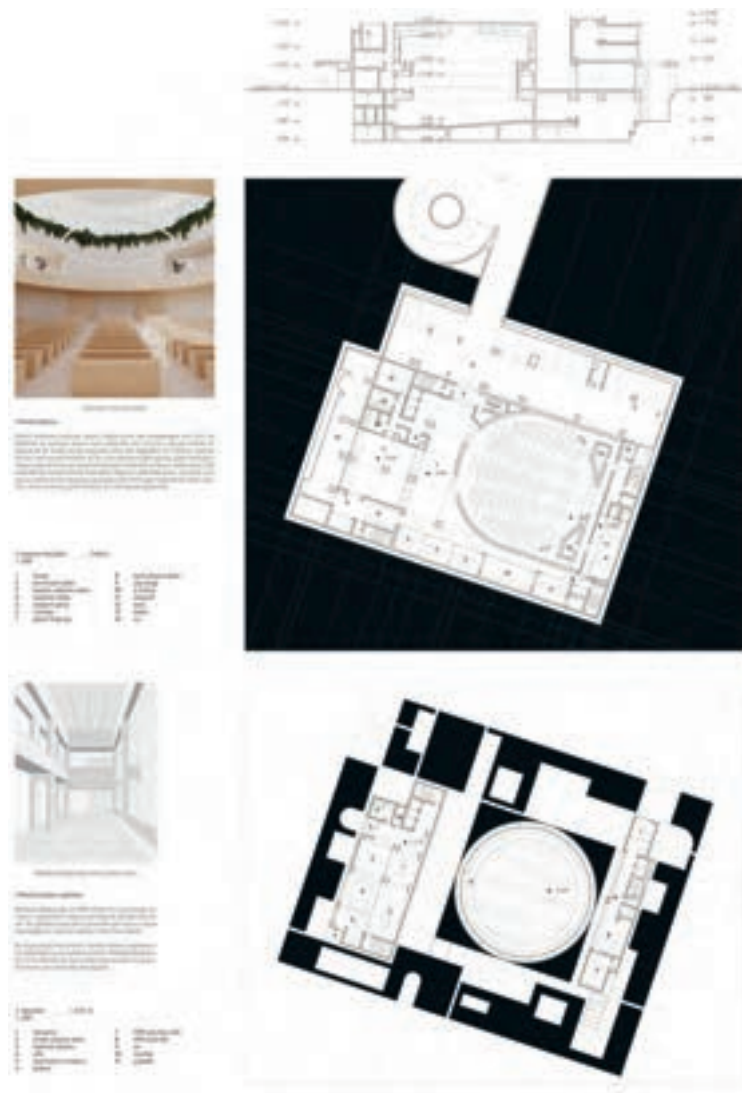
Bir proje elde etme yöntemi olarak yarışmalar, mesleki bilgi ve beceri geliştirmeyi motive eden, yenilikçi fikirlere ortam yaratan, fırsat eşitliği ilkesine dayanan süreçler olması sebebiyle mimar, plançı ve tasarımcılar tarafından benimsenen, TMMOB Mimarlar Odası tarafından da desteklenen bir yöntemdir. Ayrıca yarışmalar, tartışma ve uzlaşıyla sonuca ulaşılan, şeffaf ve demokratik ortamlar olarak, özellikle kamusal alanların tasarlanmasında, kamu yapılarının elde edilmesinde başvurulması gerekli bir yöntem olarak meslek insanları, meslek örgütleri tarafından ısrarla önerilse de Türkiye'de az sayıda kamusal mekan ve/veya kamu yapısı yarışma yoluyla elde edilmektedir. Bu bağlamda İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yıldönümü ile rastlaşan bir dönemde ulusal ölçekte açtığı "Bir Uygarlık Odağı Olarak Başkanlık ve Şehir Meclisleri Fikir Projesi Yarışması" değerli bir tavır olarak görülmele birlikte zihnimde bıraktığı sorular bu görüş yazısının konusunu oluşturmaktadır.

Yer

Şartnamede yarışmanın yeri, "yıkılmış belediye binasının alanı" olarak tariflenmektedir. Kentin tarihsel ve yönetsel olarak önemli bir odak noktası olan Konak Meydanı'nda (resmi adı Atatürk Meydanı'nda) yer alan proje alanında yarışmanın açılmasından kısa bir süre öncesine kadar İzmir Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası yer almaktaydı. Özdemir Arnas, Altan Akı, Erhan Demirok'un proje müellifleri oldukları, 1966 yılında açılmış mimari proje yarışmasıyla projesi elde edilmiş, 1982 yılında inşası tamamlanarak hizmete açılmış İzmir Büyükşehir Belediye Hizmet Binası, 30 Ekim 2020 Samos depremi sonrasında kurumun yaptırdığı inceleme sonucunda az-orta hasarlı çıkmış, güçlendirilerek kullanılması önerilmişti. Kurum ise bu seçeneği tercih etmeyip, İstanbul Teknik Üniversitesi Afet Yönetimi Enstitüsü tarafından hazırlanan bilimsel raporun referansı ile binanın güçlendirme seçeneğinin teknik yönden ve kamu kaynaklarının verimli kullanımı açısından uygun olmadığı gerekçesiyle binayı yıkma kararı almıştı (27 Kasım 2020 tarihli İBB Başkanı Tunç Soyer'in basın açıklaması).

Yıkıma kadar olan süreçte, TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi başta olmak üzere, çeşitli meslek örgütleri, akademisyenler, DOCOMOMO Türkiye Çalışma Grubu, meslek ortamından bir grup mimar, İzmir Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası'nın içinde bulunduğu ve kent belleğinde

değerli bir yeri olan Konak Atatürk Meydanı'nı tanımlayan ve ölçeğini belirleyen önemli odaklardan biri olduğu, zemin ve üst kotlarda kentliyi kamusal mekana ortak eden boşluk çözümleriyle ve belediye kurumunun varlık sebebi olan "halkla birlikte kente hizmet" anlayışının mekansal temsili olarak kentin diğer kamu yapıları arasında farklılaşan, özel bir yere ve etki-katkı değerine sahip olduğu görüşünü kentsel ve ulusal ölçekte kamuoyu ile sık sık paylaştılar. Desteklediğim bir görüş olarak, yıkım kararının acele alınmış şahsi bir karar olduğunu, yapının korunmasını ve farklı boyutları ile müzakere edilmesini önerdiler. Bu bağlamda TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi binanın güçlendirilerek ve özgün haline getirilerek tekrar kullanıma açılması ve meydandaki tarihi rolünü sürdürmesi amacıyla "Yapısal Boşluğun Kentle Diyaloğu; İzmir Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası" başlıklı Ulusal Öğrenci Mimari Fikir Projesi Yarışması'nı düzenleyerek kamuoyunda ve mimarlık ortamında farkındalık yaratılmasını sağladı (18 Mart 2021). Bu süreçte ise İzmir Büyükşehir Belediyesi, depremde hasar gördüğü için boşaltılan "ana hizmet binasının yıkıldıktan sonra binanın bulunduğu alanın nasıl değerlendirileceğine" dair karar üretmek ve tarih, mimarlık, mühendislik ve şehircilik meslek disiplinlerinin ışığında güvenli, kullanışlı, estetik ve kamu kaynaklarının en verimli şekilde kullanıldığı bir yapı için bir araya gelen -meslek odası temsilcilerinin içinde bulunmadığı-16 kişilik bir danışma

Birincilik Ödülü: 85 Sıra Numaralı Proje: Selim Atak (Ekip Temsilcisi, Mimar Müellif), Rahmi Hızarcıoğlu (İç Mimar Yardımcı), Doğu Ayan (Peyzaj Mimarı Yardımcı), Cansen Molva (Mimar Yardımcı).

kurulu oluşturulduğu bilgisini kamuoyuna duyurdu (13 Temmuz 2021). Bunun üzerine Mimarlar Odası İzmir Şubesi binanın yıkımını önlemek amacıyla tescillenmesi için İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na başvurdu (30 Ağustos 2021). Ancak bu çabalar yapının yıkılmasına engel olamadı ve 20 Mayıs 2022'de binanın yıkım sürecinin başladığı bilgisi kurum tarafından kamuoyuna verildi.

Binanın yıkılmasından sonra İzmir Büyükşehir Belediyesi yıkılmış belediye binasının yerinde "İzmir'e, kendi var ettiği ve koruduğu demokrasi uygarlığının bir anıt yapısını kazandırmak" amacıyla Mimari Proje Yarışması açtığını ilan etti (14 Nisan 2023). Tüm bu süreçte, İzmir kent kimliğinin temsil biçimi olarak sunulan bu yarışmanın, tartışmacı, uzlaşmacı bir ortam olan demokrasinin temsil, katılım ve haklar ilkesi bağla-

mında nasıl gündeme getirildiği zihnimde dolanan sorulardan biri... Ayrıca kurum, eş zamanlı olarak açtığı "İzmir Sürdürülebilirlik Merkezi (S-Hub) Mimari Proje Yarışması" şartnamesinde belirtilen "Dünyaya zarar vermeyi durdurmak bir yana, onu onararak bütün varlıklar için adil bir gelecek tasavvurunu nasıl üretebiliriz?" sorusunun cevabını ararken, sahip olduğu modern kültür mirasını onarmak yerine yok etmek için aşırı ısrarlı olması çelişkili bir tavır değil midir?

Program

"Bir Uygarlık Odağı Olarak Başkanlık ve Şehir Meclisleri Fikir Projesi Yarışması" adıyla açılan yarışmanın programı yıkılan binanın hizmet programına karşılık gelmeyerek, yerel yönetimin sadece temsil ve meclis faaliyetlerini kapsamaktadır. Diğer birim faaliyetlerinin ve burada çalışan nüfusunun yeni mekanları konusunda bir bilgi kamuoyu ile henüz paylaşılmamıştır. Deprem sonrasında boşaltılan ve sonrasında yıkılan Hizmet

Binası'nın çalışanları ve kullanıcıları Kültürpark alanı içindeki niteliksiz hangarlara yönlendirildiler ve hala burada hizmet vermeye devam etmektedirler.

Bu bağlamda da zihnimde bazı sorular dolanmakta... Örneğin, yaklaşık üç yıldır belediye hizmet faaliyetlerini üstlenen "geçici" hangar mekanları, çalışanlar ve ziyaretçiler için gerekli ve yeterli konfor koşullarını ne kadar sağlamaktadır? Ulusal ölçekte önemli kentlerin başında gelen İzmir kentinin yerel yönetimini bu hangarlar nasıl temsil etmektedir? Bu mekanların geçiciliğinin süresi nedir? Sürenin uzaması durumunda içinde yer aldığı Kültürpark'ın kentsel kimliğinde nasıl bir değişime neden olacaktır?

Yarışma Türü

Yarışma iki aşamalı "fikir projesi" olarak açılmıştır. Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mü-

hendislik, Kentsel Tasarım Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanatlar Eserleri Yarışmalar Yönetmeliği'ne göre fikir yarışmaları: "Sorun çözmeye yönelik yenilikçi buluşlar, yöntemler, yeni araştırma, planlama, tasarım yaklaşımlarını özendirmek amacı ile mühendislik, mimarlık, şehir ve bölge planlama, peyzaj mimarlığı ve kentsel tasarım alanlarında, daha sonraki plan ve proje kademelerine temel olacak fikir, kavram ve yaklaşımların ortaya konulması, temel veri ve programların belirlenmesi" amacı ile açılan yarışmalardır. Bu yarışmalar, daha sonra açılacak başka bir yarışmaya veya uygulamaya yönelik plan, proje çalışmalarına hazırlık niteliğinde de olabilir. Bu yarışma fikir yarışması olarak "iki aşamalı" açılarak mimari projeye altlık oluşturacak çözümleri de beklemektedir. Bu bağlamda zihnimdeki soru ise mimarların özlük haklarına yeterince duyarlılıkla yaklaşılmış mıdır?

Sonuç

Hem Türkiye'nin yaşadığı demokrasi macerası hem de yerel demokrasi tarihi içinde özgün ve saygın bir yere sahip olan İzmir'in ikinci yüzyıla demokrasi iddiasını yükselten bir "anıt-yapı/kurum" geliştirerek girmesini sağlayacak projenin elde edileceği yarışmaya 150 proje katılmış, 148 proje jüri tarafından değerlendirmeye alınmış, projeler iki aşamada değerlendirilerek 8 proje dercelendirilmiş, değerlendirme 6 Ekim 2023 tarihinde sonuçlandırılmıştır. 28 Ekim 2023 tarihinde yapılan kolokyumda jüri üyeleri seçim kriterlerini açıklarken, çoğunluğu ödül almış kişilerin oluşturduğu izleyiciler soru ve eleştirilerini jüriye yöneltmişlerdir.

İzleyiciler arasında yer alan Güngör Kaftancı, yarışma konusu olan anıt-yapı temsiliyetinin, 100. kuruluş yılında demokratik yönetim zafiyetini aşamamış bir toplum olarak, uygarlık- demokrasi ilişkisinde aranmasının ironik olduğuna vurgu yaparak, kentsel odak olma değerini taşıyan yer'de bir müze yapısının uygarlık odağının anıt-yapı temsiliinde daha uygun olduğu görüşünü savunmuştur. Yarışmaya katılan projelerdeki genel bir eğilimin, bina ve çevresine bir uygarlık-demokrasi odağı olma niteliğinin belediye meclis mekanının başat bir unsur olarak öne çıkarılmasıyla olduğu söylenebilir. Ayrıca önerilen kütsel ve mekansal kurgularda yıkılan eski yapının referanslarını arayan projeler de yoğunlukla yer almaktadır.

Sonuç olarak yarışmalar, özellikle fikir yarışmaları proje elde etmenin ötesinde tartışma ve uzlaşma ortamı yarattığı için önemli ve değerlidir. Özellikle bu yarışmanın yeri gibi tarihsel bellekte izi olan, temsil özelliği barındıran biricik mekânların üretiminde seçilmişlerin veya atanmışların kişisel tercih ve kararları yerine kamusalı-ğı üreten bu tür sorular ve tartışmalar çok daha değerli ve kalıcı olacaktır.

FENZ

GEOMİM tasarımı FENZ, bağlamına saygılı bir adaptif yeniden kullanım yaklaşımını temsil ederken ziyaretçilerine gastronomik bir deneyim sunmayı hedefliyor.

Mimari Proje: GEOMİM

Mimari Proje Ekibi: Ali Çalışkan, Büşra Yılmaz, Ali Cihan Yıldız, Mustafa Polat, Tuğçe Rizeli Bilgi, Sinan Sipahioğlu, Samet Durdu, Melek Tokalak, Göksu Yamaner, Ece Köroğlu, Naz Pirsalioglu, Mahmut Anlar
İşveren: Pol Holding
Yüklenici: ATA Mimarlık

Statik Proje: AES YAPI

Mekanik Proje: Hayri Benderli

Elektrik Projesi: Hitel Elektrik

İç Mimari Tasarım: GEO_ID

Proje Yeri: İstinye, İstanbul

İnşaat Tamamlanma Yılı: 2023

Proje Alanı: 550 m²

Fotoğraflar: İbrahim Özbunar

Özgün bir gastronomik deneyim sunma hedefiyle mevcut bir yapının dönüştürülmesiyle hayata geçen FENZ İstanbul, İstanbul merkezli mimari tasarım stüdyosu GEOMİM tarafından GEO_ID ile birlikte tasarlandı. Üç katlı yapı giriş ve birinci katlarda bistro ve restoran hizmeti verirken, teras katta eşsiz bir vista sunan teras bara sahip. Ofis ve konaklama biriminin de yer aldığı yapı Boğaz yapılarından ilhamla çağdaş ve sürdürülebilir malzemelerle yenilendi.

FENZ, atıl durumdaki bir yapıya yeni bir yaşam soluyan, bağlamına saygılı bir adaptif yeniden kullanım yaklaşımını temsil ediyor. Boğaza cephe veren, 1960'lardan beri var olmasına rağmen zaman içinde uygun olmayan değişikliklerle bozulmuş ve ihmal edilmiş görünümüyle, kıyı boyunca hem yapısal, hem estetik iyileştirmeye ihtiyaç

duyan birçok yapıdan biri. GEOMİM tarafından tasarlanan cephe, tüm kıyı şeridine referans olması ve çevresini de dönüştürmesi potansiyeli göz önünde bulundurularak, tarihi Boğaziçi yalıları ve modernist apartmanların mimarisine atıfla ele alındı.

Tasarım süreci, cephe elemanlarının rasyonel kompozisyonuna odaklanırken, mevcut yapısal sistemi düşey ve yatay kayıtlarda rehber bir referans olarak kullanıyor. Düşey kayıtlar tasarıma dinamizm katarken, malzeme tercihleri ile birlikte çağdaş bir tasarım çizgisine sahip cephe, Boğaz hattındaki yapılarla ilişki kurup aynı zamanda onlardan ayrışabiliyor ve üst segment bir yeme-içme mekanı olduğunun sinyallerini veriyor. Yenilenen bina zemin katında misafirlerini bar ve bistro alanlarında karşılarken cephe-deki gridal tasarım farklı ölçek ve malzeme

kullanımlarıyla devam ediyor. Tasarımını GEO_ID'nin gerçekleştirdiği iç mekanlarda, İçeri girildiğinde "uzun zamandır buradaymış gibi" hissettiren zamansız tasarım dili mevcut. Büyük cephe açıklıkları ve aynalarla iç-dış mekan arasındaki bağlantı dengeli bir şekilde kuruluyor.

İkinci kattaki restoran alanı giriş katından daha formal bir mekan olarak tasarlandı. Lambri duvarlar ve tavanlar şık bir ambiyans oluştururken aydınlatma enstelasyonları mekana sanatsal bir ruh kazandırıyor. Bina'nın orijinal formundan referans ile üst katlarda tasarlanan geri çekmeler, yarı-açık ve açık terasları tanımlıyor. Dikey cephe elemanlarının sürekliliği sayesinde korunaklı alanlar oluşturuldu ve Boğaz manzarasının keyfini çıkarmayı mümkün kılacak farklı mekanlar elde edildi. En üst

kattaki bar ve teras alanlarında cephede kullanılan korten çelik ile bir çerçeve oluşturuyor ve manzarayla misafirleri başbaşa bırakıyor. Çelik ailesinin en sürdürülebilir ve çevre dostu malzemelerinden biri olan korten çelik, değişen renk ve dokusu ile Bosphorus'un ahşap yalı karakterlerine atıfta bulunurken, aynı zamanda binaya çağdaş, zarif bir karakter ve sıcak bir hava katıyor.

Fenz günün farklı saatlerinde kullanıma açık tasarımı ve buna paralel olarak tasarlanan menüsü ve müzik seçkisi ile misafirlerine yüksek gustolu bir deneyim sunuyor. Tasarım bu şekilde gün içerisindeki kullanıma uygun olarak her kattaki fonksiyona adapte ediliyor.

Giriş Kat Planı

Kesit

PELSAN TEKSTİL OFİSİ

mimaristudio tasarımı Pelsan Tekstil Ofisi, uzun saatlerini kapalı mekanlarda ve teknolojiye bağlı geçiren çalışanların, fiziksel ve zihinsel anlamda sağlıklı ve mutlu olabilecekleri, esenlik kavramını önceliğine alan, iş birliği olanakları sunan, güvenli bir mekan önerisi sunuyor.

Mimari Proje: mimaristudio

Tasarım Ekibi: : Ayça Akkaya Kul, Önder Kul, Kaan Gülkıran, Enver Kuda

İşveren: PELSAN Tekstil

İnşaat Yapım: : Oğuz Bayazıt Mimarlık

Mekanik Proje: Arkon

Elektrik Projesi: Frekans

Proje Yeri: Çerkezköy Kapaklı OSB, Tekirdağ

Proje Yılı: 2022

İnşaat Tamamlanma Yılı: 2022

Proje Alanı: 5.000 m²

Fotoğraflar: Gürkan Akay

Türkiye`nin ilk nefes alabilen polietilen film üreticisi Pelsan Tekstil`in yeni merkez ofisi Mimaristudio ekibi tarafından tasarlanmıştır. Projenin amacı, firmanın yeni üretim tesisinin kalbi konumundaki yeni çalışma alanında, kurumun yenilikçi, teknolojik ve renkli dünyasına uygun bir yaşam alanı yaratmak olmuştur. Esneklik, değişkenlik, şeffaflık ve deneyim başlıkları, mekan tasarımının çıkış

noktası olan anahtar kelimeler olarak belirlenmiştir. Projede, yaratıcılık ve üretkenlik için gerekli fiziksel ve sosyal koşulları sağlayarak, çalışanlar arası iletişim ve etkileşimi destekleyen bir ortak çalışma, gelişim ve yaşam alanı yaratılması hedeflenmiştir. Uzun saatlerini kapalı mekanlarda ve teknolojiye bağlı geçiren çalışanların, fiziksel ve zihinsel anlamda sağlıklı ve mutlu olabilecekleri, esen-

lik (well-being) kavramını önceliğine alan, iş birliği olanakları sunan, güvenli bir mekan önerisi ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, yapı içindeki tüm çalışanların azami gün ışığında, düzenli temiz havada, uygun ısısal ve akustik konfor şartlarında, doğru aydınlatma çözümlerine ve teknolojik imkanlara sahip olarak çalışabilecekleri bir yaşam alanı planlanmıştır. Geçmiş salgın süreci ve etkilerini dikkate

-2.80 Kat Planı

+1.20 Kat Planı

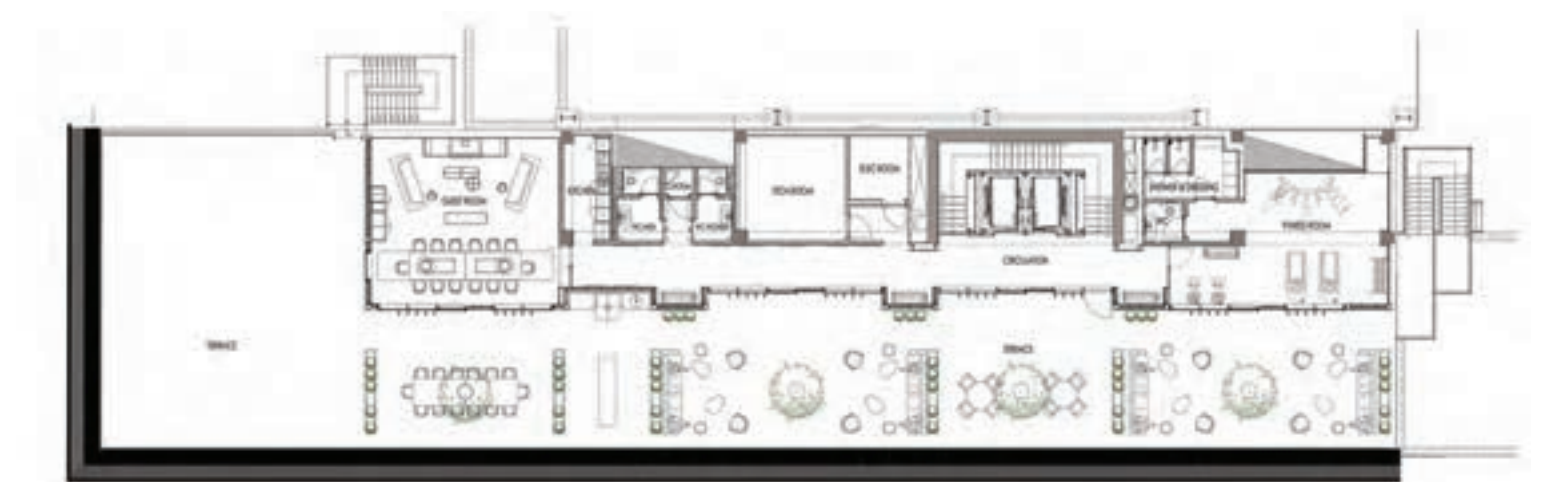
+7.20 Kat Planı

alan bir yaklaşımla, kullanıcıların açık havaya ulaşmalarını sağlayan kat terasları yapıda dikkat çeken detaylar arasında. Yapı içinde farklı kotlarda planlanan, hem çalışma, hem de sosyalleşme adına kullanılabilen bu yaşam alanları ile, iç ve dış mekan arasında yarı şeffaf bir bağ kurulmuş. Yine bu ara yüz, kendi içindeki farklı büyüklükteki açıklıkları ile mekan kullanıcılarının dış mekan ile de görsel temasını sağlamış. Biyofilik tasarım yaklaşımı içindeki "Mekan İçinde Doğa" adımına atıfta bulunan peyzaj

çalışması cephenin diğer önemli bir özelliği. Cephe ara yüzü üzerindeki oluşturulan doğal peyzaj alanları, zamanla gelişerek bu ara yüzü saracak yeşilin, cephe üzerinde kontrollü şekilde ilerlemesine imkan verirken seçilen bitki örtüsü ise, mevsim geçişlerinde ara yüz üzerinde doğanın gerek renk, gerek doku, gerekse yapısal değişikliklerini görme imkanı tanıyor. İç mekan tasarımında her katın yapısına ve farklı ihtiyacına uygun bir tasarım dili geliştirilmiş. Giriş katı, binanın karşılaştıra işlevinin yanında, yerli ve yabancı

cı misafirlerin ağırlanabildiği, farklı ölçekte toplantıların yapılabildiği, esnek kullanıma sahip paylaşımlı bir çalışma alanı olarak planlanmış. Çalışma katı esnek bir planlama yaklaşımı ile tasarlanırken, birim direktörleri dışında tüm kademe çalışanlar açık ofis içinde planlanmış. Programın el verdiği ölçüde, herkesin özgürce kullanabileceği sosyalleşme alanları, farklı ölçek, fonksiyon ve formda bireysel ve birlikte çalışma, toplantı ve görüşme mekanları ile tüm kata kullanım esnekliği katılmış.

+19,20 Kat Planı

SULUCA EVİ

Yalın Mimarlık tasarımı Suluca Evi, Ege kıyıları gibi içeri dışarı, öne, geriye burulan mekanlarla ev sahiplerine hayatın tutunabileceği çeşitli olasılıklar sunuyor.

Mimari Proje: Yalın Mimarlık

Tasarım Ekibi: Ömer Selçuk Baz, Eda Gürhan, Merve Çakırgöz, Atakan Koca

Uygulama Ekibi: İlknur Gül

Statik Proje: Arke Engineering

Mekanik Proje: Ünlü Engineering

Elektrik Projesi: Ovacık Engineering

Teknik Danışmanlık: Okan Bal

Proje Yeri: Suluca, Çanakkale

Proje Yılı: 2021

İnşaat Tamamlanma Yılı: 2023

Fotoğraflar: Egemen Karakaya

Yalın Mimarlık tasarımı Suluca evi Çanakkale'nin kuzeyinde bulunan Lapseki'ye bağlı Suluca Köyü'nde yer alıyor. Suluca Evi Çanakkale Boğazı'na 500 metre mesafede, boğaz manzarasına hakim tek bir ailenin evi. Kullanıcısı ile neredeyse içli dışlı bir ilişkiyi, anlama düzeyini ve nispeten ufak yapılar olmalarına

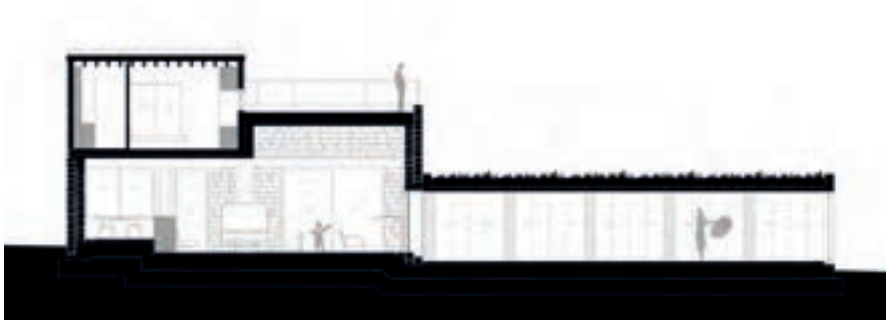
rağmen yoğun emek ve ilgi gerektirdiğinden tek aile evleri, mimarlığın en zor üretim alanlarından bir tanesi olarak görülebilir. Suluca Evi de benzer zorluklar içinde düşünülmüş, tasarlanmış, detaylandırılmış ve inşa edilmiş. Toplam 2 yıl süren süreç aile fertlerini, çocuklarını tanıyarak başlamış. Sonun-

da, orada yaşayacak olanların belli belirsiz taleplerini, uzun ince Çanakkale Boğazı ve Köprüsü'ne bakan araziye bağlayabilecek çeşitli stratejiler üretilmiş. Uzunca dış sokak ve iç sokak, bu sokağa eklenen irili ufaklı odalar, boşluklar, bahçeler ana yaklaşımı ve yaşantıyı oluşturmuş.

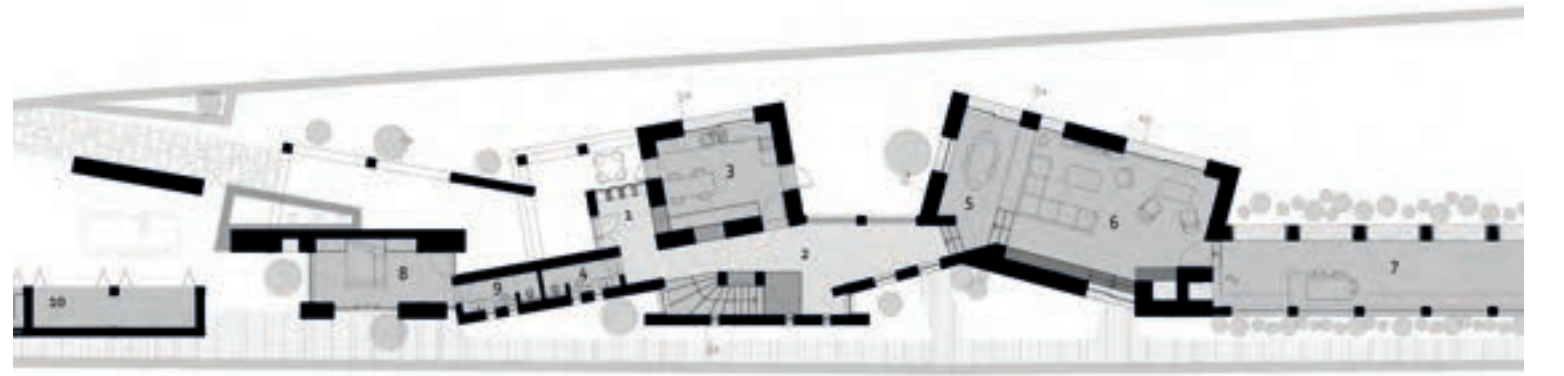

Vaziyet Planı

Kesit

Zemin Kat Planı

Birinci Kat Planı

Bu parçalanarak birleşen kurgu, pek çok mekansal olanağı sunarken yapım aşamasında da oldukça zorlu süreçler yürütülmesine sebebiyet vermiş. Ege kıyıları gibi içeri dışarı, öne, geriye burulan mekanlar pek çok mikro avluyu, taşlığı, aralığı var edebilmiş. Tüm bunlara, tasarım sürecinde hayatın tutunabileceği çeşitli olasılıklar olarak bakılmış. Bu çerçevede yapı, sürekli kotlara

basan uzun ince bir iç sokağa bağlanmış şekilde kurgulanmış. Daha ağır zemin, yaşam katını taş ve beton olarak, üst katı ise hafif ahşap karkas olarak ayrılmış. Bu 2 kot arasındaki kontrast, yapı hisleri, koku, ışık, doku ve nihayetinde atmosferlerin ayrılığı tasarımın temel çıkış noktası olmuş. Neredeyse tüm projelerde kullanılan "sahada üretim sırasında orada olma, yaparken ta-

sarımı geliştirme" düşüncesini bu projede de uygulanmış. Bu çerçevede tüm yapı üreticilerine göre farklı detay seviyelerinde ve usta kabiliyetlerine göre biçimlendirilmeye çalışılmış. Mekan; içinde hayatın yeşerebileceği, güçlenebileceği bir ortam, habitat. Bir altyapı olarak mekanın gücü içinde oluşacak yaşantının niteliğini de bir ölçüde belirliyor.

MODERN GEZİLER: KENDİNİ ARAYAN BİR YAZI DİZİSİ – 13

Geçen sayıda Van Ernis Köy Enstitüsü'ne bir geziyi aktardıktan sonra, bu sayıda -yine deprem öyküsü olan- bir Köy Enstitüsü ile, Samsun Akpınar ile devam ediyoruz. Köy Enstitüleri üzerine doktora çalışmasına devam eden Esra Eken Güney bize Akpınar'ı sadece bir gezgin gözüyle anlatmakla kalmıyor aynı zamanda Köy Enstitüsü ruhundan izleri taşımaya devam eden bu yeri bir uzman bakışıyla da inceliyor. 1943 tarihli 7.2 şiddetindeki Vezirköprü depremini hasar almadan atlatan ve o dönem depremzedelere de ev olan bu yerleşke, Mimar Leyla Turgut'un eseri olmasıyla mimarlık tarihi açısından ve özgün Köy Enstitüleri yapılarını barındırmasıyla kırsal mimarinin ender bir örneği olması bakımından günümüzde de önemini koruyor. Gitmenin, görmenin, kültürel mirasımızın değerlerini takdir etmenin korumanın ilk adımı olduğunu hatırlatıyor, Esra Eken Güney'e bizlere yeni bir modern rotayı tanıttığı için teşekkür ediyoruz.

Bölüm Editörü: Prof. Dr. FİGEN KIVILCIM ÇORAKBAŞ
Bursa Uludağ Üniversitesi

Resim 1. Ladik Gölü ve çevresi.

KÖY ENSTİTÜSÜ'NDEN EĞİTİM MÜZESİNE: AKPINAR KÖY ENSTİTÜSÜ YERLEŞKESİ

Esra Eken Güney,
Arş. Gör., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Köy Enstitüleri, 1940'lı yıllarda, nüfusun büyük çoğunluğunun yaşadığı köylerde çalışacak eğitimcileri yetiştirmek amacıyla Türki-

ye'nin 21 bölgesinde kurulmuş yerleşkelerdir. Her ne kadar ülke genelinde okuryazarlık seviyesinin yükselmesi ana hedef olsa da cumhuriyet ile gelen modern yaşam ilkelerinin mekansal ve düşünsel olarak yansıtılmasıyla köy enstitüleri, köylü için bölge ölçeğinde rehber kurumlar olmuştur. Bu nedenle, her bir yerleşke özenle tasarlanmış ve birer eğitim kurumundan çok bölgesel kalkınmanın katalizörü haline gelmiştir. Bazı enstitüler, hiçbir yapının olmadığı arazilerde kurulurken, bazı-

ları ise, 1930'larda aynı hedefle daha az bölgede açılmış, eğitim kursları ve köy öğretmen okullarının devamı olarak eğitim hayatına başlamıştır. Arşiv belgelerinden ve mezunların anlatılarından edinilen bilgilere göre, Samsun'un Ladik İlçesi'nde 1940 yılında kurulmuş olan Akpınar Köy Enstitüsü de eğitim kursu geçmişi olan bir enstitüdür. Ancak, genel durumun aksine, eğitim kursunun bulunduğu Kamlık Köyü'nün altyapı yetersizlikleri, çetin iklim koşulları ve ulaşım zorlukları göz önüne

Resim 2. Ambarköy Açık Hava Müzesi.

alınarak, enstitü için 20 km güneydoğuda yer alan Akpınar mevkii tercih edilmiştir.

2022 yılının Mayıs ayında, Akpınar için Ankaradan yola çıktığımızda, yol üzerinde pek çok yerel lezzeti tatma ve Karadeniz'e yaklaştığımızı gösteren ormanlarıyla temiz havaya içimize çekme imkanı bulduk. Sırasıyla Kırık-kale, Çorum, Merzifon ve Havza'dan geçtikten sonra, Ladik tren istasyonunun da bulunduğu, Doruk Köyü kavşağından sağa dönerek Akpınar Yolu'na ulaştık. Bu yol üzerinde, yaklaşık 10 km sonra sizi Ambarköy Açık Hava Müzesi karşılamaktadır. Kaymakamlık girişimleriyle, 2013 yılında tamamlanan ve 14.000 metrekarelik alana yayılan bu müzede, Ladik gibi pek çok Karadeniz yerleşiminde görülen ahşap mimari örnekler sergilenmektedir. En eski yapının 17. yüzyıla tarihlendiği müzede; ambar, değirmen, sergen, saat kulesi gibi tüm yapılar özgün olup, başlı usulüyle köylerden toplanarak buraya taşınmıştır. İlçenin ormanlarla kaplı köyleri, Ladik Gölü çevresindeki rekreasyon alanları, tarım alanlarını sulayan Yeşilırmak'ın kolları gibi tabiat güzelliklerinin yanında, açık hava müzesi de bölgenin turizm potansiyeline katkı sağlamaktadır (Resim 1, 2).

Ambarköy Açık Hava Müzesi'nden kuzeye doğru devam edildiğinde, birçok enstitü yerleşkesinin girişinde görülen anıtsal bir giriş, bugün Akpınar Fen Lisesi olarak kullanılan yerleşkede sizi karşılamaktadır. Ancak yerleşkeye ait eski fotoğraflardan, bu giriş yapısının özgün yerleşke girişinin konumundan farklı bir noktada, tamamen farklı bir form ve teknikle inşa edilmiş olduğu görülmektedir (Resim 3, 4).

Yerleşkeye ait eski fotoğraflardan, giriş yapısının da yer aldığı, doğu-batı doğrultusunda uzanan yolun enstitü döneminde ana aks olarak tasarlandığı görülmektedir. Günümüzdeki giriş yapısının yer aldığı kuzey-güney doğrultusunda uzanan aksın ise, enstitü kapandıktan sonra açılmış olan karayollarıyla yerleşkenin bağlantısını sağlamak amacıyla oluşturulduğu düşünülmektedir. İki yanında ağaçların yer aldığı mevcut giriş kapısından girilip kuzeye doğru ilerlendiğinde, binaların büyük kısmını görme imkanı sunan, bugün meydan olarak kullanılan geniş bir alan kar-

Resim 3, 4. Akpınar Fen Lisesi yerleşkesi girişi (solda) ve Akpınar Köy Enstitüsü'nün 1940'lı yıllardaki girişi (sağda) (İsmail Hakkı Tonguç Belgeligi).

şılmaktadır. Ağaçlarla kaplı meydana yer alan süs havuzu ile ilgili olarak, okul idarecilerinden edindiğimiz bilgilere göre, her yıl sonunda mezun olan öğrenciler bu havuza atlayarak mezuniyetlerini kutlamaktadır. Enstitü kapatıldıktan sonra, ilk öğretmen okulu döneminde inşa edilmiş olan havuzda böyle bir geleneğin çok uzun zamandır devam ettiği, ilk öğretmen okulu mezunlarının anlatılarından da anlaşılmaktadır. Havuz çevresinde ise enstitü döneminde yurt dışından ithal edilen, atölyelerde ve tarım arazilerinde kullanılan birçok alet sergilenmektedir (Resim 5). Hatta birçoğunun üzerinde markasını ve geldiği ülke adını okumak hala mümkün. Dönemin koşulları düşünüldüğünde, bu aletlerin enstitü yerleşkelerinde öğrenciler tarafından kullanılması bile köy enstitüsü projesinin ne kadar ilerici ve modern projeler olduğunu göstermektedir. Meydan çevresinde diğer dikkat çeken eleman ise, adını enstitünün kurucu müdürü Nurettin Biriz'den alan Biriz Çeşmesi'dir. Birçok eski fotoğrafta da görülen çeşme hala bu isimle anılmaktadır (Resim 5).

1940 yılının Temmuz ayında tuvalet, yatakhane, okul gibi aciliyeti olan binaların inşasıyla başlayan yapılaşma süreci, yerleşke için ilan edilen mimari yarışmada birinci olarak seçilen Leyla Turgut'un projesine bağlı kalarak devam etmiştir. Yığma tuğla sistemle, tek katlı olarak inşa edilmiş olan enstitü binaları, doğu-batı doğrultusunda uzanan ana aks etrafında dizi halinde kurgulanmıştır. Arşiv belgelerinde, 1943 yılında merkez üssü Ladik olan ve 4000 kişinin hayatını kaybettiği 7.5 büyüklüğündeki depremde bazı enstitü binalarının zarar gördüğü ve onarımı için bakanlıktan ayrı bir bütçe talep edildiği yer almaktadır. Dönemin Samsun Fen İşleri Müdürü, Tevfik İleri, enstitü binalarının deprem sonrası durumuyla ilgili gözlemlerini anlattığı raporda, enstitü binalarının mühendislik hesaplamalarından uzak bir şekilde inşa edildiği ve özellikle fay hattı üzerinde yer alan yerleşkelerde karkas yapım sistemine geçilmesi gerektiğini söylemektedir. Yerleşkede enstitünün kapandığı 1954 yılından sonra inşa edilen yapıların betonarme karkas sistemle inşa edildiği görülmektedir. Ancak bu eğilimin nedeninin İleri'nin önerileri mi yoksa çimento ve demir kullanımının tüm ülkede

daha yaygın hale gelmesi mi olduğu tartışmaya açıktır.

Az sayıda olan mevcut okul binası, spor salonu ve çok katlı yurt binası gibi yeni binalar ise hem betonarme yapım tekniğiyle hem de yüksek kat sayısı ile enstitü binalarından rahatlıkla ayrışmaktadır. Birçok enstitüde görülen, derslikler, atölyeler, lojmanlar, yatakhaneler, ahır ve depolama binaları, revir, hamam ve çamaşırhane gibi farklı fonksiyonlardaki binaları, Akpınar'da da görmek mümkündür. Ancak bu binalardan bazıları yıkılmış, birçoğu ise kullanılmamaya bağlı olarak gelişen yapısal bozulmalara ve malzeme deformasyonlarına rağmen zamana direnmektedir. Tüm binalar sade cephe organizasyonları ve fonksiyonun gerekliliklerine göre şekillenen plan şemalarıyla son derece mütevazı yapılarıdır. Örneğin, ana aksa dik olarak uzanan atölye binaları tek büyük bir mekandan oluşurken, aksa paralel uzanan derslik binaları ise, giriş koridoruna bağlanan sınıflar dizisinden meydana gelmektedir (Resim 7). İkiz ya da tekil olarak inşa edilen lojman binaları ise, merkezde yer alan giriş holüne bağlanan mutfak, banyo, tuvalet, yatak odası ve balkona sahip oturma odasıyla modern yaşam standartlarının örneğini sergilemektedirler.

Enstitü binaları içinde, en dikkat çekici yapılardan biri hamam ve ona bağlı çamaşırhane olarak inşa edilmiş L plan tipli binadır (Resim 8). Her ne kadar plan organizasyonunda geleneksel hamam bina tipine bağlı kalınsa da yığma taş sisteme sahip cephe duvarlarının aksine kubbenin betonarme olarak inşa edilmiş olması, enstitülerin "geleneksel mimari" ile "modern mimari" arasındaki konumunu açıkça göstermektedir. Bu birlikteliğin birçok enstitüde tekrarlanmasına bağlı olarak, enstitüler arasında kendilerine özgü, ortak bir mimari dilin oluştuğu söylenebilir.

Yerleşkede dikkat çeken diğer bir yapı ise, "köşk" olarak adlandırılan, kuzeyde eğimin arttığı alanda yer alan tek katlı yapıdır. Aynı fonksiyona sahip olmaları nedeniyle grup binalar olarak konumlanan, atölye, derslik, lojman gibi yapıların aksine, köşk binası Biriz Çeşmesi'nin arkasında tekil olarak inşa

Resim 5. Okul meydanında yer alan havuz ve enstitü döneminde kullanılan bir alet.

Resim 6. Biriz Çeşmesi ve yanında yer alan yakın zamanda restore edilmiş sosyal bina.

Resim 7. Enstitü döneminde tek mekanlı olarak inşa edilmiş olan atölye binası.

Resim 8. Enstitü döneminde inşa edilmiş olan, yığma taş duvarlar üzerinde yükselen betonarme kubbeye sahip hamam yapısı.

edilmiştir. Ziyaretimizde neden “köşk” olarak adlandırıldığını okul idarecilerine sorduğumuzda, bu binanın enstitü döneminde misafirhane olarak kullanıldığını, hatta İsmet İnönü’nün köy enstitülerine yaptığı gezi programında yer alan Akpınar’a geldiğinde bu binada konakladığını söylemişlerdir. Arşivlerde yer alan bazı belgelerde, 1943 depreminde her ne kadar bazı enstitü binaları hasar alsada öğrencilerin depremzedelere yardıma hazır olduğu ve depremzedelerin konaklaması için kütüphane binasının misafirhaneye dönüştürüldüğü belirtilmektedir. Bu bilgiler, köşk binasının depremden önce kütüphane, sonrasında ise misafirhane olarak kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Merdivenle ulaşımın sağlandığı binaya giriş, yerleşkenin doğusuna bakan ve güzel bir doğa manzarası sunan yarı açık mekândan sağlanmaktadır (Resim 9 ve 10).

Enstitü binalarından üç bina hariç hepsi terk edilmiş durumdadır. Bu üç binanın da yakın zamanda mezun öğrencilerin ve bakanlığın desteğiyle restore edildiği bilinmektedir. Her ne kadar yığma tuğla ile inşa edilmiş binaların dış cepheleri, taş malzemeyle kaplanarak, yığma taş tekniğiyle inşa edilmiş gibi bir yanlış algı yaratılsa da, kullanım devamlılığı amaçlanarak restorasyon girişimlerinin olması hem Akpınar için hem de diğer enstitüler için umut vericidir. Bu binalardan lokal binası sanat atölyesine, bir derslik binası konferans salonuna, diğer derslik binası ise Bölge Koruma Kurulu’nun aldığı kararla “eğitim müzesi”ne dönüştürülmüştür. Enstitü döneminde kullanılan kitaplardan laboratuvar aletlerine, müzik aletlerine kadar geniş yelpazede malzeme bulunan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı bu müze hafta içi tüm ziyaretçilere ücretsiz olarak hizmet vermektedir (Resim 10).

Bilindiği üzere, “iş içinde, iş aracılığıyla, iş için” anlayışının egemen olduğu köy enstitülerinde eğitim-öğretim programı, matematik, Türkçe, tarih, coğrafya gibi temel derslerin yanında, atölye dersleri ile tarım ve hayvancılık derslerini de içermekteydi. En önemlisi bu dersler teorik olarak değil, üretime ve tüketime yönelik pratik olarak, alanında uzman eğitimcilerin yönlendirmeleriyle işlenmiştir. Enstitüler döneminde, öğrencilerin gerçekleştirdiği üretimlerden maddi kazanç sağlanmak ve bölgesel dayanışmayı güçlendirmek için her enstitü bünyesinde öğrenciler tarafından yönetilen kooperatiflerin kurulduğu bilinmektedir. Akpınar’da enstitü binalarının büyük çoğunluğunun konumlandığı ana aksın kuzeyi daha çok gölgelik ağaçlar ve arıcılık faaliyetleri için ayrılrken, Akpınar Deresi’nin geçtiği güney bölge ise tarım faaliyetleri için ayrılmıştır. Ancak günümüzde, tıpkı enstitü binaları gibi bu alanlar

Resim 9. Ağaçlarla çevrili köşk binasının yerleşke meydanından görünümü.

Resim 10. Köşk binasından yerleşkenin doğusuna bakış ve öğretmen lojmanları.

Resim 11, 12. Eğitim müzesinin ana akstan görünüşü (solda) ve müzede sergilenen araç ve gereçler (sağda).

Resim 13. Kullanılmayan açık alanlar ve mütevazı yapılarıyla günümüzde Akpınar Köy Enstitüsü yerleşkesi.

da kullanılmamaktadır ve bozkır görünümündedir (Resim 13).

Özellikle 2000 yılından sonra, mevcut değerleri göz önüne alınarak birçok enstitü yerleşkesi kültür varlığı olarak tescillenmiştir. Akpınar da bunlardan biridir. Ancak tescil kararlarının

genelde binaların bulunduğu parseller için alınmakta ve tarım alanları dahil edilmemektedir. Halbuki belki de yerleşkelerin en önemli parçaları, cumhuriyet tarihinde pratik eğitimin ve tarım eğitiminin ilk kez denendiği açık alanlardır. Akpınar, kullanılasalar bile, açık alanların bütünlüğünün halen korunduğu,

bazı binaların onararak yeniden işlevlendirildiği bir yerleşke olarak, bütüncül koruma ve sürdürülebilir kullanım potansiyeline sahiptir. Umuyoruz ki, ilerleyen yıllarda, tüm bu değerleriyle, her bir öğrencinin bıraktığı izi yerleşkede görebilmek ve o dayanışma ruhunu hissetmek mümkün olacaktır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NİN 100. YILI

Son yıllarda depreme dayanıksız saviyla yıktırılan modern temsil eden yapıların sayıları hızla artmaya başladı. Teknoloji ve bilimin son derece ileri olduğu günümüzde tek çözüm yıkmak olmamalıdır. Bir çözüm olarak “Eser Tescil ve Tespit Kurulları” ile “Koruma Kurulları” özerk bir statüye kavuşturulmalıdır.

MEHMET SOYLU

29 Ekim 2023 tarihinde yapılan cumhuriyet kutlamalarına, daha çok sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin düzenledikleri etkinlikler ve toplumun cumhuriyeti temsil eden mekanlarda yapmış oldukları coşkulu buluşmalar damga vurdu. Gün geçtikçe bu mekanların sayıları ne yazık ki azalmaya devam ediyor. Gerçekten cumhuriyetin kuruluş yıllarında sahip olunan ideal düşünceye bunca geçen zaman içinde sahip çıkabildi mi? Cumhuriyetle birlikte başlatılan eğitim, üretim ve modern yaşam hamleleri sürdürülebildi mi? Kent mekanları, mimarlık alanının önemli yapıları ve sanayileşmeyi temsil eden, miras olarak kabul edilmesi gereken çok sayıda kültürel varlıklar dayanaksız bahanelerle yok edildi. Birçoğu da atıl hale getirilerek çürümeye terk edildi. Bu yok etme sadece fiziki yok ediş tutumu değil, aynı zamanda bir zamanın değerlerini de manevi olarak hırpalama girişimi oldu. Ankara’da özellikle 19 Mayıs Spor Kompleksi, Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ), Ulus ve çevresi, Atatürk Bulvarı gibi mekanlar hem üstlendikleri misyon hem de dönemsel olarak birer değerdi. Peki bugün durum nedir? Nerede 19 Mayıs Spor Kompleksi, İller Bankası ve Etibank Binası? AOÇ’nin kurulduğu dönemdeki büyüklüğü ve anlamından bugüne ne kaldı? Neden sahiplenemiyoruz? Kente, kentliye ve onun değerlerine sevgi ve saygı duymuyoruz. Son yıllarda inşa edilen kamu yapılarında mimari düzey, koruma alanında yapılan çalışmaların niteliği çok düşüktür. Bu nitelsiz yapılar eğitim, adliye binaları vb. nitelsiz korumacılık anlayışı deprem bölgesindeki kültür varlıklarının ele alınışından tutun, birçok tarihi yapıda göze batmaktadır. Tam da bu durumda nitelikli yapılan, emek verilen değerli her alandaki mesleki çalışmaları da kamuoyuna anlatmak,

belgelemek, yaymak son derece önem kazanmaktadır. Meslek mevzuatı sorunları çözülmeden sistemli gelişen bir mesleki üretim ve süreçten söz etmek ne yazık ki mümkün olamayacak. Bunun için de

mimarlık meslek yasasını ve mimarlık meslek kuruluşlarını değer kabul edecek yönetimlere gereksinim vardır. Meslek için olumlu gelişmelerin yakın zamanda olamayacağını son 20 yıl göstermiştir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NİN BİRİNCİ YÜZYILINDA MODERN YAPILARIN YIKIMI

İMRAN SATIŞ ATAR

FİGEN KIVILCIM ÇORAKBAŞ

Bursa Uludağ Üniversitesi

Modernin Korunurken Yıkılması, Yıkılırken Korunması

Modern mimari mirasın formlara, kavramlara veya süreçlere bağlı çok çeşitli tanımları yapılmıştır. Daha geniş kapsamıyla modernleşme sürecinde ortaya çıkan ve bu sürecin farklı aşamalarını belgeleyen yapılar olarak ele alabileceğimiz modern mimari miras, kamu yapıları, konutlar, endüstri yapıları, eğitim yapıları gibi birçok farklı işleve sahip yapı grubunu barındırmaktadır. Aynı zamanda modern yapılar, kentsel bağlamla, doğal veya insan yapımı peyzajlarla veya arkeolojik alanlar gibi başka miras değerleri taşıyan alanlarla bütünleşebilmekte, dolayısıyla çok katmanlı kentsel ya da kırsal bağlamların parçası olarak oldukça karmaşık koruma problemlerinin parçası olabilmektedirler. Modern yapı ve çevrelerin korunması konusu akademik dünyada her geçen gün daha çok çalışılan bir konu olmasına rağmen, toplumsal olarak modern yapıların korunması gerekli yapılar olarak algılanması konusu aynı hızla gelişen bir yapıda değildir. Modern yapıların miras değerlerinin mimari ve akademik çalışmalara konu olduğu kadar toplum odaklı çalışmalara da konu olarak modern yapıların toplum tarafından kültürel miras olarak kabul görmesi sağlanmalıdır.

Modernin korunması konusundaki akademik çalışmaların artmasının etki edemediği bir başka alan yönetimlerin modern mimari mirasa yaklaşımlarıdır. Birçok durumda, seçilmiş ya da atanmış yönetimlerin modern mimari miras yapılarını çeşitli vesilelerle yıktıklarına şahit olmaktadır. Buna ek olarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı olarak görev yapan ve ana amacı kültür varlıklarını korumak olan bölgesel koruma kurullarının koruma adı altında rekonstrüksiyon kararı verdiklerini, bu kararın yıkım kısmının uygulanıp yeniden yapım kısmının uygulamaya geçmediğini, sonuçta bu sürecin modern yapıların -hem de tescilli olanlarının- tamamen kaybedilmesiyle sonuçlandığını görmekteyiz. Cumhuriyetimizin yüzüncü yılını kutladığımız bu dönemde cumhuriyetin kazanımlarından modern yapıların korunması ile ilgili yaşadığımız bu süreç, en hafif tabiriyle absürt bir süreçtir. Birçok durumda, modern yapıların kültürel miras değerleri hiç konuşulmadan hiçbir belgeleme yapılamadan bu yapıları kaybediyoruz. Nadiren, yıkım tehdidi oluştuğunda meslek odaları, akademisyenler veya sivil toplum yıkım kararına karşı çıkıyor, miras değerleri bu aşamada tartışılıyor, fakat

Resim 1. “Peri Tower toz duman”, Cem Dinlenmiş, 2018.

genelde kısa süren bir mücadele ve paydaşlar arası iletişim döneminin ardından yapılar yine yıkılıyor. Daha da nadir durumlarda modern yapılar henüz yıkım tehdidi olmadan tescileniyor, eğer tescile rağmen ayakta kalmayı başarırlarsa bir koruma projesine konu olup yeniden işlevlendirilebiliyor. Maalesef, modern mirasın korunurken yıkıldığı ya da hemen yıkılma arifesinde korunmaya alınmaya çalışıldığı, dolayısıyla teoride koruma yaklaşımı hakimken pratikte korumadan çok yıkımın konuşulduğu bir dönemdeyiz (Resim 1, 2, 3, 4). Modern mimari mirasın koruma açısından kırılganlığını bize hatırlatan bir başka olgu, 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli iki büyük deprem oldu. Bu depremler sonucunda, oldukça geniş bir coğrafyada yaşayan insanlar tarifi imkansız kayıp ve acılar yaşadılar. Bu depremler, aynı zamanda, özellikle tescillenmemiş modern mimari miras ve yapıların kaybı konusunda da etkili oldu, birçok modern mimari miras ögesi neredeyse hiçbir iz bırakmadan yok oldu. Her ne kadar yapıların kültürel miras olarak tescilinin -özellikle modern mimari miras konusunda- her zaman koruma ile sonuçlanmadığı deneyimlenen bir durumsa da tescilin yine de yapıların miraslaşması ve korunması sürecindeki önemli bir kez daha öne çıkmış oldu.

Tüm bu olumsuz durumlar karşısında tekrar tekrar vurgulanması gereken düşünce şudur: Modern yapılar, tüm kültürel miras yapıları gibi kültürel öneme sahiptir, toplumsal bellekte yer edinmişlerdir, modernleşen Türkiye’nin çok önemli belgeleridirler ve korunmaları toplumumuz ve geleceğimiz için birçok fayda içe-

rir. Korunabilen örnekler arasında yer alan günümüzde İstanbul Bilgi Üniversitesi yerleşkesi olan Silahtarğa Elektrik Santrali, Ankara’da CerModern Sanat Galerisi olarak işlev gören cer atölyeleri gibi yapılar veya yapı grupları, bize modern mirası korumanın toplumumuza ve çevremize katkılarını göstermekte ve deneyimletmektedir. İyi uygulamalar çoğaldıkça ve toplum bu yapılara sahip çıktıkça modern mimari mirasın yıkımının azalacağını umuyoruz. Bu yazı kapsamında yıkılan modern mimari miras yapı ve çevrelere topluca bakmayı ve yıkımın analizini yapmayı hedefledik. Bu amaçla yola çıktığımızda karşımıza çıkan en büyük sorun, modern mimari miras yapılarının -özellikle tescillenmemiş olanların- yıkımının takibindeki zorluk oldu. Bu konudaki akademik çalışmaların daha çok olduğu büyük şehirlerde modern mimari miras öğeleri daha çok çalışmaya, tescile ve yıkıma karşı mücadeleye konu olmuştur, buna karşın küçük kent merkezlerinde ya da kırsal alanlarda modern mimari mirasın her anlamda takibi çok zordur. Bu sebeple önce bu izleme ya da takip diyebileceğimiz konuya aşağıda kısaca değindik. Daha sonra, ulaşabildiğimiz bilgilerle oluşturduğumuz haritalar bağlamında yıkımın konumsal bir analizini yapmaya çalıştık.

Modern Mimari Mirasın Takibi

2004 yılından beri düzenli olarak gerçekleştirilen Docomomo Türkiye Poster Sunuşları toplantıları, modern mirasın belgelenmesinde, tanınmasında ve takibinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Poster sunuşları sonrasında yayımlanan özet kitapları, modern mimari miras denildiğinde hemen hatırlanan kamusal yapı-

Resim 2. Balıkesir Kervansaray Otelı yıkımı, 2006, (Mimarizm).

Resim 3. Bursa Atatürk Stadyumu yıkımı, 2020.

Resim 4. Bursa Merkez Bankası, yıkımdan hemen önce, 2020.

lar ve bulunduğu konum sebebiyle medyada veya çeşitli tartışmalarda kendine yer bulan yapılar dışındaki modern mimarlık mirasından, bu yapıların güncel durumundan, varsa yıkım tehlikesinden haberdar olmak için başvuru yapılabilecek temel kaynaklardır (1). Mimarlar Odası yayınlarından olan Mimarlık ve Mimar.ist dergilerinin sayılarında yer alan makaleler ve dosya bölümlerinde modern yapılar tartışma konusu olmuştur (2). Benzer şekilde Serbest Mimar dergisi modern mimari mirası öne çıkardığı yazılar ile alanı beslemektedir (3). Arkitera web sitesi yayınladığı haberlerle, yazı dizileriyle modern mimari mirasın medya aracılığıyla takibinde öne çıkarken, mimarlığı konu edinen diğer yayın organlarının aylık bültenleri ve web sitelerinden “tescil”, “yıkım” gibi konularla gündeme gelen modern yapılara ilişkin olarak interaktif bir iletişim ortamı sunan sosyal medya, paylaşımlarda modern mirasa ilişkin detayların ortaya çıkmasında, özellikle de yapının anı değerinin ortaya konulmasında etkilidir. Popüler sosyal medya platformlarında paylaşılan içerikler kamunun yapılara ilişkin güncel tartışmalardan haberdar olmasını sağlamaktadır.

Yıkımın Takibi

Yapıların ve kentlerin çok hızlı dönüşüme uğradığı ülkemizde, çeşitli sebeplerle yıkılan modern yapıların takibini sürmek kolay değildir. Docomomo Türkiye'nin yapmış olduğu belgeleme çalışmaları, “Sivil Mimari Bellek Ankara” gibi mimari mirası araştırma, belgeleme, koruma projeleri ve modern mimari mirası konu edinen akademik yayınlar yıkılmış yapılara ilişkin bilgileri ortaya çıkarsa da: Belgelenmemiş yapı sayısının fazla olması, müdahaleler ve eklerle değişerek özgün yönlerini kaybeden ve nitelsiz olarak tanımlanan modern yapıların; veya benzer şekilde işlevsizleştirilen/atıl kalan modern yapıların yıkımının haber değeri taşınamaması, kamuoyunun gündeminde yer alması ve bu yapıların “sessizce” yıkıma konu olması, hızlı bir dönüşüm yaşayan kentlerimizde, yapıların, caddelerin, sokakların isimlerinin değişmesi, yıkımın takibini zorlaştırmaktadır. Bu yazı kapsamında yıkılan modern yapıları ve konumlarını tespit etmek amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Yapıları tespit edebilmek için, makale ve tezlerden, Docomomo Türkiye Poster Sunuşları özet kitaplarından, Mimarlık ve Serbest Mimarlık dergileri yayınlarından, Arkitera web sitesinde yayımlanan haberlerden, X (Twitter), Facebook, Instagram, kişisel blog gibi sosyal medya hesaplarının paylaşımlarından

Resim 5. Yıkılan modern mimari miras yapılarının bulunduğu kentler (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)

yararlanılmıştır. Akademik yazında ve medyadaki paylaşımlarda yer alan yapılardan bazılarının konumlarına ulaşmak zor olmuştur. Yapı konumuna ilişkin veri, yıkılan modern yapıların takibinde sunacağı katkının yanı sıra modern mirasın korunması için yapılan çalışmalara farklı ölçeklerden bakış açıları sağlamaya potansiyeli açısından önemli görülmüştür. Araştırma kapsamında Kültür Envanteri web sitesinin Modern Mimari Miras teması filtresi kullanılarak yıkılan bazı modern yapıların konumları kolayca tespit edilebilmiştir (6). Bazı yapıların tespitinde Her Umut Ortak Arar web sitesi haritasından ve Sivil Mimari Bellek Ankara projesi haritasından da yararlanılmıştır (7). Diğer yapıların konumlarının belirlenmesinde akademik yazında yer alan planlar ve yer tarifleri kullanılmıştır. Geçtiğimiz birkaç yıl içinde yıkılan yapılar ise Google haritalardan hızlıca tespit edilebilmiştir.

Yıkılan Modern Mimari Miras

Çalışma kapsamında, yukarıda bahsi geçen kaynaklardan elde edilen bilgiler bir araya getirilmiş, bunun sonucunda 1928-1989 yılları arasında inşa edilen ve 1955-2023 yılları arasında yıkılan 92 adet yapı ele alınmıştır (Resim 5). En erken inşa edilen yapılar, 1928 tarihli İstanbul'daki Sanayi-i Nefise Mektebi Alisi Ek Atölyeler Binası ile Ankara'daki Marmara Köşkü'dür. En geç inşa edilen yapılar ise 1989 tarihli Abdi İpekçi Spor Salonu ve Nevşehir'deki

Peri Tower Otel'i'dir (Resim 6). Çalışılan yapılar arasında en erken yıkılan yapı 1955 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi Alisi Ek Atölyeler Binası olurken, en son 2023 yılı Aralık ayında Tercüman Binası yıkılmıştır.

Ele alınan 92 yapıdan 27'sinin Ankara'da, 25'inin İstanbul'da, toplamda 52 tanesi İstanbul ve Ankara'dadır. Bu durum, büyük şehirlerdeki modern mimari mirasın takibinin daha iyi yapıldığı savını desteklemektedir. Yıkılmış bu modern yapılar akademik ortamda daha fazla çalışılmış ve literatürde kendilerine daha geniş yer bulabilmişlerdir. Bu çalışmada ele alınan 92 yapıdan 52'sinin İstanbul ve Ankara'da olmasının bir başka sebebi ise bu kentlerdeki modern miras ögesi sayısının daha fazla oluşudur.

İstanbul'da yıkılan yapılar: Sanayi-i Nefise Mektebi Alisi Ek Atölyeler Binası (1928-1955); Taksim Belediye Gazinosu (1939-1965); Taşlık Kahvesi (1948-1980'ler); Kadıköy Elektrik Evi (1937-?); Gümüşsuyu TED Kulübü Tesisleri (1945-1988); Maçka Otelı (1972-2002); Eczacıbaşı Tesisleri (1952-2002?); Bakırköy Pamuklu Dokuma Fabrikası-Sümerbank (1933-2004); Vakko Fabrikası (1969-2006); Divan Otelı (1956-2008); Astro Tütün Deposu (1929-2012); BJK İnönü Stadyumu (1947-2013)*; Başak Sigorta Binası (1963-2013); Karayolları 17. Bölge Müdürlüğü (1980-2013); Karaköy Yolcu Salonu (1940-2017); İstanbul Belediyesi Evlendirme

Dairesi (1973-2017); Mecidiyeköy Likör Fabrikası (1931-2012); Atatürk Kültür Merkezi (1969-2018) (8); Sadıklar Apartmanı (1947-2019); İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (1985-2019); Abdi İpekçi Spor Salonu (1989-2019); Gaziosmanpaşa Hükümet Konağı (1988-2020); İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Antrepo No.5 (1955-2012); İstanbul Ticaret Odası (1971-2021); Tercüman Binası (1974-2023) olarak belirlenmiştir (Resim 7).

Ankara'da yıkılan modern miras yapıları, Muammer Aksoy Evi (1954-2001); Tarihi Elektrik ve Havagazı Fabrikası (1933-2006); Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlük Binası (1974-2009); Su Süzgeci Binası (1936-2013); Etibank Binası (1952-2013); Ego Hangarları (1930-2016); Danıştay Binası (1978-2016); Çubuk Baraj Gazinosu (1938-2016); Kumrular İkamet Sitesi (1965-2016); TBMM Halkla İlişkiler Binası (1978-2016); Marmara Köşkü (1928-2016); Ankara Emniyet Sarayı (1956-2017); İller Bankası (1937-2017); 19 Mayıs Stadyumu (1938-2018); Ordupazarı Binası-AVM (1983-2020); TÜİK Binası (1961-2020); Cebeci Stadyumu (1957-2021); Ankara Tenis Kulübü (1954-2023); 100. Yıl Çarşısı (1970'ler-2023); Altındağ Belediye Binası (1987-?); İsmail Hakkı B. Evi (1932-?); Doktor Celal B. Evi (1932-?); Eşref Özand Evi (1932-?); Soysal Apartmanı (1935-?); Kutlu Pansiyon Evi (1936-?); B. Faik Apartmanı (1938-?); Übeyde Elli Apartmanı (1956-?)'dir (Resim 8).

Resim 6. İstanbul'da yıkılan modern mimari miras yapıları (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)

Yıkılan modern mimari miras yapısı olarak Antakya'da 10 yapı tespit edilmiştir. Antakya'da, 2018'de Naseh Apartmanı; 2020'de Rifat Deviren Konutu, Melek Apartmanı, Nilüfer Apartmanı ve Rifat Kuntman Konutu; 2023'te Gali Apartmanı, Çiçek Apartmanı ve Hatay Meclis Binası yıkılmış; Ak-İş ve Yüz Evler konut yerleşkelerinde ise 2010'lu yıllardan itibaren yıkılan konutlardan az sayıda örnek günümüze ulaşabilmiştir.

Yıkılan 6 modern miras yapısının tespit edildiği Bursa'da, 1990'lı yıllarda Karacabey Belediye Binası; 2006'da Santral Garaj; 2016'da Atatürk Stadyumu; 2017'de Tolon Fabrikası; 2020'de Merkez Bankası ve Atatürk Kapalı Spor Salonu yıkılmıştır.

Yıkılan modern yapıların bulunduğu diğer kentler Balıkesir (1), Sakarya (1), Eskişehir (2), Manisa (1), İzmir (1), Muğla (1), Antalya (2), Burdur (2), Isparta (1), Adana (1), Nevşehir (1), Kayseri (1), Sivas (1), Malatya (2), Elazığ (1), Bingöl (1), Erzurum (1), Van (2) ve Trabzon (1)' dur (Resim 9).

Yıkılan yapılardan 4 tanesi kırsaldadır. Kırsalda yıkıldığı tespit edilen yapılar, Erzurum Pulur Köy Enstitüsü yerleşkesindeki yapıların tamamı (2003 ve takip eden yıllarda), Van Ernis Köy Enstitüsü okul ve lojman binaları (2011), Sivas Pamukpınar Köy Enstitüsü'ndeki 22 yapıdan 13 tanesi ve Nevşehir Peri Tower Otel (2018)'dir

(Resim 1). Kırsalda yıkılan modern yapı sayısının kent merkezlerine oranla az olmasının nedenleri, kırsaldaki modern yapı sayısının kentteki yapı sayısından daha az olması ve kırsaldaki yapılara ilişkin bilgiye ulaşmanın zorluğu olabilir.

Yıkılan yapıların 6 tanesi özel sektör veya sivil toplum kuruluşuna ait binalardır. 9 yapı endüstri mirası kapsamında değerlendirilen modern miras örneği yapı ve yerleşkelerdir. 9 yapı stad-yum, kapalı spor salonu, tenis kulübü gibi spor yapılarıdır. 9 yapı eğlence ve kültür işlevine sahip binalardır. Kültürel işleve sahip 2 yapının, Adana Hacı Ömer Sabancı Kültür Sitesi ve Erzurum Müzesi'nin yıkılacağına dair haberler medyada yer almaktadır. Yıkılan yapılardan 7 tanesi oteldir ve 2024 yılı Ocak ayında Yeşilköy'deki Çınar Otel'i'nin yıkılacağına dair haberler gündeme gelmiştir. Dolayısıyla bu yapılar da yıkım tehlikesi altındadır.

Yıkılan yapıların büyük çoğunluğunu kamu yapıları oluşturmaktadır. 30 adet yıkılan kamu yapısının yanı sıra, Boğaziçi Üniversitesi Abdullah Kuran Kütüphanesi, Gümüşhane İl Halk Kütüphanesi, Ankara SSK Dışkapı Hastanesi gibi kamu yapılarının yıkılması da gündemdedir. Kamu yapılarının daha görünür olması; bu yapıların akademik ortamda çalışılmasını artırırken, haber değerini de artırarak yıkım sürecinde medyada yer almasını sağlamaktadır.

Yıkılan yapıların 22 tanesi konuttur. Konutların 10 tanesi Ankaradır. Bu yapılar "Sivil Mimari Bellek Ankara" projesiyle belgelenmiştir. 9 konut yapısı Antakya'dadır (9). Sivil mimari mirasın belgelenmesi ve tescillenmesinde karşılaşılan zorluklar, bu mirasın korunmasını ve yıkımın tabikini zorlaştırmaktadır. Yıkılan sivil mimari miras yapılarının tespit edilebilmesi için, ilgili konu üzerine yapılmış akademik yayınların detaylı olarak taranması gerekmektedir.

Verilen mücadeleler

Meslek örgütleri ve akademik kurumlar, konunun uzmanları olarak modern mirasın korunmasına ve yıkım kararlarının durdurulmasına yönelik birlikte mücadele vermektedirler. Yıkımın gündeme gelmesiyle meslek örgütlerinin ortak açıklama yapması, yıkımın gerçekleşmesinin ardından gazeteye başsağlığı ilanı verilmesi gibi örgütlü eylemler, kamunun dikkatini çekmede önemli bir rol oynamaktadır (10).

Depremde yıkılanlar

Çalışma kapsamında, depremde veya depremde aldığı ağır hasardan dolayı yıkılan 6 adet yapı/yerleşke tespit edilmiştir. Bu yapılar, 1971 Burdur depremi sonrasında yıkılan Burdur Halkevi Binası; 2011 Van depremleriyle yıkılan Ernis Köy Enstitüsü yerleşkesindeki okul binasıyla lojmanlar ve 23 Ekim depreminde ağır hasar alıp 9 Kasım depreminde yıkılan Van Bayram Otel; 2023 Kahramanmaraş depremlerinde yıkılan Hatay Meclis Binası, Gali Apartmanı ve depremden ağır hasarla çıkarak Ekim ayında yıkılan Çiçek Apartmanı'dır.

Tasarlandıkları dönemdeki mevcut yönetmeliklere göre oluşturulmuş modern yapıların, bugün binalardan beklediğimiz deprem performansı açısından yetersiz kalması olağandır. Örneğin 2011 yılındaki depremde yıkılan Van Bayram oteli, 2023 yılında yıkılan Antakya Gali apartmanı gibi modern yapılar deprem performansı açısından yetersiz kalmıştır. Ancak modern yapıları sadece deprem performansı açısından değerlendirmek doğru değildir. Söz konusu yapıların tasarlandıkları dönemin tekniklerini barındırması açısından özgün nitelikler taşıdığı unutulmamalıdır. Koruma yaklaşımında bu özgün nitelikleri yaşatabilecek çözümler aranmalıdır.

Bursa'daki tescilli betonarme binaları yıkım sürecine götüren deprem performansına yönelik raporları ve bu raporlar doğrultusunda alınan kararları inceleyen Işık ve Tuncer (2023), modern miras betonarme yapıların deprem performans değerlendirmelerinin mevcut yönetmelik şartlarına göre yapılmasını yanlış bir yaklaşım olarak değerlendirmektedir. Değerlendirmenin yanlışlığına ek olarak erken dönem betonarme yapılarda tuğla dolgu malzemenin kullanımına dikkat çeken yazarlar, bu türden yapılardaki karma taşıyıcı sistemin, hesaplamalarda göz ardı edilmesinin hatalı sonuçlara sebep olduğunu vurgular. 2017'de yıkılan Bursa Tolon Fabrikası binasında olduğu gibi tuğla dolgu duvarların betonarme taşıyıcı sisteminin yatay rijitliğini artırdığı bilinmektedir. Dolayısıyla tuğla

Resim 7. Ankara'da yıkılan modern mimari miras yapıları (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.)

duvarların yapısal hesaplara dahil edilmemesiyle yanlış sonuçlar alınması muhtemeldir (11). Bu nedenle yıkılan modern yapıların deprem performansı raporlarının bilimsel yöntemlerle hazırlanması ve sürecin kamuya açık bir şekilde yürütülmesi önem taşımaktadır.

Deprem performansı zayıf bulunan tescilli modern miras yapılarının yıkım kararının paralelinde rekonstrüksiyon kararı da alınmaktadır. Yeniden inşa edilecek yapıların günümüz standartlarını sağlama konusunda yetersiz kalabileceği göz önünde bulundurularak, rekonstrüksiyon kararlarının yeterince temellendirilmesi önemlidir (12). Aksi takdirde yapısal sistemin güçlendirilmesi seçeneğinin de var olduğu bilinmelidir. Örneğin, 1967 Akyazı depreminde aldığı hasarları nedeniyle güçlendirilen Sakarya Hükümet Konağı Binası 1999 depreminde kentin az hasarlı birkaç binasından biri olmuştur. Ancak bu yapı, deprem sonrası işlevini sürdürmesine rağmen deprem riski iddiasıyla 2005 yılında yıkılmaktan kurtulamamıştır (Savaş Okumuş ve Okumuş 2023:38,39) (13).

Sonuç

Sonuç olarak, ulaşabildiğimiz kaynaklara göre Türkiye'de 1928-1989 yılları arasında inşa edilen ve 1955-2023 yılları arasında yıkılan 92 adet yapı modern mimari miras olarak tartışılmışlardır. Günümüzde kaybetmiş olduğumuz bu modern

miras öğelerinin kaybedilme süreçleri incelenildiğinde, aşağıdaki noktaların daha geniş araştırmalara konu olması gerektiği görüşmüştür:

- Yapıların tescillenmesi gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmıştır. Tescil ve uygulamaya ilişkin kararların alınması sürecinde koruma kurullarının özerkliğinin önemi vurgulanmalıdır.
- Deprem sonrası kültürel mirasa müdahalenin uygun şekilde yapılabilmesi için modern mimari miras yapılarının tescilli önemlidir. Tescil, kapsayıcı bir şekilde yapılmalı; kırsal alanlar, yapı ve çevresi, yerleşkeler ve kentsel/kırsal peyzaj unsurlarını içermelidir.
- Modern yapıların mimari niteliklerini sınıflandırmak, korumaya yönelik ek kriterler geliştirmek, yapının mimari değeri üzerinden bir sistem geliştirmek, farklı bölge ve kentlere göre envanterler hazırlamak gereklidir. Omay Polat (2018), modern yapıların korunması için gerekli olan değerler sisteminin mimarlık bağlamında tanımlanması gerekliliğini vurgulamaktadır.
- Çalışma kapsamında hazırlanan haritalarda, yıkılan yapıların büyük bir kısmının kent merkezlerinde yer aldığı görülmektedir. Kentin önemli (değerli) arazilerinde inşa edilmiş bu yapıların yıkımında ekonomik rant da etkili olmuştur.
- Hazırlanan haritalara göre, Ankara'daki yapılar daha çok 2001-2023 yılları arasında yıkılmıştır ve yıkılan modern miras yapıları arasında, ulaşılabilen bilgilere göre, kamu yapıları ço-

ğunluktadır. Ankara'nın başkent olması, modern kamu yapısı sayısının fazlalığı ve yıkımların bu tarih aralığında gerçekleşmiş olması, yıkımlarda ideolojik nedenlerin var olduğunu gösterebilir.

REFERANSLAR

1. Docomomo Türkiye Poster Sunuşları Özet Kitabı, "Türkiye Mimariğinde Modernizmin Yerel Açılımları", 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2022, 2023.
2. B. S. Coşkun, 2018. "Yakın Geçmişin Mirası: İstanbul'un Cumhuriyet Dönemi Mimarisi", Mimar.ist, 2018, 62, ss. 65-69.; D. Tekeli, "Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirasımız Korunamaz mı?" Mimar.ist, 2018, 62, ss.42-43.; E. Omay Polat, "Korumak İçin Yıkılan Karaköy Yolcu Salonu", Mimarlık, 2017, 394. 3. <https://www.tsmd.org.tr/serbestmimar>; "Modern Mimarliği Korumak" Serbest Mimar, 2021, 42, ss.46-57, https://www.tsmd.org.tr/_files/ugd/3f8f5e_d3af99f-46993468896834f271d20d8ba.pdf.; "Modern'i Korum", Serbest Mimar, 44-45, https://www.tsmd.org.tr/_files/ugd/3f8f5e_daf85821ac494fc38f51d92b3b24a348.pdf.
4. <https://www.arkitera.com/gorus/gec-modern-mimarlik-miras-orneklerinden-ayhan-taymanin-fenerbahcedeki-tayman-apartmani-yikiliyor/>; <https://www.arkitera.com/etiket/gecmisin-modern-mimarisi/>; <https://www.arkitera.com/soylesi/karayolları-17-bolge-mudurluk-kompleksi-uzerine-mehmet-konuralp-ile-soylesi/>
5. T. Elvan Altan, https://twitter.com/t_elvan_altan; Z. Akay, <https://www.arkitekmodern.com/>; Modern Mimari Miras, https://twitter.com/alexandrefendi?ref_src=twsrc%5Egoogle%7Ctwcamp%5Eserp%7Ctwgr%5Eauthor; Çağdaş Türkiye Mimarlığı, https://twitter.com/mimarliktarihi_; turkiyemimarisi, <https://www.instagram.com/turkiyemimarisi/>;
6. Kültür Envanteri, https://kulturenvanteri.com/tr/arastir/d/?_tema=modern-mimari-miras
7. Her Umut Ortak Arar, <https://www.herumutortakarar.com/harita/>; Sivil Mimari Bellek Ankara, <http://sivilmimaribellekankara.com/default.aspx>
8. 2016 yılında BJK İnönü Stadyumu, 2018 yılında Mecidiyeköy Likör Fabrikası ve 2021 yılında Atatürk Kültür Merkezi rekonstrüksiyonu yapılan yapılarıdır.
9. A. Saka, "Cumhuriyet Dönemi Modern Mimari Pratiklerinin Antakya'da Konut Üzerinden Okunması (1950-1979)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2021.
10. E. Altan, "Modern Mimarlık Mirası Korunabilir mi?", Serbest Mimar, 2021, 42, ss.66-68.; A. Balamir, "Tanınmayanı Tanıtmaya Çalışmak: Yok Edilen Modern Mirasın Ardından", Serbest Mimar, 42, ss.74-77.; <https://www.mimarist.org/ikonik-bir-yapi-olan-tercuman-gazetesi-binasinin-yikimini-ki-niyoruz/>
11. G. Işık, F. Tuncer, "Bursa'da Yıkım Kararı Verilen Tescilli Betonarme Yapıların Deprem Performans Analizleri Etkinliğinin Tartışılması", Kent Akademisi, 2023, 16(1), s.311.
12. Ö. Özçakır, "Türkiye'nin Modern Miras Gündemi 2020: Yıkım, Rekonstrüksiyon ve "Yeniden İşlevlendirme" Tehdidi Altında Modern Miras", Mimarlık, 2021, 418, s.20.
13. H. Savaş Okumuş, G. Okumuş, "Modern Mimariğin Rasyonel Temsilcisi: Sakarya Hükümet Konağı", Serbest Mimar, 2023, 48, s.38,39.
14. N. Baturayoglu Yöney, "Modern mimarlık mirasının kabulü ve korunması: uluslararası ölçüt ve ilkelere ilişkin bir değerlendirme", Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi, 2015, (17), 62-76.
15. E. Omay Polat, "Güncelleme: Türkiye'nin Modern Mimarlık Mirası", Mimar.ist, 2018, 62, s.46.

KORUMA MESELELERİ: 100. YIL DEĞERLENDİRMELERİNDE EKSİK BIRAKILANLARI TAMAMLAMA AMAÇLI BİR DENEME

Antakya'yı görüp tutkuyla sevdiği ilk günden itibaren büyük bir ciddiyet ve emekle belgeleyen, ve tüm çalışmalarını nitelikli yayınlara dönüştürerek bilgisini kamuoyunun kullanımına açan mimar, akademisyen Prof.Dr. Ataman Demir'in değerli anısına saygı ve şükranla...

ASLI ÖZBAY

Mimar, Koruma Uzmanı

Cumhuriyet'in 100. kuruluş yıldönümü, pek çok farklı konu gibi mimari koruma alanında da çeşitli toplantılara ve kapsamlı değerlendirmelere yer veren yayınlar yapılmasına vesile oldu. 2023 başında Arredamento Mimarlık Dergisi'ndeki 50 sayfalık bir dosyada, koruma eğitiminin etkin isimlerinden 14 yazarın makaleleri yayınlandı (1). Mimarlık Dergisi de Prof. Dr. Zeynep Ahunbay'ın özet bir değerlendirmesine yer verdi (2). Mimarlar Odası şubeleri ve koruma dernekleri özel temalı toplantılar düzenleyerek, 100 yıllık envanterin bir araya gelmesine katkıda bulunan etkinlikler yaptılar. İmkan buldukça izlemeye çalıştım. İzlediğim toplantıların genelinde konuşmacıların büyük çoğunluğu akademisyenlerden oluşuyordu. Yayınlara davet edilenlerde de durum farklı değildi. Bu kompozisyon tercihi, birbirinden giderek uzaklaşan akademik ve uygulamacı "cemiyetlerin" görüntüsünü iyi yansıtıyor: Kamplaşma orada da var ve meslek örgütleri bu konuda yetersiz kalıyorlar. Durum böyle olunca, tartışmalar da karşılıksız, bilgilendirmeler yetersiz oluyor. Bu ayrışma, her kampın kendi küçük dünyasının dışında kalan hayata etki edemediği sonuçlar yaratıyor. Mesela toplumun gündeminde deprem yaratan, açık tartışmalara konu olması beklenen korumaya dair kimi konular, meslek ortamında (yayınlarda) kendine yer bulamıyor ve görmezden gelinerek sahipsiz bırakılıyor. Bu yazı vesilesiyle, toplumsal gündemde ciddi yer tutan bazı meselelerin arka planını okumaya çalışacağım. Hem koruma dünyamızın benim penceremden nasıl görüldüğüne, hem de deprem sonrasında yıkılan kentlerin mimari mirasını korumaya yönelik çabalar içinde Antakya özelinde neler yaşandığına odaklanacağım.

Toplumu Sarsan “Koruma” Örnekleri

Mimari koruma son 20 yıldır üretkenliği çok artan, dahası ülkede yoğun ilgi gören ve tartışılan bir gündem başlığı oldu. Sosyal medyada ve tv kanallarında sıkça yer alan restorasyonlar, önce-sonra görselleriyle hala gündeme geliyor ve toplumsal ölçekte büyük ilgi görüyor. İyi yapanlar prim kazanırken

(İBB Miras çalışmaları bu alanda büyük *takdir toplayan kurumsal örneklerin başında geliyor*) beğenilmeyen uygulamalar ağır eleştiri alıyor. Kamuoyu baskısı öyle boyutlara ulaşıyor ki, tepki çeken uygulamalar Meclise taşınıyor, böyle olunca mecburen uygulamadaki sorunlar yeniden inceleniyor ve beğenilmeyen kimi uygulamalar değiştiriliyorlar. Akademisyenler sosyal medya üzerinden gelişen kimi tartışmaları yüzeyssel bulup açık ortamlarda topa girmemeye çalışsa da uzmanlık alanı bu vebalden nasibini alıyor elbette. Nitekim özellikle Kültür ve Turizm Bakanlığı eliyle (*özellikle Vakıflar tarafından*) yürütülen anıtsal yapı restorasyonlarının her aşamasında, projeyi yapan mimarlar uzman, uygulamaya yön veren danışmanlar uzman ve kurullarda kararları belirleyen üyeler de uzman. Durum böyle olunca, tepkilerin gerisindeki meseleleri anlamaya çalışmak ve sorunları kayda geçirmek önem kazanıyor. Çünkü birçok uygulama gerçekten derinlemesine sorgulanmayı, mimari ezberlerin gözden geçirilmesini ve sorunlardan toplumsal ölçekte ders çıkarılmasını gerektiriyor. Hemen her akademik değerlendirmede haklı olarak öne çıkarılan bürokratik felaketler, kurulların ve uzmanlık eğitiminin liyakat sorunları, kamunun ihale sistemiyle restorasyon yapma ısrarının bilinen sakıncaları gibi parametrelerin geçerli olduğunu da bir kenarda tutarak, bu çetrefil meseleye başka bir yerden bakalım:

Toplumsal Tepkilerin Arka Planına Bakmak

Medya üzerinden yaygınlaşan tepkileri doğuran temel nedenlerden biri, restorasyon adı altında yapılanların özgün mekanların eskilik ve sahiçilik değerini yok etmesiyle -yani mimari sorunla- yakından ilgili. Eleştirilen restorasyonların önemli bir bölümü, yeni yapılanların eskiyi ezip geçtiği, kendini pırl pırl öne çıkardığı cüretkar örneklerle ait. Bu uygulamalar kurullar tarafından da onaylanmış olunca, **uzmanlık** meselesi tartışmalı bir hal alıyor. Batıda uygulanıp heycan yaratan kimi örnekler bizdeki hevesleri tetikliyor elbet ama koruma konusunda karnesi fena halde kırık olan bizlerin bu ülke

sınırlarında daha kontrollü ve sorumlu davranmamız zorunlu. Batı uygarlığının tersine, kültürel emanetlerinin çok büyük bölümünü hoyratça yok etmiş olan bizimki gibi bir toplumda, özellikle kentsel ama artık kırsal alanlarda da geriye kalan nadir tarihi dokuların içine, çevresine yapılan koruma projelerinde mimarların ve uzmanların sorumluluğu yeni yapıları öne çıkarmak değil, tersine elde kalanı onurlandıracak mütevazı eklerin tasarım yetkinliğine odaklanmak olsa gerek. Mimarlık eğitiminden başlayarak bunu kültür dünyamızda içselleştiremeyince, iktidarın vasat araçlarıyla yapılabilenlere mahkum kalıyoruz. Koruma öğretilerinde empoze edilen **“yeniliklerin çağdaş malzeme, farklı biçim ve teknikler kullanılarak net biçimde ayrıştırılabilir olması”** yaklaşımının doğurduğu kimi sonuçlar, bol problemlili bir dizi restorasyon ürününün bahanesiydi. Yüzlerce, binlerce yıllık anıtlara yapılan kimi müdahaleler “yepyeni” yapılar ortaya çıkardıkça toplum galeyana geldi. Mesela...

Cam Şeffaf Bir Malzeme mi?

Camın restorasyonlarda nasıl kullanıldığı hala temel sorun kaynaklarından biri: Projelerde sanki şeffaf, tül gibi bir malzemeymiş muamelesi gören cam, şeffaflık bir yana ehil olmayan ellerde son derece kontrast etki yaratan kütsel bir eleman etkisine sahip olabiliyor. Mimar Sinan'ın Atik Valide Külliyesi'ndeki Bimarhane avlusuna giydirilen cam duvar bunu iyi örnekleyen en sorunlu “restorasyonlardan” biri. Tepkilerden sonra avludaki cam duvarlar söküldü ve revakları açığa çıkaran bir uygulamaya dönüldü. Fındıklı'da -yok edilmiş olan- tarihi Süheyl Bey Mescidi yerine reva görülen çelik-cam yapı ise bu kez (*akademik dünyada yaygın bir eğilim olan*) “rekonstrüksiyon yapacağımıza modern yapalım” takıntısının sonucu olsa gerek. Bu projede uzmanlar belli ki “eldeki bilgi yetmez, rekonstrüksiyon yaptırmayalım, yeni bir mimari uygulayalım daha iyi” demişler. Yanlış olmuş. Eldeki belge o tek fotoğraf bile olsa, ondan yararlanarak ve yine yorumlanarak/soyutlanarak, yapının adına

Resim 1, 2. Ağrı, Doğubayazıt, İshak Paşa Sarayı.

Resim 3, 4. Üsküdar, Atik Valide Külliyesi Bimarhanesi.

ve aslına yakışan bir yeni mescit yapılabilirdi. Bu kategoride sayılabilecek en sorunlu uygulamalardan biri Anadolu'nun doğusunda yaşandı: İshak Paşa Sarayı'nın teraslarını korusun diye yapılan dev tonoz örtüler, silüetiyle hafızalarda yer edinmiş bu ikonik eserin üzerine hiç olmadı. Bu ağırlıktaki şeffaf (?) örtüleri kullanarak böyle bir sonuca razı olmamak, alternatif koruma fikirlerini zorlamak gerektiği bu örnek üzerinden anlaşıldı ama geç kalındı. Önemli bir Bizans eseri olan Tekfur Sarayı'nda mimari detaylar nedeniyle haddinden fazla öne çıkan ve yüzeyde baskın bir yenilenme etkisi yaratan camlı açıklıklar rahatsızlık yarattı. Yapının cephelerinde yapılan tamlama ve derzlemelerin tekniği, açık renkli yenilenmiş pencere söveleriyle bir araya gelince oluşan mekansal algı tepkilere neden oldu). Restorasyonlara konu olan yapıların sadece gelecek nesillere aktarılan belgeler değil, özgün atmosferleriyle toplumun hafızasında ve beğenisinde yer almayı sürdürececek mimari mekanlar olduğu gerçeğini akılda tutmak önemli...

İhya Adı Altında Yapılan Felaketler

Bir başka temel tartışma kategorisini “ihya” uygulamalarıyla özellikleri geri döndürülemez şekilde bozulan örnekler oluşturdu. Gerekemediği halde duvarları, çatıları yeniden yapıp yepyeni bir çehreye büründürülerek ruhunu kaybeden yapıların sembolü “Sünger Bob” adıyla ünlenen Şile'deki Ocaklı Ada Kulesi oldu. Bu örnekler genellikle vasat müteahhitlere yaptırılan çok sayıda anıt yapıda, kalelerde ve yapma kültürünü artık kaybettiğimiz ahşap konut restorasyonlarında karşımıza çıktılar. Restorasyon adı altında yapılanlarla büyük tepki toplayan Şile'deki Bizans dönemi gözetleme kulesinin azım-

Resim 5, 6. Fındıklı, Süheyl Bey Mescidi.

kalitesinden habersiz mimari performansları umarım 2. yüzyılda daha az görürüz. Koruma mimarlığında “eskilik duygusunun sürdürülmesi” ya da popüler deyişle “mekanların ruhunun korunması” becerisi, ilgilerin üzerinde daha fazla durmasını gerektiren temel bir parametre. Akademik cemaatimizin restorasyonlardaki cüretkar yaklaşımları teşvik eden tavırları dizginlemesi ve yapılanları mimarlık eğitimi içinde yeniden gözden geçirmesi bu açıdan elzem görünüyor. Sırtını Venedik Tüzüğü’ne dayayan cüretkar projelerin muhtelif örnekler üzerinden ve açık ortamlarda ama her yönüyle tartışılarak kayda geçirilmesi ve Venedik Tüzüğü’nün “bile” ye-

niden değerlendirilerek (*Can Binan’ın 2018 Bursa Koruma Kongresi’nde değiştiği gibi*) yorumlanmaya muhtaç bir manzume olduğu konusunu kabullenmekle işe başlayabiliriz.

Arkeolojik Alanlara Gösterilen İlgide Rekor Kırdık

Bir diğer önemli koruma alanı olan arkeolojik yerleşimlere bakarsak, kazı ve tamamlama yapılan ören yerlerinin sayısında ciddi bir artış olduğunu görürüz. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın son 10 yıldır bu alana ayırdığı bütçe ve tanıtım politikası sayesinde arkeolojik alanlarımız giderek popülerleşen bir iç turizm hedefine dönüştüler ve ağırlıkla

yerli-milli ekiplerin “tamlama” örneklerinin yoğunlaştığı deneyim alanları olmaya başladılar. Arkeologlarımız antik çağ yapılarını ayağa kaldırma konusunda çok sayıda örnek ortaya koydu. Bunların ne kadarının ne yetkinlikte yapıldığı da kendi alanında eleştiri ve tartışma konusu olmayı sürdürüyor. Sosyal medya sağolsun, zaman içinde sonuçlara dair değerlendirmeler konunun uzmanı olmayan bizlere kadar gelecektir. Ancak bugüne dek yapılanlarla arkeolojik alanlara dair ciddi bir toplumsal ilginin uyandığını söylemek yanlış olmaz. Özellikle antik Yunan kentlerinin “gavur mirası” sayılması gibi komplekslerden uzaklaşıldığını görmek ve ülke sınırları için-

deki her dönemin tarihi emanetleriyle gururlanan bir toplum olmaya doğru yol alma duygusu değerli bir gelişme. Tarihin bilgisini değiştiren Göbeklitepe, Karahantepe gibi kazılar, 100 yılımızın en değerli gurur kaynakları arasında arkeoloji alanını taçlandırırlar ve Türkiye’yi bu alanda ön sıralara çıkardılar.

Muazzam Zenginlikteki Kent Dokuları Kaybedildi

Yaşamın çoktan tükendiği arkeolojik alanlarda durum nispeten iyi gidiyor belki ama yaşamın halen sürdüğü kentlerimizdeki tarihi dokular için olumlu şeyler söyleyebilmek mümkün değil. Ankara, İstanbul, Bursa,

İzmir, Antalya, Mersin, Kayseri, Niğde, Konya gibi çok sayıda kentin merkezindeki tarihi dokular 1980’lerden sonra iyice azgınlaşan tecavüzlere direnemeyerek büyük oranda yok edildiler. Kentler benzersiz çeşitlilik ve güzellikteki tarihi merkezlerini kaybederken, sayıları ve emsalleri doyumsuzca artırılan prototip konut bloklarıyla her geçen yıl birbirine daha çok benziyor ve çirkinleşiyor. Kırsalda elde kalabilen tarihi dokular ise kentlere kıyasla bütünselliğini korumakla birlikte tehdit altında. 2020-21 pandemi döneminde ve sonrasında yaşanan kırsala göç, buralardaki doğal alanları ve dokuları hızla dönüştürdü. “İmar Barişi” adı altında 3 yıl bo-

Resim 14. Muğla Stratonikeia.

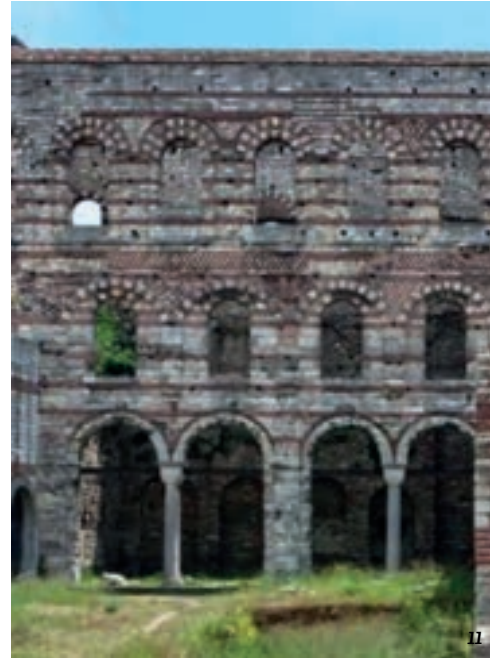

Resim 15. Didim, Apollon Tapınağı.

yunca (2017-2021) teşvik edilen kaçak yapılaşma seferberliği, sadece geleneksel dokuları değil doğal alanları da tarumar etti. Önümüzdeki dönemde çok kararlı davranmazsak, pek yakında çevremizde doku namına birkaç sokaktan başka bir tarih bulamayabiliriz.

Çakma Tarihi Mahalleler

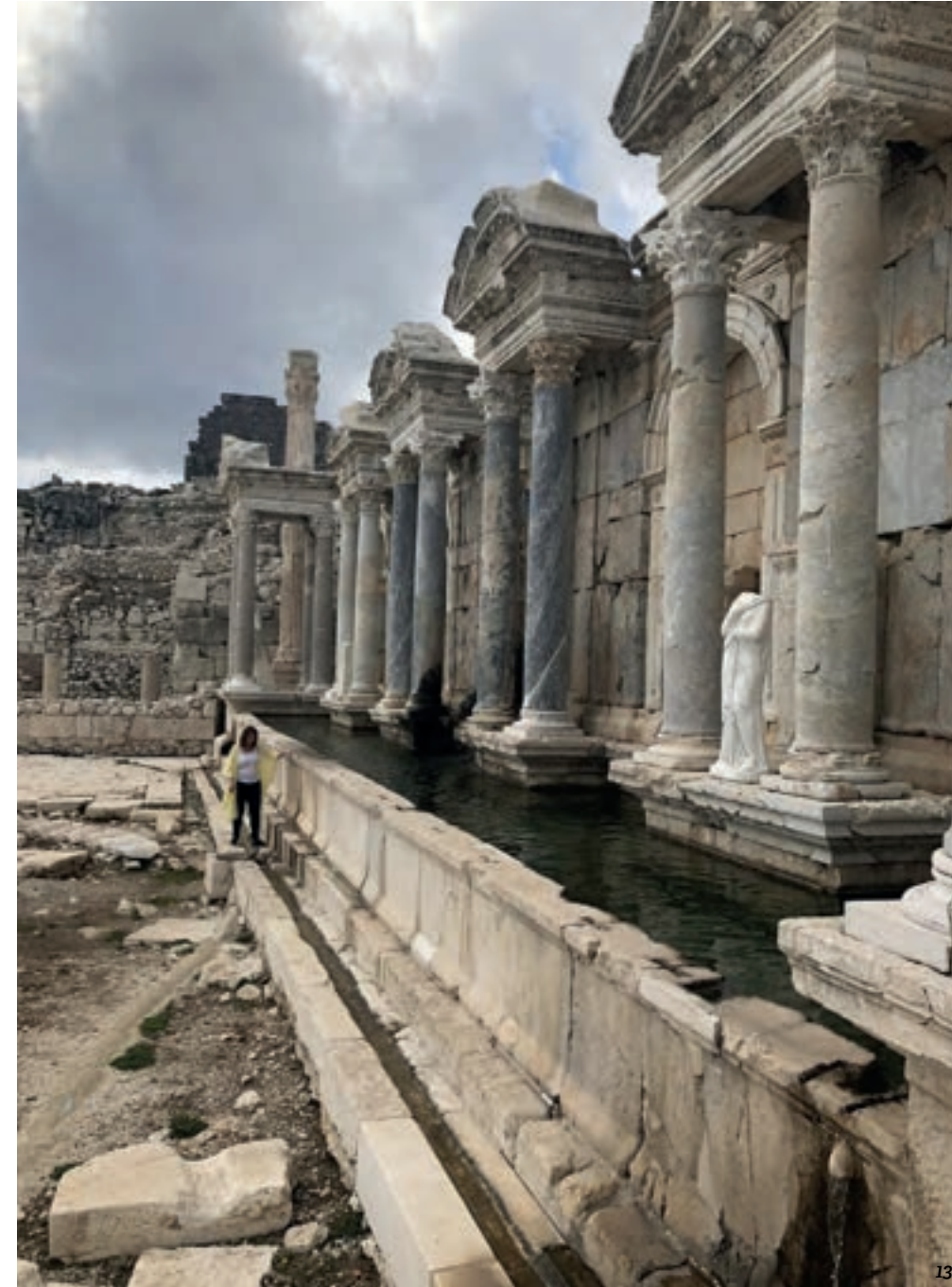
Kentlerde hayata tutunabilmiş tarihi dokuları başkalaştıran kimi trajikomik örnekleri özel bir kategori olarak anmak, pek yakında onların birer tarihi mahalle olduğu yanlışısını önlemek için gerekli. Kapalı devre meslek ortamlarında “soylulaştırma”, “mutenalaştırma” kavramlarıyla eleştirilen bu tür örnekler, yeni yapılardan oluşan “sahte-tarihi” dokular olarak çıkıyorlar karşımıza. Ankara’nın Altındağ Hamamönü Mahallesi, bu yaklaşımın tipik örneklerinden biri. “Hangisi özgün, hangisi sahte” meselesini hiç dert etmeyen halk kesiminin pek severek kullandığı ve çoğunluğun “demek eski Ankara böyleymiş” zannettiği mahalleler biçim olarak da içerik olarak da “çakma”. Aslında yoksul ve mütevazı evlerin yoğunlukta olduğu tarihi dokuların içinden birkaç varsıl konağını prototip olarak belirleyip çoğaltan ve onları da doğru dürüst uygulamayıp dönüştüren bu türetilmiş mahalleler için ciddi emek, zaman ve para harcandı. Buralarda yapılanlar koruma kavramı içinde ele alınabilir mi, nasıl alınır bilinmez ama meslek ortamlarının sessizliği ve/veya etkisizliği sayesinde bu işleri yapan yerel yöneticiler prim yapmayı sürdürüyorlar. İstanbul’un Tarlabası ve Diyarbakır’ın Sur mahallelerinde yaratılan daha vahim örnekler de bu kategorinin ürünleri. Bunlar, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde, toplumun bir kesimi tarafından alkışlarla karşılanırken, korumacıları keder ve utanç içinde bırakan sahte-tarihi mahalle görüntüleriyle arziendamlar eden hazin örnekler olarak tarihimize geçtiler.

Resim 7, 8. İstanbul, Şile, Ocaklı Ada Kulesi.

Resim 9, 10. İstanbul, Fatih, Mesnevihane Mescidi.

Resim 11, 12. İstanbul, Fatih, Tekfur Sarayı.

Resim 13. Burdur, Aglasun, Sagalassos Antoninler Çeşmesi.

Resim 16. Ankara, Hamamönü, yeni-tarihi mahalleleri.

Resim 17. İstanbul, Beyoğlu, Tarlabası restorasyonları.

Dünya Literatürüne Girecek Bir Kabus: Nevşehir Vakası

Doku ölçeğinde iyi korunabilmiş tarihi merkeze sahip çok az sayıdaki kente, Muğla, Antep, Mardin ve Urfa'yı örnek verebilirim. Bu kentlerin tarihi merkezlerinde gezinmek hala uzun zaman alıyor ve keyif veriyor. Azımsanmayacak sayıda özgün yapıya sahip olmak nedeniyle umut da veriyorlar. Elbette buralarda da sözde restorasyonlarla ve kötü müdahalelerle dolu hazin örnekler var ama aralarda iyiler de az değil. Diğer yanda ise Kayseri, Niğde, Bayburt örneklerindeki gibi, öylesine büyük ölçüde yok edilmiş tarihi dokular var ki, artık değil mahalle, korunmaya değer bir sokaktan bile söz edebilmek zor. Koca kent parçalarından geriye kalabilmiş tek tük evlerin yansıttığı değerler, kaybedilen mirasın ne muazzam bir zenginlik olduğunun hatırlatıcılarına dönüşüyorlar. Ama yok etme konusunda Nevşehir, açık ara kötü bir örnek olarak adını dünya tarihine yazdırmaya aday.

2011-2016 arasında yerel yöneticiler marifetiyle gerçekleştirilen en trajik yok oluşlardan biri, Kapadokya'nın başkenti Nevşehir'de yaşandı. Kentin üç dönem belediye başkanlığını yürüten (sonra da siyaseten kızağa alınan) Hasan Ünver'in sözde-vizyoner projesi, 180 dönüm alana yayılı tarihi Kale Mahallesi dokusunu 3-4 yıl içinde tümüyle

Resim 18, 19. Diyarbakır, Suriçi sözde-tarihi yeni konut mahalleleri.

ortadan kaldırdı. 1700'lerin başında Osmanlı'nın Anadolu'daki nadir büyük projelerinden biri olarak oluşturulan Nevşehir'in tarihi dokusundan geriye kalanları ortadan kaldırmanın amacı, o alana TOKİ villaları kondurmak iyi mi! Yerel ve ulusal akademisyenler, odalar, sivil toplum kuruluşları gözlerinin önünde gerçekleşen bu 'katliama' ilgi göstermedi, ses çıkarmadı. Ses çıkarmak bir yana, bölgenin çiçeği burnunda üniversi-

tesi NEVÜ'de hazırlanıp onaylanan bir yüksek lisans tezinin, Başkanın projesini trajikomik bir dille meşrulaştırmaya çalıştığını neden sonra farkettilik.

Detayları incelendikçe dünya literatüründe anılmayı hakeden marjinallikteki bu vandal "temizlik" sonrası elde devasa bir yeraltı mağara yerleşkesi kaldı. Yok edilen yer üstü dokusunun altındaki mağara uzantılar, 10 yıla

yakın zamandır atmosfer etkileriyle hızla bozulmayı sürdürüyor. Elde kalanların nasıl korunacağı konusu, dev bütçe gerektiren bir sorun olarak hala masada duruyor.

Keşke 100. yılımız vesilesiyle akademik ortamdan birileri seksenbir kentimizin hiç değilse merkezleri için tarihi dokuların korunması penceresinden bakan bir araştırma yapıp yayımlamış olsaydı. Hangi kentler son 50 yılda nasıl dönüşmüşler, nerelerde ne tür koruma uygulamaları yapılmış, bunlar nasıl sonuçlanmış; hangi kentte tarihi doku namına geride ne kalmış sistematik araştırmalar üzerinden değerlendirebilseydik iyi olurdu. Benim araştırmalarım böyle bir yayını bulmaya yetmedi. Dilerim benim eksikliğimdir ve bir yerlerde bu analizler yapılmıştır. Böyle bir envanterin el altında olmayışı, 100. yıla ait belgelere dayalı genel bir koruma karnesini istatistik bilgilere dayanarak oluşturmayı imkânsız hale getiriyor ve değerlendirmeler mecburen gözleme dayalı subjektif kanaatler olarak kalıyor.

Elbette İyiler de Var

Tek yapı ölçeğindeki başarılı restorasyon örneklerinin sayısı az değil ve bunları yayınlardan, ödül programlarından izleyebiliyoruz. Yazının başında atıfta bulunduğum Arredamento sayısında yer alan güncel seçkiye bakarak, akademik eğilimin 100 yılda hangi başarılı örnekleri öne çıkardığına dair fikir edinebilirsiniz. Meraklıları Google ile yetinmezlerse, daha fazlasına meslek örgütlerinin ödül programları listelerinden de ulaşabilir. Kentlerimizdeki genel çarpıklığın

22

içinde aralarda kalıp görünmez bile olsalar, literatürden izleyebildiğimiz başarılı tekil uygulamaların aksine, doku ölçeğinde başarılı uygulamalara pek rastlamıyoruz. Nadir de olsa iyi korunabilmiş dokusal örnekleri hatırlamak, moral yükseltmeye yarayabilir: Mesela Safranbolu, Ayvalık, Foça gibi bir yandan kamunun diğer yandan yoğun bireysel girişimlerin tek tek yapılar ölçeğindeki onarımlarla ortaya çıkardığı iyi korunmuş tarihi doku örneklerimiz var. Topyekün düzelmesi uzun yıllara yayılan bu tür örnekler, sahici görüntüleri, yerli sakinleri, yerel gıdalarıyla hepimiz için nefes alma mekanlarına dönüşüler. Sık sık fırsat yaratıp oralara gidiyor ve mutlulukla sokaklarında dolaşıyoruz.

Doku ölçeğinde, tek elden yönetilerek ve nispeten daha hızlı gelişen koruma uygulamalarına üç başarılı örnek sayabilirim: İlki Aydın-Söke'ye bağlı Doğanbey Köyü. Çoğunluğu yazlık ev olarak kullanılan bu eski Rum köyünün yeni ahalisi, eğitim ve ekonomik olanakları yüksek, çoğu birbirini tanıyan insanlardan oluşuyor. Eş dost tavsiyesiyle köyden mülk edinip aynı ekipler eliyle restorasyonları yaptıran Doğanbey'in yeni köylüleri son 20 yılda burayı keyifli bir yere dönüştürdüler. Evlerin çoğu yaz aylarında kullanıldığı için, yılın 8-9 ayında köyün sessiz bir atmosferi var. Konutların birbiriyle uyum içindeki restorasyon tarzından sokak peyzajına kadar pek çok detayına özenilmiş uygulamalar sayesinde tarihi ve kırsal etkiyi başarıyla sürdüren Doğanbey'in sokaklarında gezinmek, iyi restore edilmiş evlerin varlığına şahit olmak, benzer farklı yerler için de umut veriyor.

23

21

Resim 20, 21. Nevşehir'in tarihi Kale Mahallesi'nde büyük kıyım: Bir tarihi katmanın yok edilmesi.

Resim 22, 23. Aydın, Söke, Doğanbey Köyü evleri: Aynı kişilere ait de olsalar, dil birliği içinde onarılmış tarihi konutlar ve "kentli gibi davranmayan", modernleştirilmeyen, özenli peyzaj tasarımları.

Resim 24, 25. İzmir, Çeşme, Alaçatı'nın girişinde, eski köye öykünen ancak kendi duruşunu göstermeyi de başaran doku ölçekli müdahaleler.

Resim 26, 27, 28. Argos, Nevşehir, Uçhisar Köyünde, yok olmuş bir tarihi mahallenin ayağa kaldırıldığı uzun soluklu bir kırsal dönüşümün adı.

İkinci nitelikli doku uygulaması örneği, 90'lardan buyana çok popülerleşen ve turizmin maalesef özgün karakterini değiştirdiği Alaçatı'dan. Köyün kendisinin dönüştüğü hal ve çevresindeki yeni yapılaşmanın ezici büyüklüğü eleştiri konusu ama köyün ana girişini düzenleyerek burada yeni bir meydanlık ve çevresinde de ticari bir merkez yaratan kentsel ölçekteki uygulama alışılmadık bir nitelik sergiliyor. Tevazuyu elden bırakmaksızın kişilikli bir duruş sergileyen bu başarılı tasarım yaklaşımının benzerine daha sık rastlamayı umuyorum.

Kayda geçmek istediğim son örnek ise gerek büyüklük gerekse girişim modeli olarak benzeri olmayan bir proje: Uçhisar'daki Argos in Cappadocia Oteli. Bugünkü haline ulaşana kadar, tutkulu bir girişimcinin 25 yıl süren çabasını gerektiren bu dev ölçekli doku canlandırma uygulamasını özel sektör eliyle gerçekleştirilmiş bir "kırsal dönüşüm projesi" olarak adlandırmak yanlış olmaz. Turizm yatırımı vesilesiyle hayata geçirilen bir geleneksel Kapadokya Mahallesi'nin dönüşümü sürecinde ben de 10 yıl boyunca bu ekibin paydaşı oldum. Çok kere yazıp anlattığım Argos Projesi, yer altında çöplüğe döndürülmüş bir mağara dokusunun Bizans'tan bu yana gizlediklerini ortaya çıkaran; yer üstünde yok edilmiş kagir evleri rekons-

trüksiyonlarla ayağa kaldırarak mağaralarla entegre eden dev ölçekli bir doku koruma örneği. Yaklaşık 28 bin metrekare yapı alanı ile 30 dönüm peyzaj alanını projelendiren ve uygulayan bu çeyrek asırlık operasyon gerek büyüklüğü gerekse yatırım/yönetim modeli açısından istisnai bir örnek. Yeni olanın eskiye uyumunu sağlamayı kendi tarzıyla iyi başardığını düşündüğüm Argos Projesi, kaliteden taviz vermeyen yaklaşımıyla halen bir "okul" görevi görüyor.

Deprem ve Antakya'nın Başına Gelenler
Cumhuriyetimizin 100. yılı, benzeri görülmemiş büyüklükte bir yıkıma sebep olan 6-20 Şubat depremlerinin perişan eden sarsıntısıyla başladı. Resmi rakamların 50 bin üzeri-

ne bir türlü çıkaramadığı ölüm sayısının en az bunun 4-5 katı olduğu, herkesin bildiği bir sır ama kimse dile getiremiyor. Neredeyse %85'i yıkılan Antakya kenti, nüfus kaybının en trajik payına sahip oldu. Siyaseti de besleyen ahlaksız inşaat sektörüne göz yummanın ne korkunç bir bedel ödetebildiğini Marmara Depremi'nden 24 yıl sonra yeniden hatırladık ama bu sona yol açanlar itibarlarından ne kaybettiler, henüz belli değil.

Antakya'nın zaten çarpık kent tanımlamasıyla anılan modern dönem dokusu, depremler sonrası dev bir yıkıntı alanına dönüştü. Kentin cazibesini borçlu olduğu tarihi merkezin durumu da içler acısıydı. İlk şoklar atlatılıp enkaz kaldırma aşamasına

gelindiğinde kültürel mirasa duyarlı korumacı uzmanlarla **Antakya Kentsel Sit** isimli bir sivil inisiyatif oluşturduk. Yetkililere kültürel miras alanındaki enkazın betonarme dokudan çok farklı ve özenli yöntemlerle ayıklanması gerektiğini, tarihi dokuyu iyileştirmeye soyunurken eski ruhunu yaşatmanın önemini hatırlatmayı görev edindik. 2023 Mart ayı sonunda kepçeler kentsel sit alanı içindeki tarihi yapıları da ortadan kaldırmaya başladığında, inisiyatifin üyeleri çok imzalı bir deklarasyonla ilk kez sesini yükseltti ve sonucu olarak, 5 Nisan tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilileriyle Genel Müdür düzeyinde temsiliyeti olan bir toplantı yaptı. Toplantıda önemli birkaç konuda görüş birliği sağlandı:

- Kentsel ve arkeolojik sit alanları içindeki enkaz kaldırma işlerinin ilk etapta sadece yolları açmak ve yıkık betonarme yapıları kaldırmakla sınırlandırılması;
- Antakya Koruma Amaçlı İmar Planı ile tespit edilmiş olan tüm tescilli ve “gelenek-sele uyumlu” (henüz tescillenmemiş) yapıların işaretlenerek enkazlarının koruma altına alınması;
- Henüz belgelenmemiş ve tescile değer sivil mimarlık örneklerinin, sivil inisiyatiflerin çalışmalarıyla belgelenmesi, Bakanlığa iletilerek tescillenmelerinin sağlanması;
- Kentsel ve arkeolojik sit alanları içinde yapılacak enkaz kaldırma işlerinin Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkisinde yürütülmesi;
- Kentsel ve arkeolojik sit alanı içindeki enkaz kaldırma işlemlerinde, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda öngörülen kural ve koşullara uygun davranılması;
- konularında mutabık kaldığımızı varsayarak masadan mutlu ayrıldık. Öncelikli hedefimiz, 1872 depreminden sonra oluşmuş bir Osmanlı kenti olan Antakya’daki 580 tescilli yapının dışında kalan ve hiçbir belgesi kayıtlara girmemiş olan 3000 civarındaki geleneksel konutun daha tescilliler statüsünde kabul edilmesini ve enkazlarının usulünce ayıklanmasını sağlamaktır. Enkaz alanına dönüşmüş tarihi dokunun sokaklarına ve evlerine girilebilir hale gelinene kadar bizler de eldeki belgeleri derleyerek kayıt dışı kalmış nitelikli sivil mirasımızı listeleyecek, Bakanlığa bildirecek ve doku ölçeğinde bir koruma kurtarma çalışması yapılabilmesi için çaba gösterecektik.

Bu uğurda, üniversitelerde ve özel sektörde çalışma yapmış herkese yönelik çağrı yaptık: Antakya’da tescilli olmayan nitelikli kültür varlıklarıyla ilgili çalışmalarda tespit edilmiş olup, henüz yayınlanmamış belge ve bilgilerin paylaşılmasını istedik. Antakya tarihi kenti için gerçek bir “kamu yararı” sağlayabilecek bu paylaşım herkesin destek vereceğini umuyorduk.

Alanda koruma mimarlığı yapmakta olan sadece 5-6 yerel mimar vardı. En deneyimlilerden biri olan **Özgür Deniz Emir** elindeki bilgi ve belgeleri açık ortamda paylaşan ilk

Resim 29. Antakya’nın kadim Osmanlı dokusu içindeki tarihi yapılara ait kalan izlerin de dev kepçe dişlileri arasında yok edilmesi.

Resim 30, 31. Kenan Kantarcı’nın objektifine yansıyan doku “temizlikleri”, Eylül 2023.

mimar oldu. Antakya’nın 2009 tarihli Koruma Amaçlı İmar Planı’nı onun sayesinde öğrenip inceleyebildik. Tescile önerdiği ama hala tescillenmemiş bir dizi geleneksel yapının fotoğraflarını görünce, endişelerimizde ne kadar haklı olduğumuzu anladık. Yine Deniz sayesinde tanıdığımız Antakyalı Harita Mühendisi **Kenan Kantarcı**, dayanışma sürecinin baş aktörlerinden biri oldu: Çağrımıza olumlu yanıt vererek, yıllardır drone ile çekip belgelediği tarihi merkezden belirli aralıklarla ölçekli hava fotoğrafları (orthofotolar) paylaştı. Kenan Bey sayesinde tarihi dokunun enkaz kaldırma sürecinde ay ay nasıl yok edildiği açıkça görünür hale geldi. **Yonca Yılmaz, Can Okkalı, Mehtap Arslanyüreği, Ebru Findik, Mine Temiz** gibi korumacılar enkazların arasında gezinerek tespit ettikleri tescilsiz yapıların bilgi ve fotoğraflarını paylaştılar. Bu sayede birkaç güzel yapının daha kepçelerin dişlilerinden kurtulmasını sağlayabildik. **Tuğçe Tezer** akademik kariyeri boyunca çalışıp tutkuyla bağlandığı Antakya’nın değerlerini anlatmak ve sorunu gündemde tutmak için olağanüstü bir çaba sergiledi: Kentin benzersiz değerlerini yüzlerce kere anlattı, bıkpı usanmadan yazdı, belgeledi... Antakyalılar ve kendini Antakyalı hissedenler, olanca acılarına ve kayıplarına rağmen ilham verici bir gayret içine girdiler.

Resim 32, 33. Tüm çabalara rağmen kepçelenmekten kurtarılamayan tescilsiz, belgesiz ama çok nitelikli 3000 tarihi konuttan bazılarının örnekler.

Resim 34. Sivil inisiyatiflerin ilk aşamada durdurduğu kepçeler, Haziran-Eylül 2023 boyunca tarihi dokuyu tarumar etti (Fotoğraf: Hakan Boyacı).

Antakya'nın 1872'den kalma Osmanlı dokusu, kepçe dişlileriyle moloza dönüştürüldü. Sivil çabalar dokunun ancak %20'lik kısmının kurtarılabilmesine yetti. Akademik çevrelerin bugüne dek doku içinde yaptıkları belgeleme çalışmalarını yayınlamamaları, deprem sonrasında da paylaşmamaları, yüzlerce tescilsiz ama değerli yapının kurtarılamaması sonucuna yol açtı.

Antakya merkezinde yıllardır çalışmakta olduklarını her vesileyle dile getiren üniversite hocaları ise böyle davranmadılar: Ellerinin altında duran ve özgün dokuyu o kritik dönemde korumaya yarayacak bilgileri paylaşmadılar. 20 Yıldır biriktiğini söyledikleri belgeler özellikle o günler için çok değerliydi. Kayda geçirdikleri belgelerin hiçbirini yayına dönüştürülmemişti. Elleriindeki bilgilerin deprem sonrası kurtarma çalışmaları için ciddi bir kamusal yarara dönüşmesi mümkündü. Hangi ada-parseldeki hangi tarihi yapının neden korunmaya değer olduğu, arşivlerinde duruyordu... Ama paylaşmadılar. Nisan-Haziran arasındaki o önemli aralıkta bu konuda yapılan yazış-

malar, ısrarlı talepler sonuç vermedi (**Nilüfer Yöneş, Yıldız Salman ve Ayşegül Saka'nın** bireysel paylaşımlarını birer istisna olarak anmak isterim ama bunlar da dokunun korunmasına yetecek belgeler değillerdi).

Antakya Kentsel Sit Grubu yazışmaları üzerinden olan biteni izleyen Antakyalı arkadaşlarımızda da bende de büyük bir şaşkınlık ve derin bir hayal kırıklığı yaratan bu sürecin sonunda, bakanlık yetkilileri bizi beklemekten vazgeçtiler. Haziran ayından itibaren dev kepçeler tarihi merkezin içine daldı ve üstelik sadece tescilsizleri değil, ayakta kalabilmiş olan bir dizi tescilli yapıyı da ortadan kaldırmaya başladı. Feryat figan fayda etmedi. Eylül ayına gelin-

diğinde kentsel sit alanı içinde dev büyüklükte tanımsız boşluklar oluşmuş ve çok değerli tarihi emanetler moloza dönüştürülmüştü.

İşin diğer trajik boyutu, yapıları kültür varlığı tanımına uygun şekilde korumakla yükümlü olan Bakanlık yetkililerinin benimsediği temizlik politikaları ile mücadele etmek zorunda kalmış olmamızdı. Kurtarabileceğini korumaya uğraşmak yerine "Bu büyüklükteki yıkımla yerinde ayrıştırma yapılamaz." kararını baştan netleştirdiği anlaşılan bakanlık ekipleri baktı ki "Tescilsizleri yok etmeyin." diye ses yükseltenlerden gelen bilgi, belge yok, sahayı hızla temizlemeye karar verdi. Belli ki alanı tertemiz ettikten sonra çakma bir Antakya dokusu üretmeye soyunmak daha hızlı, daha ucuz ve pratik gelmişti yönetenlere. "Kültür Enkazı Döküm Merkezi" adını verdikleri moloz istifleme sahasında, kepçeler yüzünden gerçek birer moloz yığını haline gelen güzelim Antakya konaklarının kalıntıları yaz ayları içinde büyük bir hızla çoğaldı. Mayıs seçimleri sonrasında ve yaz dönemi boyunca artık bu dertlere ilgi gösteren de kalmamıştı. Ağustos ayında tarihi dokunun kepçelenmesi felaketi büyük bir hızla ilerledi. Cılız da kalsa baskılarımız sonucu bakanlık, Eylül ayında yerel uzmanların da katılacağı bir "yıkım de-

Resim 35. Antakya'nın topu topu 550 tescillenmiş tarihi konutuna karşılıkk, 3000'e yakın belgesiz ve nitelikli konut dokusu vardı. Bunların bakanlık kararıyla yok edilmesinin önüne geçilemedi (Fotoğraf: Deniz Emir).

ğerlendirme heyeti" oluşturmayı kabul etti. Enkaz kaldırma kararları artık sadece bakanlık görevlilerinin değil, bu heyetin inisiyatifinde olacaktı. Ne var ki heyet Eylül sonunda çalışmaya başladığında, geriye kurtarılabilecek pek az yapı kalmış, tarihi dokunun yaklaşık %70'i dümdüz edilmişti.

Bakanlık, her vesileyle işini eksiksiz ve layıkıyla yapmakta olduğunu propagandasını yapsa da (ısrarla kayıt tutulmasını istemedikleri) "kapalı toplantılarda" sorunları ve itirazları dile getiren bizler, sahadaki durumun anlattıklarından çok farklı olduğunu biliyorduk. Daha iyi bir yönetim ve işbirliği sağlansaydı, çok sayıda mimari eserin kurtarılabileceği-

ni sahadaki çalışmalarla görmüştük. Tarihi merkez için kurdukları "Enkaz Kazı Başkanlığı"nın performansı kent merkezinin yıkıntılarını özenle ayrıştırmaya yeterli olmaktan çok uzaktı. 15.Ağustos 2023 tarihinde AA tarafından servis edilen haber, altıncı ayda vardıkları sonucun ne denli acıklı olduğunu itirafı gibiydi: Toplam 102 tescilli yapıdan (camiler, hamamlar, kiliseler vd.) sadece 550 değerli parça ayıklanabilmişti (3). Bu birimin bir düzine gönüllü öğrenciden oluşan saha kadrosu anıt yapılara bile yetmezken, sivil yapılara girecek ne enerjileri ne de donanımları vardı. Bu yöntemin işlemeyeceğini daha baştan öngörüp "bizden de yararlanсанıza..." diye çağrı yapan sivil toplumun uzmanlarına kulak ve-

ren olmadı. Sahada yaşamak o kadar zordu ki, bakanlık sınırlı kadrolara bile lojistiği zor sağlıyor ama yine de sivil toplum ile işbirliği yapmaya yanaşmıyordu.

Neden sonra, iş birliği yaptıkları yegane STK'nın, Kalyon İnşaat aracılığıyla oluşturulmuş Türkiye Tasarım Vakfı (TTV) olduğunu öğrenecektik. Depremden hemen sonra yeni TOKİ yerleşimlerinin projelendirilmesinde koordinasyon görevi üstlendiği anlaşılan TTV, Kasım ayı başında yaptığı gösterişli bir tanıtım toplantısıyla, artık Antakya tarihi dokusunun yapılandırılmasına da el atacağını haberini veriyordu. Koruma amaçlı planlar TTV bünyesinde hazırlanacaktı. Tarihi merkezin planlama çalışmaları Mimar Bünyamin Derman'a bırakılmıştı ama kontrol altında tutabildiği kadarıyla. Nitekim yeniden yapılandırma sürecinde işe karışan çoktu. Koruma Planı'nı sonuçlandırmaya çalışan Derman'dan habersiz olarak muhtelif taşeron firmaların tarihi doku içindeki geniş adalarda, üstelik projesi olmayan ihya (?) ihalelerini almakta olduğunu haberleri Aralık ayında sıkıştı. Ne de olsa 2023 bütçelerini işlere dağıtmak gerekiyordu ve Mart seçimlerine de artık az zaman kalmıştı...

2023 yılı sona erdiğinde, Antakya özelinde yaşadığımız deprem sonrası devasa sorunlar karmaşası arasında sıkışan kültürel mirası koruyamama deneyimi, hazin derslerle dolu bir deneyim olmuştu. Toplumun sözde-egitimli kesimleri olarak böyle bir felakete ne kadar hazırlıksız olduğumuz, 1999 Marmara Depremi sonrasında ne denli verimsiz ve tembel bir topluluğa dönüştüğümüz, örgütsüz kalışımızın bizleri nasıl kamplaştırmış olduğu trajik şekilde gözler önüne serildi. Eksikleri tamamlamak, yaraları sarmak, ufuktaki yeni felaketlere karşı daha hazırlıklı olmak için kolları sıvamamız gerektiğini görev sayanlarla birlikte yapacak çok işimiz var. Dayanışma ve stratejik hareket edebilme konusunda yeni yollar, yöntemler bulmaya çalışacağımız bir yakın gelecek bizi bekliyor. Eksikliklerin bedelini en ağır şekilde depremden etkilenenler ödüyorlar. Toplumun geri kalanı da benzer sorunlarla pek yakında yeniden yüzleşmek durumunda olduğunun farkında iken, oda, dernek, stk artık elimizde ne kaldıysa, yeni yöntemlerle yeniden çalışmaya başlamanın zamanıdır.

REFERANSLAR

1. "Türkiye'de Korumanın Yüzyılı", Arredamento Mimarlık Dergisi, Ocak-Şubat 2023, sayı 356, Sf. 54-105
2. Zeynep Ahunbay, "Cumhuriyetin İkinci Yüzyılına Doğru: Cumhuriyet Döneminde 'Koruma'ya Bakış (1923-2023)", Mimarlık Dergisi 2023, sayı 429-432 <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mi-marlik&DergiSayi=447&RecID=5998>
3. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/hatayda-6-su-battaki-depremlerden-bu-yana-550-nitelikli-eser-enkazdan-cikarildi/2967922>

İKİ FARKLI 100. YIL KUTLAMASI ÜSTÜNE...

M. KADRİ ATABAŞ

Resim 1, 2, 3, 4. Koleksiyoncular Derneği'nin öncülüğünde hazırlanan "100 Yıl Sergisi".

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunun 100. yılı değişik etkinliklerle veya etkinliklerle kutlandı. Devletin değişik kurumları ve yerel yönetimlerin "resmi" kutlama/kutsama çalışmaları dışında, daha mütevazı, ama coşkuyu yansıtan, sivil ve gönüllü yapılanmaların sivil kutlamaları da oldu.

Türkiye Cumhuriyeti'ne minneti anlatan bu tür sivil kutlama ve çabaları vurgulamak, bir sivil toplum örgütü olan SMD'ler için önemli olabilir. Cumhuriyeti asıl anlayanlar, bence, o kurumlardı. "Mecbur oldukları" için değil, tamamen bir teşekkür ve değerbilirlik içinde amatörlükle karışık çabalara giriştiler.

Ankara'da gerçekleşen bu tür iki etkinlik, başka kentlere taşınmadığı için en azından fazla duyulmadı. Birinci etkinlik, cumhuriyete yürekten bağlı ve teşekkürünü karşılıksız sunan Koleksiyoncular Derneği'nin öncülüğünde hazırlanan "100 Yıl Sergisi" oldu. Sergi, Çankaya Belediyesi'nin Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde açıldı.

Resim 4, 5, 6. Koleksiyoncular Derneği'nin öncülüğünde hazırlanan "100 Yıl Sergisi".

Kurtuluş Savaşı'nın öncesine, nedenlerine ve sürecine ağırlık veren sergi, olağanüstü değerli belgeler, efemera malzemeleri ve değişik obje sunumlarını kapsıyordu. Sergiye pek çok kuruluş malzeme ve bilgi desteği verdi. Bu katkının anlatıldığı panodaki liste katkının çapını anlatıyor. VEKAM ve Çankaya Belediyesi başta olmak üzere pek çok kurumun katılımı da sergiye değerli kılmış.

Ama serginin beyni, bu sunumu oluşturan birleştirici gücü Koleksiyonlar Derneği idi... Dernek, bir amatör derneğin çapını çok aşan bu sergi için "kanını akıtmış" derler ya, tam onu yapmıştı. Dernek üyeleri, tamamen gönüllülük esası ile, panoların tasarımından, metin yazılımına ve tüm hamallığına kadar uğraşmış durumdalar. Gene de iki kişiye, yani Koleksiyoncular Derneği'nin kurucu Başkanı Korkut Erkan'a ve daha sonra başkanlık da yapan eşi sevgili Nur Erkan'a özel bir teşekkür gerekir. Aylarını bu sergiye verdiler.

Sergi, çok da bilinmeyen bilgiler, belgeler eşliğinde Çağdaş Sanatlar Merkezi'nin iki, tam katını kapsayan çapta hazırlandı.

Ben, sergiden çok şey öğrendim. Örneğin, Atatürk'ün daha Sivas Kongresi'nde yaşadığı muhalefetin çapını bilmiyordum. Kongreye başkan seçilince yapılan itirazlar üstüne ertesi gün bir oylama yapılıyor ve 2 oy farkla Kongre Başkanı olabiliyor. Muhalefet de mandacı kattan geliyor. İzmir mahkemelerinde bitecek ayırım daha Sivas Kongresi'nde başlıyor. Atatürk'ün tüm süreci nasıl sivil bir yapılanma içinde adım adım oluşturduğunu görmek, sonsuz saygıyı hak ediyor.

Gene, Ankara'nın geçmişinde bir kez olduğunu savladığım, "kentin önde gelen ahi yapılanması ve eşrafınca yönetilmesi" deneyimini, ben sadece Yıldırım Beyazıt'ın ölümü sonrası yaşanan "fetret devrinde" oldu diye biliyordum. Oysa İlhanlı - Selçuklu iktidar oluşması sürecindeki iktidar boşluğunda da bir ahiler yönetimi var. Yani Ankara tüm Anadolu da, iki kez "muktedirsiz" bir tür demokrasi deneyimi yaşamış tek kent. Atatürk'ün Ankara'yı başkent yapması hiç boşuna değil. Sergi de, kadınların Kurtuluş Savaşı'na verdikleri desteğin sanılanlardan çok daha öte olduğunu anlatan belgeler ve fotoğraflar ilk kez yer alı-

Resim 12. Sergi binası.

yor. Sergi de daha hiç bilmediğimiz pek çok özgün bilgi ve malzeme var. Bugüne kadar yeterince değerlendirilmemiş belgeler, fotoğraflar yanı sıra efemera malzemeleri de izleyiciye sunuluyor.

Sunumun "amatörlüğü çok aşan" niteliği ve hazırlanışı da etkili idi. Serginin kitap ve kataloğu için VEKAM ile ortak bir çalışma da sürdürüldüğü Dernek yönetimi tarafından belirtiliyor.

Sadece Ankara da değil, Türkiye de bu çapta bir sergi yok.

Tekrarı ancak 100 yıl sonra olabilir belki... "Cumhuriyet'in 100. yılı" konulu ikinci önemli

Resim 7, 8, 9, 10, 11. "Cumhuriyet'in 100. yılı" sergisi.

sergi, İş Bankası'nın Ulus'taki Mongeri tasarımı eski Ulus şube binasında açıldı. İş Bankası'nın genel merkezini İstanbul'a taşımasından sonra, Ulus şube yapısı da "İş Bankası Kültür Merkezi" olarak yeniden düzenlenmiş ve bir süredir de sergilere ev sahipliği yapıyor.

İş bankası Kültür Merkezi yapısının bir katını toptan kapsayan "100. Yıl Sergisi", gerçekten, ama gerçekten büyük bir emek çaba ve yaratıcılıkla hazırlanmış. Pek çok kurumun da katkısı alınmış. Küratöryel ekibi kutlamak gerek. Nerede ise huşu ile dolaştığımız sergide, her tür iletişim ortamı denenmişti. Örneğin tren koltuğu gibi düzenlenen mekanın her iki yüzünde akan filmlerde Anadolu'nun cumhuriyetin ilk yıllarındaki doğasını, tarihsel dokusunu köprülerini, sanat yapılarını tren penceresinden izleyerek yapılan seyahat zekice bir "tarihin canlandırılması" idi. Efemera malzemelerinin kullanımı, konu başlıklarının toparlanması çok etkili (Bölüm başlıklarının yazı biçiminin cumhuriyetin ilk yıllarındaki harflerle yapılmış olması büyük incelik ve ortamı zenginleştiriyor).

Sergide, genç cumhuriyetin, Osmanlı'dan devir aldığı borçların yanı sıra devraldığı diğer mirasların ne olduğu çok iyi belgelenmiş. Sanayi, eğitim, insan malzemesi, tarım vb. alanlar belgeleri ile sergileniyor. Sonra da, cumhuriyetin, devraldığı bu yapının üstüne çağdaş bir medeniyet kurma çabası, bu hedefin toplumun hemen her boyutunda nasıl ele alındığı yine belgelerle sergileniyor. Sergideki sunum malzemeleri ve teknikleri o kadar iyi ki, ancak sergiyi gezince Cumhuriyetin bu çabasını tüm boyutları ile kavrayabiliyorsunuz. Görsel malzeme yanındaki değişik iletişim ortamlarının da kullanılmış olması sergiyi ayrıca "ders" niteliğinde değerli kıyor.

Ben, kişisel olarak üç konudan çok etkilendim. Birincisi; İzmir de toplanan ünlü "Türkiye İktisat Kongresi"nin ismi genel de

ve yanlış olarak "İzmir İktisat Kongresi" olarak kullanılmıştır. Sergide bu hataya düşmeyerek, "Türkiye İktisat Kongresi" yazılması, sergiyi hazırlayanların donanımını gösteriyordu.

İkincisi, "Karadeniz Vapuru" konusunu bilen bilir, ama bileni azdır. Bir gemiye genç cumhuriyeti tanıtacak üretim ve ürünler yanı sıra yanında 47 kişilik orkestrayı da ekleyerek 80 gün tüm Akdeniz ve Baltık ülkelerinin limanlarını dolaştırıyorsunuz. Gittikleri yerlerde birkaç gün limana bağlanan gemiyi kitleler geziyor, yemek yiyor. Müzik dinliyor, alışveriş yapıyor ya da ticari bağlantılar kuruluyor. Cumhuriyetin, dünyaya açılması ve kitlelere ulaşarak tanıtım yapma, alışveriş ve ekonomik bağlantı kurma çabası inanılmaz. Gemide İş Bankası'nın bir şubesi de olduğunu bu sefer öğrendim. Bankacılık işlemleri de yapılyormuş. Genç cumhuriyetin nerede ise "fütüristik" hedefleri, ihtirası ve azminin bugün bile büyüleyici bulunacağını düşünüyorum.

Üçüncüsü, bence en çarpıcı etki bir fotoğraf ile verilmişti: "Eğitim" bölümünde idi. İlkokul çocuklarının elindeki pankartlardan birinde "Azarlanmamak" yazıyordu. Çocuklarının azarlanmadığı bir cumhuriyeti en başında bir ilke olarak koymak. Göz yaşartıcı umut verici, gönendirici.

Bugün ne denense denensin, 100 yıl önce bunu söyleyenler bu işi başarır. Bir gözlemimizde; yağmurlu bir öğle vakti sergide ciddi bir seyirci izleyici vardı. Gençler ve aileler. Ortalama vatandaş. Şaşırtıcı bir kalabalık sayılırdı. Çıkarken hiç beklemediğim bu ilginin nasıl oluştuğunu sordum. Bankanın sergiyi hazırlayanları ve ilgili bölümleri serginin gezilmesi için her gün iletişim kuruyorlarmış. Kurumlara okullara ulaşıyorlarmış. Anlaşılan Ankara'da pasif değil aktif bir ortam için uğraşan bir kadro var. Ne de olsa cumhuriyetin Ankara kadroları. Elllerine, heveslerine, tutkularına sağlık.

MİMARLIK ALANINDA ÖRGÜTLENME, MESLEK MEVZUATI VE MESLEKİ DERGİ YAYINCILIĞI

MEHMET SOYLU

Serbest MİMAR'ın dosya konusu çerçevesinde 100 yıllık Türkiye Cumhuriyeti'nin mimarlık alanındaki meslek örgütleri, süreli mesleki yayınları ve meslek mevzuatını bu bölümde değerlendireceğiz. Her bir başlık için bu konulara yıllarca emek vermiş, bu konular hakkında düşünceler geliştirmiş ve uygulamasının da içinde olmuş kişilerin çalışmaları sunulacaktır.

Cumhuriyet dönemi mesleki örgütlenmeler incelenirken Osmanlı Devleti dönemindeki çalışma ve çabalara da kısaca bakmak iyi olacaktır. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında mimarlık mesleğinin dikkat çekecek şekilde ön plana çıkması, planlı bir başkentin inşası ve yeni yapıların tasarlanması, inşa edilmesi ve yabancı mimarların da Türk mimarlarla birlikte eğitim ve proje işlerinde aktif bir şekilde görev almaları ile mesleğin ve meslek örgütlerinin kamu kurumları düzeyinde, düşünce ve görüşlerine değer verilen, saygınlığı olan kişiler ve kuruluşlar olduğu bir gerçektir. Neredeyse tüm kamu yapılarının projelerinin yarışma ile elde edilmesinden böyle olduğunu düşünüyoruz. Genç cumhuriyetin mimarlara ve meslek örgütlerine getirdiği bu dinamizm ve heyecan 50'li yıllardan itibaren günümüze kadar merkezi yönetimlerin kent mekanlarına ve kentin temsili yapıları ve alanlarına müdahaleleri, mimarın telif haklarını önemsememek gibi daha birçok alandaki tutumları meslek örgütlerinin, özellikle Mimarlar Odası'nın mücadele alanını değiştirmesine neden olmuş, kentlerin değerlerini koruma girişimi ve mücadelesini ana alan olarak seçmek durumunda kalmıştır. Bu haklı mücadele meslek odası

ile resmi kurumları (gerek yerel yönetim gerekse merkezi yönetimler) karşıya getirmiş ve yıllarca sürecek çok sayıda dava süreçleri başlamıştır. Bunun sonucunda aslında kent için birlikte fikir ve proje üretmesi gereken kamu kurumları ile meslek örgütleri birbirinden tamamen ayrı kuttarlarda yer almışlardır.

Mimarlar Odası ile birlikte kent, mimar ve mesleğin sorunlarının çözümü için proje üretmek ve dayanışma içinde olmak amacıyla kurulan Serbest Mimarlar Dernekleri kuruluşlarından bugüne 36 yıl geçmesine rağmen merkezi yönetim erkinin tutumundan dolayı ne meslek örgütlerinin kararlarda etkin rol almasını ne de mesleğin saygınlığını koruyabilecek güce ulaşamadı. Zaman içinde merkezi yönetimler ile örgütler arasındaki görüş aktarımı, bilgi paylaşımı azaldı ve 2000'li yıllardan itibaren bu kopuş hızlandı. Şu an itibarıyla merkezi yönetimlerin muhatap kabul ettiği, görüşünü önemseydiği bir meslek örgütü bulunmamaktadır. Bunun yanında, son 20-25 yıldır mimarlık hizmetinin temininin yarışmalar yerine diğer hizmet alımlarındaki gibi ihale yönteminin uygulaması da mesleğin ve mimarın durumunu kamu kurumları gözünden nasıl gördüğünü daha net göstermektedir.

Mimarların karşılaşacakları (doğal afetler ve felaketler gibi) zor zamanlarda destek olmayı amaçlayan MİV-SAN Mimarlık Vakfı Sosyal Güvenlik ve Yardımlaşma Sandığı'ndan burada kısaca bahsetmek yararlı olacaktır. 1997 yılında Mimarlık Vakfı, vakıf senedinin ikinci maddesi olan amaç ve kapsam maddesinde yer alan "...

Mimarlar ve mimarlık mesleğine hizmet edenler arasında maddi ve moral destek sağlayacak bir yardımlaşma sandığı kurmak" ifadesine uygun olarak kurulan Mimarlık Vakfı Sosyal Güvenlik ve Yardımlaşma Sandığı çok genç bir kuruluş olmasına rağmen çok önemlidir. Hatta kurulması gecikmiş olarak değerlendirilebilir.

MİV-SAN'ın internet sitesindeki açıklaması ile amaç ve hedefleri: "MİV-SAN, ortakları ve meslektaşları arasında kurumsal bir dayanışma ve yardımlaşma ağıdır. Ortaklarına MİV-SAN Yönetmeliği çerçevesinde koşulları belirlenen birikim ile yardımları gerçekleştirmeyi ve bu yardımların kapsamını zamanla genişleterek tüm meslektaşlarına hizmet eden etkin bir sosyal güvenlik şemsiyesi oluşturmayı amaçlar.

Ortakların aktardığı yıllık aidatlar hem kendi birikimi olarak korunmak üzere MİV-SAN havuzuna katılır, hem de bu birikim ve başka ek gelirlerle ekonomik durumu ve sağlığı kötü durumda olan meslektaşlarına sosyal yardımlar yapılır ve kredi desteği sağlanır. Özetle; MİV-SAN ortaklarının küçük çaplı birikimler oluşturmasını ve zor durumdaki meslektaşlarıyla dayanışmasını sağlar."

Yukarıda açıklanan amaçların önemi, özellikle son zamanlarda yaşanan doğal afetler nedeniyle -sandık Üyesi olsun olmasın- mağduriyetini bildirmiş tüm mimarlara maddi ve manevi destek sağlamasıyla daha da görünür olmuştur. Her yıl binlerce mimarlık programının mezun verdiği ve mesleğe atıldığı bir camia ortamında kayıtlı

kişi sayısının 3200'lerde olduğu sandığın, dayanışmada etkinliğini artırması için kendini tanıtmaya ve üye kazanma çalışmaları gönüllü üyeleri- nin de katkılarıyla devam etmektedir.

Meslek örgütlerinin kuruluş çalışmalarında bulunmuş Çetin Ünalın'ın yazısı meslek örgütlerindeki değişim ve gelişimi ortaya koymaktadır. Yukarıda sözü edilen olumsuzluklardan sonra mimarlık mesleği ile ilgili mevzuatın ne kadar önemli olduğu, bir kez daha gözler önüne serilmektedir. Mevzuat sürecine özet olarak bakacak olursak; mimarlık ile ilgili 3458 sayılı (28.6.1938) mimarlık ve mühendislik hakkındaki yasa, 3077 ve 1035 sayılı yasaların yerine kullanılması ile cumhuriyet tarihindeki mimarlık hakkındaki ilk kanun olmuştur. Bu kanun daha çok mimar ve mühendisin mesleklerini yapabilmeleri için gereken koşulları belirlemektedir ve sadece 12 maddeden oluşuyordu. Bundan sonraki süreçte mimarlığı en yakından ilgilendiren yasa 6235 sayılı TMMOB yasası olmuştur. TMMOB yasası ile 1954 yılında Mimarlar Odası kurulmuş ve meslek mevzuatının geliştirilmesi süreci de başlamıştır.

Aslında başlı başına bir yazı konusu olan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'ndan kısa da olsa söz etmek gerekiyor. 1951 yılında yasalasmasına rağmen mimar ve mimarlık eserlerinin kanun içinde net olarak tanımlanması uzun süren çalışma ve mücadeleler sonucu ne yazık ki yıllar sonra gerçekleşmiştir. Bu yasayı ve yasaya bağlı olarak kurulan meslek birliklerini bir başka sayıda uzmanların değerlendirmeleri ile ele

almak daha doğru olacaktır. Yaşadığımız açık yada kapalı tüm çevreyi, mekanları önemli derecede belirleyen mimarlık hizmetinin teminini ve mesleğin gerçekleştirilmesi koşullarını tanımlayacak, mesleğin uygulamasının sağlam zeminlerini ve mimarın yetki ve sorumluluklarını belirleyecek bir yasal düzenlemenin yapılması kaçınılmazdır.

Şükrü Kocagöz yıllardır meslek örgütlerindeki üstlendiği görevler ve yaptığı mevzuat çalışmaları ile Mimarlık Meslek Yasası'nın hayata geçirilmesi için çok uzun yıllardır yapılan çalışmaya ve süreçleri, kendi deneyim ve gözlemleri ile ele alıyor.

Mimarlık alanındaki süreli yayınların sürdürülebilirliğini Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllardan sonra, ülkenin sık sık yaşadığı ekonomik krizlerin derinden etkilediği bir gerçektir. Bu krizlerin çoğunu sorunsuz atlatan dergilerin arkasında ya bir kurumsal yapının sağladığı ekonomik desteğin olduğuna yada Arkitekt Dergisi'nin son 40 yıllık (son sayı 1981) serüvenini sürdüren Zeki Sayar'ın dergi yayımlamaya olan tutkusu gibi özelliklere sahip kişilere bağlayabiliriz. Dergi çıkarmanın ne demek olduğunu, nasıl bir tutku ile bu işe bağlı olmak gerektiğini Arkitekt Dergisi'nin kurulduğu (ilk ismi Mimar) 1930 'lu yıllara bakılacak olursa nasıl bir güçlük içinde Zeki Sayar ve arkadaşlarının yola çıktığı görülecektir. Yapılara, bilgiye ve kişilere ulaşmanın zorlukları... Bu nedenle durumu çok iyi süzen kurucu ekip zaman içinde Avrupa'nın 7-8 ül-

kesinde Türk mimarlardan oluşan muhabirler ekibi oluşturmuşlardı. Diğer bir açıdan Yapı Endüstri Merkezi kurulduktan sonra YAPI Dergisi'nin de kuruluşun birkaç yıl sonra hayata geçmesi ve 50. Yılına 2023'te doldurması yayıncılık bakımından çok önemli bir durumdur. Bu arada meslek örgütü dergisi olarak Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi'nin 1963 yılından günümüze kadar kesintisiz yayınlandığını da unutmamak gerekir. Yine Serbest Mimarlar Derneği'nin dergisi, önceleri Mimar (13 sayı), 2009'dan itibaren de Serbest MİMAR adıyla toplamda 63 sayılı bir birikime ulaşan kurumsal dergilerdendir.

Yukarıda sözü edilen dönemin erişim ve ekonomik koşullarına bağlı olarak değişim ve zorluklarının yanında 2019'da dünyada, 2020 yılında ülkemizde ortaya çıkan Covid-19 salgını ile başlayan pandemi dönemi ev yaşantısından tutun, iş, eğitim ilişki ve biçimlerini değiştirdiği gibi, pandemi ile gerçekleşen ekonomik kriz sonucu mimarlık alanındaki çok sayıda derginin yayın yöntemini ve yayım periyodunu da etkiledi. Bazı dergiler basılı yayımı bırakıp sadece internet sitesinde pdf olarak, bazıları hem basılı hem pdf olarak ulaşılan yayınlara dönüştüler. Bazıları da ne yazık ki bu güçlüklerle dayanamayarak yayın hayatından çekilmek zorunda kaldılar.

Yıllarca dergi çıkarma ve ekip içinde olma tutkusunu kaybetmeyen Hasan Özbay, ülkemizdeki dergilerin geçirdikleri evreleri, sürekliliğini ve değerlendirmelerini aktarıyor.

CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARLARININ MESLEKİ ÖRGÜTLENMESİ

ÇETİN ÜNALIN

Meslek örgütlenmesinde her ne kadar Cumhuriyet dönemi esas alınsa da hem öncesine kısaca bakılmış, hem de bazı örgütler değişerek ve gelişerek Cumhuriyet döneminde de devam ettiği için Cumhuriyet öncesi de ele alınmışlardır (1).

Hassa Mimarlar Ocağı

Ülkemizdeki ilk mimarlık örgütü olarak Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulmuş olan Hassa Mimarlar Ocağı (saraya bağlı mimarlar) kabul edilir. Temel görevleri Osmanlı İmparatorluğu'na ait yeni yapıları tasarlamak, keşif çalışmalarını yapmak ve inşaatlarını gerçekleştirmek, inşa edilmiş eski yapıların bakımını ve onarımıdır. Merkez dışında bu ocağa bağlı "eyalet mimarları" bu görevi yerine getirirlerdi.

hassa sıfatlarıyla adlandırılan memuriyet veya dairelerin, genelde başta padişahların özel hizmetleri olmak üzere, hükümdar saraylarındaki çeşitli işleri görmek amacı ile kurulmuş olmalarına rağmen bunlardan farklı olarak Hassa Tabipleri veya Hassa Mimarları gibi bazılarının, ayrıca imparatorluk genelinde de görev yapmaktaydılar. Bu nedenle İmparatorluğun merkez teşkilatı arasında da değerlendirilir. Bu teşkilatın ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle beraber 1289'da devlet hizmetlerinde mimar ve ustaların çalıştığı bilinmektedir (2). Hassa Mimarları Ocağı tamamen kapanmamış ama görevleri, 19. yy'da, yenileşme eylemleriyel oluşturulan Ebniye-i Hassa Müdürlüğü gibi yeni kurumlara geçmiştir. Mimarlık eğitimini de 1883'te kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi (sonra Güzel Sanatlar Akademisi, bugün Mimar Sanat Üniversitesi) üstlenmiştir. Ancak saraya bağlı resmi yapısı ile Hassa Mimarları Ocağı bir Sivil Toplum Örgütü (STK) değildir.

Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti

1876 Birinci Meşrutiyet Anayasası'nda dernek, cemiyet, oda gibi kuruluşlara izin veren bir madde yoktur. Ancak bu hakkın tanınmasından önce, İttihat ve Terakki gibi gizli veya yönetimin izini ile açık bazı derneklerin kurulduğu da bilinmektedir. Bu özgürlükle 1908 İkinci Meşrutiyet anayasası ile gelmiş, yüzlerce dernek kurulmuş, onlarca gazete yayınlanmıştır. Bizim çağımızdan önemli ikisi; Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti ve Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'dir.

Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti'nin kuruluşunda ilk adım Mimar Kemalettin Bey tarafından atılmıştır. Mimar Kemalettin'in

“fen mensuplarını” Tanin Gazetesi’ne verdiği bir ilanla birleşmeye davet etmesi sonucunda, 28 Ağustos 1908 tarihinde Sirkeci’de istasyon bahçesinde toplanan Osmanlı mimar ve mühendisleri tüzüklerini hazırlamak için içinde Mimar Kemalettin’in de olduğu 7 kişilik bir geçici kurul oluşturmuşlardır. Bu geçici kurul cemiyetin kurucuları kabul edilebilir. Bu geçici kurul gerekli hazırlıkları yaparak, bir önceki toplantıya katılanları 18 Eylül 1908’de toplanmaya çağırmıştır. Bu toplantıda nizamnameler tartışılarak kesinleştirilmiş ve derginin ilk iki sayısında yayımlanmış, ilk yönetim kurulu seçilmiştir. Aynı kişilik yönetim kurulunda Kemalettin, Vedat Tek, Aram Karakaş Efendi olmak üzere üç mimar bulunmaktadır.

Tüzüğe göre derneğin kuruluş amaçları Osmanlı mimar ve mühendislerinin haklarını korumak, ülkenin bayındırlık ve mimarlığının gelişmesine çalışmanın yanı sıra bir toplantı merkezi temin etmek, yardıma muhtaç mimar ve mühendislere yardım etmek, konularında incelemeler yapmak vb. bulunmaktadır.

1910 yılına kadar 78 asil üye kayıt olmuş, bunların 10 kadarı serbest çalışan mimarlardır. Cemiyete yalnızca Osmanlı tabiiyetindekiler kayıt olabiliyorlardı. Mezuniyet belgesi olmayan fakat fiilen mühendislik ve mimarlık yapanlar ve İstanbul dışındakiler de üye olabiliyordu. Ekim 1909-Eylül 1910 arasında Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti Mecmuası adı altında 12 ay boyunca her ay muntazaman aylık bir dergi yayımlamışlardır. Konferanslar düzenlemişler, özellikle fen bilimlerinde kullanılan terminolojiler ve sembolleri düzenlemeye çalışmışlardır.

Cemiyetin kapatıldığına dair bir bilgi bulunmamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra, 1925 yılında faaliyet gösteren Türk Mimar ve Mühendis Cemiyeti adlı bir cemiyetin varlığı bilinmektedir. Muhtemelen sadece adlarının başını değiştirerek çalışmalarına devam etmekte istemişlerdir. Osmanlı döneminde Mühendis Mektebi İktisat Cemiyeti (kuruluşu 1911), Mühendis Birlik Yurdu (kuruluş 1919) gibi dernekler vardır. Ayrıca 2. Meşrutiyet öncesi 1870'lerde Mütefenin Cemiyeti adlı bir cemiyetin varlığı da bilinmektedir.

Osmanlı'da Ağırlıklı Gayrimüslim ve Yabancıların Kurduğu Dört Dernek (3)

● Societe des Architects de la Ville de Constantinopla (İstanbul Şehri Mimarlar Derneği),

- Societe Nationale des Ingenieurs et Architects de Constantinople (İstanbul Mimar ve MühendisleriUlusal Derneği)
- Association des Architects et Ingenieurs en Turquie (Türkiye Mimar ve Mühendisler Derneği)
- OMANIA – Association Ottomane des Architects et ouvriers Osmanlı Mimarlar ve İşçiler Birliği)

Yabancı Dilde İstanbul'da Yayımlanan

Üç Dergi

Geneie Civil Ottoman (Fransızca Eylül 1911), Revue Technique d'Orient (Fransızca, Eylül 1910), Zeitschrift für Technik und Industrie in der Türkei / Geneie Civil Ottoman (Fransızca/Almanca Osmanlıca Ekim 1916) bizim bulabildiğimiz mimar ve mühendislerin yayımladığı üç dergidir.

Cumhuriyet Dönemi, Mimarların Bağımsız Örgütlenmeleri

Cumhuriyetin ilanı ile bu yeni oluşum süreci içinde mimarlar da artık kendi, bağımsız örgütlerine kavuşmayı istemektedirler ve zor da olsa şartlar buna elvermektedir. Yıkılan bir imparatorluğun idari yapısı, kanun ve tüzükleri yeni bir cumhuriyet için yeterli olmamaktadır. 18 Şubat 1927'de Ankara'da Türk Mimarlar Cemiyeti; 9 Mart 1927'de İstanbul'da Güzel Sanatlar Birliği Mimari Şubesi birbirlerinden tamamen habersiz, yirmi gün ara ile kurulmuştur.

Türk Mimarlar Cemiyeti Ankara Örgütlenmesi 1927-1936

Türk Mimarlar Cemiyeti, mimarların bağımsız örgütlenmelerinin Ankara kolu, daha sonra da merkezini oluşturur, 18 Şubat 1927'de Ankara'da kurulmuştur. İlk Başkan Bedri Tümaydır. O yıllarda maddi yetersizlikler nedeniyle başkanların iş yeri birlik merkezidir. O yıllarda sadece Güzel Sanatlar Akademisi mimar mezun etmekteydi ve o güne kadar 178 mezun vermişti. Türk Mimarlar Cemiyeti'nin azası ise 1933 yılında 20 kişiydi. Cemiyet, Ankara'ya gelen genç mimarların birlikteliğini ve karşılaşılacak sorunlara karşı örgütlü çözüm üretip, örgütlü mücadelecini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ankara, başkent ilan edilmesinden sonra cumhuriyetin ilk yıllarında imar politikalarının öncelikli konusudur. Resmi bina, konut ve alt yapı tesislerinin inşaatlarındaki hızlı artış nedeniyle çukülenici, bürokrat ve projeci olarak, özellikle İstanbul'dan çok sayıda mimar Ankara'ya gelmiştir.

**Güzel Sanatlar Birliği Mimari Şubesi İstanbul
Örgütlenmesi**

2. Meşrutîyet'in ilanı ile Sanay-i Nefîse adı ile kurulan okul Cumhuriyet döneminde Güzel Sanatlar Akademisi olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu kapsamda Osmanlı Ressamlar Cemiyeti de okulun mimarlık, heykel, resim ve tezeyin olmak üzere tüm bölümlerini kapsayacak şekilde, müdür Namık İsmail tarafından İstanbul'da, Ankara'dan bağımsız olarak 9 Mart 1927'de Güzel Sanatlar Birliği'ne dönüştürülmüştür. Amaçlarını "Mimarların kültürel faaliyetlerini, iktisadi vaziyetlerini, mesleki varlıklarını yükseltmek" olduğu şeklinde ifade etmişlerdir. 1911- 1914 yılları arasında on sekiz sayı toplam 320 sayfa tutarında bir dergi yayımlanmışlar. Federasyona benzer bir işleyişle, her bölüm kendi gelir ve giderlerini düzenler, yönetim kurullarını oluşturur, üyelerini kayıt eder, çalışmalarını yapar. Ancak Güzel Sanatlar Birliği'nin diğer şubeleri çok az mezun verebildiği için, yeteri kadar aktif olmamaktaydı. Bu da Mimarlık Şubesi'nin verimliliğini düşürmekteydi. "Şube daha ziyade kültürel konularda faydalıydı. Ama bilhassa otoriteler karşısında mesleği korumak için bir organa, bir birliğe, bir cemiyete ihtiyaç olduğunu" düşünen birlik yöneticileri Ankara ile temasa geçmişlerdir. Zaten hepsi aynı okul mezunlarıydı.

İki Örgütün Birleşmesi, Türk Mimarlar Cemiyeti İstanbul Şubesi'nin Kuruluşu

Bazı ön temaslara sonucu 21 Mart 1934 tarihinde İstanbul'un davetiyle Türk Mimarlar Cemiyeti'nden iki yönetim kurulu üyesi ile İzmir mimarlarını temsilen Mimar Necmettin Emre Bey, İstanbul'a gelecek birleşme konusunu görüşmüşlerdir. Her iki örgütün tamamen ayrı yasal statüye sahip olması nedeniyle birleşmeyecekleri anlaşılmış, Güzel Sanatlar Birliği Şubesi'nden tamamen ayrı, ancak bu örgütden kopatmadan, Türk Mimarlar Cemiyeti'nin İstanbul Şubesi kurulması kararı alınmıştır. 5 Ocak 1936'da Türk Mimarlar Cemiyeti İstanbul Şubesi, bir hafta sonra da Güzel Sanatlar Birliği Mimari Şubesi yıllık kongresinde seçilen yönetim kurulları aynı isimlerden oluşmuştur. Ağırlıklı Mimarlar Cemiyeti'nin katkıları ile çalışmalarını sürdüren birliğin ne zaman kapandığı bilinmemektedir. Bu gelişme sonucu bir süre sonra da İzmir Şubesi kurulmuştur.

Türk Yüksek Mimarlar Birliği Dönemi 1936-1965
Türk Mimarlar Cemiyeti İstanbul Şubesi 1936
yılında kurulmuş olmasına rağmen, tüzük

1939'da tasdik edilmiş, bu tarihte örgütün adı Türk Yüksek Mimarlar Birliği olmuştur. Merkezî Ankara'dır. Örgütün çok şubeli olması nedeniyle adı artık bir cemiyet değil, birlikti. Eğitimde yapılan bir değişiklik, mimar mezun eden okulların, mezunlarına yüksek mimar unvanı vermeye başlaması üzerine de adlarına "Yüksek" sıfatını ilave etmişlerdir. 1931 yılında Arkitekt dergisinde yayınlanan Türk Güzel Sanatlar Birliği Mimari Şubesi'ne kayıtlı 86 üyenin 30 tanesi adlarından anlaşılacağı kadaryla Rum ve Ermeni kökenlidir. Dernekler kanuna tabi, mesleki amaçlar doğrultusunda gönüllü katılıma dayalı bir örgütlenme biçimi olan birliğe, toplum içindeki yerleriyle katkıda bulunabilecek ve mimarlık konusunda değerli eserleri olan, ancak meslekten olmayanlar da fahri üye olabilirlerdi. Maarif Vekili ise birliğin fahri başkanıdır. İzmir, Bursa, Zonguldak şubeleri, Adana temsilciliği açılmıştır.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

Kanunu'nun Yasalaşması

Kuruluş yıllarındaki yasalar oda statüsünde örgütlenmeye olanak vermediğinden mimarlar dernek statüsünde yapılmıştır. Ancak Osmanlıdan beri var olan özel yasayla kurulmuş Ticaret ve Sanayi Odaları gibi bir örgüte sahip olmaları çok istemişler, kuruldıkları günden itibaren bu yönde çalışmalara başlamışlardır. Bunun için "Eylül 15'te Peşte'de toplanan 12. Beynelmilel Mimarlar Kongresi'nden getirilen, bütün dünya mimari teşkilat kanunları, raporları tetkik edilmiş ve memleketimizin içtimai, iktisadi, bedii ihtiyaçlarına göre hazırlanmıştır."

1931 yılı kongresinde Güzel Sanatlar Birliği Mimari Şubesi Katibi Ö. Faruk Galip "Türk mimarlarını bir çatı altında ve bir teşkilat etrafında toplamak gayesine doğru üç sene evvel atılan fikrin gittikçe kuvvetlendiğini his etmemek kabildir. Kongrenin kabul ettiği ve Ankara'ya gönderilen kanun etüdü hükümetçe tetkik ve Millet Meclisi'nde kabul edildikten sonra Türk mimarların odaları tesis edecek ve mimari sanatı, mimari mesleği etrafındaki tufeylilerden kurtularak sağlam bir teşkilata raptedilecektir" demektedir.

Meclise iletilen dilekçede Türk Yüksek Mimar Odaları kanun projesi şu şekilde savunulmaktadır: "Türk Yüksek Mimarları bugün kemiyet ve keyfiyet itibariyle memleketin resmi ve hususi imar ihtiyaçlarını karşılayacak derece ve miktardadır. Bu derece ve miktar günden

güne de inkişaf etmek istidadındadır. Ancak bu zümrenin bir teşkilat kanununa rapten tam randıman verebileceği tarzda yerinde ve selahiyetle çalıştırılması lazımdır. Şimdiye kadar Türk yüksek mimarlarının memleket muvacehesinde mesuliyet ve haklarını temsil etmeye çalışan Birlik, tam resmi ve yüksek makamlarca selahiyet ve şümulu kabul edilmiş bir teşekkül olmaması dolayısıyla mimarlarımızın imar işlerimizde aldıkları rol, ne imar ihtiyaçları, ne de mimarlar zümresi için tatmin edici bir mahiyet göstermemiştir. Bu noksanın telafisi için esaslı bir teşkilat kanunu veya talimatnamesiyle Türk yüksek mimarlarının selahiyet ve çalışma sistemlerinin, mesuliyet ve haklarının şümüllü ve vazıh olarak tesbiti icabetmektedir. Tasarlanmış bir şekli ilişik olan Türk Yüksek Mimarlar Odaları nizamnamesi tatbik mevkine konduğu takdirde memleket imar işlerinde bugün hüküm süren insicamsızlık ve kifayetsizlik önlenebilecektir. Evvela, bütün büyük ve küçük bina inşaatında yalnız diplomalı yüksek mimarlar ve yüksek inşaat mühendisleri çalışabilecektir.”

Bu amaçlarını hayata geçirilmesi için 25 yıl boyunca yoğun çabalar harcanmış, kanun tasarıları hazırlanmış, cumhurbaşkanı, ilgili bakanlar, milletvekilleri ile görüşülmüş, kamuoyu oluşturmaya çalışılmıştır. 1950'de Gaziantep'ten milletvekili seçilen, daha sonra da bu kanun görüşüldüğü Büyük Millet Meclisi Bayındırlık Komisyonu Başkanı olan mimar Süleyman Kuranel 1952'de yapılan Olağanüstü Genel Kurulda Birliğin başkanı olur. TMMOB Kanunu onun başkanlığı döneminde hayata geçmiştir. Yaklaşık 25 yıllık yoğun çalışmalar semeresini vermiş ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) ve ilgili ihtisas odalarının kurulmasına olanak veren kanun 1 Şubat 1954'te kabul edilmiş, 4 Şubat 1954'te Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

IMMOB Kanunu'nun yasalaşmasından sonra bu kanunun hayata geçirilmesi için gerekli taahhümler hazırlanmış, müteebbis heyet vegenel kurullara istenilen delege ve üyeler gönderilmiş, oluşacak yeni yapılanmanın gerektirdiği mekan ve kadro arayışlarına girilmiş, parasal sorunlar çeşitli bağışlarla aşılmaya çabalanmış, borçlar verilmiştir. Türk Yüksek Mimarlar Birliği tarafından TMMOB ve Mimarlar Odası kuruluşu sürecinde ortaya çıkan bu gibi her türlü gereksinime katkı koymaya çalışmıştır. Bunları yaparken, bir yandan da 27 yıllık

muhalefet etmesine karşın, Raşit Gökçeli'nin başı çektiğini anımsıyorum) kuruldu. Merkez Yönetim Kurulu üyesi ve iflas halindeki bir genel merkez saymanı olarak Trabzon, Konya, Adana'nın şube kuruluşları için yollara düştüğünü hatırlıyorum. Cem Açıkkol da yönetim kurulu üyesi olarak yoğun çaba harcadı. Başkan Engin Omacan ve Ali Rüzgar da şubeleşme ve yeni yönetmelikler sürecine büyük destek oldular. Engin Omacan "Odanın öznesi mimardır" diyerek İstanbul Şubesi'ndeki arkadaşlarının epey tepkisini çekmişti. Bu yaygınlaşmanın mesleki gelişime yardımcı olacağını, mimarlık yasasına uzanacağını düşünüyorduk. Cem ve ben yönetimde o günün deyiimi ile "meslekçi" kanadı temsil ediyorduk (Merih Karaaslan ise yönetime girecek iken Ankara Eyüp Ünal kesiminin mensubu Sayıl Özmen anlatılması çok karışık yasadışı ve dürüst olmayan bir olayla onun yerine seçim listesine dahil edilmişti) Bu olay neden oldu; genel merkezimizin karşısındaki "Mülkiyeliler Birliği"-nin bahçesinde Merih ile şaşkınlıkla çaylarımızı içerken akıl ettik. İkimiz kalktık Şevki Vanlı'ya gittik. Buzdolabına konulmuş olan SMD kuruluşu orada dolaptan çıkarıldı, SMD kuruldu. Bu başka bir uzun hikayedir.

Nihayet Mimarlık Yasası Umudu ve Hüsrân

Odada örgütlenme reformundan sonraki dönemde (1994 müydü?) Türk Dil Tarih ve Coğrafyadaki genel kurulda İzmir çok etkindi. Yasa çalışmasının gerçekleşmesini bütün örgüt istiyordu. Kalemi elime verip yönetim kurulunu bana yazdırdılar. Elbette en başta başkan olarak Salih Pekin. Yönetim Kurulu yeni meslek düzeni için yasa taslağını hazırladı. Salih Pekin'in yardımcısı Sevgili Aslı Özbay'dı. Pek çok ön çalıştay yapıldı ve sonunda tek gündem maddeli olağanüstü genel kurul Kapadokya Dedeman Otel'de (1995) toplandı. Ancak hazırlıklar sırasında odanın "sendika hüviyetinde kalmasını" isteyen solcu bir kesim taslağa karşı çıkıyordu. Yasanın salt mimarlık pratiğini denetlememesi, aynı zamanda "yapılı çevreyi de" adeta "ikinci bir imar kanunu" gibi denetlenmesini istiyorlardı. Bu denetimi de oda eli ile uygulamayı yasallaştırmayı düşünüyorlardı. Taslağın bu iki görüş arasında bir senteze ulaşması için gündeme alınacağı gün beni sevgili arkadaşım Oktay Ekinci ile bir odaya kapattılar. Hayatımın en tuhaf, neredeyse absürt saatleridir. Biz sonunda bir şekilde anlaşmış odadan çıktık. Ne görelim divan başkanı, insan olarak çok sevdiğim, Arif Şentek tasarımın gündeme alınması için genel oylama yaptırmış. İlk oylama kabul çıkmış. Pardon deyip bir ikinci oylamada kul payı "hayır" bularak kongreyi daha çalışmadan tatil etmiş (221 kabul, 225 ret). Biz elimizde görüşmeler sırasında verilecek değişiklik önerileri Oktay ile kala kaldık. Sürecin sonunda bu taslak için (sadece bir taslak) başkanlığı kabul etmiş olan Salih de istifa etti. Büyük bir fırsat kaçmıştı. "Sistem yıldız mimar yaratır", "meslekçi oda olur", "toplumsal bilinçlendirme mücadelemiz sekteye uğrar", "sendikamsı oda gündemden çıkar" diyenler kazandırılmıştı. "Politik mücadeleye" de destek veren "mimarlıkçılar", politik mücadeleye "toplumsal bilinçlendirmeye" öncelik verenlerin çelmesine takılmıştır. Taslak yasalaşmasa bile

meslek pratiklerinin, inşa sürecinin, mimarlıktan inşaat ve makine elektrik mühendisliğine daha doğru bir zemine oturmuş olacağını düşünüyorum. Hayalimde hep bina sürecindeki (yapı değil) mimar ve mühendislerin birlikteliği olan İsviçre (SIA) modeli vardır. Kaçan, heba edilen fırsat olmasaydı son depremdeki can kayıplarının daha az olacağı kanınsındayım. Elbette o gün taslağın görüşülmesine ret oyu verenler, verdirenler böylesi bir vicdani muhasebeyi ön göremez, yapamazlardı. Sürecin sonunda ulaşılan "cılız" "büro tescil" uygulaması yerine, tescilli büroların meslek etiği içinde "denetim-ceza" süreci ile bugünden çok daha yüksek düzeylere ulaşmış olacağı yadsınamaz.

Yine de Mimarlık Yasası

Bu sırada yurttta "kente göç" ve "çarpık yapılaşma" hızla artıyordu. Havaalanı yönünden Ankara'ya girişteki gecekondulaşmayı görmüş olanlar bunun ne demek olduğunu daha iyi anlayabilir. Ama henüz mimarlık okulları ve mezunları sayısı patlamamıştı. Mimarsız/mühendisiz yapılaşma dört nala yaygınlaşıyordu. Büyük kentlerde belediyelerden en hızlı proje çıkaran en iyi mimardı. Mimarların pek çoğu tek başına çalışıyor, Rotring kalemlele boğuşuyordu. Autocad henüz çıkmıştı. 4. versiyonu daha doğru dürüst daire çizemiyordu. Üstünde mürekkepli kalemlele çizim yapıp "plotterlar" mimarların yüzde birinde bile yoktu. "Mouse" icat edilmemişti. Genel Başkan Oktay Ekinci'nin olması ile "Hibrit Mimarlık Yasası" yine gündeme geldi. Hem meslek pratiği düzenlenecek hem de çevre denetim altına alınacaktı. Sevgili dostumun daha sonra gazete köşe yazılarında başlığı olan "ÇED" (Çevre Etki Değerlendirmesi) bir oda uygulamasına dönüştü. Projelere oda "vize" yaparken bir komisyon da "ÇED" değerlendirmesi yapıyordu. Durum çelişkti. Yasal imar durumu pek hoş gitmeyen projeler sanki bundan müellif mimar sorumluymuş gibi odanın ÇED uygulamasına takılıyordu. Bunlar en çok doğal olarak İstanbul'da oluyordu. Pek çok odaya destek veren ve o dönem mimarlığı da iyi yapan ender bürolar bile yasal olmayan, ölçütleri belirsiz bu uygulamaya takılıyordu. (Anımsadığım: Doğan Tekeli'nin bir projesi, Salih Pekin'in bir konutuna yazılan oldukça gülünç profesyonelce çizimlerin anlaşılabilmesinden kaynaklı notlar gibi) Ama bu arada o güne göre yüksek vize ücretlerini oda alıyordu. Bir yıl ofisimizin zararının odaya ödemişiz vize ücreti ile aynı olduğunu anımsıyorum. Hibrit mimarlık yasası çalışmalarını Oktay'ın başkanlığında oda sürdürdü. Büyük hayâl kınıklığı yaşamış olan Salih Pekin'in katkısını sürdürdüğünü biliyorum. Aynı durumda olmama karşın ben de çabamı esirgemedim. 1998'de İstanbul şubenin Tarlabası'ndan yeni taşındığı Beyoğlu'ndaki yerinde Sevgili Oktay çağırınca İstanbul'da giderek değerli hukukçu Aydın Aybay ile bir taslak çalışmasına katıldım. Aydın Bey'i Oktay bulmuştu. Birkaç toplantı ikimiz birikim ve beklentilerimizi aktardık. Bendeiki yabancı yasaları, tercümelerini Aydın Bey'e verdim. Aydın Bey bir ay kadar çalışarak taslağı önümüze koydu. Çok doğru harika bir metindi. Ama Oktay'ın hiçbir beklentisini karşılamıyordu. Elbette hukukun bakış açısından "Barolar" yasası gibi salt pratiğe yönelikti. Çevre-

yi düzenlemeye, ona karışmaya doğru bir şekilde niyetlenmiyordu bile. Olamazdı ve hibrit değildi. Aydın Bey'in daktilosundan çıkan o metin 2022'de SMD için yaptığımız "Mimarlık Yasası Taslağı" çalışmamızın eksenini oluşturdu. Sevgili Aytek İteze, Abbas Hacısalihoğlu'na ve bana ışıktı. Oktay'ın bu girişiminden sonra bir yandan oda bir yandan SMD pek çok taslak hazırlama girişiminde bulundu. 1999'da Kütahya'da Salih Pekin, Arif Şentek, Selçuk Batur komisyonunun hazırladığı bir taslak daha var. 2006'da Denizli'de odanın hazırladığı bir taslak daha var. Bu taslağa Mart 2006'da Salih Pekin'in "Oda taslağı Meslek Yasası değildir." yazısı var. Sonuç olarak hiçbir zaman TBMM'ye ciddi ışıktı tutacak doğru bir "konsansüs" e odada ulaşamadı. ÇED uygulamasının özlenen mimarlık meslek yasası gibi bir hukuki temeli olmaması, bazı mantık dışı uygulamaları ve en çok hükümetlerin gözüne batan gelirleri nedeni ile odaların "mesleki denetimi" iptal edildi.

Mimarlık Vahaları

Süreç ciddi bir meslek düzeni olamadan 1950'den günümüze akarken yaşamın gerekleri onu hamur gibi şekillendirdi. 1990'larda Anadolu'nun uzak bir köşesinde 1960'lardaki koşullarda çalışanların yanı sıra Ankara'da yarışmalar yaparak ve devletten iş alarak yaşamaya çalışan ve on-on beş çalışanı olan bürolar da oluştu. Bunlar büyük ekonomik zorluklar içinde var oldular. 2000'lere gelindiğinde ise büyüyen yapı sektörü ile yapılar da büyük ve teknolojik olmaya başlayınca işverenler (TOKİ dahil) "nitelikli" organizasyonlar aramak zorunda kaldı. Başta İstanbul olmak üzere nitelikli ve büyük bürolar oluştu. Arolat, Tabanlıoğlu gibi ilk akla gelenler yurt dışına da açıldılar. Bu sınıftaki oluşumlar giderek uluslararası normlara uygun olarak mesleği sürdürme yoluna girmiş oldu. Bir anlamda ülkemizde olmayan mimarlık düzenini, mimarlık yasası varmış gibi çalıştıkları düzenleri, kendi vahalarında, oluşturdular. Meslek sigortası ile tanıştılar. Bugün tek başına veya küçük gruplar halinde çalışan "Vaha Mimarları" işverenin "insafı" ile karşı karşıya. Binalar yapıyor, yarışmalara katılıyor, bazen çok da iyi ürünler veriyor. Yetkilerin ve sorumlulukların yasal zemini hala yok. İnşaat sürecinde etkin denetim ve yaptırımları, yapı maliyetinin % 10'larına kadar çıkan tarifleri, gelişkin tip sözleşmeleri yok(Amerikan Mimarlar Enstitüsü'nün tip sözleşmesi 23 sayfa işe göre her ofisin kendi ekleri de 3/10 sayfa. Document B 101-2017)

Tekrar 1950'ye Dönebilir miyiz?

1950'de kaçmış olan şanslı tekrar yakalayabilir miyiz? Mimarlık vahaları dışındaki mimarları acaba "barolar" gibi avukatlar, doktorlar gibi yeminli üç temel mesleğin dünyada çalıştığı gibi büyük bir örgüt ve kurallar içinde ülkemize yararlı çalıştırabilir miyiz? Yoksa hep bir rüya içinde mi kalacağız? Ama unutmayalım "Bir rüyam var" (I have a dream) diyerek onu gerçekleştirenler de var. 2024'te Serbest Mimarlar Dernekleri Federasyonu bu rüyanın (50 yıllık veya 73 yıllık diyebilirsiniz.) somutlanması için yola çıkıyor.

CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARLIK DERGİLERİ

HASAN ÖZBAY

"Dergi, belirli aralıklarla yayımlanan, genellikle kuşe veya mat kağıda basılan ya da elektroni olarak dağıtılan süreli yayın. Dergiler genellikle belirli zaman aralıklarıyla piyasaya çıkan sayılar halinde yayımlanır ve her sayı birden fazla içerik barındırır. Reklam alma, satış ve aboneli yöntemleriyle gelir elde ederler."

Kısa Tarihçe

"Bilinen en eski dergi, 1663'te Hamburg'da yayımlanan edebiyat ve felsefe dergisi Erbaulich Monats Unterredungen'dır. İlk bilimsel dergi ise "Journal des Savants" adlı yayındır. 1731'de Londra'da yayımlanan The Gentleman's Magazine ilk genel kültür dergisidir. Edward Cav "Sylvanus Urban" takma ismi ile, bu derginin il editörü olup dergi (magazine) ismini ilk kullandı. Arapça kaynaklı makhazin (ambar) i minden türemiş askeri kökenli materyel (aske ambar) İngilizce isim kökenidir. Osmanlı basınının ilk Türk dergisi, 1849 yılında çıkan ve 2 sayı yayımlanan Vekayi-i Tıbbiye adlı meslek dergidir (1). 1774 yılında John Carter tarafından Londra'da aylık olarak yayınlanan "The Builder's Magazine" inşaat ve mimarlık alanından çıkan ilk dergi olarak kabul edilmektedir (2).

Dergi yayınının matbaanın keşfi ile başladığını söylemek yanlış olmaz. Osmanlı İmparatorluğu'na matbaanın çok geç gelmesine paralel olarak, dergi yayıncılığı yok denecek kadar az olmuştur. Mimarlık alanında ise bir dergi çıkmamıştır. Bu topraklarda mimarlık ile ilgi

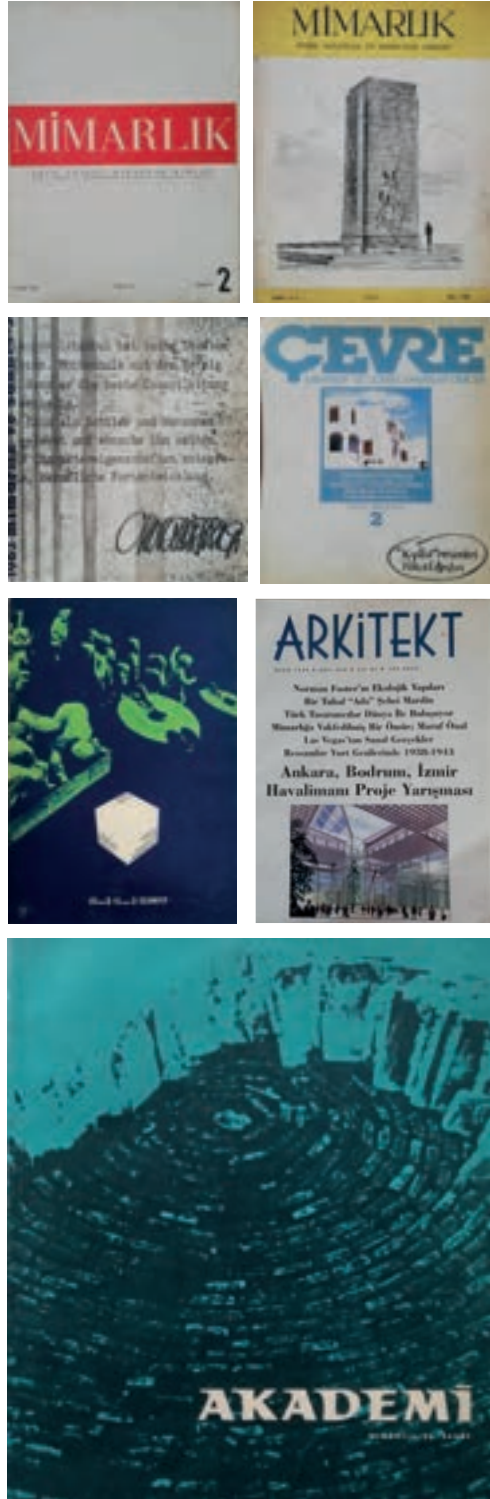

Dergi Adı	Yayın tarihi	Yayımlayan / Editör	Yıl içinde çıkan sayı adedi	Notlar
Arkitekt	1931-1980	Zeki Sayar, Abidin Mortaş	4 sayı	Yayına Mimar adıyla başladı.
Yapı	1941-1943	Necmi Ateş	12 sayı	
Mimarlık	1941-1953	Türk Yüksek Mimarlar Birliği		Mimarlar Odası kurulduktan sonra yayın sürmedi.
Mimarlık ve Sanat	1961-1965	Bülent Özer		
Mimarlık	1963-Sürüyor	Mimarlar Odası	6 sayı	1974'te yayın Ankara'ya taşındı. 1980-1986 arası boyutu küçüldü. 1987'den sonra tekrar eski boyutuna döndü.
Akademi	1964- (?)	Güzel Sanatlar Akademisi	3 sayı	Salt mimarlık dergisi olmamasına karşın yayınlandığı dönem ve içeriği nedeniyle mimarlık dergisi olarak kabul görmektedir.
YAPI	1973-Sürüyor	YEM / Doğan Hasol, pRchitect Communications / Yasemin Şener	6 sayı	İlk yıllarda kare formatta yayınlanan dergi 300. sayısından sonra şimdiki dikdörtgen formata geçti
ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi	1975-Sürüyor	ODTÜ Mimarlık Fakültesi	2 sayı	
Çevre	1979-1981	Selçuk Batur	4 sayı	
Mimar	1980-85	Yaprak Kitabevi / Cemil Gerçek	6 sayı	
Tasarım	1989-2021	Tasarım Yayın Grubu / Raşit Tibet	10 sayı	2021 yılında yayın hayatına son verdi. 291 sayı yayınlandı.

Tablo 1. Türkiye'de yayınlanan mimarlık dergileri.

yayınlanan ilk dergi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra yayın hayatına atılan, "Mimar" dergisidir. Zeki Sayar ve Abidin Mortaş tarafından yayınlanan Mimar, birkaç yıl sonra adını "Arkitekt" olarak değiştirmiş ve 50 yıl süre ile kesintisiz yayınlanarak mimarlık birikimimiz için çok değerli bir

kaynak olmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yayınlanan diğer dergiler olarak "Yapı" ve "Mimarlık" ortaya çıkmıştır. Yapı kısa ömürlü olmuş, ancak Mimarlar Birliği'nin yayınladığı Mimarlık daha uzun süre yayınlanmıştır. 60'lı yıllar mimarlık yayıncılığının arttığı bir dönem olmuştur. İTÜ ağırlıklı bir ekipin çıkardığı

ğı "Mimarlık ve Sanat", DGSA yayını olan "Akademi" ve Mimarlar Odası yayını "Mimarlık" dönemin dergileridir. Mimarlık ve Sanat yayını 4 sene sürdürmüş, Akademi ise düzensiz bir şekilde de olsa daha uzun yıllar sürmüştür. Mimarlar Odası'nın kurulmasından sonra ise Mimarlık dergisinin yayınlanma misyonunu Oda devralmış ve dergi yayını günümüzde de sürdürmektedir. 1973 yılında yayınlanmaya başlayan "YAPI" dergisi salt mimarlık değil, yapı sektörünün tümünü kucaklamak ama-

Mimarlık	Sürüyor	Uğur Tanyeli		Dekorasyon adıyla yayınlanmaya başladı. 2000'li yıllara kadar yılda 11 sayı olarak yayınlandı.
TSMD Mimar	1990-1999	TSMD / Hasan Özbay	4 sayı	13 sayı yayınlandı. Son sayının editörlüğünü A. Osman Öztürk yürüttü.
MD/Mimarlık Dekorasyon	1990-2018	Proje Ltd. Şti / Barbaros Sağdıç	6 sayı	Toplamda 280 sayı yayınlanan MD bir dönem yılda 12 sayı çıktı
Arkitekt	1991-2007 (?)	Nokta Basın A.Ş / Ahmet Turhan Altın-Şafak Gazetecilik / Aydın Türker	12 sayı 4 sayı	Arkitekt dergisinin yayın hakkı alınarak yeniden yayına başladı. Tekrar el değiştirdi. Yayın artık sürmüyor.
Archiscope	1998-1999	1 Numara Hearst Yayıncılık / Ercan Anıklı	6 sayı	
Domus'm	1999-(?)	1 Numara Hearst Yayıncılık / Tanju Günseren	6 sayı	Domus Dergisi'nden içerik alarak yayınlandı. Yayın artık sürmüyor.
XXI	2000-2019	Suha Özkan	12 sayı	Dergi önce Işıklar Yayıncılık, daha sonra ise Puna Yayıncılık tarafından sürdürüldü
Portfoliyo	2003- (?)	Liman Tanıtım/ Meral Ekincioglu	6 sayı	
Betonart	2004-sürüyor	Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği	4 sayı	Çimento üreticilerinin yayını olmasına karşın dergi başından beri mimarlık içerikli yayınlanmaktadır.
Natura	2005-sürüyor	İstanbul Maden İhracatçıları Birliği	12sayı	Doğal taş üreticilerinin yayınıdır, ancak mimarlık içerikli bir yayındır. 2021'den sonra sayısal dergi olarak çıkmaktadır.
TM	2006-2007(?)	TM Anadolu Tasarım Merkezi AŞ / Haluk Pamir	12 sayı	Dergi 9 sayı çıkmıştır.
İcon	2007-2009	OM Yayıncılık/ Benan Kapucu	12 sayı	
Frame	2008- (?)	Tasarım Yayın Grubu/ Raşit Tibet	6 sayı	Hollanda merkezli İngilizce yayınlanan iç mekan dergisi olan Frame'i kaynak alarak 26 sayı yayınlandı
Serbest Mimar	2009-Sürüyor	Türk Serbest Mimarlar Derneği / Aşlı Özbay, Mehmet Soylu, Aytaç Özen	4 sayı	Dergi 2019 yılından sonra sayısal ortamda yayınlanmaktadır.
Mimari Ürünler	2011- 2014	Proje Haber Yayıncılık Bilişim Ltd. Şti. / Mahmut Kılınç	6 sayı	36 sayı çıkmıştır. Dergi satışı çıkmamış, ücretsiz dağıtılmıştır.
Konsept Projeler	2010- 2019 (?)	Konsept Projeler (?)	12 sayı	
Milliyet Mimarlık	2021-sürüyor	Milliyet Gazetesi / pRchitect, Yasemin Şener	12 sayı	Milliyet Gazetesi'nin eki olarak ayda bir pazar günleri yayınlanmakta.

Tablo 2. Türkiye’de yayınlanan mimarlık dergileri.

çıyla Yapı Endüstri Merkezi tarafından yayınlanmaya başladı. Sanat, tasarım, iç mimarlık alanlarını sayılarına taşıyan dergi, günümüzde de yayınlanmakta ve ülke mimarlığı adına önemli bir kaynak olmayı sürdürmektedir. 70'lerde yayınlanan diğer dergiler ise "ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi" ve "Çevre" dergisi oldu. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi akademik içerikli bir dergi olarak sadece okulda satıldı. Bazı yıllar yayını kesintiye uğrasa da günümüzde de yayını sürmektedir. Selçuk Batır'ın öncülüğünde yayınlanan Çevre ise, zengin içeriği ve dosya konuları ile son derecede yüksek standartlar sağlayan bir yayın olarak ayrılmakta. Ne yazık ki Çevre'nin ömrü uzun olmadı. Cemil Gerçek tarafından yayınlanan "Mimar" dergisi 80'lerin başında yayın hayatına atıldı. "Tasarım" ve "Arredamento Mimarlık" ise 80'lerin sonunda yayınlanan diğer dergiler oldu. Mimar dergisi yayınlandığı 5 sene içinde önemli bir arşiv kaynağı oluşturdu. Özellikle projelerde detay basması, yarışmalarda ödül almayan projeleri de sayılarına taşımaya sayısında ayrıştı. Tasarım ve Arredamento Mimarlık ise daha uzun ömürlü oldu. Tasarım pandemisi sonrasında yayın hayatına son vermek zorunda kalırken, "Arredamento Dekorasyon" adıyla yayın hayatına başlayan Arredamento Mimarlık, zamanla mimarlık dergisine dönüşerek sürekli olmayı başardı ve önemli bir yayıncılık başarısı gösterdi/göstermekte.

Dergi Adı	Yayın tarihi	Yayınlayan	Yıl içinde çıkan sayı adedi	Notlar
Batı Akdeniz Mimarlık	1987- sürüyor	Antalya Şubesi	6 sayı	Başlangıçta bülten formatında yayına başlanmış 20. sayıdan sonra dergi formatına dönmüştür. 2015 yılında 58. sayı çıktıktan sonra yayın bir süre durmuş ve 2022 yılından sonra yeniden yayınlanmaya başlamıştır.
Ege Mimarlık	1991- sürüyor	İzmir Şubesi	4 sayı	
Güney Marmara Mimarlık	1991- (?)	Bursa Şubesi		Yayın ile ilgili bilgi şube web sitesinde bulunmamaktadır.
Mimarist	2001- sürüyor	İstanbul Şubesi	2- 3 sayı	
Tol	2002- (?)	Kayseri Şubesi	1 sayı	En son 2022 yılında 14. sayı yayınlanmıştır.
Dosya	2006- sürüyor	Ankara Şubesi	3 sayı	Önceleri bülten olarak başlamış, daha sonra dosya konuları içeren bir yayına dönmüştür. Son sayılar 500 adet basılmakta, daha çok internet ortamında yayınlanmaktadır.
Güney Mimarlık	2010- sürüyor	Adana Şubesi		En son 2023 yılında 32. sayı yayınlanmıştır.
Mimarlıkta Malzeme	2006-2013	İstanbul Büyükkent Şubesi	3-4 sayı	3 aylık mimarlık ve yapı malzemeleri dergisi.
Mimarın	2007-2021	Konya Şubesi	2-3 sayı	2021 yılında 19.sayı yayınlanmıştır.
KMİM		Kocaeli Şubesi		Yayın ile ilgili bilgi bulunamadı.

Tablo 3. Mimarlar Odası şube yayınları

90'lı yıllar ülkemizdeki mimarlık yayıncılığının en canlı dönemi olarak ortaya çıkmıştır. "TSMĐ Mimarlar", "Domus'm", "Arkitekt", "Archiscöpe", "MD" Mimarlık Dekorasyon" dergileri bu dönem içinde yayın hayatına atılan dergiler oldu. Türk Serbest Mimarlar Derneğ'i'nin yayın organı olan TSMĐ Mimar 90'lar boyunca Zeki Sayar'ın yayınladığı Arkitekt ve Cemil Gerçek'in yayınladığı Mimar dergilerinin misyonunu sürdürerek yayınlandı. Zeki Sayar'ın çıkardığı "Arkitekt" dergisi de yeni yayıncısı ile yeniden raflardayelerini aldı. Arkitekt, ne yazık ki, ilk dönemindeki kadar mimarlık ortamında iz bırakmadı ve kalıcı da olamadı. Archiscöpe ise 1 yıl kadar yayını sürdürdü, ve İtalyan dergisi olan Domus'dan içerik alan Domus'me dönüştü. 2000'li yıllar mimarlık dergilerinin hızla arttığı bir dönem oldu.

2000'li yıllarda gazete formatında yayınlanan "Yeni Mimar", "IAN. Mimari", Radikal gazetesi-nin eki olarak yayınlanan "Tasarım Gazetesi" ve Milliyet gazetesinin hafta sonu eki olarak bası-lan "Milliyet Mimarlık" farklı içerik ve biçimdeki süreli yayınlar olarak yayıncılık ortamına farklı

bir renk kattılar. Mimarlar dışındaki okuyucu kitlesine ulaşma potansiyeli bu son iki yayını öncü kılmaktadır.

2019 yılında yaşanan pandemi ve ülkedeki yüksek enflasyon mimarlık yayıncılığına darbe vurdu ve pek çok yayın ya sürdürülemedi, yada basılı yayıncılığı bırakıp, internet ortamında sayısal formatta yayınlanmaya başladı. XXI, Portfolyo, TM, İcon, Frame ve Konsept Projeler kapanan dergiler oldu. Serbest Mimar da 35 sayı basılı olarak yayınlandıktan sonra sayısal olarak yayınlanmaya başladı. YAPI ve Arredamento Mimarlık basılı yayını sürdürdü. Ancak dağıtım kanallarının artan maliyeti, pandemi öncesinde kitapçı raflarında yer bulan bu yayınların sadece aboneler üzerinden okuyucu kitlesine ulaşmasına neden oldu. Mimarlar Odası Mimarlık dergisini basmasına karşın, dağıtım sorunu yaşamaya başladı ve dergileri Oda'ya gelen üyelere elden vermeye başladı.

Yayıncılık Süreçleri ve Sorunlar

Türkiye'de mimarlık yayıncılığı son derecede zor bir çaba. Kurum şemsiyesi altına girmeyen yayınların da mali sorunları aşmakta zorlandığı ve sürdürülemediği gözlenmekte.

Kurum özellikle de meslek örgütü, dergileri yayını sürdürme konusunda başarılı olmalarına karşın içeriği oluşturma konusunda sorunlar barındırıyor. Cemil Gerçek Mimar dergisinde kendince önemli bulduğu, ödül almayan projeleri sayfalarına taşımış ve mimarlık adına önemli bir belge oluşturmuştu. Bunu bugün yapabilecek yayın olduğunu düşünmüyorum. Özellikle meslek örgütlerinin seçimlerle değişen yapılarının yayında bir süreklilik sağlamaması da başka bir sorun. Mimarlar Odası yayını Mimarlık dergisinde 2000 sonrasında uzun süre "reklam olmasın" diye yarışma dışında proje yayınlanmaması bunun çarpıcı bir örneği.

Dergi Adı	Yayın tarihi	Yayınlayan	Yıl içinde çıkan sayı adedi	Notlar
Vakıflar Dergisi	1938- sürüyor	Vakıflar Genel Müdürlüğü	2 sayı	
Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi	1985- sürüyor	Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı İktisadi İşletmesi	2 sayı	
TAÇ	1986- (?)	Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı	4 sayı	
Çelik Yapılar	2000- sürüyor	Türk Yapısal Çelik Derneği	6 sayı	
Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik	2001- sürüyor	Tarihi Kentler Birliği- Çekül Vakfı	4 sayı	Yerel Kimlik olarak yayınlanmaya başlayan dergi, 2005 yılından sonra şimdiki adıyla Çekül Vakfı tarafından yayınlanıyor.
RAF	2005- 2019	Arkitera		Malzeme alanında yayın yapan bir dergi olması yanı sıra her sayısında bir yapıya geniş yer vermiştir.
Natura	2005- sürüyor	İstanbul Maden İhracatçıları Birliği	12 sayı	Doğal taş üreticilerinin yayınıdır, ancak mimarlık içerikli bir yayındır. 2021'den sonra sayısal dergi olarak çıkmaktadır.
Professional Lighting Design Türkiye	2007- (?)	Ağustos Reklam Ajansı/ Selim Güneş	6 sayı	Doğrudan mimarlık dergisi olmasa da ilgi alanı nedeniyle listeye alındı. Almanya merkezli Professional Ligthting Design dergisinden içerik sağlanarak yayınlandı.
Restorasyon ve Konservasyon	2009-2019	İstanbul Büyükşehir	2 sayı	

Tablo 4. Kurum dergileri ve mimarlık alanını ikincil derecede içeren dergiler.

Dergi yayıncılığı pahalı ve zor bir çaba. Maliyetin karşılanması en önemli sorun. Çoğu kez satış maliyeti karşılamıyor ve sponsor veya reklam bulunarak maliyetin karşılanması gerekiyor. Son yıllarda dağıtım maliyetinin de artması diğer bir konu. Ancak ekonomik sorunlar dışında da başka sorunlar bulunuyor. Mimari büroların yeterince profesyonel olmaması başta geliyor. Proje istendiği zaman çizim, metin ve görselleri hızlı ve kaliteli olarak sunamayan büro çoğunlukta. Cep telefonu ile çekilmiş fotoğrafları bina resmi diye gönderen mimarlar azımsanmayacak sayıda. Mimari eleştiri de ülkemizdeki mimari yayıncılığın ciddi bir eksiği. Şevki Vanlı bir sohbetimizde yaptığı yapılar hakkında, olumlu veya olumsuz, eleştiri gelmemesini yadırgadığını anlatmıştı. Durumun

Dergi Adı	Yayın tarihi	Yayınlayan	Yıl içinde çıkan sayı adedi	Notlar
Yeni Mimar	2003-2010	Depo Yayıncılık / Kuyaş Örs	12 sayı	Gazete formatında yayınlanmış ve ücretsiz dağıtılmıştır.
Doxa	2006-2014	Norgunk Yayıncılık/ Levent Şentürk		12 sayı yayınlandı. Son dört sayısı ayrıca İngilizce basılmıştır.
Tasarım Gazetesi	2009-2011 (?)	Radikal Gazetesi, Kale Seramik / Umut Kart	12 sayı	Gazete formatında Radikal gazetesinin eki olarak yayına başlamış, daha sonra Kale Seramik tarafından sürdürülmüştür.
IAN.Mimari	2014-2015 (?)	Pilevneli Proje ve Danışmanlık Ltd. Şti/ Murat Pilevneli	12 sayı	İstanbul Art News eki olarak gazete formatında yayınlanmıştır.
Kesit	2019- sürüyor	ODTÜ Mimarlık Fakültesi Öğrenci Topluluğu	1 sayı	Öğrencilerin çabasıyla yılda bir sayı yayınlandı. Satışı ve dergi kaydı bulunmamaktadır.

Tablo 5. Gazete ve fanzin türü yayınlar.

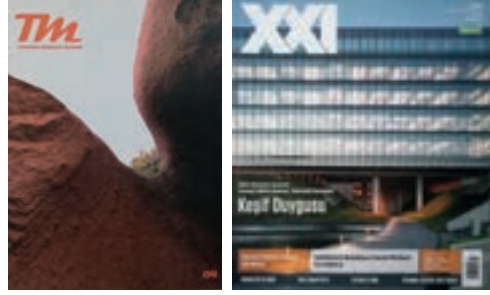
günümüzde de çok değiştiğini söyleyemeyiz. Genç kuşakların basılı yayın izleme alışkanlığının giderek azalması da diğer bir sorun. Okuyucu profili değişiyor ve çoğunlukla internet ortamından bilgi alınıyor. Mimarlar da daha geniş kitleye ulaşmak için proje ve yapılarını internet sitelerinde paylaşmayı tercih ediyorlar.

Tüm bunların dergi yayıncılığını gelecekte etkileyeceği kesindir. Mimarlık insan ile ilişkili bir alan ve insanlık sürdükçe mimarlık da sürecektir. Mimarlar iletişim için çeşitli kanallara gereksinim duyacaktır. Dolayısıyla gelecekte de mimarlık yayıncılığı olacaktır, ancak bunun nasıl olacağını bilmek zor da olsa, teknolojinin ön planda olacağını söylemek çok aykırı bir söz olmayacaktır.

Türkiye'de Yayınlanan Dergiler Listesi

Yazı ekinde Türkiye'de yayınlanan periyodik yayınlara ait yaptığım bir liste bulunmaktadır. "Kaba bir bakış bile mimarlık dergilerini genelde şöyle bir sınıflandırmaya olanak veriyor: Avant-gart dergiler, akademik dergiler, örgüt dergileri, misyon dergileri, ticari-mesleki dergiler, popüler dergiler. Bunlara son yıllarda ortaya çıkan elektronik ortamdaki mimari mecraları eklemek gerekli gözüküyor (3)."

Ancak ekteki liste Tanyeli'nin sınıflandırmasından daha farklı oluştu. Listeyi farklı içerik ve oluşumları sergilemek amacıyla ayırdım. Benim listemdeki sınıflandırma ise içerikten çok yayın tarihi ve yayıncının özelliği ile ilişkili. Mimarlar Odası'na bağlı şubelerin dergileri bunların biri.

Dergi Adı	Yayın tarihi	Yayınlayan / Editör	Yıl içinde çıkan sayı adedi	Notlar
ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi	1975-sürüyor	ODTÜ Mimarlık Fakültesi	2 sayı	Dergi içinde bazı yazılar Türkçe, bazı yazılar ise İngilizce olarak yer almaktadır.
Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi	1986-sürüyor	Gazi Üniversitesi	4 sayı	
Tasarım+Kuram	1999-sürüyor	Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi	3 sayı	
AİZ İTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi	2004-sürüyor	İTÜ Mimarlık Fakültesi	2 sayı	
MEGARON	2008-sürüyor	Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi	3 sayı	e-dergi
A+Arch Design	2015-sürüyor	İstanbul Aydın Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Dergisi	2 sayı	
Mimarlık ve Yaşam	2016-sürüyor	Kocaeli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi	3 sayı	
GRID	2017-sürüyor	Çankaya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi	2 sayı	
EKSEN	2020-sürüyor	Dokuz Eylül Mimarlık Fakültesi	2 sayı	

Tablo 6. Üniversite yayınları.

Şube dergileri sadece o şubeye bağlı kişilere yollandığı için, özel durumlar dışında, izlemesi çok zor. Bu liste dışında da yayınlar olma ihtimali çok yüksek. Kurumlar tarafından çıkarılan dergileri de ayrı listeledim. Bu listede doğrudan mimarlık dergisi olmasa da mimarlık ile ilgili içeriklerinin varlığı nedeniyle eklediğim dergiler de var. Doğal olarak bu dergilere ekler yapılabilir, bazıları da doğrudan mimarlık dergisi sayılabilir. Bu dergilerin çoğu bayi veya abonelik yolu ile satılmadığı için elime düzenli takip etmesi çok zor.

Listeye iç mimarlık ve planlama dergilerini almadım. İçeriğinde mimarlık da bulunan Frame gibi birkaç yayın istisna oldu. Listede eksiklikler olduğunu düşünüyorum. Okuyucuların düzeltme ve eklerine açık olduğumu belirtirim. Son listede üniversite bünyesinde yayınlanan akademik içerikli dergiler bulunuyor. Aslında daha fazla olduğunu düşünüyorum. Tümü hakemli olan ve yazarlarına akademik yükselme sağlayan bu

yayınlar genelde sınırlı bir dağıtıma sahip ve izlemesi zor.

Son yıllarda artan internet yayıncılığını ise listeye almadım. Bu tamamen farklı bir mecra, ayrıca ele alınması gereken bir konu.

NOTLAR VE REFERANSLAR

1. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Dergi>
2. Özgüven, Yekta. "Mimarlık Süreli Yayınlarının Tarihsel Bağlamına Dair Bir Değerlendirme: Türkiye'nin İlk Mimarlık Dergileri ve Arkitekt". Tarih ve Gelecek Dergisi, Haziran 2020, Cilt 6, Sayı 2, sayfa: 198-222.
3. Tanyeli, Uğur. "Mimarlık'ın 300. Sayısı ve Sektörün Tarihi Bağlamında Bugün Türkiye'de Mimarlık Dergiciliği", 300. Sayı, Ankara, 2001, sayfa: 34-36.
4. Akay, Zafer. "Kişisel Çabalarından Profesyonelliğe: Türkiye'de Mimarlık Dergilerine Kısa Bir Bakış", Mimarlık Dergisi, 400. Sayı, Ankara, Mart-Nisan 2018.
5. Alsaç, Üstün. "Cumhuriyet Döneminde Yayınlanan Mimarlık Dergileri". Çevre Dergisi, Sayı 1, 1979, sayfa: 86-90.

TürkSMD Üyesi Mimarlarla Çalışın

TÜRK SMD
YÜKSEK SEVİYE MİMARLAR DERNEĞİ

TürkSMD'yi Sosyal Medyada Takip Edin

TSMMD Mimarlık Merkezi'nin Etkinliklerini İzleyin

HAKAN KELEŞ: “KENDİ STİLİMDE VE MİMAR BAKIŞIYLA İŞ ÜRETMEYE ÇALIŞIYORUM.”

SerbestMİMAR Yayın Komisyonu Üyelerimizden Prof. Dr. Osman Tural; 2008-2009 eğitim öğretim yılında Anadolu Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nden mezun olan yüksek lisansını Prof. Dr. Arda İncoğlu ile “Mizah Dergilerinde Erken Cumhuriyet Dönemi Kenti” başlıklı teziyle ve doktorasını Prof. Dr. Berna Üstün ile “Mimari Tasarlama Yaklaşımı Olarak Anlatıyı Araçsallaştırmak” isimli teziyle tamamlayan Hakan Keleş ile mimarlık dışındaki ilgi alanlarını, akademik hayatının içinde yer alan Lilliput temelli çizimlerini ve çizimlerin hikayesini ve geleceğini konuştu.

Osman Tural: Bu görüşme her ne kadar mimar akademisyen kimliğinizden daha çok çizer kimliğinize odaklansa da öncelikle mimarlık mesleğine olan ilginiz nasıl ortaya çıktı? Mimarlık eğitimi almaya nasıl karar verdiniz?

Hakan Keleş: Meslek olarak mimarlıkla olan ilişkim biraz bilinçsizce başladı aslında. İlkokul döneminden beri çizgiye ve çizmeye meraklıyım. Aynı zamanda 3 boyutlu düşünmeye de eğilimim vardı denilebilir. Gazetelerin verdiği papercraft -kes yapıştır- maketlerin hemen hepsini kupon toplayarak alır ve günlerce uğraşarak inşa ederdim. Bunun yanında mahalle kültürünün uzantısı olarak sokakta oynadığımız oyunların daha yaratıcı ve “maker” tandanslı olanlarını severdim. Fakat ortaokul yıllarında mizah dergileriyle tanışınca diğer hepsi bir anda önemini yitirdi. Tek amacım mizah dergilerinde karikatür ve çizgi roman yapmaya indirgendi yıllarca. Güzel sanatlar okuyarak bu mesleği icra etmek istesem de, mühendis ya da doktor olmamı isteyen ailemle orta bir yol bulduk ve mimarlık okumaya karar verdim. Özellikle eğitiminin ilk yıllarında çok zorlandığımı söylemeliyim. Karikatürün kurlsız, haşarı ve anarşist yaratıcılığına karşı tasarım eğitiminin sistematik ve tüm sorulara yanıt veren yaratıcılığı başlarda çelişkiler yaşamama neden oldu. Fakat son sınıfa doğru artık yaratıcı pratiklerin tümünde ortak noktalar bulmaya ve disiplinler arası düşünebilmeye başladım. Bu da artık mesleğim olan mimarlığa her geçen gün çok daha saygı duymamı sağladı.

OT: Yaratıcı pratiklerin tümünde ortak noktalar bulmaya başladıktan sonra mezuniyet ve sonrası sizin için farklı bir dönem başlıyor. Mimarlık Bölümü’nden mezun olduktan sonra akademik hayata dahil olmanızı sağlayan nedenleri ya da akademisyen mimar tercihinizi açıklayabilir misiniz?

HK: Üniversite yılları ilerledikçe mimarlığa alışmış hatta işin düşünsel tarafından daha keyif alır halde bulmuştum kendimi. Ülkedeki inşaat ve mimarlık piyasasını da tanıdıkça oralarda yapamayacağımın sezgisi gelmeye başlamıştı. Özellikle disiplinlerarası düşünme yatkınlığı beni akademisyen olmaya yönlendirdi diyebilirim. İzlediğim filmlerin, dinlediğim müziklerin, okuduğum çizgi romanların mimarlık ve tasarımla ilişkisini sorguladıkça çok fazla veri akışı olduğunu gördüm ve akademi de kalmaya karar verdim. Tabi bu kararda mezun olduktan sonra 1 yıl özel sektörde

çalışmış olmamın da etkisi var. Birçok yeni mezundan farklı olarak tasarım bile yapabildiğim, fena olmayan bir pozisyonda bile mutlu olmadığımı görünce ilk fırsatta akademiye girmenin yollarını aramaya başladım. Bir diğer sebep de artık sadece karikatür çizerek ya da çizgi roman yaparak hayatımı kazanamayacağımın bilincinin oturmasıdır diyebilirim. Hem teori hem pratik anlamında, uğraştığım ve kafa yordüğüm bütün meseleleri akademi de tartışmak ve ürünleştirmek doğru karardı ve bugün bu düşüncem daha da pekişmiş durumda.

OT: Mimarlık disiplini ile çizer kimliğiniz şüphesiz birbirini besliyor. Pratikte biriyle hiç ilişki kuramayacağımız disiplinler de var. Şüphesiz hemen hepsi ilgi ve beceri gerektiriyor. Mimar olmasaydınız da çizer olur muydunuz yoksa mimarlık bu yönünüzü geliştirdi mi?

HK: Mimar olmasaydım muhtemelen güzel sanatlar okur bir şekilde animasyon ya da video oyunu sektörlerinde girmeye çalışırdım gibi geliyor. Fakat şu anda bu alanlarda da bir şeyler yapan biri olarak, mimarlık formasyonu olmadan o işlerde çalışsam şu

bu eğitimden beslendiği bir senaryoda anlamlı) Fakat kendi adıma, mimarlık eğitiminin şu an yaptığım diğer işleri doğrudan beslediğini hatta onlara kaynaklık ettiğini söyleyebilirim.

OT: Çizimlerinizin kahramanı olan Lilliput'lar nasıl ortaya çıktı? Bu ismi nasıl aldı? Kim bunlar?

HK: Lilliput Serisi 2017 yılında Eskişehir'de sokakta beklerken çizdiğim bir eskizden ortaya çıktı. Hatboy'u'nda çektiğim bir fotoğrafa iki tane yüksek yapının arasından etrafı izleyen dev bir karakter çizdim ve o zaman kız arkadaşım şimdi eşim olan Burcu'ya gösterdim. Henüz yeni Instagram hesabı açmıştım ve ara ara birşeyler karalayıp yüklemek hoşuma gidiyordu. Burcu ve oradaki diğer arkadaşlarımdan pozitif yorumlar gelince birkaç tane daha yaptım yavaş yavaş serinin omurgası oluşmaya başladı. 5. ya da 6. çalışmanın altına Osman Şişman dev karakterlerden dolayı "Lilliput Serisi" yakıştırmasını yapınca isim de konulmuş oldu. Gulliver'in gezilerinde cücelerin yaşadığı kentin adı Lilliput olduğu için, çizdiğim karakterler Gulliver, bizler de Lilliputlular oluyoruz aslında. Aslında kent fotoğrafı çekmek de hoşuma gidiyordu, üzerine dev karakterler çizince de iki mecrayı bir şekilde kaynaştırmış oldum.

OT: Genellikle görseller içine yerleştirdiğiniz ve lilliput olarak isimlendirdiğiniz karakterlerle tanımladığınız çizimler medyada illüstrasyon, karikatür vb. olarak tanımlanıyor. Siz çizimlerinizi ne olarak adlandırıyorsunuz? Bunlar illüstrasyon mu? Karikatür mü? Ya da sizin belirlediğiniz özel bir ismi var mı?

HK: Ben karikatürle çizerek pratiğimi geliştirdiğim için hala karakterlerim karikatür

tipler oluyor o yüzden karikatür denebilir. İllüstrasyon da doğru bir tanımlama. Aslında bu akışkan ve üretim çeşitliliğinin çok fazla olduğu zamanda bir tanım yapmak zor. Ama ben teknik olarak bahse derken "dijital foto/illüstrasyon" diyorum.

OT: Çalışmalarınızda yaygın bir şekilde Lilliputları mimarlıkla da ilişkili olarak farklı mekanlarla birlikte sunuyorsunuz. Bu tavrınız mimar olmanızdan mı kaynaklanıyor yoksa gündelik yaşama ev sahipliği yapan mekanlarla bütünleşme zaten gündemi ifade etmenizi mi kolaylaştırıyor? Bir başka deyişle mimarlıkla Lilliput pratikleri nasıl kesişiyor?

HK: Mimar olmasam Lilliput Serisi diye bir ürün çıkmazdı sanıyorum. Dünyada gerçek fotoğraf üzerine illüstrasyon çizen epey bir insan var. Fakat çoğu fotoğrafın içerdiği mekanı değil fotoğrafın kendi grafik niteliğini baz alarak çiziyorlar. Benim çalışmalarım da tüm karakterler fiziksel olarak oraya yerleşmiş şekilde, o gerçeklik evreninin bir parçası olarak bulunuyorlar. Dolayısıyla mimarlık ve mekan bu serinin aslında ortaya çıkma amacı gibi bir şey. Bu serinin 2020 yılında "lilliputlar:Devcücekentler" olarak yayınlanan kitabının içeriği de buna göre kuruldu. Farklı kategorilerde iş üretiyorum ama hepsi de fiziksel mekan ve mimarlıkla doğrudan ilişkili. Örneğin "#lilliputgündelik"; gündelik yaşamda kentte sokakta karşılaştığımız insanların bulundukları mekanla ilişkisini büyütürken anlatıyor. "#lilliputnostaljik", yine o fiziksel mekanda önceden yaşadığını varsay-

dığımız insanları bugünde temsil ediyor. "#lilliputbilindik", popüler kültür ya da sanat dünyasından tanıdığımız insanları yine ilişkili oldukları mekanlarda dev olarak resmediyor gibi. Formun kendisi zaten mekandan bağımsız bir şey üretmenizi engelliyor çünkü ilişkisiz mekan/karakter eşleşmeleri mantık hatası yarattığından ilgi çekici de olmuyor.

OT: Şüphesiz Lilliputlar yer aldıkları görseller içinde izleyiciye de önemli mesajlar veriyor. Lilliput karakterlerini nasıl oluşturuyorsunuz? Lilliputlar gündemle nasıl buluşuyor ya da lilliputlar aracılığıyla ne tür mesajlar veriyorsunuz?

HK: Bu zaman içinde değişken bir hal aldı diyebilirim. İlk zamanlar fotoğraf daha baskın bir unsurdur ve özellikle Eskişehir'de çektiğim fotoğraflara uygun karakterleri yerleştiriyordum. Zamanla başka potansiyeller keşfettiğim için yönüm de değişti. Sosyal medyada görünürlüğü artmasının da bunda etkisi var. Ülkenin özellikle kent ve mimarlık konularında gündemi çok sık değişiyor. Örneğin o kadar kötü ve karikatürize projeler yapılıyor ki, sosyal medyada bir anda alay konusu oluyor. Mimarlık ve kentle ilişkili böyle gündemlerde mutlaka o projeyi ya da mekanı fon alan çalışma üretmeye çalışıyorum. Böylece hem konuyu yorumlayarak bir mimarın gözünden iletmış oluyorum, hem de insanların yorum yaparak tartışmayı derinleştirmesine katkı koyuyorum (ya da öyle umuyorum diyelim). Bu yalnızca kent ve mimarlık gündemlerinde de olmuyor tabii, ülke siyaseti

ya da ekonomisiyle ilgili herkesi etkileyen konularda ya da pandemi, yangın, deprem gibi kolektif travmalarda da kendi stilimde ve mimar bakışıyla iş üretmeye çalışıyorum. Bu tarz çalışmalarda içeriğin iletisi/ mesajı önemli tabii ki fakat önceliğim kendimi rahatlatmak ve gündemin yarattığı stresi sağıltmak oluyor diyebilirim.

OT: Şu ana kadar kaç Lilliput karakteri çiziminiz var? Kitabınızda bütün çizimleriniz yer alıyor mu? Çizimler biriktikçe bir kitap daha mı çıkacak, Lilliputların geleceği nasıl olacak?

HK: Toplamda kaç çalışma ürettiğimi bilmiyorum ama kitapta 200 civarı illüstrasyon mevcut. Çoğu sosyal medyada zaten yayınladığım işler ama kitaba özgü olarak ürettiklerim de var. 2020'den bu yana da epey bir çalışma yapmışımdır fakat yeni bir kitap fikrim yok şimdilik. Aslında bir süredir kısa animasyonlarla da stilimi genişletmeye çalışıyorum. Bir dönem "anti-mimar" diye bir karakterin, Türkiye'deki kent suçu olarak görülen yapıları yok ettiği bir seri kısa animasyon yaptım. Açıkçası bir süredir bir yaratıcılık krizi yaşadığım da söylenebilir. Çünkü konu artık benim ne yapmak istediğimden kıkıp, sosyal medyanın ne istediğine indirgendi ve bu beni epey kısıtlıyor. Animasyona daha fazla ağırlık vermek istiyorum, yine kent ve mimarlık temalarından beslenmek istiyorum ama yeni omurgayı henüz oluşturabildiğim söylenemez.

OT: Bu keyifli söyleşi için Serbest MİMAR Dergisi adına çok teşekkür ederim.

anki kadar geniş bakamazdım buna eminim. Mimarlık eğitimi hem düşünsel dünyanızda hem de bedensel becerilerinizde o kadar çok kas üretiyor ki, bu becerilerin herhangi bir disiplinde işe yaramama ihtimali yok. Eğitim, görsel ve fiziksel bir tem-

sil evreni üzerine kurulduğu için zaten çizme ve yapma konusunda geliyorsunuz. Aynı zamanda teori üretme, problem çözme, öz disiplin, kolektif çalışma gibi kişisel gelişim parametrelerini de besliyor. (Bu varsayım tabii ki öğrencinin asgari düzeyde

TERCÜMAN GAZETESİ BİNASI YIKILDI

Resim 1. Tercüman Binası (Salt Araştırma Gültekin Çizgen Arşivi).

Resim 2. Tercüman Binası yıkımı sırasında (AA).

Türkiye mimarlığının mihenk taşı yapılarından biri olan Muhlis Tunca ve Günay Çilingiroğlu tasarımı Tercüman Gazetesi Matbaa ve Yönetim Tesisleri binası yıkıldı. İstanbul’da bulunan ve 1974 yılında inşaatı tamamlanan Tercüman Gazetesi Matbaa ve Yönetim Tesisleri binası Muhlis Tunca ve Günay Çilingiroğlu tarafından tasarlanmıştı. Yeni Brütalizm mimarisi içerisinde Türkiye’de

üretilmiş önemli yapılar arasında bulunan Tercüman Binası, Türkiye mimarlık tarihinde büyük bir yere sahipti. Yaklaşık 50 yıldır ayakta olan, farklı işlevler ve isimler kazanan yapı son dönemde Toya Plaza adını almış bir iş merkezi olarak hizmet veriyordu. 19.344 metrekareslik 5 katlı binanın yıkımına 4 Aralık 2023 tarihinde başlandı. 11. TSMD Büyük Ödülü kazananı, meslek yaşamı

boyunca gerçekleştirdiği öncü, araştırmaya dayalı, nitelikli projeler, mimarlığa ve kent kültürüne yönelik çok boyutlu katkıları, çok sayıda mimarın yetişmesine yönelik olarak verdiği emek, taviz vermeden sürdürmeye çalıştığı modernist, çağdaş mimarlık arayışlarının yanı sıra işlevsellik, sağlamlık gibi mimarlığın asal ilkelerini yalın bir üslup içinde özgün bir estetik anlayışı birleştirme çabaları ile mimarlık ortamında belirgin bir iz bırakan Günay Çilingiroğlu’nun kardeşi Mutlu Çilingiroğlu ile Kerem Piker’in Serbest MİMAR’ın 18. sayısında yapmış oldukları röportajda Tercüman Binası’ndan şu şekilde bahsediliyor: “Biliyorsunuz Tercüman Binası Günay bey’in Muhlis Tunca ile ortaklığı döneminde beraber tasarladıkları bir yapı. Tercüman Binası bizim ne Avrupalı toplum yapımızın yansımasıdır, ne de doğulu. Tercüman Gazetesi o dönemin güçlü bir gazetesi. Ve siyasetin o günkü gücünün sempatisini gibi. Dolayısıyla böylesine bir yapı ve proje önerisinin belediyelere ve imar müdürlüklerine kabul ettirilmesi de kolay değil. Bugün sen gidip onu yapamazsın. Kırk sene evvel yaptın. Üstelik yapı deprem de geçirdi. Bugünün teknik olanakları içerisinde üretme gücü olan mimar ya da yatırımcı hesaba kitaba dayalı bir çözümle geliyorsa sen hala primitif kasaba yasaklarıyla davranma hakkına sahip değilsin ki. Niye bu ülkenin gelişmesini bu tür böyle küçük motiflerle yasaklıyorsun, engelliyorsun da ufkunu açmıyorsun? Bunları delmeye çalışan bir adamdı. Bunu da militan bir tarzda asla yapmadı. Üreterek yani mesleğini kullanarak yaptı.”

Atilla Yücel 1985 yılında kaleme aldığı Tercüman binası hakkındaki kapsamlı yazısında tasarımı “Matbaa, bir uçtan kağıdın rulo olarak girip diğer uçtan bitmiş gazetenin çıktığı bir üretim bandı olarak en alt kotta, karayoluna paralel lineer bir dikdörtgen kütle içinde ele alınmıştır. Başlangıçta bu kütlenin araziyle bütünleşmesini daha da vurgulamak üzere çatı örtüsünün çimen olması düşünülmüştü. Böylece bu lineer yatay öge, ana bloğun altında “unutulmak istendiği” izlenimini veren ve kütlenin plastik bütününe pek katılmayan bir tür “yapay topoğrafya” oluşturmaktaydı.” sözleriyle anlatıyor.

Muhlis Tunca ve Günay Çilingiroğlu’nun işlev ve form arasındaki ilişkiye getirdiği yorum, modern Türkiye mimarlığı için taşıdığı önemin yanı sıra anıtsal bir değer de barındıran Tercüman Binasının korunamaması kuşkusuz kent hafızası için büyük bir kayıp oluşturacak. Bizim büronun bazı yapıları, kimi barındırdığı kurumların önemi nedeniyle kimi de sadece güzel fotoğraf kareleri verdiği için gazetelerde, televizyonlarda sıkça yer alır. Bunlardan biri olan Ankaradaki Hazine ve Maliye Bakanlığı binası geçen ay bambaşka bir nedenle gündeme geldi. Haber, “Hazine ve Maliye Bakanlığı binası boşaltılıyor mu?” başlığını taşıyor ve temellerinde kayma olduğu yazılıyor, söyleniyordu. Deneyimli gazeteci

HAZİNE VE MALİYE BAKANLIĞI BİNASI GERÇEKTEN HASARLI MI?

DOĞAN TEKELİ

Melih Aşık telefonla arayarak ne düşündüğümü sordu. Kendisine kısaca, yapım süresinde temelle ilgili ne gibi araştırmalar yapıldığını, temelde kayma olamayacağı düşüncemi söyledim. Bir gün sonra Sözcü gazetesinden Erdoğan Süzer telefon etti. O da binanın boşaltılacağını duyduğunu daha ayrıntılı gerekçelerle anlatıyordu. Onun anlattığına göre, binanın yapıldığı yer, dere yatağıymış, bina zaten daha evvel çelik konstrüksiyonlarla güçlendirilmiş, son yıllarda Ankarada üst üste gerçekleşen iki depremde hasar almış. Bu nedenle,

Bayındırlık Bakanlığı ve ODTÜ uzmanları binada inceleme yaparak, binanın tehlikeli olduğunu ve acele boşaltılması gerektiğini bir raporla bildirmişler. Erdoğan Süzer’e, bu sefer bizim yapı sürecini ayrıntılı olarak anlattım ve böyle bir rapor varsa, bana da bildirilmesinin mesleki etik gereği olduğunu söyledim.

Süzer ertesi gün, söylediklerimi kısaltılmış bir haber halinde Sözcü’de yayımladı. O yazıdan sonra konu gündemden düştü. Ancak, binanın boşaltıl-

lıp boşaltılmadığını hala bilmiyorum, merak ediyorum. Birkaç gün sonra Türk Serbest Mimarlar Derneği’nden eski dostum Sayın İlhan Kural telefonla arayarak bu haberle kendilerinin de ilgilendiklerini, konuyu incelediklerini söyledi ve bu konuda bir yazı hazırlamamı istedi.

İşte Binanın Hikayesi

Halk Bankası Genel Müdürlüğü 1983 yılında yeni bir genel müdürlük binası yaptırmayı kararlaştırarak davetli bir proje yarışması düzenlemiş, bürümüzü da davet etmişti.

Yarışmada birinci ödülü hatırladığıma göre oy birliğiyle kazandık. Ancak, uygulama projelerini hazırlayabilmemiz için banka ile yapılması gerekli sözleşmenin tamamlanması tam altı ay sürdü. Banka, bizim hazırlayacağımız projeleri denetlemek amacı ile mimari, statik, elektrik, tesisat konularında dört uzman danışman görevlendirdi. Projelerin ve ihale evrakının tamamlanabilmesi epey zaman aldı ve nihayet 1986 yılı başlarında yapı ihaleye çıkarıldı. İhalede en düşük fiyatı veren ünlü müteahhit firma da işi aldı.

İnşaat başlar başlamaz müteahhitlik, bizim projedeki radye temel sistem yerine, kazıklı temel yapılması teklifiyle geldi. Bizim statik projemize esas olan zemin deneylerini ve radye sistemi öneren raporu Karayolları Genel Müdürlük Laboratuvarı hazırlamıştı. Onlar müteahhitliğin önerisi için bilimsel bir gerekçe istiyorlardı. Bir toplantıda,

karayolları uzmanları ile müteahhitliğin zemin danışmanı ünlü profesörü karşı karşıya getirdim. Raporu veren karayolcu, profesöre raporda deneylerde, hesaplarda bir eksiklik görüp görmediğini sordu. Danışman profesör raporun da hesapların da doğru olduğunu kabul ediyor ama kazıklı temelin daha güvenli olacağı kanaatinde olduğunu söylüyordu. Halk Bankası İnşaat Müdürlüğü ile konuyu değerlendirdiğimizde, müteahhitlik danışmanının 1,5 metre aralıkla 90 cm çapında kazık çakılmasını önerdiği görülüyor, bu yola gidilirse yapı toplam maliyetinin daha baştan %30 kadar artacağı hesaplanıyordu. Karayolları ise zeminin sert Ankara kili denen bir nitelikte olduğunu ve bu zemine kazık çakmanın bile çok zor olacağını anlatıyordu. Bu durumda, devletin Karayolları’nın ilk raporu kabul edilerek temelin radye temel olarak uygulanmasına karar verildi.

Karayolları raporu ayrıca, yüksek yapının tamamlandığı zaman, zeminin 8 cm kadar oturacağını belirtiyor, alçak yapılardaki oturmanın ise 2 cm kadar olacağı için yüksek yapı inşaatı büyük ölçüde tamamlandıktan sonra alçak yapıların inşaatına başlanmasını öneriyordu. Doğal olarak bu öneriye uyuldu ve radye temel inşaatına başlandı.

Radye temelin yaklaşık 4,5 metre yüksekliği ve 2000 metrekare yüzölçümü vardı. Bu çok büyük beton kütlelerinin ara vermeden dökülmesi gerekiyordu. Bunun için gece gündüz devamlı çalışmak suretiyle radye betonu 10 günde tamamlanabildi. Sonra da bu çok yoğun beton kütlelerinin prizi sırasında alınması gerekli söğütme tedbirleri alındı. Temel inşaatı başlamadan önce Halk Bankası İnşaat Müdürlüğü

yapının deprem karşısında nasıl davranacağını incelemek için tüm projeyi İstanbul Teknik Üniversitesi’ne göndermişti. Teknik Üniversite’nin incelemesi uzun sürdü ama gelen rapor olumlu idi. Yapının depremde “o” deplasman yapacağı belirtiliyordu.

İnşaat, ihalesinden itibaren yaklaşık 3 yıl sürdü ve 1988 yılının sonlarında tamamlandı. İnşaat süresince büro adına ben ve diğer projeci arkadaşlarım, statik, tesisat, elektrik mühendisleri, aynı konulardaki banka danışmanları, banka inşaat müdürlüğü elemanları, müteahhit temsilcileri, taşeronlar duruma göre haftada bir, bazen daha sık, bazen on beş günde bir toplanıyorduk. Beton numuneleri her döküm için alınıyor, laboratuvardaki deney sonuçları toplantılara getiriliyordu. İnşaat demirleri statik proje müellifi ve teknisyenlerle tek tek inceleniyor, raporlanıyordu. Bütün bu işlere ait dokümanlar Halk Bankası İnşaat Müdürlüğü’nde muhafaza ediliyor olmalıdır.

İnşaat tamamlanıp Halk Bankası binaya taşınma hazırlıkları yaparken, tüm kontrol elemanları da binanın muvakkat kontrolünü yapmak üzere çalışıyorlardı. Bu toplantıların hemen başında bir şaya duyuldu. Hazine Müsteşarlığı binaya el koymuş! Doğal olarak çok şaşırдық.

Bir sonraki muvakkat kabul toplantısı için Ankara’ya gidip çalışmaya başladığımızda birisi gelip beni buldu. Hazine Müsteşarı gelmiş, binayı geziyor ve beni görmek istiyormuş. Toplantıyı bırakıp kendisini görmeye gittim. İlk merhabadan hemen sonra sayın Müsteşar şaka yollu bana çıkıştı, “Hocam, binaya altı tane genel müdür muavini odası yapmışsınız, benim yedi müsteşar yardımcım var. Ben şimdi adamı nereye oturtacağım?” dedi. Ben de şakayla, “Artık onu da siz düşüneceksiniz.” dedim ve ayrıldık.

Böylece yapı, Hazine Müsteşarlığı’na devrolmuş oldu. Banka taşınmadan Hazine alelacele yapıya taşındı ve yerleşti. Sonra yıllarca yapıyı görmedim. Ancak, tüm inşaat süresince Halk Bankası İnşaat Müdür Muavini olan arkadaşımızın bankadan ayrılarak Hazine’ye geçtiğini, Hazine’nin istediği değişikliklerin onun kontrolü altında gerçekleştirildiğini öğrendim. Tabii, Banka’nın öngördüğü programda ciddi değişiklikler yapılmış. Örneğin, merkez şube olarak tasarlanan güzel yapı, Hazine’nin evrak kabul bürosu haline dönüştürülmüş vb.

Aradan kaç yıl geçti bilmiyorum, en az sekiz yıl olmalı. Artık Hazine’de görevli inşaat mühendisi arkadaşımın bir telefon aldım. Yüksek yapının sanırım 7-8. katlarında birkaç kolonda “kabuk atma” denen bir olay olmuş.

Hemen Ankara’ya gittim. Yapıda 4, en fazla 5 kolonda etriyelerin dışında kalan ve “pas payı” dediğimiz payın 2,5 cm kalınlığında olması gerekirken 1,5 cm’e kadar düştüğünü gördüm. Bunun dışında başka bir hasar yoktu. Müteahhit

firma Gama meseleyi ciddiyetle ele aldı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi uzmanları çağrıldı. Galiba tüm yapı incelendi. Söz konusu kolonların ek bir güvenlik tedbiri olarak sac levhalarla kuşatılması önerisi de dikkatle uygulandı.

Sonra, uzun yıllar Hazine Müsteşarlığı’ndan ses çıkmadı. Ancak zamanla, binaya Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı’nın da yerleştiği anlaşıldı. Halk Bankası’nın 800-1000 kişi arasında değişen personel sayısına göre tasarlanmış olan binada artık 3000 kişinin çalıştığı söylendi. Nasıl yerleşmişlerdi bilemiyorum ama asansörlerin ve tuvaletlerin yetersizliğinden şikayet edildiği de kulağıma geldi.

Birincisinden 10 yıl sonra Söğütözü’nde yenisinden yaptığımız Halk Bankası’nın da o binada çok oturamadığı, İstanbul’a taşındığı ve Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı’nın oraya yerleştiği anlaşıldı. Herhalde hem Hazine hem Ekonomi Bakanlığı rahatlamıştır diye düşünürken, bu defa Maliye Bakanlığı’nın da Hazine Binası’na taşındığı anlaşıldı. Artık ana giriş kapısının üstünde “TC Hazine ve Maliye Bakanlığı” yazısının yer aldığı televizyonlarda görülüyor, yeni Bakan Mehmet Şimşek o binada görüntüleniyordu.

Halbuki Maliye Bakanlığı’nın, Halk Bankası’ndan yıllar önce bir proje yarışmasında Adnan Kocaaslan’ın kazandığı, yeni ve büyük bir bina yaptırdığını biliyordum. Bakanlığın (herhalde bakan yardımcılarını ve üst yönetim olmalı) binaya taşındığı anlaşılıyordu. Bu da eski Halk Bankası’ndan daha rahat, daha kul-

lanışlı, belki de daha görkemli bulunduğu anlamına geliyor ve beni sevindiriyordu. Sanıyorum, buraya kadar anlattıklarım temel kayması, dere yatağı, çelik konstrüksiyonla takviye sözlerinin inandırıcı olmadığını açıklamak için yeterli olacaktır.

Son iki depremde binanın hasar gördüğü iddiasına gelince, hasarın hangi noktalarda görüldüğü, rapor ve fotoğraflarla tespit edilmiş

olması gerekliliğini düşünüyor ve ODTÜ’nün verdiği söylenen raporun, mesleki saygı ve etik açısından bana da gönderilmesini Maliye Bakanlığı’nın yapı bakımı ile sorumlu servisinden bekliyorum. Tabii böyle bir rapor varsa!

NOTLAR:

Tüm fotoğrafların kaynağı: Salt Araştırma, Doğan Tekeli-Sami Sisa Arşivi olup 1 ve 6 numaralı fotoğraflar Reha Günay tarafından çekilmiştir.

YUNANİSTAN ULUSAL ARKEOLOJİ MÜZESİ

2022 yılında açılan yarışmanın kazananı olan David Chipperfield Architects Berlin tarafından bugünün kalite, şeffaflık ve sürdürülebilirlik standartlarına uyumlu hale getirilmek üzere yenilenecek olan Yunanistan Ulusal Arkeoloji Müzesi, doğanın tarihi kucakladığı bir başlangıç noktası olarak konumlanıyor.

Çeviri ve Düzenleme: GÜLCE HALICI

Proje Yeri: Atina, Yunanistan
Mimari Proje: David Chipperfield Architects Berlin
Statik: wh-p GmbH Beratende Ingenieure
İşveren : Yunanistan Kültür ve Spor Bakanlığı
Proje Başlangıç Yılı: 2023
Toplam Net Alan: 20.000 m²

Atina'nın tarihi Exarcheia bölgesinde, antik dünyanın gizemini ve zenginliğini barındıran Yunanistan Ulusal Arkeoloji Müzesi, Ludwig Lange ve Ernst Ziller tarafından 1866-1874 yıllarında tasarlanan neoklasik yapı ile büyüleyici bir geçmişe ev sahipliği yapıyor. Müze, zaman içindeki değişimlere ve genişlemelere rağmen, bugünün kalite, şeffaflık ve sürdürülebilirlik standartlarına uyumlu hale getirilmek üzere David Chipperfield Archite-

cts Berlin tarafından bir dönüşüm geçirmeye hazırlanıyor. Müzenin yeniden doğuşu, modern Yunanlar ile mirasları arasındaki güçlü bağlantıyı temsil ederken, yapı, ülkeyi ziyaret edecek turistler içinde vazgeçilmez bir uğrak noktası olmayı hedefliyor.

David Chipperfield Architects Berlin, müzenin orijinal tasarımından ilham alarak ve mevcut binanın tarihi değerini koruyarak,

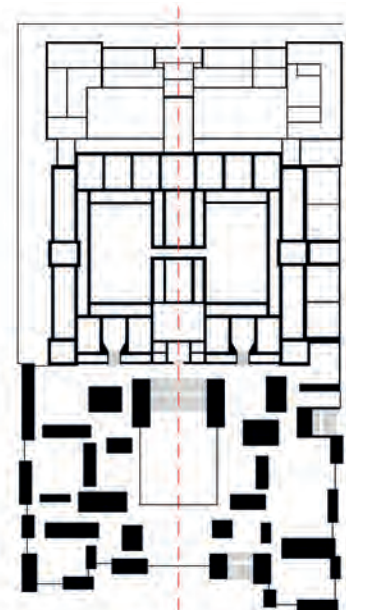
yapıyı modern bir perspektifle genişletmeyi amaçlıyor. Anıtsal bina, doğanın tarihi kucakladığı bir başlangıç noktası olarak konumlanıyor. Mevcut yapı, sokağa kadar uzatılarak, tarihi anıt için yeni bir alan oluşturulurken yer altına eklenen iki katlı galeriyle yaklaşık 20,000 m² ek alan kazanılıyor. Bu sayede yeni ek tüm ziyaretçilere ve Atinalılara yeşil bir çatı sunuyor. Mevcut mimariyle rekabet etmeyi amaçlamayan ek,

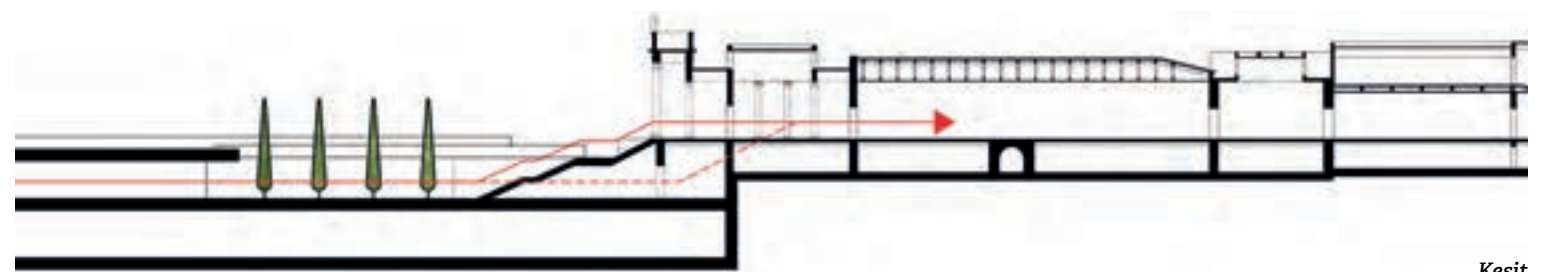
Kesit

Kesit

Plan

Kesit

eski ve yeni arasında uyumlu bir mekanlar topluluğu oluşturuyor.

Tasarım, mevcut araziye hassasiyetle uyum sağlarken neoklasik binanın geniş yeşil meydanı gören konumu dikkate alınarak tasarlanmış. Ek, bilet gişesi, mağaza, restoran, konferans salonu ve kalıcı ile geçici sergi alanları gibi müzenin ana kamusal fonksiyonlarını da içine alıyor. Ana giriş sokak seviyesine getirilerek müzenin şehirle olan etkileşimini güçlendirilmiş.

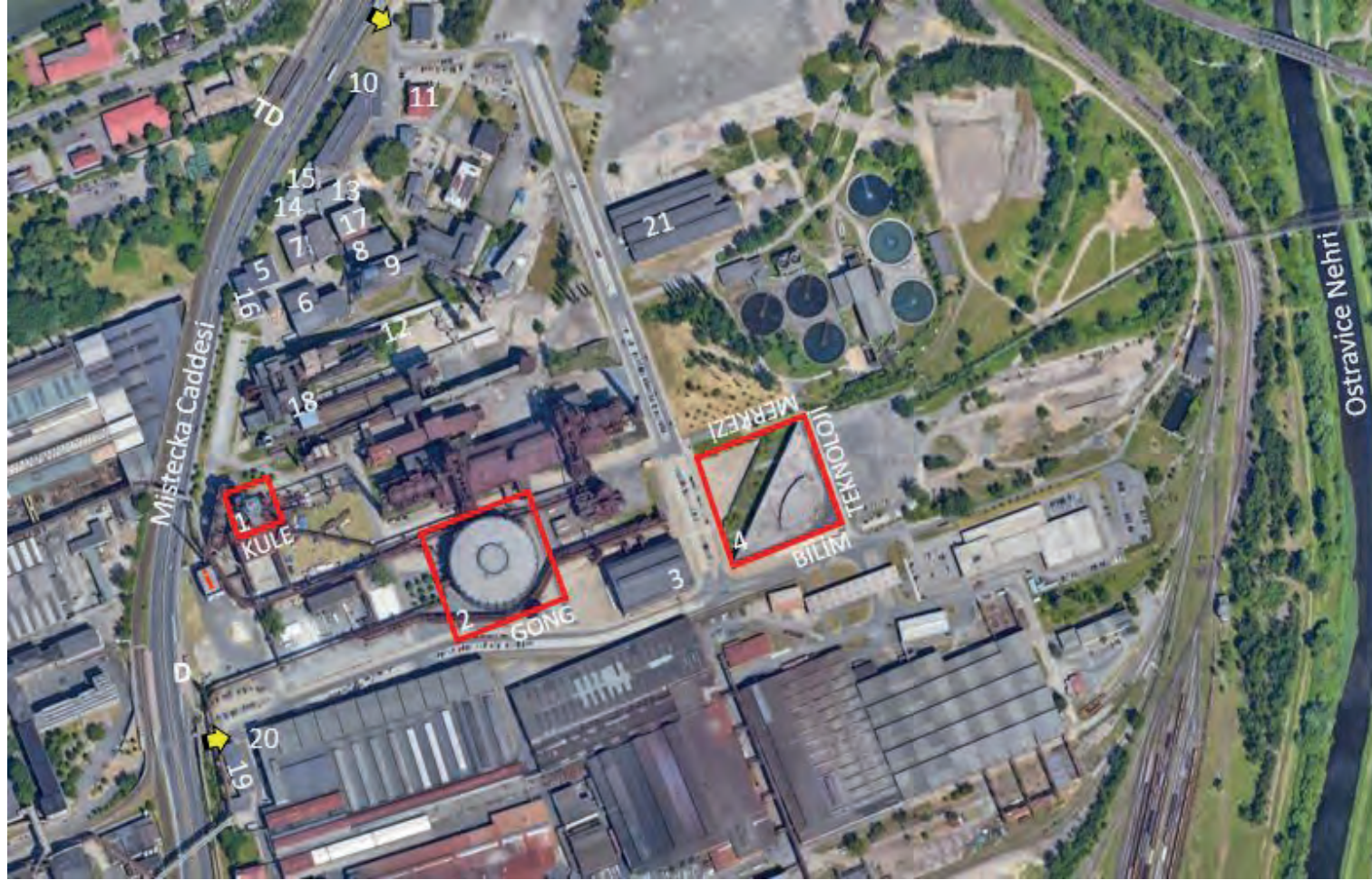
Müze içinde gezen ziyaretçiler, sürükleyici deneyimler sunan iki kat boyunca farklı sergi alanlarına yönlendiriliyor. Bu mekanlar, mevcut binayla uyumlu bir şekilde tasarlanmış olup, net hacimlerin ve toprak duvarların zarif mimari dili ile öne çıkıyor. Işığın ve gölgenin oyunu koleksiyondaki eserlerin ve heykellerin sergilendiği alanlarda büyüleyici bir atmosfer kuruyor.

Müzenin bahçesi, şehrin gürültülü kalbinin üstünde yükselen serin, sessiz ve halka açık bir

alan sunuyor. Antik Yunan'daki toplanma alanı fikrini yansıtan bahçe Belçikalı peyzaj ofisi Wirtz International tarafından tasarlanmış. Çatı çeşitli çevresel unsurların bir araya geldiği bir mekana dönüşürken çakıllar, çimenler, şemsiye ve Aleppo çamları ile düzenlenmiş çalı kütleleri, 19. yüzyıl parklarına özgü bir atmosfer sunmayı hedefliyor. Park, her yönden erişilebilirken kompleksin kalbindeki iç avlu, eski ile yeniyi bir araya getiriyor. Böylece müze, ziyaretçileri ve Atinalılar için vazgeçilmez bir buluşma yeri haline geliyor.

BİR DÖNÜŞÜM HİKAYESİ: OSTRAVA, VİTKOVİCE, PLESKOT

OSMAN TUTAL

Resim 1. Vitkovice yerleşkesi. (D. Durak, TD. Tramvay durağı, G. Giriş, 1 Kule (Bolt Tower), 2 Çok Amaçlı Oditoryum (Gong), 3 U6 Bilim ve Teknoloji Merkezi, 4 Bilim ve Teknoloji Merkezi, 5 Yemek Atölyesi, 6 Tendon Hlubina Tırmanma Duvarı, 7 Tuğla Ev, 8 Yönetim, Rehberli tur, 9 Eski kazan Hausi 10 Heligonka Kulübü, 11 Villa Hlubina, 12 Amber Yaya Köprüsü 13 Cineport/ETAZ SinemaBar, 14 Sanat Stüdyoları, 15 Muzik Stüdyoları, 16 Atölyeler, 17 Cokafe, HpJump, 18 Coke Plant (KOK), 19 İdari Bina, 20 Hotel VP1, 21 Tarım Araçları Müzesi).

Ostrava, Çekya'nın kuzeydoğusunda Moravya-Silezya bölgesinin en önemli ve en büyük kentidir. Kent, Oder, Ostorvice, Lucina ve Opava ırmaklarının birleştiği bir mevkiye kurulmuş olup Çekya'nın Prag gibi kuzey ve batıda yer alan kentlerinden daha çok konum olarak Bratislava, Viyana ve Krakow gibi diğer ülke kentlerine daha yakındır. Özellikle Polonya ve Slovakya sınırına komşu oluşu nedeniyle stratejik bir konumdadır. 13. yüzyıl ortalarında kurulan ve 18. yüzyıl ortalarına kadar etrafın-

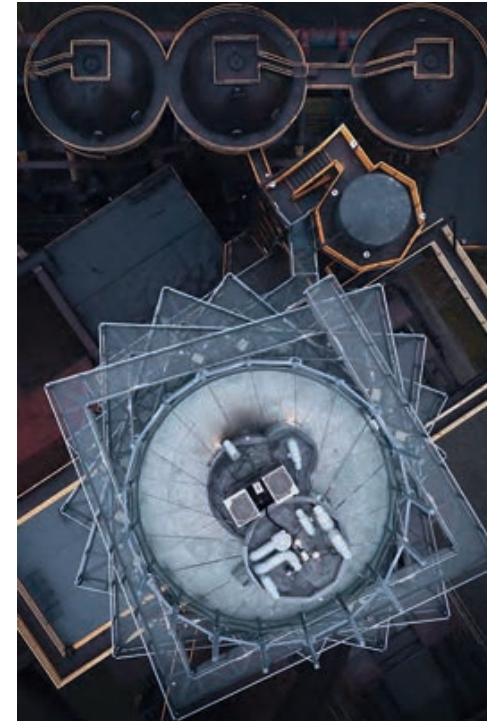
daki tarım alanlarının küçük bir merkezi olan kent asıl gelişimini 1763 yılında yakınında bulunan çok yüksek kaliteli kömür yataklarının işletilmesiyle sağlamıştır. 1828 yılından beri önemli bir kömür ve demir üretim bölgesi olan kent, özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda tipik bir ağır sanayi merkezi olarak ün kazanmıştır. Zaman içinde büyüyen kentin etrafı yerleşim alanlarıyla kuşatılmış, kömür madenleri ve Vitkovice Demir-Çelik Fabrikası kentin tam merkezinde kalmıştır. Her ne kadar Ostrava

sahip olduğu ağır sanayi nedeniyle "cumhuriyet'in çelik kalbi" olarak anılsa da hem kent merkezinde kalan Vitkovice hem de 20. yüzyıl ortalarında kentin çeperinde kurulan Arcelor Mittal (Nová Huť) Demir-Çelik Fabrikası ile diğer sanayi tesisleri kent ve çevresinin sürekli kirlenmesine neden olmuştur (URL 1).

1989 yılındaki "Kadife Devrim" ve 1993'te Çek Cumhuriyeti ile Slovakya'nın ayrılmasının yanı sıra özellikle ağır sanayinin

Resim 2. Vitkovice'den genel görünüm.

Görsel 3-4. Kule (Bolt Tower).

bütün Avrupa'da önemini kaybetmesi sonucu Ostrava'da özellikle ekonomi alanında radikal ve geniş kapsamlı değişiklikler yaşanmıştır. Kentin ulaşım alanında 19. yüzyıl sonundan itibaren yer alan raylı sistemler ağı bu süreçten daha hafif etki-

layan hikaye de Vitkovice için son çeliğin üretildiği 1998 yılında sona ermiştir.

Demir çelik üretiminin son bulmasıyla Ostrava'da Vitkovice açısından yeni bir gelecek şekillenmeye başlamıştır. Místecká Caddesi ile Ostravice Nehri boyunca uzanan alanda konumlanan ve kentin geçmişine şahitlik eden Vitkovice, yeni hikayesini de 19. yüzyılın ilk yarısından kalma benzersiz endüstriyel yapıların dönüşümü üzerinden anlatmaya başlamıştır. Böylece Hlubina madeni, kok fabrikası ve yüksek fırınların yer aldığı Vitkovice'deki birçok tesis Ostrava için olduğu kadar Çekya için de 19. yüzyıldan kalma benzersiz bir endüstri mirasına dönüşmüştür. Bu miras 2002 yılında Ulusal Kültür Anıtı ilan edilmiş, üretimin sonlanması nedeniyle işlevsiz kalan ve tamamen terk edilen yapılarıyla Vitkovice 2008 yılında da Avrupa Kültür Mirası listesine eklenmiştir (URL 2).

2003 yılında Vitkovice şirketi yaklaşık 150 hektarlık alana yayılan yerleşimin sahibi olduktan sonra tüm alanın yeniden canlandırılması ve gelecekteki kullanımına odaklanarak Yeni Vitkovice (Nové Vitkovice) projesini uygulamaya başlar. Proje 1828-1998 yılları arasında kömürün çıkarıldığı ve demirin üretildiği Aşağı Vitkovice (Dolnovitkovice) bölgesiyle birlikte yerleşim ölçeğinin de dışına çıkarak kentin kuzeydoğusunda yer alan Trojhalı Karoline yapısı ve kentin kuzeyinde yer alan Landek Park Maden Müzesi'ni de içine alacak

Resim 5-11. GONG (Sosyal ve Kültürel Merkezi) dış ve iç mekanları.

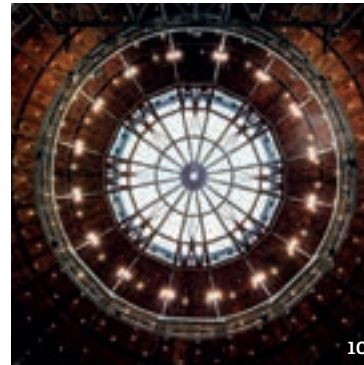

şekilde planlanır. Planlama süreci ve tasarımlar Çekya'da 1989-2009 döneminin en değerli mimarı seçilen Josef Pleskot ve birçok meslektaşıyla birlikte çalıştığı AP Ateliér tarafından yürütülür (URL 3). Pleskot tarafından Vitkovice için tasarlanan üç proje mevcut sanayi yapılarıyla bütünleşmesi ve yerleşim dokusuyla etkileşimi açısından dikkat çekicidir. Kule (Bolt Tower), çok amaçlı oditoryum (GONG) ve Bilim ve Teknoloji Merkezi (Science and Technology Center) projeleri Vitkovice bölgesindeki diğer projeler arasında seçkinleşir ve Pleskot'a Çekya'da atfedilen değeri haklı çıkarır.

Aşağı Vitkovice'nin olduğu kadar Ostrava'nın da coğrafi olarak en yüksek noktası kabul edilen Kule (Bolt Tower), adını sarmal şeklinden almış ve bu isim kentin Zlata Tretra Stadyumu'nda birkaç kez yarışan ef-sanevi koşucu Usain Bolt tarafından vaftiz edilmiştir. Kulenin Şubat 2014 yılında başlayan inşa süreci Mayıs 2015 yılında tamamlanmış ve bu tarihten itibaren ziyaretçilerini kabul etmeye başlamıştır. Proje, aynı yıl Çek Cumhuriyeti'nde yılın binası ödülüne layık görülmüştür. Kulenin inşası için Çek Cumhuriyeti'nin en büyük çelik üreticisi Arcelor Mittal Fabrikası'ndan 500 ton çelik tedarik edilmiştir. Kule yapısı, yüksek fırının aktif olduğu dönemde fırının üzerinde alevlenen ateşin mimari bir temsili olarak tasarlanmıştır. Yaklaşık 80 metreye uzanan kulenin bitirici yapısı olan kafeteryayı çevreleyen rampalar kulenin zirvesinde özellikle geceleri Vitkovice için bir mücevhermiş gibi hikaye edilmiştir.

Kule, eski fırın yapısının üzerinde asansör, döner merdiven ve tuvaletten oluşan bir çekirdeği saran cam yüzeyli silindirik formu kafeterya vb. mekanlardan oluşur. Kule yapısındaki mekanları ve 71. metrede yer alan seyir terasını birbirine bağlayan rampalardan oluşan dış yaya yolları yaklaşık 80 metreye yükselen yapıda çelik ve cam konstrüksiyonun içinde ve etrafında, eski ve yeni arasında eşsiz bir deneyim sunar. Bu deneyim, kentin en yüksek noktasından her katta değişen açılarla kenti izleyen ya da kafeteryada içeceklerini yudumlayan ziyaretçileri Vitkovice'nin bir parçası yapar. Böylece düşük eğimli rampalardan oluşan 235m. uzunluğunda dış yaya yolları başlangıç ve bitiş noktaları arasında her yönde ve kotta aşağı inen ya da yukarı çıkan bir sarmal içinde ziyaretçileri Vitkovice'nin hikayesine dahil eder.

Mimar Pleskot 'un Vitkovice'deki diğer tasarımı olan GONG, yerleşimin sosyal ve kültürel merkezidir. 1924 yılında kömür madeninin yüksek fırınları için gaz tankı (yaklaşık 70000 m3) olarak inşa edilmiş olan yapı Pleskot'un tasarımıyla bir sosyo-kültürel merkeze dönüştürülmüştür (URL 4). Mevcut yapıya yönelik yapısal analizler

ile güçlendirme vb. müdahalelerle başlayan tasarım süreci korunan yapı strüktürü ve kabuğu içine kurgulanan öneri yapı ile tamamlanmıştır. Böylece orijinal bina ile hassas bağlantı açısından eski bir sanayi bölgesinde benzersiz bir kültür merkezi yaratılmıştır. Bu kapsamda mevcut gaz tankının biçimsel yapısı korunurken iç ve

dış mekanda eğitim, konferans, kongre, sergi, tiyatro, film gösterimi ve yerleşkede hayat bulan festival etkinlikleri için yeni mekanlar da üretilmiştir. Moravya-Silezya bölgesi 2012 yılı Grand Prix ödülünü alan yapı 2013 yılında Münih'te düzenlenen Expo Real'de dünyanın en iyi 10 yapısından biri olarak seçilmiştir (URL 5).

Bir bilgilendirme ve tanıtım merkezi, sanat galerisi, kitap satış birimi ve yeme-içme mekanıyla bütünleşen yapının zemin katında yer alan giriş holü diğer katlara galerilerle bağlanmaktadır. Birinci katta büyük bir fuaye alanı ile küçük bir sahneye bağlanan merkezi bir salona sahip dönüştürülebilir mekanlar yer alır. İkinci katta geniş bir fuaye ve bu fuayeden açık bir merdivenle ulaşılan yaklaşık 1500 koltuk kapasiteli bir oditoryum yer almaktadır. Yapıyı yerleşkenin diğer mekanlarıyla buluşturan dış mekânı, hem iç-dış ilişkisi hem de dış mekân yerleşke ilişkisi açısından yerleşim planının merkezi konumundadır (1). 1

Plescot tarafından Vitkovice yerleşkesi için tasarlanan Bilim ve Teknoloji Merkezi (Science and Technology Center) bir dönem kok kömürü ve demirin üretildiği bir ortamda yer alması nedeniyle Avrupa'da ve belki de dünyada bu türden benzer eğitim tesisleri arasında seçkinleşir. Yapı tabanda 125x125 metrelik bir alana oturur ve ana yapı bu alanın diagonal olarak yarısını kullanır. Alt zemin kat dış mekanda basamaklı bir açık alanla buluşur ki bu buluşma iç-dış ilişkisini hem alt zemin hem de zemin katta bütün cömertliğiyle ortaya koyar. Yapı, zemin, birinci ve ikinci katta kare zemin üzerinde diagonal olarak yükselen ve yuvarlatılmış köşeli üçgen bir plan kurgusuna sahiptir. Zemin katın 125 metre uzunluğunda ve 12.5 metre yüksekliğindeki aynalı ana cephesi çevredeki binalara 45 derecelik bir açıyla yönlendiğinden ziyaretçilerine yerleşkenin büyüleyici eşsiz manzarasını çeşitli seviyelerden ve açılardan yansıtarak deneyimletir. Böylece çok güçlü bir görsel etkiye sahip olan cephe yıl boyunca günün farklı zaman dilimlerinde farklı deneyimler sunan basit bir interaktif duvar haline dönüşür.

Yapı, her yaştaki ziyaretçileri için fizik ve doğa bilimlerinin olası tüm disiplinlerinden eğitim enstalasyonlarına ev sahipliği yaparken insanlığın neyi tasarladığını, keşfettiğini ve uygarlığın temelini neyin oluşturduğuna dair örnekleri ziyaretçilerine uygulamalı olarak deneyimletir. Bunu da üçgen plan kurgusunda karakteristik cam cepheyi bütünleyen tuğla yüzeylerin arkasında "çocuk dünyası, bilim ve keşif dünyası, uygarlık dünyası ve doğa dünyası" olarak 4 kalıcı interaktif sergi ile gerçekleştirir. Başta öğrenciler olmak üzere farklı ziyaretçileri ağırlayan merkez modern sınıflar, laboratuvarlar ve atölyelerle onlarca eğlenceli ve eğitici bilim etkinlikleri sunar. Etkileyici boyuttaki (10x18 metre) bir projeksiyon ekranı ile sunulan 3D sinema olanağı ise 194 kişilik sinema salonu ile ziyaretçilerine bilim ve teknoloji yanında coğrafya belgesellerini izleme olanağı sunar (URL 6).

Yerleşim dokusu içinde öne çıkan Plescot'un bu üç tasarımı dışında mekansal kullanım olanağı sunan birçok yapı iç ve dış mekânıyla dönüşüme uğrayarak, orijinal yapısını genel olarak koruyup yaygın bir şekilde iç mekanda yapılan düzenle-

Resim 12-19. Bilim ve Teknoloji Merkezi, yerleşke atmosferini yansıtan dış cepheler ve iç mekanlar.

meler ve önerilen yeni/yenilenen işlevlerle yerleşkeyi gündelik yaşamın bir parçası yapmaya devam etmektedir. 1938 yılında enerji merkez istasyonu olarak inşa edilen ve bugün ziyaretçileri teknolojik gelişime şahitlik eden tarihi salonuyla U6 Merkezi, Hlubina maden kulesinin altında yer alan bölgenin en yüksek standartlara sahip Tendon Hlubina tırmanma duvarı, salonlarıyla farklı etkinliklere hizmet sunan Brick House, Cokafe, maket/model atölyesi, müzik stüdyosu, sergi salonlarıyla birlikte birçok gösteri ve yeme-içme mekanı ile Hotel VP1 Vitkovice yerleşimin kentsel yaşama geçişini ve bütünleşmesini temsil eder.

Bilim ve teknolojinin eğlenceli bir şekilde sunulduğu mekanlar herkes için çekici özellikler barındırırken müzisyenler ve

Resim 20-26. Yerleşkeyi gündelik yaşamın bir parçası haline getiren etkinlikler ve Vitkovice mekanları.

müzik gruplarıyla birlikte heykeltıraşlar, grafik sanatçıları, görsel tasarımcılar, konser tutkunları ve diğer kültürel etkinlikler onları destekleyen servis mekanlarıyla yerleşkeyi parlatmaya devam etmektedir. Üstelik bunu kendi ortamında içindeki ve dışındakilerle bir bütün olarak bütünleşerek sağlamaktadır. Böylece 170 yıllık sanayi tesisi atmosferinde heyecan verici deneyimler yaşıyan etkinlikler farklı yaş kategorisinden ziyaretçileri buluştururken özellikle farklı engel grupları için standartların üzerinde hizmetlerle yerleşkeyi Avrupa Endüstriyel Miras Rotasının bir bağlantı noktası yapmaktadır.

NOTLAR

1. GONG binasının dönüşümüyle ilgili belgesel <https://www.youtube.com/watch?v=Cz0eBqyrVrk> adresinden izlenebilir.
2. Resim 4, 6, 8, 20, 21 ve 22 Osman Tural arşivine aittir.

REFERANSLAR

- URL 1 <https://www.eea.europa.eu/themes/air/urban-air-quality/european-city-air-quality-viewer>
- URL 2 <https://www.hradycy.cz/technicka-pamatka-vitkovicke-zelezarny-a-dul-hlubina>
- <https://www.tourism-pl-cz.eu/en/attraction/66hKVd.html>
- URL 3 <https://architectuul.com/architect/josef-pleskot>
- URL 4 <https://www.twingo.eu/blog/meet-us-3/gong-ostava-2022-16>
- URL 5 <https://www.kudyznudy.cz/aktivita/multifunkcni-centrum-plynojem-dolni-vitkovice>
- URL 6 <https://www.dolnivitkovice.cz/en/science-and-technology-centre/>
- Resimler: 1. <https://www.google.com/maps/place/Ostrava,+%C3%87ek-ya/@49.8239588,18.2366642,1377m/data=!3m1!1e3!4m6!3m5!1s0x4711586a3124e79d:0x891973fb9f9e914418m2!3d49.8209226!4d18.2625243!16zL20vMDJjbnN2?entry=tu>

2. <https://www.b4l.cz/en/location>
3. <https://www.ostravainfo.cz/pl/czas-wolny/gastronomia/kawiarnie-i-herbaciarnie/8520-bolt-tower.html>
- 5, 26. <https://www.dolnivitkovice.cz/fotogalerie/gong/>
- 7, 10, 23, 24. <https://www.colours.cz>
- 9, 11. <https://www.asb-portal.cz/architektura/obcanske-stavby/kultura/rekonverze-plynojemu-v-nkp-dolni-vitkovice>
12. https://roben.pl/realizacje/galeria-realizacji/swiat-techniki-w-ostrowie_r4298
13. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f4/Budova_STC_Ostrava.JPG
14. <https://www.roeben.com/en/node/1995>
- 15, 17, 18, 19. <https://www.apatelier.cz>
16. <https://www.kudyznudy.cz/aktivita/stresni-zahrada-u-sveta-techniky-v-ostrove>
25. <https://moravskoslezsky.denik.cz/galerie/foto.html?mm=colours-ilustr-kab20140716&back=547912248-2530-57&photo=1>

VIETNAM VE KAMBOÇYA, KÜLLERİNDEN DOĞAN İKİ ÜLKE

BERNA TANVERDİ

Resim 1. Angkor Wat, Kamboçya.

Her seyahat, özellikle uzaklara olduğunda, sadece coğrafi bir yer değiştirme değil aynı zamanda tarih ve kültürün çok boyutlu zenginliğine de bir yolculuk olur. Bazen buruk, bazen eğlenceli ama her zaman ufuk açıcı, ilham verici ve düşündürücüdür. Yaşam tarzı, kültür, dil, yemekler, toplumsal yapı ne kadar farklı ise, her küçük ayrıntı içinde insanı düşünmeye sevk eden, kıyas-

latan, ezber bozan sihirli bir güç vardır ve işte o gücün peşinden gitmenin karşı konulmaz heyecanı ve merakı yeni keşiflere, daha uzaklara götürür insanı. Uzaklaştıkça, 'kabul' lere yeniden ve farklı gözlerle bakarken, aslında belki de en çok kendimize ve kendi kültürümüze dışarıdan bakabilme fırsatı buluruz. Vietnam ve Kamboçya da, uzakları keşfetme tutkumun peşinde uzun

Resim 2. Cam Pho Tapınağı, Vietnam.

zamandır görmek istediğim, etkilendiğim, unutamadığım ülkeler.

Mitlerden ve efsanelerden bahsetmeden bu coğrafyayı anlamak zor, sembollerin anlamlarını araştırdıkça ve günlük hayattaki yansımalarını keşfettikçe de etkilenmemek imkansız. Gelenekler, inançlar ve mitosların dünyası her yerde karşımıza çıkıyor,

Resim 3. Saygon Opera Binası.

Resim 4. Halk Komite Binası.

Resim 5. Ba Thien Hau Tapınağı.

Resim 6. Ba Thien Hau Tapınağı avlusu.

rengarenk ejderhalar, kaplanlar ve fenikslere görkemli tapınak girişlerine büyü bir hava veriyor (Resim 2).. Böylece yerel halkın günlük yaşam ve inanç ritüellerinin sıradan rutinleri bile her aşamasıyla gezgin için ayrı bir merak ve keşif konusu oluyor.

Bedensel, ruhsal ve düşünsel dünyalarımızla deneyimlediğimiz her mekan, "gezgin" veya "oralı" olmak farketmeksizin belleğimize işlenir. Mark Auge "mekan" ile "yer" arasındaki temel farkı bireyin varlığına dayandırarak çok güzel açıklar, bireyin mekan ile kurduğu ilişkinin o "mekan"ı "yer" e dönüştürdüğünü söyler. "Yer'e dönüşen mekan ise kimlik, anlam ve nitelik kazanır (1) . Mimarlık disiplininde yer ve mekan ilişkisi şüphesiz en çok Norberg Shulz'un yaygınlaştırdığı "genius loci" (yerin ruhu) (2) kavramı ile tartışılmıştır. Shultz için, yer'in ruhu bilimsel ve analitik kalıplarla açıklanamayan, fenomenolojik yöntemlerle ortaya konabilen, "hissedilen"dir. Benzer bir yaklaşımla, Juhani Pallasmaa da, yapıların görünen yüzüne değil, hissettirdiklerine vurgu yapar, sadece göz ile algıladığımız gerçekliğin ötesine, tüm duyularımızla algıladıklarımıza dikkat çeker: *"Görme bizi*

dünyadan ayırır, diğer duyular ise birleştirir. Modernist tasarım genel olarak anlığa ve göze yuva olmuştur; ama bedeni, diğer duyuları ve beraberinde anılarımızı, imgelemimizi ve düşlerimizi evsiz bırakmıştır" (3) der "Retinal Mimarlık ve Plastisitenin Kaybı" başlığı altında (Tenin Gözleri).

Bu açılardan bakıldığında Vietnam ve Kamboçya gibi ülkelerde, görünenin ardındakiler, efsaneler, hikayeler, mitler ve tüm bunların kente, yapılarla, günlük hayata yansımaları görsel etkilerinden çok daha derin izler bırakıyor. Şüphesiz herkes için bu izler farklı şekillenir. Beni en çok etkileyen bu büyü kentlerdeki insanların derin bir huzur ve kabulleniş ile yaşama tutunmaları oldu. Her iki ülkenin de acılarıyla dolu tarihi savaşımlara, sömürge altında geçen uzun yıllara ve bunların sonucu ekonomik ve teknolojik yetersizliklere sahne olmuş. Her şeye rağmen umutlarını kaybetmeksizin çalışarak ve güleryüzle devam etmişler, kin tutmadan, geçmiş ile bağlarını öfke üzerinden kurgulamadan. Kentlerin ve insanların hissettirdiği bu huzur şaşırtmakla birlikte, mutluluğun, yaşama sevincinin, birlik ve beraberlik bağlarının anlamlarını düşün-

mek, tanımlamak ve yeniden inşa etmek için çok ilham verici.

Vietnam

Vietnam, tarihi boyunca huzur bulamamış bir ülke, önce kendi içindeki hanedanlık savaşları daha sonra Amerika ve Fransa'nın yıllar süren baskısından kurtularak ancak 1976'da bağımsızlığını ilan edebilmiş çok genç bir cumhuriyet. Tüm bu acı dolu geçmişe rağmen, herkes güleryüzlü, saygılı, gece gündüz her saat kentler emniyetli. Adeta tarihlerinde yeni bir sayfa açma heyecanı ve umuduyla yaşıyor Vietnamlılar. Sadece bir önceki nesile "batı"nın yaşattıklarını unutmak mümkün müdür? Hiç sanmıyorum, ama Budizm öğretisinin de etkisi olmalı ki, en azından turist gözüyle kin/nefret hiç hissedilmiyor, öfke gibi olumsuz hislerin yaşam felsefelerine ne kadar uzak ve aykırı olduğu günlük hayatta her an kendini belli ediyor.

Bazen insanlığın "medeni"leştiğine inanmak zor, hala pek çok coğrafyada, insanların kendilerine ait topraklarda huzur içinde yaşamasına izin vermiyor başka bir coğrafyadaki insan topluluğu, ideolojik, ticari, politik ve benzeri sebeplerle.

Vietnam; Taoizm, Konfüçyüs, Ancestorism (atalara tapma), Budizm, Paganizm ve Hristiyanlık gibi tarihi boyunca pek çok farklı inanca ev sahipliği yapmış ve elbette hepsinin izleri, etkileri sadece mimariye değil, yaşamın her alanına yansımış. Farklı inançların renkli dünyaları birbirini ezmeden, silmeden zengin bir tarihi mozaik içinde yerini almış, bir arada var olabilmiş.

Ho Chi Minh (Saigon)

İlk ismini Saygon Nehri'nden alan, Vietnam'ın en büyük kentinin şimdiki ismi, bağımsız Vietnam'ın kurulmasını sağlayan liderleri Ho Chi Minh'den alınmış. Uzun yıllar boyunca sömürge ve savaşların acılarını yaşayan ülkede Fransız işgaline son veren liderin adının anlamı ise "ışık getiren". Vietnam'ın en canlı, kalabalık, ekonomik ve politik merkezi olan Ho Chi Minh, Fransız kolonyal mimarisinin etkilerinin en belirgin hissedildiği kentlerden. Özellikle Saigon Opera Binası Fransız sömürge mimarisinin Beaux-Arts etkisindeki en tipik örneklerinden (Resim 3). Yapının aynı dönemde, 1897'de, Fransız'da inşa edilen Petit Palais benzerliği çarpıcı. Ho Chi Minh Halk Komite Binası, yine Fransız sömürge mimarisinin diğer örneği, mimar Paul Gardes tarafından tasarlanmış (Resim 4).

Ho Chi Minh şehrinin en eski tapınaklarından Ba Thien Hau 1770'te yapılmış (Re-

Resim 7. Ngoc Son Tapınağı.

Resim 8. Hoan Kiem Gölü.

Resim 9. Huc Köprüsü.

Resim 10. Tran Quoc Pagoda.

sim 5, 6). Deniz Tanrıçası'na ithaf edilmiş olan Çin Taoist tapınağında, Tao düşünce-sine göre girişlerde ejder ve kaplan figürle-ri ile birlikte uzun ve bereketli bir yaşamın simgesi üçleme yer alır: Fu (bereket), Shou (uzun ömürlülük), Ji (şans).

Hanoi

Vietnam'ın başkenti Hanoi için Hoan Kiem Göl'ü ve çevresi, fiziki, sosyal ve dini açılar-dan merkezi önem taşıyor (Resim 8). Gölün çevresi, sabahın ilk ışıklarıyla Tai Chi yapı-larak güneşi selamlayan Vietnamlıları karşı-ladıktan sonra, gün içinde de, özellikle gö-lün ortasında yer alan ve kentin en önemli tapınaklarından olan Ngoc Son'u ziyaret edenlerle her daim kalabalık (Resim 7).

Hoan Kiem Gölü'nde, kırmızı ahşap HUC (Resim 9) ile ulaşılan Ngoc Son Tapınağı Konfüçyüsçü ve Taocu bilginlere adanmış. 19. yy'da inşa edilmiş olan Ngoc Son, kırmızı ahşap köprüsü ve göldeki yansımalarıyla tüm Hanoi'deki en pitoresk noktalardan biri. Elbette bu yapının da bir efsanesi var: Bu efsaneye göre imparator gölde tekne ile

gezerken birden sular açılır ve içinden kap-lumbağa tanrı çıkar. Çinlilere başkaldırı sı-rasında, ejderha tanrısının krala verdiği kut-sal kılıcı artık gerek kalmadığı için geri ister ve imparator kutsal kılıcı saygı ile iade eder.

Pagodalar, Budizmi benimseyen Asyalı-lar'ın Buda'yı ölümsüzleştirmek ve dini mabet yaratmak amacıyla yaygınlaştırdık-ları dini yapılarıdır (Resim 10). Budist ina-nışında, barış, uyum ve sevgi anıtlarıdır. Buda'nın öğretilerini, beş ilkenin (4) özünü, sınırsız şefkat ve en derin bilgelikle uyan-mış bir zihnin niteliklerini sembolize eden bu yapılar, budizmin ibadet merkezleridir. Hanoi kentinin en eski pagodası olan Tran Quoc on bir katmandan oluşur ve en üstte dokuz katlı beyaz bir lotus yer alır. Eski bir Çin efsanesine göre, pagodaların manevi gücü, hastaların iyileşmesi için, gerçekleri kavramak için ve düşmanlara görünmez olma yeteneği kazanmak için kullanılır-mış. Saçaklar tanrıların gök katlarını tem-sil eder. Kulenin ortasındaki taşıyıcı sütun, yeryüzünün merkezini gökyüzüne bağla-yan eksenin sembolüdür.

Resim 11. Edebiyat Tapınağı girişi.

12

13

14

15

Resim 12, 13, 14, 15. Edebiyat Tapınağı.

Edebiyat Tapınağı

1070 yılında yapılmış olan Edebiyat Tapı-nağı, aynı zamanda Vietnam'ın ilk Üniver-sitesi ve Konfüçyüs'e adanmış bir yapılar kompleksidir (Resim 11). Nilüfer havuzu ile karşılandıktan sonra, avlular (Resim 12, 13), sunaklar, budist heykeller, pagodalar, gö-letler, bahçeler, mezar taşları ve bonsailerle mistik ve huzurlu bir ortamın derinlikle-rinde buluyor insan kendisini. Neredeyse tamamı ahşap ve seramikten yapılmış olan Edebiyat Tapınağı'nın avlularındaki kap-lumbağa heykellerinin üzerine dikilen taş-lar üstün başarılar gösteren akademisyen-lere adanmış. Aldıkları eğitimlerde başarılı olmuş kişilerin isimlerinin ve hayatlarının yazılı olduğu bu taşları, kaplumbağaların sonsuzluğa taşıdığına inanılıyor. Vietnam-lılar için uzun yaşam, barış ve sürdürülebi-

lirliği temsil eden kaplumbağanın kabuğu gökyüzünü, vücudu dünyayı, alt kabuğu ise yeraltı dünyasını tarifleyerek kozmik bağlantıları simgeliyor. Art arda geçitler-le ulaşılan, iç içe beş adet avlu etrafındaki ağırbaşlı yapılardan oluşan tapınak, her avluda biraz daha sukunete kavuşturarak kendi içine alıyor insanı ve adeta başka bir dünyaya götürüyor. Havuzlar ise bilginin yansımaları ve duruluğu temsil ederken, avlulara ayrı bir huzur ve dinginlik sağlıyor (Resim 14).

Hanoi kentinin benim için en huzurlu yeri Edebiyat Tapınağı oldu. Yapılma amacı bu sebeple mi bilmiyorum ama bende yarattı-ğı etki ile her yapı bloğundan önce ve son-ra kendimi içinde bulduğum avlular sanki biraz durmak, düşünmek, yapıların çevre-

Resim 16. Edebiyat Tapınağı.

Resim 22. Thu Bon Nehri.

Resim 17. Edebiyat Tapınağı çatı kiremitleri (detay).

18

19

20

21

Resim 18, 19, 20, 21. Hoi An.

lediği ortamda bilginin huzurunu içselleştirmek için birer mola yeri gibiydi. Keşke hayatı da böyle yaşayabilsek, aralarda avlu-ya çıkar gibi durmak, düşünmek, sindirmek için; zaman, mekan ve boşluk yaratabilsek.

Hoi An

Kelime anlamı "barış dolu" olan Hoi An 15. yy'dan 19. yy'a kadar Güney Doğu Asya'nın önemli bir ticaret limanıymış. Thu Bon Nehri boyunca sarı binaları ve sokak mar-

ketleri ile oldukça iyi korunmuş olan kent (Resim 18, 19, 20, 21) araç trafiğine kapatılan merkezi ile yürüme mesafesi ölçeğinde. 1999 yılında, UNESCO tarafından Güney-doğu Asya ticaret limanının iyi korunmuş bir örneği olarak Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmiş olan kentin tarihi iki bin yıl öncesine dayanıyor. Hoi An, yerel ve yabancı etkilerin benzersiz bir karışımı olan binaları ile "yavaş şehir" kavramına oldukça uygun. İnsan kentin büyüüne kapılıp yavaşlıyor. Koşturmak isteseniz de kent sizi durduruyor, karşınıza çıkan bir açık pazar (Resim 23, 24), sokak yemekleri, rengarenk fenerler (Resim 25) veya yürümeye doyulmaz nehir kıyısında isteseniz de hızlanamıyor, masalsı imgelerin tadını çıkarmak için yavaşlıyorsunuz. Thu Bon Nehri'ne (Resim 22) dayanmış bu büyüülü kentte, tüm sokaklar nehre paralel. İçinde su olan şehirlerin ayrı bir güzelliği olduğunu düşünürüm her zaman. O nedenle en yaşanılasi kentlerde mutlaka nehir, göl veya deniz olmalı. Hoi An, aynı zamanda güzel kumaşları ve terzileriyle ün yapmış. Seçilen model ve kumaş ile sadece birkaç saat içinde her türlü kıyafet dikilmiş olarak otele gönderiliyor. Meyve, sebze satış tezgahları, hediyelik eşya bankoları ve rengarenk kağıt fenerlerin, sarı arka fon oluşturduğu cephelerle bütünleşen renk cümbüşü, kente tarihin eski dönemlerini anlatan bir tiyatro dekoru havası veriyor, gerçek ötesi bir sahne adeta.

Quan Cong Tapınağı (Resim 27) 1653 yılında, şehrin adalet, dürüstlük, sadakat ve içtenlik sembolü olduğunu göstermek için yapılmış. Hanoi ile Ha Long körfezi arasında yer alan Yen Duc tipik bir Vietnam tarım köyü. Gele-

Resim 23. Hoi An.

Resim 24. Hoi An pazar alanı.

Resim 25. Hoi An kağıt fenerler.

Resim 26. Cam Pho Tapınağı.

neksel mimarisi, yaşam şekli ve pagodalarıyla hiç bozulmadan bugüne gelebilmiş olan köy, yerel halkın temel geçim kaynağı olan pirinç tarlaları ile çevrili. Efsanelerin simgesel figürleriyle bezeli tapınaklar ve pagodalar köyün en önemli yapıları. Canh Huong Tapınağı (Resim 28, 29, 30), her sene ocak ayında yerel halk için festivallere ev sahipliği yapıyor. Efsaneler, mitolojik kahramanlar, kadim inanışlar Vietnam'da her yerde karşımıza çıkıyor. Mimaride de en yaygın sembolik figürlerden olan ejderha, çatı saçaklarında (Resim 31) sıklıkla boy gösteriyor. Batıda ejderha canavar olarak anlam bulsa da, Vietnam'da kainatın efendisidir ve kendilerinin ejderha soyundan geldiklerini anlatan mitolojileri

vardır. Evreni, hayatı, güç ve varoluşu temsil eden ejderhaların sularda, gökyüzünde ve toprağın altında yaşadığına inanılır. Vietnamlılar için ejderha (Resim 26), halka refah sağlayan, tarım için gereken yağmurları getiren imparatorların simgesidir.

Ejderha gücü simgeler ve Vietnam mitolojik tarihine göre, halk bir peri kızı ile ejderhanın birleşmesinden doğmuştur. Başkent Hanoi'nin kurucusu olan hükümdar da ejderha ile ilişkilendirilir, hatta efsaneye göre ejderhanın oğludur (5). Budizm ve Taoizm inançlarının etkisini her alanda gösterdiği Vietnam'da, özellikle dini yapılarda mitolojik karakterler mutlaka yer alır.

Resim 27. Quan Cong Tapınağı, Hoi An.

Ha Long Körfezi

1994'te UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne giren Ha Long Körfezi, 1500 kilometrekarelik bir alanda, deniz seviyesinin yükselip alçalmasıyla zaman içinde 2000'den fazla karstik adacıktan oluşmuş. Bu eşsiz jeolojik yapıların yüzeyde görünen tepeliklerinin altında da muhteşem mağaralar yer alıyor. Körfezde bu kireçtaşı tepeliklerin arasından gemi ile yol alırken, güverteden ayrılmak, manzaranın bir anını bile kaçırmak istemiyor insan. Pasifik Okyanusu içinden adeta birer mücevher gibi yükselen adacıkların her biri ayrı güzellikte. Ha Long Körfezi kelime anlamı olarak "alçalan ejderha" demek ve efsaneye göre: Vietnam denizden saldırıya uğrayınca

Resim 31. Canh Huong Tapınağı saçak detayı.

Resim 28, 29, 30. Canh Huong Tapınağı.

imparator ejderhalardan yardım ister. Anne ejderha ağzından alevler saçtığında bu adalar oluşur ve Vietnam savaşı kazanır, ejderha da burada yaşamaya devam eder.

Ha Long Körfezi'nde gemi ile bu irili ufaklı adacıkların arasında süzülürken, güvertedeki zamanların en unutulmazlarından biri de, sabahları güneşin doğuşuyla beraber Tai Chi yaparak güne başlamak. İlk ışıkları sadece gözle değil, ruh ve bedenle karşılamak, ahenkli hareketlerle havayı ve ışığı kucaklamak ortamın mistik havasına oldukça uygun bir başlangıç.

Kamboçya

Vietnam'dan sonra Kamboçya'da da yürek burkan, binlerce kişinin ölümüne neden olan olaylar silsilesini yerinde hissetmek, gezinin büyülu atmosferine acı bir gölge düşürse de gerçekleri görmezden gelmek imkansız. Kamboçya'da yaşananlar, büyük kitleleri etkileyen en acı olaylardan biri olarak tarihte insanlığın utanç sayfalarında yerini almıştır. Kiernan'ın "Pol Pot Rejimi" kitabında, Phom Penh'in 1975'te boşaltılması ve bu esnada öğretmenler, sanatçılar ve entellektüellerden oluşan orta sınıfın neredeyse tamamını hedef alan ve

Resim 32, 33. Ha Long Körfezi.

Resim 34. Kamboçya.

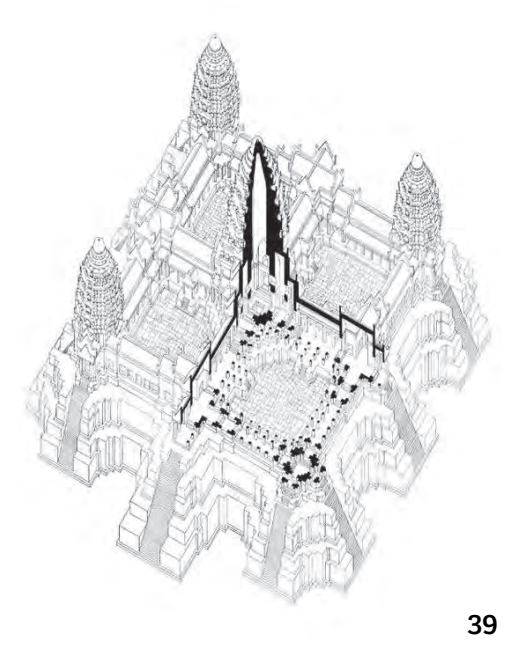

Resim 35, 36, 37, 38, 39. Angkor Wat.

öldürülmelerine neden olan tüm gerçekler gözler önüne serilir: "Toplam sayısı 70.000 olan Budist rahiplerin en az 68.000'i infaz edildi. Şehirli Çin'lilerin ise yüzde ellisi katledildi. Toplam ölü sayısı 1.67 milyon kişiyle, 7.89 milyonluk toplam nüfusun %21'i civarındır" (6). Aslında o kadar yakın bir geçmiş ki, bu acıları yaşayan nesil şu an orta yaşlarında, acıları taze, fakat yine de kin, nefret, öfke gibi duygular hakim değil. Fel-sefeci yazar Keith Windschuttle'nin iddiasına göre: "Bu, oransal olarak, sadece modern zamanlarda değil belki de tüm tarihte, bir yönetimin kendi nüfusuna uyguladığı en büyük toplu katliamdır" (7).

Angkor Wat

Sadece Kamboçya'da değil, belki de tüm dünyadaki şüphesiz en etkileyici yerler-

Angkor Wat, Hinduizm'de Tanrıların yaşadığı yer olduğuna inanılan Meru Dağı'nı simgeleyen dağ biçimli kubbeleri (Resim 36) ve galerili avlularıyla sadece Siem Reap için değil tüm dünya için çok önemli ve etkileyici bir yapı.

Savaşçıların ve mitolojik varlıkların heykellerinin işlendiği taş kemerli geçitleriyle Angkor'un en etkileyici tapınaklarından biri olan Ta Prohm aynı zamanda, başrolünü Angelina Jolie'nin oynadığı Tomb Raider filminin çekimlerine ev sahipliği yapmış.

Khmer İmparatorluğu'nun, yaklaşık 900 yıl önce Kamboçya'nın yemyeşil ormanlarının ortasında inşa ettiği Angkor Wat kelime anlamı olarak "tapınak şehri" demek. Yapının en baskın mimari karakteristiği kade-

Resim 41. Ap Sara ilahi dansçı figürleri.

Resim 42. Ap Sara.

Resim 45. Angkor Wat duvarlarında günlük yaşam tasvirleri.

Resim 43. Ap Sara.

Resim 44. Angkor Wat, Budist rahip.

Resim 46. günlük yaşam tasvirleri.

derin bir hayranlıkla dolup taşan insan, bu devasa yapıtların yaratıcılarına, bu kadar medeni, bu kadar aydın, bu güçlü ırka ne hale geldiğini sormadan edemiyor?” (8) . Ne tuhaf ki yaklaşık 160 yıl sonra, bugün de Kamboçya’da, insan aynı soruyu sormadan edemiyor ve elbette ki cevabın yine “batılı” ülkelerde ve politik nedenlerle olduğunu anlamak hiç de zor değil.

Hindu ve Budist mitolojisinde bulutlarda ve suda yaşadığına inanılan dişi perilere Ap Sara deniyor ve çoğunlukla dans ederken görselleştiriliyorlar. İnsanın yaradılışının tanrılar (iyilik) ve şeytanlar(kötülük) süt denizinde savaşıması sonucu iyiliğin kazanarak gerçekleştiğine inanılıyor. Angkor Wat duvarlarında 2000’e yakın Ap Sara kabartması bulunuyor (Resim, 40, 41, 42). Günümüzde Ap Sara dansının devamı için öğrenciler 9 yıl süren eğitimler alıyorlar. Bu geleneksel dansı icra edebilmek için el ve bilek hareketlerine esneklik kazandırılması ve yaklaşık 4500 fi-

Resim 47. Tonle Sap Gölü.

Resim 48. Chong Kneas Yüzen Köy.

gürün öğrenilmesi gerekiyor. Kamboçyalı şair Pang’ın Ap Sara’lar için 17yy’da yazdığı şiir, dansçıların büyüleyici güzelliğini anlatır: *“O zarif figürlere bakarken göz asla yorulmaz, Ruhlar yenilenir, yürek doyar! Onlar insan eliyle yapılmadılar, O nefes alan, yaşayan güzel kadınları Tanrılar yarattılar!”*

Adeta evrenin taşa işlenmiş minyatür bir replikası olan Angkor Wat, kozmik dünyanın bir temsildir. Tapınak duvarlarındaki kabartmalar 12yy’daki günlük hayatı tasvirler (Resim 44, 45). “Su” ile kurulan ilişki yine ef-sanelere konu olmuş. Angkor saray süsleme-lerinde ve mimaride yer alan resim ve oyma-larda kozmik denizin sularında yüzen deniz yılanı Ananta’nın üzerine uzanmış Tanrı Viş-nu, su perileri ve diğer mitolojik karakterler yer almaktadır.

Tonle Sap Gölü

Siem Reap bölgesinin 17 km dışında, Güney-doğu Asya’nın en büyük tatlı su rezervi olarak bir iç okyanus gölü olan Tonle Sap Gölü 1997 yılında UNESCO tarafından Dünya Bi-yosfer Rezerv Alanı ilan edilmiş (Resim 46). Göl üzerinde yer alan “yüzen köy” Chong Khneas’ta (Resim 47). evler, değişen su seviyesine uyum sağlayacak şekilde direkler üzerinde inşa edilmiş. Adeta birbiri içine geçmiş bu yaşam alanlarında, hangi evin nerede başlayıp nerede bittiğini kestirmek zor. Rehberimizin ifadelerinden anlıyoruz ki, aslında halk için bir önemi de yok çünkü birbirlerinin evinin içinden rahatlıkla geçiyor, sahip olduklarını paylaşarak komün yaşıyorlar. Modernitenin pompaladığı “mülk sahibi olma” kavramı burada tüm anlamını yitirmiş. Başlıca geçim kaynakları tahmin edileceği gibi tarım ve balıkçılık. Özellikle

bu bölgedeki balıkçılık ülke ekonomisinde çok önemli bir yere sahip olsa da, bölge sadece ekonomik değil aynı zamanda kültürel ve tarihi öneme de sahip.

Sembollerin, inanışların, efsanelerin, mitle-rin mimariyi de etkileyerek renkleri, doku-ları ve figürleriyle adeta masalsı ortamlara sahne olan bu Asya şehirlerini görmek, an-lamaya çalışmak sihirli bir dünyada dolaş-mak gibi ve etkileyici olduğu kadar da öğretici, düşündürücü, ilham verici.

“Gezginde tüm hazların en hassı, en ince-si vardır, zira sevinci tadarken geçici ol-duğunu da bilir. Her çeşmeden içmemesi umurunda değildir onun, bolluğa alışkındır zaten; kaybettiklerinin peşinden uzun uzun bakmaz, sevdiği her yere kök salmayı da ar-zulamaz” (Herman Hesse, Ağaçlar.)

NOTLAR VE KAYNAKÇA

- Tüm fotoğraflar Berna Tanverdi tarafından çekilmiştir.
- 1. Auge, Mark. 1995. Non-Places, Introduction to an Anthropology of Supermodernity. London: Verso.
- 2. Norberg-Shulz, Christian.1984. Genius Loci: Toward a Phenomonology of Architecture. New York: Rizzoli.
- 3. Pallasma, Juhani. 2012. The Eyes of the Skin (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons.
- 4. Budizmde beş ilke: Can almaktan kaçınmak, hırsızlık yapmamak, cinsel istismardan kaçınmak, yalan söylemekten kaçınmak, sarhoş edici maddelerden uzak durmak.
- 5. Dao, Le-Na. 2018. “National Identity in Conflict: The Reconstruction of King Ly Thai To on Vietnamese Screen”. Journal of Literature and Art Studies, 8.
- 6. Kiernan, Ben. 2008. The Pol Pot Regime. Race, Power and Genocide in Cambodia under the Khmer Rouge, 1975-79.
- 7. Windschuttle, Keith. 2006. ‘Naom Chomsky’nin Maskesini Düşürmek’. Liberal Düşünce Dergisi. Sayı: 33.
- 8. Newitz, Annelee. 2021. Four Lost Cities. A Secret History of the Urban Age. New York: W.W. Norton & Company Inc.
- 9. Başar Gezgini, Ulaş. 2021. “Vietnam’da Küreselleş-me Deneyimi–Gelenek, Yenilik ve Gelecek”.
- 10. Hesse, Herman. 2022. Trees: An Anthology of Writings and Paintings. Kales Press.
- 11. Mouhot, Henri. 2021. Travel in the Central Parts of Indo-China, Cambodia and Laos: During the Years 1858-1860. Legare Street Press.
- 12. Pallasma, Juhani. 2005. The Eyes of the Skin. John Wiley & Sons Limited.
- 13. Tho, Nguyen Ngoc. 2015. “The Symbol of the Dragon and Ways to Shape Cultural Identities in Vietnam and Japan”. Harvard–Yenching Institute Working Paper Series.
- 14. Windshuttle, Keith. 2006. “Noam Chomsky’nin Maskesini Düşürmek”. Liberal Düşünce Dergisi. Sayı:33.
- URL 1. <https://www.behance.net/gallery/4296699/Angkor-Wat-Architectural-Drawings-Orthophotos>

Serbest Mimar Magazine – Issue 50

CONTENT SUMMARY

With the 50th issue of our magazine, we introduce you our issue exclusive cover and rich and attractive content.

The “Desktop” section includes an assortment of unfinished or in-progress projects. In this issue you can find projects from Aura Design Studio, Manço Mimarlık, Per Se Mimarlık, Nun Architecture Design and Yanardağ Architecture.

In the “From SMD’s” section you get to see the news from the latest events organized by Türk SMD.

The “Picture on our Collar” section is made up of not only the commemoration of Neşet Arolat, Anthony Vidler and Ertur Yener we lost in recent months, but also an article titled “Life and Works of Çelik Erengezzgin”.

“Good Things” section includes an article penned by Nevzat Sayın titled “On Cinema and Architecture” and news like “Murat Artu Architectural Passion Student Contest”, “Architecture Education in Turkey”, “20 Years of Yazgan Tasarım Exhibition” and “RIBA Stirling Prize 2023”.

“Earthquake Agenda” section includes reports titled “Kahramanmaraş and Surroundings Today” by Yunus Emre Fidanel and “Antakya after 11 Months” by Ö. Deniz Emir alongside “Türk SMD’s Earthquake-Focused Research”.

In the “Competition” section “Majorship as a Civilization’s Focus and City Council Schematic Design Competition” will be featured with Dürrin Sür’s evaluations.

The pages of “NEW” include FENZ designed by GEOMIM, Pelsan Textile Office designed by mimaristudio and Suluca House designed by Yalın Mimarlık.

The 13th article of “Tours to Modern Architectural Works” edited by Ph.D. Figen Kivilcim Çorakbaşı includes “From Village Institute to Education Museum: Akpınar Village Institute Compound” penned by Esra Eken Güney.

The pages of “Conversations” include an interview by Osman Tural from our magazines editorial board with architect, illustrator and academician Hakan Keleş about his illustrations based on Lilliput which are a part of his academic career, their stories, and their future.

The “File” section which we have specially prepared for our magazine’s 50th issue and the 100th anniversary of the Turkish Republic includes a foreword by Mehmet Soylu titled “Organization in Architecture, Professional Legislation and Magazine Publication” followed by Çetin Ünalın’s “Organization of Architects in the Turkish Republic”, Şükri Kocagöz’s “The Short History of Professional Disorganization 1950-2024”, Hasan Özbay’s “Architecture Magazines in the Turkish Republic”, İmran Satış Atar and Figen Kivilcim Çorakbaşı’s “The Demolition of Modern Structures in the First Century of the Republic of Turkey”, Aslı Özbay’s “Preservation Matters: An Essay with the Purpose of Filling in the Blanks in Centennial Evaluations” and Kadri Atabaşı’s “On Two Different Centennial Celebrations”.

In the “Non-Preserving Modernity” section the article “Is the Ministry of Treasury and Finance Building Truly damaged?” penned by Doğan Tekel is featured alongside the news “Tercüman Building is demolished”.

The “From the World” section includes the Greek National Archeology Museum project designed by David Chipperfield Architects and an article penned by Osman Tural “A Story of Change: Ostrava, Vitkovice and Pleskot”.

You can find Berna Tanverdi’s article titled “Vietnam and Cambodia: Two Nations Born from Their Ashes” in the pages of “We Were There”

Журнал “Свободный архитектор” - Выпуск 50

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

В 50-м выпуске нашего журнала вас ждет специальная обложка и интересное, разнообразное содержание.

Раздел “Рабочий стол” содержит подборку незавершенных или текущих проектов. В этом выпуске вы найдете проекты от Aura Дизайн Студия, Манчо Архитектэч, Пер Сэ Архитектэч, Нун Архитектэч Дизайн, Янардаг Архитектэч (Aura Design Studio, Manço Architecture, Per Se Architecture, Nun Architecture Design, Yanardağ Architecture).

В разделе “Журналы “Сербест Мимар Дергиси” (Свободный архитектор)” вас ждут новости с последних мероприятий, организованных турецким журналом “ Сербест Мимар Дергиси” (Свободный архитектор)”.

Раздел “Фото воротника” состоит из материалов, посвященных памяти Нешет Аролат (Neşet Arolat), Энтони Видлера (Anthony Vidler) и Эртура Йенера (Ertur Yener), которых мы потеряли в последние месяцы, а также статьи под названием “История жизни и работы Челика Эренгезгина” (Çelik Erengezzgin).

В раздел “Хорошие вещи” вошли статья Невзата Сайына (Nevzat Sayın) “О кино и архитектуре” и репортажи о студенческом конкурсе “Мурат Арту Архитектэч Пассион” (Murat Artu Architecture Passion), “Архитектурное образование в Турции”, “20 лет выставке дизайна в Язгане” и “ Премия RIBA Стирлинга 2023” (RIBA Stirling Award 2023).

В раздел “Повестка дня землетрясения” включены доклад Юнуса Эмре Фиданеля (Yunus Emre Fidanel) “Кахраманмараш и его окрестности сегодня” и доклад О. Дениза Эмира (Ö.Deniz Emir) “Антакья спустя 11 месяцев”, а также “Исследования турецкого журнала “ Сербест Мимар Дергиси” (Свободный архитектор)” о землетрясении”.

В разделе “Конкурс” обсуждается “Президентство как фокус цивилизации и конкурс идейных проектов городских ассамблей” с оценками Дюррина Сюера (Dürrin Sür).

Среди “новых” страниц - ФЭНЗ (FENZ), спроектированный GEOMIM (GEOMİM), Пелсан Текстиль Офис (Pelsan Textile Office), спроектированный студией Мимари (mimarî), и Сулуджа Хаус (Suluca House), спроектированный компанией “Ялын (Yalın) Архитектура”.

13-я статья из серии “Путешествия по современным архитектурным произведениям” под редакцией профессора, д-ра Фиген Кывылджым Чоракбаши (Figen Kivilcim Çorakbaşı) - “От сельского института до музея образования: Кампус сельского института Акпынар”.

На страницах интервью Осман Тутал (Osman Tural), один из членов редакционной коллегии журнала, берет интервью у Хакана Келеша (Hakan Keleş), архитектора, иллюстратора, академика, в котором они рассказывают о лиллипутских рисунках в его академической жизни, об истории рисунков и их будущем.

В разделе “Досье”, который мы подготовили к 50-летию нашего журнала и 100-летию нашей республики, за предварительной статьей Мехмета Сойлу (Mehmet Soylu) “Организация в области архитектуры, профессиональное законодательство и издание профессиональных журналов” следует статья Четина Уналина (Çetin Ünalın) “Профессиональная организация архитекторов в республиканскую эпоху”, “Краткая история неудач в развитии профессионального порядка 1950-2024 гг.” Шюкря Коджагёза (Şükri Kocagöz), “Архитектурные журналы республиканской эпохи” Хасана Озбая (Hakan Özbay), “Разрушение современных зданий в первое столетие Турецкой Республики” Имрана Сатыша Атара (İmran Satış Atar) и Фиген Кывылджым Чоракбаши (Figen Kivilcim Çorakbaşı), “Вопросы сохранения наследия” Аслы Озбая (Aslı Özbay): Эссе, направленное на завершение того, что осталось незавершенным в оценках 100-летнего юбилея” Аслы Озбая (Aslı Özbay) и “О двух разных празднованиях 100-летнего юбилея” Кадри Атабаши (Kadri Atabaşı).

В разделе “Неспособность защитить современность” статья Догана Текели (Doğan Tekeli) “Действительно ли повреждено здание Министерства Казначейства и Финансов?” сопровождается новостной статьей “Здание газеты Терджуман (Tercüman) снесено”.

В разделе “Из мира” - проект Национального археологического музея Греции, разработанный Дэвидом Чипперфилдом (David Chipperfield Architects), и статья Османа Тутала (Osman Tural) “История преобразования: Острава, Витковице, Плескот” Османа Тутала (Osman Tural).

Статья Берны Танверди (Berna Tanverdi) “Вьетнам и Камбоджа: Две страны, возставшие из пепла” Берны Танверди (Berna Tanverdi) можно найти на наших страницах “Мы были там”.

مجلة المهندس المعماري المستقل – العدد ٩٤ ملخص المحتوى ملخص المحتوى

يقدم لكم العدد الخمسين من مجلتنا غلافًا خاصًا ومحتوىً غنيًا ومثيرًا للاهتمام.

قسم «سطح المكتب» يحتوي على مجموعة متنوعة من المشاريع غير المكتملة أو التي هي قيد الاتجاز في الوقت الحالي. في عددنا هذا يمكنك العثور على مشاريع مثل استديو تصميم اورا مانشو للبناء بار سا للبناء تصميم الهندسة المعمارية نون يار اندا للهندسة المعمارية.

في قسم «DMS»، سوف تصل اليكم أخبار آخر الفعاليات التي نظمتها SMD التركية.

يتكون قسم «صورة الياقة» من إحياء ذكرى نشيت أرولات وأنطوني فيدلر وإرتور ينر، الذين فقدناهم في الأشهر الأخيرة، بالإضافة إلى مقال بعنوان «قصة حياة جيليك إيرينج جين وأعماله».

في قسم «الأشياء الجيدة»، يوجد مقال بعنوان «حول السينما والعمارة» بقلم نيفزات ساين و«مسابقة طلاب شغف الهندسة المعمارية مراد أرتو»، و«التعليم المعماري في تركيا»، و«٠٢ عامًا من معرض يازغان للتصميم»، و«تم تضمين أخبار جائزة ريبا سترلينغ لعام ٢٠٢٣».

في قسم «أجندة الزلازل»، توجد تقارير يونس أمره فيدانيل بعنوان «اليوم في كهرمان مرعش وضواحيها» وتقارير أو دنيز أمير بعنوان «أنطاكيا بعد ١١ شهرًا» بالإضافة إلى «دراسات مصلحة الأرصاد الجوية التركية حول الزلازل».

في قسم «المسابقة»، تتم مناقشة «مسابقة فكرة مشروع الرئاسة ومجالس المدينة باعتبارها محورًا للحضارة»، جنبًا إلى جنب مع تقييمات دورين سونار.

تشمل الصفحات «الجديدة» فائز من تصميم جيومين، ومكتب بيلسان تكستيل من تصميم ميمار استنسو، ومنزل سولو جو من تصميم يالان للبناء.

المقال الثالث عشر من سلسلة «رحلات إلى الأعمال المعمارية الحديثة» الذي حرره البروفيسور الدكتور فيجن كيفيليسم جوراكباش، يتضمن «من معهد القرية إلى المتحف التعليمي: حرم معهد قرية أكبينار» بقلم إسراء إكين غوني.

تتضمن صفحات المقابلة مقابلة بين عثمان توتال، أحد أعضاء هيئة تحرير المجلة، والمهندس المعماري والرسام الأكاديمي هakan كيليش، حيث يتحدثون عن رسومات ليليوت في حياته الأكاديمية، وقصة الرسومات ومستقبلها.

في قسم الملفات، الذي أعدناه خصيصًا للذكرى الخمسين لمجلتنا والذكرى المئوية لجمهوريةنا، يتبع مقال الغلاف لمحمد صويلو بعنوان «التنظيم في مجال الهندسة المعمارية والنشر يعات المهنية ونشر المجلات المهنية» مقال تشتين أونالين «التنظيم المهني للمهندسين المعماريين في الفترة الجمهورية» . «كتاب «تاريخ موجز للفشل في تطوير النظام المهني ٢٠٠٩-٢٠٢٤» لشكر وكوكاوز، و«المجلات المعمارية للعصر الجمهوري» لحسن أوزباي، و«تدمير المباني الحديثة في القرن الأول للجمهورية التركية» لعمران سيلز أتار وفيغن كيفيلج جوراكباش. «مقالات أسلي أوزباي تحمل عنوان «قضايا الحفاظ على البيئة: مقال يهدف إلى استكمال الأشياء المفقودة في تقييمات الذكرى المئوية»، ومقالات قدير أتباش تحمل عنوان «في احتفالين مختلفين بالذكرى المئوية».

في قسم «الفشل في حماية العصر الحديث»، «تم تضمين الخبر هل تضرر مبنى وزارة الخزانة والمالية حقًا؟» بقلم دوغان تكيلي. بجانب المقال الذي يحمل عنوان «هدم مبنى صحيفة تير كمان».

وفي قسم «من العالم»، يوجد مشروع المتحف الأثري الوطني اليوناني الذي صممه المهندس المعماريون ديفيد تشيبيرفيلد ومقال «قصة التحول: أوسترافا، فيتكو فيتش بليسكوت» بقلم عثمان توتال.

يمكنك العثور على مقال بيرنا تانفيردي بعنوان «فيتنام وكمبوديا، دولتان تنهضان من تحت الرماد» على صفحاتنا «كنّا هناك».